

Pollmann Teréz

**OLASZ – MAGYAR
FORDÍTÓISKOLA**

Prefazione

Che tradurre sia difficile, è una cosa di cui si può rendere conto facilmente chiunque: basta provare a tradurre. Prima di tutto, uno deve conoscere bene due lingue, ma questo non basta. Prendiamo il caso più comune, quello di chi traduce da una lingua straniera nella propria. Intanto bisogna capire quello che il testo in lingua straniera dice - e già questo implica una frequentazione ampia dei testi della lingua in questione che permetta al traduttore non solo di afferrare il significato del testo, ma anche di valutarne il livello stilistico. Poi bisogna essere in grado di esprimere il contenuto così individuato con i mezzi della nostra lingua, mezzi che devono essere appropriati, ancora una volta, sia dal punto di vista del significato, sia da quello stilistico. Insomma, nel migliore dei casi si deve essere un raffinato lettore nella lingua straniera e un raffinato scrittore nella propria lingua.

Ma il sapere di questo lettore-scrittore non può evidentemente limitarsi al sapere linguistico: il suo deve essere un sapere enciclopedico che gli permetta di afferrare gli "oggetti" a cui il testo originale si riferisce e così di restituirli nel testo tradotto. In fin dei conti il traduttore dovrebbe sapere tutto quello che sa l'estensore del testo originale, e in più deve saperlo ridire in un'altra lingua.

Naturalmente la difficoltà della traduzione varia molto: testi di ambito concettuale e/o stilistico ristretto, come i testi tecnici, saranno, in un certo senso, più facili da tradurre (ma certo per tradurre un manuale di fisica bisogna conoscere bene la fisica!). Inoltre disponiamo di vari ausili, a cominciare dai vocabolari e dalle grammatiche, attraverso i trattati di stilistica, fino alle edizioni commentate di molti testi (se questi hanno la fortuna di appartenere al canone dei classici), che ci aiutano a decifrare contenuti e riferimenti. E quando i libri non ci sono di aiuto, si può sempre ricorrere all'esperienza di qualche collega.

A questi ausili si aggiunge ora questo libro di Teréz Pollmann, che amplia un libro di esercizi uscito tre anni fa che aveva riscosso un notevole successo. Il suo scopo è quello di far conoscere le tecniche di traduzione sia nei loro aspetti generali, sia negli aspetti più tecnici e particolari della traduzione dall'italiano in ungherese. Con la sua ampia raccolta di esempi e di esercizi basati su traduzioni pubblicate e su compiti di traduzione eseguiti da studenti universitari, questa non solo è la prima opera di questo genere, ma è anche un lavoro di alta qualità sia per la sua sicura base teorica, sia per l'ampiezza dei fenomeni che tratta. Sono sicuro che fornirà un'ottima base per i corsi di formazione dei traduttori e li aiuterà a impadronirsi di quelle tecniche senza le quali questo difficile mestiere non potrebbe essere esercitato.

Giampaolo Salvi

Előszó

Fordítani nehéz, erről bárki könnyen meggyőződhet: elég, ha megpróbálja. A fordítónak, mindenekelőtt, jól kell ismerni két nyelvet, de ez még nem elég.

Vegyük a legáltalánosabb esetet, amikor idegen nyelvről a saját nyelvére fordít. Először is meg kell értenie az idegen nyelvű szöveget - ez önmagában széleskörű olvasottságot feltételez az adott nyelven, mivel így válik lehetővé a fordító számára, hogy ne csak a szöveg jelentését fogja fel, hanem a stilisztikai minőségét is értékelni tudja. Azután képesnek kell lennie arra, hogy az értelmezett mondanivalót az anyanyelve eszközeivel kifejezze, olyan eszközökkel, amelyek jelentés és stílus szempontjából is éppúgy megfelelőek. A fordító tehát ideális esetben kiművelt olvasó az idegen nyelven, és kiművelt író az anyanyelvén.

De ennek az író-olvasónak a tudása természetesen nem korlátozódhat nyelvi ismeretekre: olyan széles körű műveltséggel kell rendelkeznie, amely lehetővé teszi az eredeti szöveg „tárgyi” valóságának a megértését, s így módon a lefordított szövegben való megjelenítését. Végző soron a fordítónak mindazt ismernie kellene, amit az eredeti szöveg megalkotója tud, s ráadásul tudnia kell újrafogalmazni azt egy másik nyelven.

Természetesen a fordítás nehézségi foka nagyon változó: az elméleti jellegű írások és/vagy stilisztikai szempontból egyszerűbb szövegek, mint például a műszaki szövegek, bizonyos értelemben könnyebben fordíthatók (persze egy fizikakönyv lefordításához jól kell ismerni a fizikát!). Ezen túlmenően igénybe vehetünk különféle segédeszközöket: a szótártól és nyelvtankönyvektől kezdve a stilisztikai tanulmányokon át egészen a szövegértelmezéssel ellátott kiadványokig (klasszikus művek esetén), amelyek segítenek megfejteni gondolatokat és összefüggéseket. És amikor a könyvek már nem segítenek, mindig akad egy tapasztaltabb kolléga, akihez fordulhatunk.

A segédeszközök számát gyarapítja Pollmann Teréz új könyve, amely a három évvel ezelőtt megjelent és figyelemreméltó sikert elért példatárának kibővített feldolgozása. Célja az, hogy megismertesse a fordítástechnikai problémákat és megoldásokat mind általános vonatkozásaiban, mind az olasz-magyar fordítási irányra jellemző, sajátos szempontokból. Ez a könyv bőséges példaanyagával és gyakorlataival, amelyek publikált fordításokra és egyetemi hallgatók fordítási feladataira épülnek, nem csak az első ilyen típusú mű, de egyúttal magas színvonalú munka az alapos elméleti háttér, valamint a tárgyalt jelenségek széles köre miatt is. Biztos vagyok abban, hogy e könyv kiváló alapot fog jelenteni a fordítóképző tanfolyamok számára, és segítségül szolgál majd azon fordítástechnikai ismeretek és készségek elsajátításához, amelyek e nehéz mesterség gyakorlásához nem nélkülözhetők.

Fordította: Pollmann Teréz

Tartalom

Bevezetés	7
1. rész: Mit kell tudnia a fordítónak?	9
1.1. Mennyire tudunk magyarul?	10
1.1.1. Helyesírás	11
1.1.2. Nyelvi helyesség	12
1.1.3. Stílus, jóhangzás	15
1.2. Az olasz szöveg megértése	18
1.2.1. Nyelvismeret szintje	19
1.2.2. Értelmezés szintje	22
1.2.3. Háttérismeretek	24
1.3. Fordítástechnika	28
1.3.1. A szolgai fordítás csapdái	30
1.3.2. Lefordítsam vagy ne? – avagy a megőrzés dilemmája.....	32
1.3.3. Szinonima-választás szempontjai	38
1.3.4. Átváltási műveletek	43
2. rész: Átváltási műveletek	47
2.1. Lexikai átváltási műveletek	
2.1.1. Jelentések szűkítése, konkretizálás.....	47
2.1.2. Jelentések bővítése, általánosítás.....	51
2.1.3. Jelentések összevonása	53
2.1.4. Jelentések felbontása	58
2.1.5. Jelentések kihagyása	59
2.1.6. Jelentések betoldása	62
2.1.7. Jelentések felcserélése	65
2.1.8. Teljes átalakítás	67
2.1.9. Veszteségek, kompenzálás	70
2.2. Grammatikai átváltási műveletek	
2.2.1. Grammatikai konkretizálás és általánosítás	73
2.2.2. Grammatikai felbontás	75
2.2.3. Grammatikai összevonás	79
2.2.4. Grammatikai betoldás	81

2.2.5. Grammatikai kihagyás	83
2.2.6. Grammatikai áthelyezés	85
2.2.7. Grammatikai csere	89
2.3. Feladatok megoldásai	95
3. rész: Fordítási gyakorlatok	107
3.1. Első szöveg	107
3.2. Fordítási változatok.....	108
3.3. Fordítások elemzése	119
3.4. Második szöveg	129
3.5. Fordítási változatok	130
3.6. Fordítások elemzése	142
Bibliográfia	154

Bevezetés

...vannak olyanok, akik „mihelyt valamely idegen nyelvvel egy kicsinyt dadogni, 's tollat emelni” tudnak, máris azt hiszik, hogy belevághatnak a fordításba, s így azt „kézi mesterség”-gé silányítják, holott a fordítás az egyik legnehezebb nyelvi művelet.¹

Vannak olyanok is, aki felsőfokú olasznyelv-tudással rendelkeznek, s a fordítás mesterségét szeretnék elsajátítani. Nekik készült e könyv.

2001 végén jelent meg az *Olasz-magyar fordítástechnikai példatár és feladatgyűjtemény*, amit hiánypótló jellege miatt (is) nagy érdeklődéssel fogadtak Szombathelytől Nyíregyházáig, s használják a Római Magyar Akadémia nyelvtanfolyamain. Az ELTE BTK olasz szakos hallgatóinak fordítói kurzusok iránti igénye, és a két éves szakfordítói program beindulása érlelte meg az ötletet, hogy a példatárat egy komplex tematikába ágyazva fordítói tankönyvvé bővítsük.

Az első fejezet a fordítói kompetencia elemeit mutatja be hallgatók fordításainak felhasználásával. 12 szöveg mintegy 100 fordítását vizsgáltam meg, ami 50 hallgató tollából származik. Áttekintjük, hogy mit kell(ene) tudnia egy fordítónak. A fejezet felépítése a 2003. évi MANYE kongresszuson elhangzott előadásomra épül, ami írott formában a *Fordítástudomány* 10. számában olvasható. A *Megőrzés dilemmája és a Szinonima-választás szempontjai* című alfejezetek példái publikált szépirodalmi forrásokból származnak (mivel ezekhez korábbi tanulmányaimat használtam fel), de a feladatok itt is, akár csak a többi rész után, hallgatói fordítások elemzését, javítását fogják jelenteni.

A második fejezet, az Átváltási műveletek, lényegében a korábbi példatár és feladatgyűjtemény anyagát tartalmazza. Elhagytuk a magyar-olasz függeléket, s a példák is sorszámot kaptak a könnyebb hivatkozás kedvéért.

A harmadik fejezet lehetőséget ad az első két fejezetben bemutatott és begyakorolt ismeretek és készségek komplex alkalmazására. Egy szöveg minden egyes mondatára (mint a nyelvtani tesztekben) három megoldást talál. A megadott fordítási változatok olasz szakos egyetemi hallgatók munkáiból származnak, tehát mind valódi, a jó ötletekkel és a mosolyogtató butaságokkal együtt. Nem didaktikai célból kreált, csak didaktikai célból összeválogatott fordítások. A nyelvtani teszektől eltérően azonban itt nem *egy* jó megoldás van. Néha több, néha egyik sem az igazi, legjobb lenne összeollózni az a) elejét a b) végével. A lényeg: 1) lássuk, milyen széles a választási lehetőségek, a jobbnál jobb megoldások sora; 2) a fordítói eljárás megnevezése, a hibák kritizálása, a döntések megindoklása növelje a fordítói tudatosságot.

A fordítási tevékenység több fordító, fordításkutató számára játékhöz hasonlatos (kivéve néhány szövegtípust, melyeket Umberto Eco „zárt” szövegeknek nevez). Radó György, aki nemzetközileg elismert fordításkutató volt - többek között ő írta az *Encyclopedia of Translation Studies* (szerk.: Mona Baker, 1998. London: Routledge) magyar fordítástörténetéről szóló részét -, a következőt állítja: „Az eredeti szöveg megértése olykor felér egy rejtvényfejtéssel”². Bruno Osimo, számos klasszikus szerző műfordítója (Steinbeck, Csehov, Puskin), fordításoktató, tankönyvek szerzője, labirintusban való útkereséshez

¹ Batsányit idézi Burján M. 2003. A fordításról való gondolkodás Magyarországon a XVI-XVII. században. In: *Fordítástudomány* 9. 39.

² Radó Gy. 1973. A műfordítás lélektana. In: Takács J. (szerk.) *A műfordítás elmélete és gyakorlata*. Budapest: ELTE. 89.

hasonlítja a műfordítói tevékenységet. „È come nel labirinto di siepi di Shining, con la differenza che i percorsi e le vie d'uscita sono tante quante sono le interpretazioni plausibili.”³ Jiří Levý, cseh fordításkutató sakkjátékhoz hasonlította a fordítási tevékenységet. Olyan játékhoz, amelyben minden lépést befolyásolnak korábbi döntéseink, s a választásunk várható következményei is.⁴

Szeretném megköszönni Kiss Irén tanárnőnek, hogy 1995-ben felkeltette bennem az érdeklődést a fordításkutatás iránt, Giampaolo Salvi professzor úrnak a tanítás lehetőségét, Klaudy Kinga professzor asszonynak a MANYE kongresszusokon való részvételhez, tanulmányíráshoz nyújtott támogatását, s Szabó Győző tanár úrnak azt, hogy a Római Magyar Akadémia igazgatójaként illetve elismerő szavakkal a fordítástechnikai példatárat. Köszönöm a hasznos észrevételeket fiatal kolléganőmnek, Fuchsné Tamás Dórának, valamint Elisa Peregónak, akivel együtt készítjük majd el e kötet folytatását, a magyar-olasz fordítóiskolát. De legfőképpen azon hallgatónak jár a köszönő szó, akiknek a munkáját felhasználtam, hibáikat mások okulására közzé tettem, s akiknek az óráim iránti érdeklődése nélkül nem jöhetett volna létre ez a könyv.

Kérdéseket, észrevételeket szívesen fogadok az alábbi címen: pollmann.terez@gmail.com

A könyv feldolgozásához jó munkát, jó szórakozást kívánok.

A szerző

³ Osimo, B. 2002. *Manuale del traduttore*. Milano: Hoepli. 59.

⁴ Levýt idézi Osimo, B. 2002. *Manuale del traduttore*. Milano: Hoepli. 59.

1. rész: Mit kell tudnia a fordítónak?

Mit kell tudnia a fordítónak? Sokan (de remélhetőleg e könyv olvasói közül kevesen) azt válaszolnák, hogy egy idegen nyelvet. Az anyanyelv adott, tehát ha valaki tud egy idegen nyelvet, akkor tud fordítani. Ez ugyanolyan téves gondolat, mint az, hogy a nyelvvizsgálóval, nyelvtudással rendelkezők tudják tanítani a nyelvet. A nyelv anyag, amivel dolgozunk, emellett meg kell tanulni a szakma ismereteit, technikáját, legyen az tanítás, idegenvezetés, vállalati ügyintézés, fordítás stb. Ezt a felismerést Batsányi János a XVIII. század végén e szavakkal fogalmazta meg: „Szükségesek itt is, valamint minden egyéb mesterségben, bizonyos regulák, mellyekhez a’ Fordító magát alkalmaztatván, tökéletes munkát adhasson.”⁵

Mit kell tudnia a fordítónak? Válaszolhatunk hosszan is, s akkor a következő listát kapjuk: idegen nyelv, anyanyelv, kontrasztív nyelvi ismeretek, célkultúra ismerete, szakmai ismeretek (szakszövegekhez), szövegfajták ismerete, elemző készség, fordítástechnikai tudás, íráskészség, lényegkiemelő készség, problémamegoldó készség, kreativitás, stílusérzék és még sorolhatnánk. A *fordítói kompetenciához* szükséges ismeretek és készségek között találunk olyan elemeket, amelyeket nagymértékben meghatároznak a velünk született adottságaink, s olyanokat, amelyek fordítóképzés keretében fejleszthetők.⁶ A felsorolásunkat tehát egyszerűsítsük le annak a figyelembe vételével, hogy az elemek jól felismerhetők, elkülöníthetők, s fordítóképzésről lévén szó mérhetők, fejleszthetők legyenek.

Tehát harmadszor is feltesszük a kérdést: mit kell tudnia a fordítónak? A szerző véleménye szerint 3 fő összetevőről beszélhetünk:

- 1 1. anyanyelv
- 2 2. idegen nyelv
- 3 3. fordítástechnika

A szakirodalomban gyakran egységes nyelvi kompetenciáról beszélnek, vagy a nyelvi kompetenciát két részre bontják, mégpedig forrásnyelvre és célnyelvre.⁷ A fenti, anyanyelvi és idegen nyelvi kompetenciára való felosztás azért fontos, mert az anyanyelvünket nem olyan szinten és nem olyan módon működtetjük, mint a tanult nyelvet. Olasz nyelvű szöveg magyarra fordításakor egy olasz és egy magyar anyanyelvű fordító nem ugyanazokat a hibákat fogja elkövetni, tehát képzésük során sem ugyanazokra a pontokra kell a hangsúlyt fektetni. Avagy gondoljunk az anyanyelvi lektorok szükségességére, s könnyen belátható, hogy fordítóképzésben az anyanyelv és az idegen nyelv között lényegi különbséget kell tenni. Ezekben belül másodlagos kérdés, hogy pl. a megértési hibának az oka a grammatikai struktúra fel nem ismerése, szakszókincs hiányossága vagy kulturális kompetencia hiánya. Az idegen nyelvi kompetencia körébe sorolunk minden, az idegen nyelv működtetéséhez tartozó ismeretet és készséget. Ugyanez vonatkozik az anyanyelvre. Ha a magyar mondat helyesírási hibát vagy helytelenül használt kifejezést tartalmaz, zavaros a mondat szerkezetete, esetleg a stílusértéke miatt nem illik egy szó a kontextusba, mindezt egységesen az anyanyelvi

⁵ Batsányit idézi Burián M. 2003. A fordításról való gondolkodás Magyarországon a XVI-XVII. században. In: *Fordítástudomány* 9. 39.

⁶ Pierini, P. 2001. Un modello didattico della traduzione. In: Pierini, P. (a cura di) *Lo sviluppo della competenza traduttiva*. Roma: Bulzoni. 20.

⁷ Klaudy K. 1997. *Fordítás I. Bevezetés a fordítás elméletébe*. Budapest: Scholastica

Bell, R.T. 1998. *Translation and translating. Theory and Practice*. London and New York: Longman

Pierini, P. 2001. Un modello didattico della traduzione. In: Pierini, P. (a cura di) *Lo sviluppo della competenza traduttiva*. Roma: Bulzoni. 15-34.

kompetencia körébe eső hibának tekintjük. A fordítástechnikai kompetencia a fordítás folyamatának közbülső, az analízis vagy dekódolás, és a szintézis vagy kódolás közé eső szakasza, amikor a fordító szempontokat mérlegel, és döntéseket hoz. A fordítástechnikai tudás a fordítási iránytól és a nyelvi felkészültségtől független: fordítási problémák felismerését, megoldási módok értékelését, helyes fordítói stratégia alkalmazását jelenti. Például termékismertetőn rövidíteni a termék nevét, ez rossz döntés. Hivatalos levélben az olasz jelzőt szolgálai módon fordítani, s ezzel magyarban nem használatos megszólítást kapni, ez is rossz döntés. Ugyancsak fordítástechnikai hiba egy betoldás elmulasztása olyankor, amikor nélküle az olvasó nem értheti meg a szöveget.

Létezik egy olyan hibatípus is, amely nem függ össze sem az idegen nyelvi, sem az anyanyelvi felkészültséggel, s nem nevezhető rossz fordítástechnikai döntésnek sem. Ez a veszély minden munkavégzőre leselkedik: a figyelmetlenségből, fáradtság vagy hanyagság miatt elkövetett hiba. Amikor a fordító csütörtök helyett keddet ír, Kelet helyett Nyugatot, Riccardi helyett Ricciardit, milliárd helyett milliót, Italia&Italy helyett Italy&Italyt, akkor hamis értelmet (*faux sens*⁸) ad a szövegnek. Ezek egy részét észre sem veszi az olvasó, más esetekben komoly félreértést okozhat, pl. egy dátum elírásával. Mivel az ilyen típusú hibáknak a kivédése nem fejlesztést, inkább gondosságot igényel, a továbbiakban nem foglalkozunk velük.

1.1. Mennyire tudunk magyarul?

A magyar nyelvi érettségi után (a magyar szakosokat kivéve) nem fejlesztjük az anyanyelvi tudásunkat. Idegennyelv-szakos egyetemi hallgatók fordításaikban gyakran elkövetnek olyan hibákat, amelyek nem függenek össze az idegen nyelv ismeretével, sem fordítástechnikai tudásukkal. Helyesírási és grammatikai hibák, érthetetlenül szerkesztett mondatok meggátolhatják, hogy fordító váljék belőlük. S a köznyelvi normát célul tűzni kevés! Aki az anyanyelvével dolgozik, annak az átlagnál igényesebb nyelvhasználatra kell törekednie, jóhangzásra, stilisztikai minőségre is. Fordításkor a megszokottnál jóval nagyobb tudatosságra van szükség. Idegen nyelv hatása alatt használni az anyanyelvet olyan, mint erősen hullámzó tengerben úszni: „Az idegen nyelvű szöveg hatásának az intuitíven elsajátított magyar szövegszerkesztési szabályok nem tudnak ellenállni.”⁹ Hozzátehetjük, hogy nem csak a szövegszerkesztési szabályok. Nem létező magyar szó választása, vagy nem használatos jelzős szószerkezet létrehozása az idegen nyelv befolyásáról árulkodnak. A fordítónak anyanyelve használata során nagyobb tudatosságra, folyamatos önképzésre, a nyelvi jelenségek iránti érzékenységre van szüksége.

A fordítói kompetencia 3 összetevője közül miért a magyarral kezdünk, ami anyanyelvre fordítás esetén a fordítás folyamatának befejező, megformáló szakaszában jut szerephez? Két okból. Egyrészt azért, mert az anyanyelvi kompetencia fejlesztése a megszületésünk óta tart, s jogos elvárásunk, hogy a fordítójelöltek ezt a tudást magas szinten használják. Másrészt az anyanyelvet érintő hibák az eredeti szöveget nem ismerő felhasználó számára is észrevehetőek, s a munka negatív minősítésére feljogosítanak (gondoljunk érthetetlen használati utasításokra, fordítás ízű szövegekre).

⁸ Albert S. 2003. A *contresens* fogalma a fordításelméletben. In: *Fordítástudomány* 9. 45-46.

⁹ Klaudy K. 1984. Hogyan alkalmazható az aktuális tagolás elmélete a fordítás oktatásában? In: *Magyar Nyelvőr*. 328.

Ebben a részben hallgatók fordításaiban talált, anyanyelvi kompetencia körébe tartozó hibákat fogok bemutatni. A jó nyelvi megoldások gyakran természetesnek tűnnek, nem gondolunk arra, hogy milyen fontolgatás előzhette meg. A nyelvérzékünket sértő megoldásokat viszont azonnal észrevesszük, kritizáljuk, és könnyebben megjegyezzük. Okuljunk mások hibáiból! Az eredeti olasz mondatokat nem adom meg, ezt a hibatípust épp az különbözteti meg a többitől, hogy így is felismerhetők.

A problémákat három részterület köré csoportosítottam. A helyesírási hibák egyértelműen elkülöníthetők. A nyelvhelyességen belül megkülönböztetjük a nyelvi és stilisztikai helyességet. A nyelvi helyesség vizsgálható szavak és mondatok szintjén, s ezt meg is fogjuk tenni. A stilisztika részen belül nem csak a stílusrétegeket és stílusárnyalatokat figyeljük meg. Mivel a jóhangzás „a hatásos, szép stílus fontos feltétele”¹⁰, több figyelemfelhívó példát is szentelünk erre a kérdéskörre.

A három részt a példákhoz hasonló feladatok zárják: hallgatók fordításaiból származó mondatokban kell a hibákat megtalálni és javítani. E feladatok már csak mennyiségi okból sem tudják biztosítani az anyanyelv fejlesztését. Célunk **szemléletformálás**, annak a tudatosítása, hogy a kétnyelvű szótáron kívül más segédeszközöket is használnia kell a fordítónak.

1.1.1. Helyesírás

A helyesírási szabályok ismerete a nyelv használójától alapvető elvárás. Egy-két durva helyesírási hiba, s minden fáradságunk kárba vész, amit egy-egy ismeretlen szójelentés felkutatásába, bonyolult összetett mondat megfejtésébe fektettünk. Esetleg nem is olvassák végig a munkánkat. Ahogyan ápolatlan külsővel nem juthatunk be bizonyos ajtókon, úgy a helyesírásunk, a munkánk külleme jelzés arról, mi várható tőlünk. Minden bizonnyal a kedves olvasó is meglepődik azon, hogy nyelv szakos egyetemi hallgatók fordításaiban előfordulnak olyan súlyos helyesírási hibák, mint: *halgasson ide, játszák, maradhattam, szégyenlje magát, úrat, egyiksem*, s csak a munkák kb. harmada hibátlan. Sokan hanyagul bánnak a vesszőkkel, problémát okoz az idegen tulajdonnevek toldalékolása. Fordítóiskola az anyanyelvi helyesírás fejlesztését nem tűzheti célul, de arra felhívhatjuk a fordítójelöltek figyelmét, hogy ne legyenek annyira magabiztosak. Általában akkor vesszük elő a Helyesírási kézikönyvtart, ha kétség ébred bennünk. Ezt a kétséget szeretném felébreszteni a leendő fordítóknak, hogy a helyesírási szótárt munkaeszköznek tekinthessék, mert ez az önképzés, a fejlődés kiindulópontja.

Feladatok

Most Ön legyen a hallgatói fordítások lektora. Javítsa ki a helyesírási hibákat! (Megoldás a 17. oldalon.)

1. Miután ezt mondta, fel is mászott, a válára állt, és megkapaszkodott egy ablakrácsban.
2. - Ha nem lenne annyira zseniális, - pontosított a macska – eszembe se jutott volna.

¹⁰ Rónay B.-Kerekes L. 1977. *Nyelvművelés és beszédtechnika*. Budapest: Tankönyvkiadó. 225.

3. Nem volt túl magas az ablak, nagyjából akkora volt mint egy ember, és egyvalaki a sokaságból, aki amolyan rendőrfélének látszott azt mondta: ha valaki megtart a vállán, én felkapaszkodom, és megnézem mi van odabent.
4. Az ablak vasrácsához közel egy szék támlára terített, fekete kötényt talált, mely a széltől mozgatva, kalimpáló karoknak tűnt.
5. Az este beáltával, az ablakpárkányra támaszkodva újra és újra megcsodáltam azokat a fényeket.
6. Egyszerűen Castelizzo-nak fogom hívni.
7. És én irigyelltem őket.
8. – Rendben. – mondta végül az anyóka – Akkor fogd ezeket! És ezzel odaadott neki egy könyvet, egy követ és egy kagylót.
9. (egyetlen kiálltással, mielőtt a földre zuhannának)
10. - Nem olvasta az újságban – kérdezte váratlanul – annak a Madridi borbélynak az esetét, aki borotválás közben elvágta ügyfele torkát?

1.1.2. Nyelvi helyesség

A nyelvi helyesség vizsgálatokor a magyar nyelv működési szabályainak betartását kérjük számon. A helyesség normája a nyelvszokás, vagyis az élő nyelvhasználat.¹¹ Nyelvszokáson a nyelvileg iskolázott, művelt emberek nyelvhasználatát értjük, ami az irodalmi nyelvben, ill. a köznyelvben ölt testet.

Először a szavak szintjéről hozunk példákat, majd a mondatok szintjéről. Azok a szóválasztások tekinthetők anyanyelvi kompetenciát érintő hibáknak, amelyek a forrásnyelvi szövegtől függetlenül, önmagukban is helytelen magyar mondatot eredményeznek.

Nem létező szó használata:

1. Ez a bazilikaszerű építmény – amelynek, az előzőhöz hasonlóan, jelenleg nincsen oszlopos előcsarnoka – szintén bőséges *ablakzattal* és három, apszissal ellátott, tíz oszloppal határolt hajóval rendelkezik.
2. [Firenzében] az emberek különösen is *értőbbek* és műveltebbek,

Az 1. példában új szót alkotott a fordító. A 2. példában rosszul alkalmazott nyelvtani szabály eredményezett nem létező szóformát: az *értő* nem melléknév (mint a megértő), hanem melléknévi igenév (pl.: értő pillantást vetett rá), tehát nem fokozható.

3. Mindig a közelében álltam és féltékeny voltam, ha más fiú is *hozzászólt*.

Másik hibaforrás, hogy a fordító nem ismeri, vagy nem veszi kellőképpen figyelembe a választott magyar szó pontos jelentését. *Hozzászólt* és *szólt hozzá* teljesen mást jelentenek, itt az utóbbi kellett volna.

A hasonló hangzású, paronim szavak könnyen csapdába csalják az anyanyelvi beszélőt is:

4. De egy hónap után, hogy Trapaniban voltam, már *elragadva* hallgattam a sokkal nagyobb városokból érkező embereket.

¹¹ Rónay B.-Kerekes L. 1977. *Nyelvművelés és beszédtechnika*. Budapest: Tankönyvkiadó. 58.

Elragadja, vagy magával ragadja az embert a hév, lelkesedés, s akkor elragadtatva hallgat, néz, csodál valamit.

Szakszavak pontos ismeretének a hiánya is helytelen használatot eredményez:

5. Ehhez a mosolygó adriai városhoz hat kilométernyi út vezet egy töltés fölött és a Matteotti *pontonhídon* is át kell haladni.

Az útikönyvekben leírt turistaútvonalak ritkán vezetnek át ideiglenes, úszó hidakon. A fordító valószínűleg nem ismerte a pontonhíd pontos jelentését.

További hibaforrás a szó lexikai korrelátumainak figyelmen kívül hagyása. Egyes főnevek mellett meghatározott igék és meghatározott melléknevek állhatnak, azaz lexikai függvényeket alkotnak. (Szemantikai függvényekről lásd Klaudy Kinga könyvét!)¹²

6. ... a tömeg azt rebegete:
7. Örömmel értesítjük, hogy a Kultúrintézet szerkezeti és *tevékenységi átalakuláson* ment keresztül,

Mit jelent az a szó, hogy *rebegete*? Alig hallhatóan mondott valamit, s ezt egy tömegről nehéz elképzelni. A 7. példában a *tevékenységi* melléknév és az *átalakulás* főnév alkotnak nyelvhelyességi szempontból megkérdőjelezhető szószerkezetet.

Az anyanyelvi szókinccsel kapcsolatban egyik feladatunk ezeknek a tipikus hibáknak az elkerülése, másik feladatunk a szókinccs fejlesztése, szinonimákkal, rétegnyelvi elemekkel történő bővítése, színesítése. Ehhez használjunk értelmező szótárakat, szinonimaszótárt, idegen szavak szótárát stb. A szavak stilisztikai értékével a stílus fejezetben foglalkozunk.

Nyelvi szempontból helytelen magyar mondat többféle okból keletkezhet.

Helytelen szórend:

8. Az kár csak, hogy vasárnap van...
- Helyesen: Csak az a kár, hogy ...

Hiányos mondat:

9. A Torre téren balra fordulva, a szűk sikátorokon keresztül egészen a Porta Piccoláig, ami jobbra következik majd.
Igét kifejejtett a fordító, pl.: jutunk, érünk.

Egyeztetési hiba:

10. A három fiam bajnokok lesznek!
- Helyesen: A három fiam bajnok lesz!

Helytelen szószerkezet:

11. a fele vásárlót elveszítem.
- Helyesen: a vásárlók felét elveszítem.

Képzavar:

12. a sokaságból egy férfi, amolyan csendőrféle, felemelte szavát, mondván:
A fordító bizonyára azt szerette volna kifejezni, hogy egy férfi felemelte a hangját, de ezzel egyidejűleg arra is gondolt, hogy ha valaki beszélni szeretne, akkor szóra emelkedik, s így egy képzavar áldozatává lett.

¹² Klaudy K. 1997. *Fordítás I. Bevezetés a fordítás elméletébe*. Budapest: Scholastica.

Helytelenül szerkesztett összetett mondat:

13. egy fekete köpeny lógott egy széktámlán, melyet mikor a szél meglibbentett, himbálózó karnak tűnt.

Helyesen: amely, mikor a szél meglibbentette...

Kétértelmű mondat:

14. De az idegen nemzetbeliek tartsák vissza magukat a nevetéstől, mint ahogy egyébként szívesen teszik ezt a dolgainkkal kapcsolatban.

Mit tesznek szívesen, a nevetést, vagy annak visszatartását? Helyesen: ...ne mosolyogjanak rajtunk, ahogy máskülönben oly szívesen teszik,... (Ördögh 25)

Értelmetlen mondat:

15. Ha nem a méretében, akkor a kiegészítő díszítő elemekben kell, hogy észrevegyük a kis sasok ünnepélyes pompájának valamifajta versengést.

A fordító nem értette meg az olasz mondatot, ennek következménye az értelmetlen magyar mondat.

A mondatszerkesztés szabályaival minden anyanyelvi beszélő tisztában van, a fenti hibák figyelmes újraolvasással elkerülhetők lettek volna. Bizonytalanság esetén tanulmányozzunk nyelvművelő kézikönyveket, nyelvművelő lexikont.

Feladatok

Keresse meg az anyanyelvi szókinccset érintő hibákat, és javítsa ki őket! (Megoldás a 17. oldalon.)

1. Ám miközben ott mozaikszerkezetek segítségével közvetítették az üzenetet,
2. Az enyémeim is.
3. És újra bepillantott az ablakon, és megint látta ugyanazt az árnyékot, ami jöllehet a karlóbáláson kívül semmi más mozdulatot nem tett.
4. óriási pletykákat meséltek
5. Az 1920 és 1927 között végzett restaurációk újra felfedték teljes mértékben a VI. sz.-beli Elia püspök munkáját, ekkor épült ugyanis az ásatási anyagokból a templom melletti parókia is, a hátsó kerítéssel együtt.
6. az egyik palota földszinti ablaka alatt, ami most a Riccardiaké, sok járókelő állt meg.
7. már csak a neve végett is fontos személyiséggé válhat.

Keresse meg, és javítsa ki a mondatszerkesztési hibákat!

8. ...elhelyezett benne egy pultot, polcokat, pénztárt, pénztárost.
9. Majd a Gregori rakparton keresztül megtehetünk egy párhuzamos szakaszt a kikötővel,
10. Ranieri megfogta a fonalgombolyagot, megmutatta a tömegnek, akik erre mosolyogva, nevetve szétszéledtek.
11. Ennek az a kockázata, hogy egyszer, mikor az ember találkozik vele, semmi egyébnek nem bizonyulnak, mint egy helyes, kékruhás fiúnak.
12. - Hány új esztendő múlt el, amióta kalendáriumot árusít?
- Legalább húsz esztendeje, nagyra becsült uram.

13. Legalább méreteiben és kiegészítő dekorációs elemeiben figyelhetjük meg az aquileai ünnepi fényűzés bizonyos versengését.
14. - Írja össze erre a lapra a rendelést. Kérje el a címüket is és mondja meg, hogy hazaszállítjuk.
15. Fél órával később kezemmel végigsimogatva arcomon vettem észre, hogy még borotválásra van szükségem.

1.1.3. Stílus, jóhangzás

A hagyományos stilisztika szerint a stílus két fő követelménye a helyesség és a szépség. A stilisztikai helyesség azt jelenti, hogy mondanivalónk kifejezésekor figyelembe vesszük a stílusréteget és stílusárnyalatot befolyásoló tényezőket. A nyelvi kifejezés módjának legjellemzőbb típusait a stílusrétegek képviselik (pl. szépirodalmi, publicisztikai, hivatalos, társalgási stb.). A stílusrétegekben belül az alkalmazott nyelvváltozat alapján, az igényesség szerint, a hatáskeltés eszközeinek milyensége és az alkalmazott műfajok alapján megkülönböztetünk stílusárnyalatokat, pl.: népies, választékos, tréfás, értekező stb. Ezen kívül – szépirodalom esetén mindenképpen – beszélhetünk egyéni stílusról és korstílusról. A szép stílus eszközei többek között: szemléletesség, élénkség, jóhangzás, természetesség, választékosság, változatosság.¹³ Mindezeket figyelembe kell vennünk a célnyelvi szöveg megformálásakor.

1. - És ha bejön valaki vásárolni, mit tegyek?
- Írja a megrendeléseket erre a lapra. Kérje el a címet is, és közölje, hogy házhoz szállítást is *eszközlünk*.
2. *Izgatottan* várjuk visszajelzését.

Az *eszközlünk* hivatalos, írott nyelvi stílusrétegre jellemző szó, ebben a dialógusban idegenül cseng. A 2. példa egy hivatalos levél záró formulája, s itt a hivatalos stílushoz nem illő szóválasztást láthatunk.

A következő mondatok Buzzati-novellából származnak, egy idősebb, előkelő asszony szájából hangzanak el. A *fazon* szó egy mai fiatal szóhasználatához illene inkább. A 4. példában kiemelt, gyerekmondókába illő rész elüt a mű stílusától.

3. Na de Rómából időnként bizonyos elbűvölő *fazonok* jöttek,
4. Így aztán, *körbe-körbe, karikára*, végül visszajöttem az én kis falumba, éppen oda, ahonnan egykor elindultam.

A jóhangzás, az eufónia, a nyelvi megnyilatkozás minőségének fontos eleme. Ellentéte a rosszhangzás, a kakofónia. Erre is nézzünk néhány példát hallgatói fordításokból!

Monotónia sok azonos magánhangzó miatt:

5. Helyezkedj el a kereskedelemben.

Hiátus:

6. Lazio-éi.

¹³ Rónay B.-Kerekes L. 1977. *Nyelvművelés és beszédtechnika*. Budapest: Tankönyvkiadó. 76.

Szóismétlés:

7. Akkor *sem* tudnék egyetlen hibát *sem* véteni.
8. ...ahogy a szél *rángatta*, egy *rángatózó* kar látszatát keltette.

Darabosság sok rövid tagmondat miatt:

9. Az az élet, ami szép, nem az az élet, amit ismerünk, hanem az, ami ismeretlen.

Nehézkesség:

10. (immár *vitathatatlanul összetörten* érkezik)

Feladatok

Mely szavak nem illenek a mondatba ill. szövegbe a stílusértékük miatt? (Megoldás a 18. oldalon.)

1. Az alak mozdulatlan volt, csak a karjai jártak, mint a cséphadaró. (Leopardi: Pensieri)
2. Ami most következik, nem gondolat, hanem történet, amit az olvasó szórakoztatására teszek közzé. (Leopardi: Pensieri)
3. Az egyik barátom, sőt életem egy bizalmas cimborája, bizonyos Antonio Ranieri, (Leopardi: Pensieri)
4. Amikor betöltöttem a tizenkettedik életévemet, addig nyávogtam, míg a szüleim eldöntötték, és a városba küldtek, egy nagynéni vendégeként. (Buzzati)

Keresse meg és javítsa ki a jóhangzást sértő hibákat!

5. ...tágas ablakokkal és apszissal van ellátva, és egy tíz oszlopból álló oszlopsor által elválasztva.
6. Az ablak nem volt sokkal magasabban, mint egy ember magassága, s egy poroslónak tűnő valaki a tömegből megszólalt: ha valaki megtartana a vállán, én felmásznék, hogy megnézzem, mi van odabenn.
7. Ha ez lenne az ára az elmúlt élet összes jó és rossz dolgaival együtti újraélésének, senki nem óhajtana újra születni.
8. Nagyon szép volt, mosolygott a kislányra anélkül, hogy bármit is kérdezett volna, kezében egy könyvvel, egy kővel, egy kagylóval.
9. – És ha valaki közben betér, mit mondjak neki?
10. tekintete egy szék háttámlájára vetett, szél lebegtette fekete kötényre esett

Megoldások

Helyesírás

1. Miután ezt mondta, fel is mászott, a vállára állt, és megkapaszkodott egy ablakrácsban.
2. - Ha nem lenne annyira zseniális - pontosított a macska –, eszembe se jutott volna.

3. Nem volt túl magas az ablak, nagyjából akkora volt, mint egy ember, és egyvalaki a sokaságból, aki amolyan rendőrfélének látszott, azt mondta: ha valaki megtart a vállán, én felkapaszodom, és megnézem, mi van odabent.
4. Az ablak vasrácsához közel egy széktámlára terített, fekete kötényt talált, mely a széltől mozgatva, kalimpáló karoknak tűnt.
5. Az este beálltával, az ablakpárkányra támaszkodva újra és újra megcsodáltam azokat a fényeket.
6. Egyszerűen Castelizzónak fogom hívni.
7. És én irigyeltem őket.
8. – Rendben – mondta végül az anyóka. – Akkor fogd ezeket! – És ezzel odaadott neki egy könyvet, egy követ és egy kagylót.
9. (egyetlen kiáltással, mielőtt a földre zuhannának)
10. - Nem olvasta az újságban – kérdezte váratlanul – annak a madridi borbélynak az esetét, aki borotválás közben elvágta ügyfele torkát?

Nyelvi helyesség

1. Mozaikszervezetek helyett mozaikképek közvetítették az üzenetet.
2. Túlragozás történt, a birtokos személyrag kétszer szerepel.
3. A *jöllehet* használata hibás, hiszen ellentétet, szembeállítást fejez ki, amiről itt nincsen szó. (Este kártyáztam a gyerekekkel, jóllehet fáradt voltam.)
4. Hibás szófüggevény. A pletyka nagy méretének a kifejezésére más jelzők alkalmasabbak, pl. hihetetlen, szenzációs.
5. A fordító a hasonló alakúság (paronímia) áldozatává vált. Restauráció: megdöntött társadalmi rendszer vagy trónfosztott dinasztia hatalmának visszaállítása. Restaurálás: megrongálódott műalkotás, műemlék eredeti alakjában való helyreállítása, felújítása.
6. Helyesen: Riccardiéké.
7. A *végett* célhatározói névutó, ebben a mondatban értelmetlen a használata.
8. Hiányos mondat, a pénztáros mellé egy másik igére lett volna szükség, pl.: felvett.
9. Szórendi hiba, helyesen: kikötővel párhuzamos szakaszt.
10. Egyeztetési hiba, a tömeg egyes számú szó.
11. Egyeztetési hiba, helyesen: bizonyul.
12. Egyeztetési hiba a kérdés-válasz vonatkozásában. Hány esztendő múlt el...? Húsz esztendő. Vagy: Hány esztendeje árusít...? Húsz esztendeje.
13. Helytelen szószerkezet, nem a fényűzés verseng. Helyesen: ...figyelhetjük meg ... ünnepi fényűzéssel való versengését.
14. Egyeztetési hiba, összeírni több dolgot, pl. megrendeléseket lehet. A második mondatban a tárgyaz igeragozásban álló igéhez hiányzik tárgy, vagy át kell fogalmazni, pl. házhoz szállítást vállalunk.
15. Mondatszerkesztési hiba, módhatározói és időhatározói szerep keveredett, helyesen: Fél órával később vettem észre, amikor kezemmel végigsimítottam az arcomat, hogy még borotválásra van szükségem.

Stílus, jóhangzás

1. A *cséphadaró* mezőgazdasági szakszó. A köznyelvben használható szóláshasonlat formájában a gyors mozgás kifejezésére, még irodalmi nyelvben előfordulhat, pl. egy Mikszszáth-műben. Leopardi világához azonban nem illik.

2. A *közzé tenni* hivatalos és publicisztikai stílusrétegbe illő kifejezés. Egy író a történetét elmeséli, papírra veti stb.
3. Ami a barátnál több, az nem lehet *cimboraság*, hiszen ez pejoratív minősítésű szó.
4. Az idézett Buzzati-novella hősnője idősebb, világot járt asszony. A *nyávog* (amennyiben ember teszi) bizalmas és pejoratív stílusértékű, tehát inkább másra mondjuk, mint saját magunkra.
5. Szóismétlést tartalmaz, helyesen: tíztagú oszlopsor, tíz pilléres oszlopsor, tíz oszloppal határolt hajó stb.
6. Két szóismétlést tartalmaz. Lehetséges megoldás: Az ablak a földtől jó ember magasságyira volt, s ekkor a tömegeből egy férfi, olyan rendőrféle, így szólt: (Ördögh Éva 25)
7. A hosszú névszói szerkezettől nehézkes a mondat. Lehetséges megoldás: Ha azzal a feltétellel élhetnénk újra a már leélt életünket, hogy annak minden örömét és bánatát is újra kellene élnünk, senki sem akarna újból megszületni.
8. A háromszor ismétlődő -val-vel rag elhagyható.
9. A –ben be- egybecsengése prózai szövegben rosszhangzás megnyilvánulása, szórend változtatásával könnyen orvosolható.
10. A túl sok *e* miatti „mekegést” tanácsos elkerülni.

1.2. Az olasz szöveg megértése

Fordítói kurzus az idegen nyelvi kurzus utáni szint. Nyelvtanfolyamon a nyelvet tanuljuk, fordítói tanfolyamon a fordítást. Ebből következően az idegen nyelvi kurzuson végzett fordítások nagymértékben különböznek a fordítói kurzuson végzett fordításoktól.¹⁴ Az előbbinél a címzett a tanár, a fordítás célja a nyelvről szerzett ismeretek gyakorlása, ellenőrzése. Ezen a szinten a tanuló ismeri a nyelv grammatikai szabályait, a köznyelv lexikájának egy részét, amit kétnyelvű szótár segítségével kiegészít. Képes *megérteni* átlagos, vagy akár nehéz szöveget is. A fordítói kurzuson a címzett az (elképzelt) valódi olvasó, felhasználó, a fordítás célja a szöveg információjának, kommunikációs céljának közvetítése. Ezen a szinten a fordítónak *értelmeznie* is kell a szöveget, ehhez minden lehetséges szempontot figyelembe kell vennie a szövegtípustól az alkotói szándékig, a megrendelő igényétől a befogadó felkészültségéig stb. A fordító sokféle eszközt igénybe vesz a célja érdekében (speciális szótárak: szinonima, értelmező stb., lexikonok, szakkönyvek, Internet, párhuzamos szövegek). A idegen nyelvű szöveg dekódolásának következő nehézségi szintje az, amikor nyelven kívüli *háttérismeretekre* van szükség. Ez lehet kultúrához kötődő (földrajzi, történelmi, néprajzi stb.) ismeret, vagy szakszöveg esetén szakmai (pl. jogi, műszaki stb.) ismeret. Utóbbi csak részben tartozik az olasz nyelvi kompetenciához, mégpedig a szakterminológia révén. Egy adott szakmához tartozó összefüggések ismerete nem várható el egy nem szakmabelitől. Agazati szakfordítóképzés az ország több egyetemén folyik, ahol mérnökök, közgazdászok stb. sajátítják el a fordítói szakma alapjait.

¹⁴ Klaudy K. 1997. *Fordítás I. Bevezetés a fordítás elméletébe*. Budapest: Scholastica. 165-166.

Osimo, B. 2000. *Corso di traduzione*. Modena: Guaraldi. 25-31.

Erdei Gy. 2001. A fordításdidaktika kimunkálásához. In: Bartha-Stephanides (szerk.) *A nyelv szerepe az információs társadalomban. A X. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus előadásainak válogatott gyűjteménye*. Székesfehérvár: Kodolányi János Főiskola. 365-370.

1.2.1. Nyelvismeret szintje

Fordítói kurzuson a szöveg megértése nem cél, hanem alap, amelyről indulunk. Annak, aki durva hibát, vagy sok kisebb hibát vét, tanácsos nyelvfejlesztő órákat látogatnia a fordítói kurzus megkezdése előtt.

1. Ma avendo pel capo altri pensieri, passò oltre, e per quella sera né per tutto il giorno vegnente non si ricordò di quell'incontro. (Leopardi: Pensieri 24)
Mindenféle gondolatok jöttek-mentek a fejemben, de sem aznap este, sem másnap képtelen voltam visszaemlékezni arra a találkozásra.

Aki ilyen mértékben félreért egy mondatot, még nem érte el a fordítói kurzuson való részvételhez szükséges nyelvi szintet. (Szerencsére utólag kiderült, hogy a fordítást készítő hallgató nem olasz szakos.)

Felsőfokú nyelvtudással rendelkező olasz szakos hallgatók is elkövetnek megértési hibákat, azaz tévesen dekódolják a forrásnyelvi szöveget. Ennek egyik oka az, hogy a grammatikai szerkezetet nem ismerik fel.

2. E gli stranieri *si tengano* qui di sorridere, come fanno volentieri delle cose nostre: (Leopardi: Pensieri 24)
És a külföldiek *tartózkodnak* a mosolyoktól, pedig szívesen megmosolyogják dolgainkat.
3. *se voi mi sostenete*, monterò io. E dettogli da quello, montate, montò su, (Leopardi: Pensieri 24)
ha megtartotok, felmászok én. És felkapaszkodott,

A 2. példában azt látjuk, hogy a fordító nem ismerte fel a felszólító módot. A 3. példában látható hibát többen is elkövették. Nem ismerték fel, hogy a *voi* névmással megszólított személy egyetlen ember (quello).

4. - Topi in scatola. Questa sì che è un'idea geniale. - Se non fosse stata geniale, - precisò il gatto, - non sarebbe venuta a me. (Rodari 78)
- Egerek konzervdobozban. Ez olyan zseniális ötlet! - Ha nem lett volna olyan zseniális – pontosított a macska -, maga sem jött volna hozzám dolgozni.

A megértési hiba oka (a szövegösszefüggés figyelmen kívül hagyásán túl) az *a me – da me* grammatikai funkciójának összekeverése. Helyesen: nem nekem jutott volna eszembe.

A grammatikai szerkezet téves dekódolása mellett a félrefordítás másik gyakori oka a szójelentés tévesztése. A hasonló alakú (paronim) szavak könnyen zsákutcába viszik a figyelmetlen fordítót, pl. *regolare – regalare*, *cantina – catino* (apszis boltozat).

5. - E se entra gente per fare la spesa, come mi debbo *regolare*? (Rodari 78)
- És ha bejön valaki vásárolni, mit adjak neki *ajándékba*?

6. Nel *catino* absidale, un Cristo in trono fra la Vergine e i Ss. Giovanni, Ermagora e Fortunato. (Guida turistica)
Az apszis *pincéjében* található egy Krisztus a trónon a Szűz és a Szentek között. (Giovanni, Ermagora, Fortunato)

Homonim szó jelentésének a tévesztése mulatságos fordítást eredményezhet. Nézzünk egy példát: pala¹ - lapát; pala² - meredek szirtfok; pala³ - oltárkép.

7. Sul fondo dell'abside spicca dalle pareti nude la *pala* d'argento dorato, che costituisce dono (o opera?) di Donato Mazzalorsa da Venezia (1372). (Guida)
Az apszis végén áll ki a falból az ezüst *lapát*, amelyet a velencei Donato Mazzalorsa ajándékának (vagy művének?) tudhatunk be 1372-ből.

A durva félrefordítás neve *leiterjakab*. Az elnevezés onnan származik, hogy 1863-ban, a Magyar Sajtó egyik számában a német *Jakobs Leiter* szerkezetet Jákob létrája helyett Leiter Jakabnak fordították.

Amikor számunkra is furcsának tűnik a lefordított mondatunk, ne legyünk restek utána nézni egy-egy szónak, hátha tévedtünk.

8. Questo che segue non è un pensiero, ma un racconto, ch'io pongo qui per isvagamento del lettore. (Leopardi: Pensieri 22)
A most következőben nem egy gondolatot, hanem egy történetet teszek közzé az olvasó *elbizonytalanítására*.

A lexikában mindig találkozhatunk ismeretlen szóval, kifejezéssel, melynek jelentését sem a kétnyelvű, sem az egynyelvű értelmező szótárban nem leljük. Ilyenkor kutató munkát kell végezni, további segédeszközöket kell bevonni (pl. tájnyelvi szótár, szakkönyv, Internet), vagy tanácsos megfelelő anyanyelvi információt keresni.

Gyakori hibaforrás a többszörösen összetett, bonyolult szerkezetű mondat. Ebben az esetben a mondat vázának, fő pilléreinek a megkeresése lehet a segítségünkre.

9. Entrati da una delle tre porte di facciata – vista la quale possiamo anche giustificare certi riferimenti ravennati – l'interno con le sue tre navate separate da una serie di cinque colonne ci appare in tutta la sua luminosità accentuata dalla sobrietà delle linee messe in giusta luce dalle numerose finestrate. (Guida)
A ravennai kapcsolatokra utaló homlokzat három kapujának egyikén belépve elénk tárul az öttagú oszlopsorokkal elválasztott három hajó, melyek ragyogása kiemeli a számos ablakon keresztül megvilágított vonalak mértékletességét.

A két passzív szerkezet megzavarta a fordítót, s a szépen kezdődő mondat a végén zavarossá válik. Mi lesz az aktív mondat alanya és tárgya? A ragyogás emeli ki a vonalak mértékletességét? Nem, fordítva: *luminosità accentuata dalla sobrietà delle linee*, ami a számos, nagyméretű ablaknak köszönhető.

Feladatok

1. Ez a mondat egy útikönyvből való, Grado nevű tengerparti kisváros egyik nevezetességét mutatja be. Mit jelent a kiemelt szó? (Megoldás a 27. oldalon.)

Se non nelle dimensioni è negli elementi decorativi complementari che si può notare una certa emulazione della magnificenza celebrativa *aquileiese*. (Guida)

2. A paronímia okozta szótévesztés után már a grammatikai szerkezet sem ingatta meg az alábbi mondat fordítóját. Javítsa ki a hibát!

I restauri eseguiti dal 1920 al 1927 hanno riportato all'essenzialità l'intervento del vescovo Elia del VI secolo. (Guida)

A restaurátorok fejezték be 1920 és 1927 között Elia püspök VI. századi vállalkozásának lényegi részét.

3. Nyelvtani homonímia okozott megértési hibát, keresse meg, és javítsa ki!

Interessante il calco della cosiddetta cattedra di S. Marco, il cui originale fu trasferito da Grado a Venezia forse già nel 1451, per le note vicende relative allo spostamento della sede del patriarcato. (Guida)

Érdekes a S. Marco katedra lenyomata is, melynek eredetijét már 1451-ben átszállították Gradóból Velencébe, az esemény bejegyzései a pátriarkátus székhelyének változtatására utalnak.

4. Valóban szívesen újraélné az életét az árus? Az erre a kérdésre adott válasz Leopardi Erkölcsi művecskéjének lényegi mondanivalója.

Passeggere: Non tornereste voi a vivere cotesti vent'anni, e anche tutto il tempo passato, cominciando da che nasceste?

Venditore: Eh, caro signore, piacesse a Dio che si potesse. (Leopardi: Operette morali 53)

Járókelő: Nem akarná újraélni azt húsz évet, sőt az összes többi, elmúlt évet is, egészen a születésétől kezdve?

Árus: Hát, kedves uram, nem bánám, ha megadná az Isten.

5. Az alábbi 2 mondatban 3 megértési hiba található. Javítsa ki!

Così vorrei ancor io se avessi a rivivere, e così tutti. Ma questo è segno che il caso, fino a tutto quest'anno, ha trattato tutti male. (Leopardi: Operette morali 54)

Így, ha újból élhetném a múltat, akkor pont így szeretném mindegyiket újra élni. De ennek jele, hogy a sors egészen ez év végéig mindenkivel rosszul bánt.

6. A következő mondat lefordítása előtt (a francia tagmondat jelentése: a civilizáció élén járnak) válassza külön a fő mondanivalót az elhagyható résztől, majd vesse egybe a fordítását 3 különböző hallgatói megoldással!

Perché troppo è noto che nessuna delle tre grandi nazioni che, come dicono i giornali, *marchent à la tête de la civilisation*, crede agli spiriti meno dell'italiana. (Leopardi: Pensieri 24)

- a) ...egyik sem hisz annyira a szellemekben, mint az olasz.
- b) ...egyik sem hisz a szellemekben, kivéve az olaszt.
- c) ...egyik sem hisz a szellemekben, legkevésbé Itália.

7. Ugyanebben a mondatban az újságok szerepét értette félre egy fordító. Javítsa ki a hibát!

Igen köztudott, az újságok szerint, hogy a három nemzet közül, melyek *marchent à la tête de la civilisation*, egyik sem hisz kevésbé a szellemekben, mint az olasz.

8. Az alábbi olasz mondatnak 3 hallgatói fordítását adjuk meg, melyek különböző megértési hibákat illusztrálnak. Elemezze ki, mi okozott problémát a fordítóknak.

Un mio amico, anzi compagno della mia vita, Antonio Ranieri, giovane che, se vive, e se gli uomini non vengono a capo di rendere inutili i doni ch'egli ha dalla natura, presto sarà significato abbastanza dal solo nome, abitava meco nel 1831 in Firenze. (Leopardi: Pensieri 22)

- Antonio Ranieri, aki nem csak a barátom, de társam is az élet dolgaiban, az a fajta volt, akiről az emberek úgy vélték, hasztalan volt mindaz az adomány, amit a természettől kapott, 1831-ben velem lakott Firenzében.
- Egy barátom – de ő több, mint barát, hű társam az életben – Antonio Ranieri, 1831-ben lakott velem Firenzében, és ha az emberek elfeledkeznek azokról az erényekről, amelyeket birtokol, hamarosan mindenki ismerni fogja a nevét.
- Egy barátom 1831-ben velem lakott Firenzében: életem segítő társa, Antonio Ranieri fiatalúr. Amennyiben az ő életében az emberek nem jutnak arra a következtetésre, hogy elpazarolja természet adta tehetségét, akkor hamar híressé válhat csupán neve által.

9. Melyik szó jelentését értette félre a fordító?

nel secolo decimonono, nel bel mezzo di Firenze, che è la città più culta d'Italia, e dove il popolo in particolare è più intendente e più civile, si veggono fantasmi, che sono creduti spiriti, e sono rocche da filare. (Leopardi: Pensieri 24)

a tizenkilencedik századbeli Firenze kellős közepén, Itália legműveltebb városában, hol a nép különösen tanult és kulturált, kísértetek járkálnak, miket szellemeknek vélnek, holott valójában rokkák.

1.2.2. Értelmezés szintje

Értelmezési hibának azt tekintjük, amikor a fordító a szavak jelentésének ismerete és a mondatstruktúra felismerése ellenére hibásan dekódolja a mondanivalót, nem veszi figyelembe a kontextust, ko-textust, kommunikációs funkciót. Úgy is fogalmazhatunk, hogy a fordítónak nem a lexikális jelentést, hanem az aktuális jelentést kell kiolvasnia a szövegből. Ez gyakran pragmatikai megközelítést igényel. A pragmatika egy nyelvészeti disciplina, jelenleg idegen nyelvi szakokon nem tanítják. Fordítók számára nélkülözhetetlen annak az alapgondolatnak a megértése, hogy egy megnyilatkozás a beszélő szándékától függően egy sor különböző jelentést hordozhat. Amíg az előző részben bemutatott megértési hibák nem megfelelő nyelvi felkészültségről árulkodnak, s megelőzésük nyelvtanulás, nyelvfejlesztés körébe tartozik (kivéve egyes, kutatómunkát igénylő lexikai problémát), addig a helyes szövegértelmezés, interpretálás fejlesztése a fordítóképzés feladata. „A szövegben nincsen

minden kimondva: minden szövegnek vannak *implicit összetevői* is, amelyek megértése ugyancsak befolyásolja valamilyen módon a szöveg értelmének megfejtését.”¹⁵

1. La cassiera trovò che il suo principale aveva una bellissima scrittura. – Io sono fatto così, - disse il gatto. – So scrivere soltanto *alla perfezione*. (Rodari 78)
A pénztáros úgy találta, hogy főnökének gyönyörű írása van. – Én már csak ilyen vagyok – válaszolt a macska. Csakis *hibátlanul* tudok írni.

A kiemelt kifejezés fordítása más szövegek környezetben jó lehetne, itt azonban figyelembe kell venni, hogy nem helyesírási tökéletességről, hanem az írás küllemének szépségéről van szó. Célnak megfelelőbb fordítások: tökéletesen, szépen.

2. „Mai: i miei, in un anno, mi fanno solo due regali, uno all’onomastico e uno alla Befana.” „E a Natale?” „Mi dicono Buon Natale.” „*D’accordo*, ma sotto l’albero che cosa ti fanno trovare?” (De Crescenzo 175)
„Soha: az enyéim, egy évben csak kétszer adnak nekem ajándékot, egyet a névnapomra és egyet Befanára.” „És karácsonykor?” „Azt mondják Boldog Karácsonyt.” „*Egyetértek*, de a fa alá mit tesznek neked?”

A *d’accordo* fordítása valóban lehet *egyetértek*, de ebben a konkrét párbeszédben értelmetlen. A beszélő nem az egyetértését akarta kifejezni, hiszen arra nincs is szükség, hanem azt, hogy természetesen nem erre az evidenciára vonatkozott a kérdése. Magyarul: Az rendben van, de...

Indulatszavak esetén világosan látszik, hogy nem beszélhetünk transzformációról, csakis a beszélő érzelmi állapotának elemzése után válaszhatunk magyar megfelelőt.

3. trovò [...] sotto una finestra terrena del palazzo [...] fermata molta gente, che diceva tutta spaventata: *ih*, la fantasima! (Leopardi: Pensieri 24)
rengeteg embert látott összegyűlve a földszinti ablak előtt, és ijedt kiáltásokat hallott: *Nahát*, egy kísértet!

Az *ih* indulatszó milyen érzelmet fejez ki? Ijedtséget, félelemmel teli meglepődést. A *nahát* csodálkozást fejez ki, tehát nem tölti be a kommunikációs funkcióját. Jó megoldások pl.: Jaj, hű.

Értelmezés hiányát mutatja, ha konkrét jelentést használ átvitt jelentés helyett a fordító.

4. ci guardavano un po’ dall’alto in basso. (Buzzati: Non è mai finita 113)
és tetőtől talpig végigmérték minket.
Helyesen: kissé lenéztek bennünket.

Feladatok

1. Az alábbi mondat fordításakor azt hagyta figyelmen kívül a fordító, hogy Gradóban vagyunk, s nem Velencében, tehát más a nézőpont. Javítsa ki a hibát! (Megoldás a 27. oldalon.)

¹⁵ Albert S. 2003. A *contresens* fogalma a fordításelméletben. In: *Fordítástudomány* 9. 56.

interessante il calco della cosiddetta cattedra di S. Marco, il cui originale fu trasferito da Grado a Venezia forse già nel 1451, (Guida)
érdekes még az ún. Szent Márk trón másolata, melynek eredetijét Gradóból hozták át Velencébe 1451 körül,

2. Ha csak egy mondatra terjed ki a figyelmünk, akár jó is lehetne a fordítás.

2

O non credete che io, e che il principe, e che chiunque altro, risponderebbe come voi per l'appunto; (Leopardi: Operette morali 53)

Ó, ne higgye, hogy akár én, a herceg vagy bárki más erre azt válaszolta volna, amit ön;

De ha összefüggéseiben értelmezzük a mondatot, látjuk, hogy pont ellentétes értelmet nyert a fordító tollából. Hogy hangzana helyesen?

Oh che altra vita vorreste rifare? la vita ch'ho fatta io, o quella del principe, o di chi altro? O non credete che io, e che il principe, e che chiunque altro, risponderebbe come voi per l'appunto; e che avendo a rifare la stessa vita che avesse fatta, nessuno vorrebbe tornare indietro?

3. Milyen értelmezési hibát talál az alábbi fordításban?

Arrivò, ormai senza più forze, in vista di un paese tutto azzurro in cima a una collina.

„Senz'altro è il paese del principe azzurro” pensò. (Valcarengi 155)

Most már újabb akadály nélkül érkezett meg, megpillantva egy teljesen kék színű falucskát egy domb tetején.

„Minden bizonnyal ez a kék herceg falucskája” – gondolta.

4. Hogyan célszerűbb értelmezni a látnivalókat?

Importanti da vedere il tesoro e il lapidario. (Guida)

Fontos látnivaló még a kincs és a lapidárium.

1.2.3. Háttérismeretek

A lefordítandó szöveg dekódolásának problémája olykor nem a nyelvi felkészültséggel vagy a kommunikációs funkció értelmezésével függ össze. Hiányozhatnak az olasz kultúrára vonatkozó ismeretek vagy szakmai ismeretek. Ahogyan a magyar kitelepítés szó jelentését nem lehet szótárból megérteni, úgy háttérismeretek szükségesek például az olasz tangentopoli szó megértéséhez. Antoine Berman, a francia nyelvű fordításkritika legismertebb képviselője így fogalmazott: „A fordítás óriási olvasottságot, széles körű tájékozottságot igényel. A tudatlan fordító – aki nem [...] olvas – tökéletlen fordító.”¹⁶

Aki nem ismeri az olaszországi válási szabályokat, csúnyán félreértheti az alábbi példa kiemelt mondatát.

¹⁶ Albert S. 2003. A *contresens* fogalma a fordításelméletben. In: *Fordítástudomány* 9. 48.

1. Per caso in quel periodo Cristolera ed io ci separammo. *Seguì un regolare annullamento.* (Buzzati: Non è mai finita 113)
Szabályos megsemmisülés következett.

A magyarázatot lásd később, a 120. oldalon.

2. [Con il treno...] Giunsero a Villa San Giovanni.
Il professore propose che si andasse tutti in coperta, sul traghetto, a prendere il caffè.
(Sciascia 135)

Vajon mindenki érti a közlekedési eszköz hirtelen megváltozását? Aki elbizonytalanodott, annak utána kell néznie, hiszen a magyar olvasó számára is világossá kell tennünk a szituációt. A Villa San Giovanni nevű városból minden járművet: autót, buszt, vonatot komp szállít át Szicíliába.

A következő, útikönyvből származó mondatnál a fordító építészeti ismeretei hiányoztak.

3. Ci sarà così dato di avvicinare la basilica di S. Maria delle Grazie dal lato del piatto muro di fondo, che *nasconde la parte absidale* e che accentua così la generale semplicità e compatezza dell'edificio. (Guida)
Így közelebb érkezőnk a Santa Maria delle Grazie bazilika lapos háttérfalához, ami *eltakarja az apszist*, így kiemelve az épület általános egyszerűségét és tömörségét.

Az apszis a templom végén levő, félkör alakú tér. A fal ezt nem eltakarja, hanem – egy másik hallgatói fordítás szerint – rejti.

A háttérismeretek hiánya kínos tévedéshez, *leiterjakabhoz* is vezethet. A 4. példában a Grado tulajdonnév valóban lehetne személynév, a passzív szerkezet ágense, ugyanakkor a da-a elöljárószók alkothatnak valahonnan-valahová párt, s ez esetben földrajzi név.

4. il cui originale fu trasferito da Grado a Venezia forse già nel 1451. (Guida)
melynek eredetijét Grado püspök talán már 1451-ben Velencébe szállította.
5. ...la riforma della Scuola, come si profila nella legge-delega proposta dal Ministro Moratti, minacci lo Stato di diritto e i Principi fondamentali della nostra Costituzione,

Az 5. példa egy nyílt levélből származik. A háttérismeretek hiánya miatt majdnem minden fordító Moratti miniszter úrról ír – miniszter asszony helyett.

Feladatok

1. Termékismertető fordításakor tájékozódni kell az adott szakterületen. Az 1. példa azt mutatja, hogy a babaápolás területén nem eléggé járatos a fordító. Keresse meg a hibát! (Megoldás a 27. oldalon.)

Le comuni operazioni di lavaggio e detersione di poppatoi, tettarelle, cucchiaini, bicchieri, tazzine, massaggio-gengive, succhietti, piccoli giochi, eccetera, a volte non sono sufficienti a garantire l'eliminazione completa dei germi pericolosi e patogeni dalle loro superfici.

Cumisüvegek, cumik, kiskanalak, poharak csészék, rágókák, száraz cumik, kisebb játékok stb. szokásos elmosása és kiöblítése néha nem elég, hogy biztosítani tudjuk a veszélyes és kórokozó baktériumok teljes eltávolítását a felületükről.

2. Az alábbi mondat kiemelt részének nagyon különböző fordításai születtek. A fordítók nem rendelkeztek a szükséges háttérismerettel, ezért a megoldások egymásnak ellentmondók, egyik ötletszerű, másik általánosítás. Ön hogyan fordítaná?

„Ma da Roma venivani ogni tanto certi tipi affascinanti; *parlavano con l'«erre»*, raccontavano cose nuove e strane, pettegolezzi enormi...”

Hallgatói fordítások: raccsoltak; raccsolva beszéltek; nem raccsoltak; más módon beszéltek; szépen beszéltek; ropogtatták az „r”-eket; beszéd közben megnyomták a „r” betűt; római módra megnyomták az erret; akkik (sic!) r-rel beszéltek; „errel” beszéltek „el” helyett.

3. Javítsa ki a szakmai ismeretek hiánya miatt elkövetett hibákat!

Anche questo edificio basilicale, che come l'altro è ora privo di portico, presenta ampie finestrate e tre navate absidate separate da una serie di dieci colonne. (Guida)

Ez a bazilika is, akárcsak a másik, már árkád nélküli, hatalmas ablakokkal, egy tíz pilléres oszlopsor választja el a három apszis formájú hajót.

4. Az alábbi mondatot nagyon eltérően fordították, feltehetőleg bölcsészhallgatók építészeti ismeretei nem elegendők a jelentés pontos dekódolásához. Szakmai tájékozódás után Ön hogyan fordítaná?

Il toponimo, assieme a non poca attenzione, ci aiuta ad individuare sulla destra una torre a pianta poligonale, intonacata e aggredita da quell'edilizia minore che un po' dovunque ha inglobato le strutture difensive per aumentare la capienza della residenza.

- A helynév (torre = torony) és egy kis figyelem hozzásegít minket, hogy jobboldalt észrevegyünk egy sokszög alaprajzú, bevakolt tornyot, amelyet már bekebelezett a lakásépítész, ami kis mértékben mindenhol felhasználta a védelmi építményeket a települések befogadóképességének növelésére.
- A hely elnevezése és a mi szemfülességünk is segít, hogy észrevegyük a jobbra elhelyezkedő sokszög alaprajzú tornyot, amelyen a kisebbségi építkezés hagyta nyomát, amely valamennyire bekebelezte az összes védelmi építményt, hogy a rezidencia befogadóképességét megnövelje.
- A helynév segít felismernünk a jobb kéz felől található, sokszög alaprajzú, bevakolt és az építésügy által támadott tornyot, ami magában foglalja a védelmi elrendezést azért, hogy megnöveljék az épület befogadóképességét.
- A helynév, persze kellő odafigyeléssel, segít, hogy észrevegyük a jobb oldalon fekvő sokszög alapterületű tornyot, amit az a kisebb építésügyi szerv bontott le és vakolt újra, mely szinte mindenütt bekebelezte a védelmi szerkezetek készítését, hogy növelje a székhely fizetőképességét.

Megoldások

Nyelvismeret szintje

1. Az *aquileiese* megfejtése a hallgatók szerint: aquilai, aquileai, Aquiliában jellemző, kis sasok, aquileia-i. Részletes olaszországi útikönyv, térkép vagy Internet segítségével lehetett megfejtetni a közeli városka nevét: Aquileia.
2. A *restauri* restaurálásokat jelent, s nem restaurátorokat.
3. A *le note vicende* szószerkezetben a *note* nem főnév, hanem melléknév: ismert.
4. Nincsen erről szó, hogy az árus nem bánná, legfeljebb *piacesse a Dio*: Isten lelné kedvét benne.
5. A *tutti* nem az évekre vonatkozik, jelentése itt: mindenki. *De ennek jele* helyett: *De ez annak a jele* vagy *De ez azt mutatja, hogy*. Nem *ez év végéig*, hanem *eddig az évig*.
6. A mondat fő váza: *nessuna crede agli spiriti meno dell'italiana*. A három fordítás közül egy sem jó. Helyesen: egyik sem hisz kevésbé a szellemekben, mint az olasz.
7. Igen köztudott, hogy a három nemzet közül, amelyek, az újságok szavaival élve *marchent à la tête de la civilisation*, egyik sem hisz kevésbé a szellemekben, mint az olasz.
8. Mindhárom fordító rosszul dekódolta *a se gli uomini non vengono a capo di rendere inutili i doni ch'egli ha dalla natura* tagmondatot. Kettőből kimaradt a *se vive* fordítása, a harmadikban rossz fordítást látunk: Amennyiben az ő életében. Az a) fordításból kimaradt a *presto sarà significato abbastanza dal solo nome* tagmondat.
Egy lehetséges megoldás: Antonio Ranieri – akinek a neve bizonyosan ismert lesz, ha még sokáig él, és ha az emberek nem teszik feleslegessé azon erényeket, melyekkel megajándékozta őt a természet – 1831-ben együtt lakott velem Firenzében. (Ördögh Éva)
9. A kísértetek nem járkálnak, hanem láthatók. *Si veggono* a *vedere* ige irodalmi változata.

Értelmezés szintje

1. Nem *hozták át*, hanem *vitték át*.
2. Egy lehetséges megoldás: Hát milyen életet szeretne? Azt, amit én éltem át, vagy a fejedelemét, vagy valaki másét? Vagy nem hiszi, hogy én és a fejedelem és bárki más ugyanazt válaszolná, amit maga: ha újra lehetne járni a megtett életutat, senki se szeretné előlről kezdeni? (Pollmann)
3. Nagyon szegény az a herceg, akinek csak egy falucskája van. A *paese* másik jelentése, az *ország* jobban illene a kontextusba. (A *senza più forze* fordítása megértési hiba.)
4. A bazilika látnivalói között nem a *kincs* érdemel figyelmet, mivel valószínűleg nem egyetlen található ott, hanem a lapidáriumon (kőtáron) kívül a *kincstár*.

Háttérismeretek

1. Száraz cumi elnevezés nem létezik, a nem evés céljára szolgáló cumi neve játszócumi.
2. Tudni kell, hogy a római tájszólásban a standard olasznál gyakrabban fordul elő az r hang. Akik raccsolásnak fordították a különös beszédmódot, pont a valóság ellentétét fejezték ki. A következő 3 megoldás a probléma kikerülését mutatja. Az r (hang, s nem betű!) megnyomását, ropogtatását kifejező megoldások közelítenek a valósághoz, de nem az igaziak. A „római módra megnyomták az erret” fordítás jobb, ez már utal arra, hogy tájnyelvi sajátosságról van szó. Az utolsóként felsorolt megoldás érthetővé teszi, mit jelent ez a beszédmód, azonban kissé hosszú, magyarázó jellegű, ami két olasz közötti beszélgetésben nem eléggé hiteles.
3. A templomhajók nem apszis formájúak, hanem apszisban végződők, s három templomhajót nem tud egy oszlopsor elválasztani.

1.3. Fordítástechnika

A fejezet elején azt mondtuk, hogy anyanyelvre fordítás esetén az idegen nyelvi kompetencia lehetővé teszi a forrásnyelvi szöveg dekódolását, megértését, az anyanyelvi kompetencia biztosítja a célnyelv szabályainak, műfaji stb. követelményeinek megfelelő kódolást, megformálást. A fordítás folyamatának közbülső fázisához, a transzfer, az átváltás szakaszához fordítástechnikai kompetenciára van szükség. A fordítástechnikai kompetencia biztosítja, hogy a forrásnyelvi szöveg dekódolása után a fordító *felismerje* a különböző megoldási módokat, s minden szükséges szempont mérlegelésével *kiválassza* a legjobbat. Más megfogalmazásban: a forrásnyelvi és célnyelvi fordítási egység viszonyáról kell döntést hoznia. Az ebben a körben elkövethető hibák egyenlő súllyal fenyegetik az anyanyelvre és az anyanyelvről fordítókat, mivel nem függ össze a nyelvismeret szintjével.

Egyes fordításkutatók megközelítésében a fordítás nem más, mint problémamegoldás, *problem-solving process*.¹⁷ A választási lehetőség mindig adott. Nem osztjuk Németh László azon nézetét, miszerint: „Olyasmit kezdek hinni, mintha minden mondatnak csak egyetlen helyes megoldása volna.”¹⁸ Illusztrálásképpen nézzünk meg egy rövid részletet a *Pinocchio kalandjaiból* Rónay György és Szénási Ferenc fordításában.

- Hát te mit csinálsz itt? - kérdezte tőle.	- Mit keresel itt? - lépett oda hozzá.
- Az éjszakát várom, hogy útnak indulhassak.	- Várom az éjfélt, hogy útnak indulhassak...
- Hová?	- Hová mész?
- Messze. Nagyon messze.	- Messzire, nagyon messzire!
- Én meg már háromszor is kerestelek otthon.	- Én meg háromszor is kerestelek otthon!...

¹⁷ Pierini, P. 2001. La traduzione come processo di *problem-solving*. In: Pierini, P. (a cura di) *Lo sviluppo della competenza traduttiva*. Roma: Bulzoni. 123-153.

¹⁸ Németh L. 1964. A prózafordításról. In: *A kísérletező ember*. Budapest: Magvető. 319.

- Mit akartál?
- Hát nem tudod a nagy eseményt? Nem hallottad még, milyen szerencse ért?
- Milyen?
- Holnaptól fogva én is ugyanolyan gyerek leszek, mint a többi!

- Egészségedre!
(Rónay 119)

- Mit akartál tőlem?
- Nem hallottad a nagy eseményt? Nem hallottad, mekkora szerencse ért?
- Mekkora?
- Holnap már nem bábu leszek, hanem éppen olyan gyerek, mint te meg a többiek.
- Teljék örömed benne!
(Szénási 243)

Láthatjuk, hogy még az egyszavas mondatokat is különbözőképpen fordították. Van választási lehetősége a fordítónak, de még mennyi! 12 hallgatói fordításban szinte minden mondatra nyolc-tízféle megoldást találunk. Ezek egy része hibás ugyan, de van több jó megoldás, s van egy-kettő, ami a jónál jobb. Nézzünk példaként egy rövid mondatot:

A che questa storiella? (Leopardi: Pensieri 24)

1. Mire föl ez a kis történet?
2. Nos, hogy miért beszéltem el ezt a történetecskét?
3. Mire szolgál ez a történet?
4. És hogy miért is meséltem én el ezt a kis történetet?
5. Hogy mire jó ez a kis történet?
6. Miért hát a történet?
7. Miért meséltem el mindezt?
8. Hogy miért meséltem el ezt a kis történetet?

Miután a fordító tudja arról a megoldásról, ami először eszébe jutott, hogy bizonyosan nem az egyetlen, s lehetséges, hogy nem is a legjobb, *tudatosan* át kell tekintenie a megoldási módokat: „deve essere *consapevole* di ciò che fa.”¹⁹ Ehhez ismernie kell a mérlegelés, választás szempontjait, a fordítói stratégiákat. A bemutatott példákából látszik, hogy egy fordítási problémának többféle megoldása létezik, ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy nincs annyiféle technikai megoldás és fordítói stratégia, ahány fordítási probléma. Egy fordítási tanfolyam, vagy fordítási tankönyv miként vegye sorra mindazt, amit tanítani szeretne? Klaudy Kinga *A fordítás gyakorlata* című könyvében technikai megoldások szerint rendezte el a példaanyagát, ezt követtem én is az *Olasz-magyar fordítástechnikai példatár és feladatgyűjteményben*. Mivel ezt már sokan ismerik és használják, megtartottam az átváltási műveletek bemutatását. Azokat a problémákat, amelyekre ott nem találunk megoldást, külön vizsgáljuk, s ezekben a fejezetekben a kiindulópont maga a probléma.

Elemi szintű fordítástechnikával már az idegennyelv-tanulás folyamán találkozunk a tanulók. Tudják, hogy bizonyos szavakat, és egyes mondatokat nem lehet szó szerint lefordítani. Az idegennyelv-tanulás során mégis elsődleges a nyelv használatának elsajátítása, tehát fordítási gyakorlatok, s főleg fordítási vizsgafeladatok során a tanuló célja annak a bizonyítása, hogy a szavak jelentését tudja vagy megtalálta, s a grammatikai kategóriákat, a mondat szerkezetét felismerte. Elkerülhetetlen a nagymértékű szöveghűség, a szolgai fordításra való hajlandóság. Fordítói tanfolyamon első feladat tehát a hűség mibenlétének tisztázása, a hűség szintjeinek bemutatása, a szolgai fordítás kényszerétől való megszabadítás.

¹⁹ Pierini, P. 2001. Un modello didattico della traduzione. In: Pierini, P. (a cura di) *Lo sviluppo della competenza traduttiva*. Roma: Bulzoni. 20.

1.3.1. A szolgál fordítás csapdái

A fordítási hűség problémája már az ókorban felmerült. Ciceró azt ajánlja a *De optimo genere oratorum* című művében, hogy ne szó szerint, *verbum pro verbo*, fordítsanak, hanem értelem szerint. Horatius viszont a szó szerinti fordítás híve, mivel véleménye szerint így valósítható meg a pontos fordítás. Magyar bibliafordítók megjegyzései is hasonló vitákat sejtetnek: „nem grammaticae, bötüt bötüre, hanem úgy fordítottam, hogy sem a textust el nem hagytam, sem az értelmet” – írta Méliusz Juhász Péter a XVI. században.²⁰ Formalizmus vagy realizmus? Hűség a formához vagy hűség a tartalomhoz? Kosztolányi szerint a fordító mindig ferdítő is. Radó György, aki a fordításkutatás egyik legjelentősebb hazai képviselője volt, úgy vélekedik, hogy ez a szembeállítás álprobléma, „az eredeti elemek együttes maximumának reprodukálása” lehet a cél.²¹ Ruzicska Pál szerint a hűség túlhaladott problémakör: “La condanna della traduzione fedelissima è uno stadio superato, il vero problema è fin dove dobbiamo e fin dove possiamo conciliare i diversi tipi di infedeltà della traduzione col suddetto mantenimento dell’effetto estetico dell’originale”.²²

Bár a hűség a fordítástudomány nem hivatalos kategóriája, mivel tudományos kritériumokkal nem definiálható – vallja Bruno Osimo, gyakorlati példával mégis nagyon jól megvilágítja a hűség túlzó mértékét. Angolból olaszra fordított mondatokkal illusztrálja az általa iskolai, általunk szolgál fordításnak nevezett hibát.²³

Mary goes to Italy in the summer. Her mother wants her to know Italian men.
Maria va in Italia nell’estate. La madre di lei vuole che conosca uomini italiani.

Az angol mondat megértését bizonyító fordítás nem valószínű olasz mondat, egyetlen olasz sem fogalmazna ilyen módon – írja. Természetes olaszszággal így hangozna a fordítás Osimo szerint:

D’estate, Maria va in Italia. Sua madre vuole che conosca degli italiani.

Kezdő fordító számára tehát az a legfontosabb kérdés, hogy meddig kötelező a hűség, hol kezdődik és hol végződik a szabadsága. Természetesen erre a kérdésre nem fogunk válaszolni, csak konkrét példákat mutatunk be, a következő konkrét esetben a fordítónak magának kell döntenie. Ettől alkotó munka a fordítás.

1. Perché tu non la *fai* la festa quando *viene* il tuo compleanno?
Mai: i *miei*, in un anno, mi fanno solo due regali, uno all’onomastico e uno alla Befana. (De Crescenzo)
Miért, te nem *csinálsz* ünnepséget, ha *jön* a szülinapod?
Soha: az *enyém*, egy évben csak kétszer adnak nekem ajándékot, egyet a névnapomra és egyet Befanára.

²⁰ Burián M. 2003. A fordításról való gondolkodás Magyarországon a XVI-XVII. században. In: *Fordítástudomány* 9. 29.

²¹ Radó Gy. 1973. A műfordítás lélektana. In: *A műfordítás elmélete és gyakorlata*. Budapest: ELTE. 97.

²² Ruzicska, P. 1977. Ordine sintattico, scelta delle parti del discorso e fedeltà della traduzione. In: *Il problema della traduzione e la diffusione della letteratura ungherese in Italia*. Napoli: Istituto Universitario Orientale.

²³ Osimo, B. 2002. *Manuale del traduttore*. Milano: Hoepli. 76.

Három szót emeltem ki a gyerekek között zajló dialógusból. A *fai* szószerinti fordítása magyarul túlságosan igénytelen mondatot eredményez, ünnepséget inkább szervezünk, rendezünk (lásd később az átváltási műveleteknél a lexikai konkretizálást). Születésnap sem szokott *jönni* a magyar nyelvben, inkább lesz vagy van (lásd lexikai függvényeket a 13. oldalon). De az egész mondat értelem szerinti fordításban akár így is hangozhatott volna: „Miért, te nem ünnepled meg a születésnapodat?” A *miei* szó szerinti fordítása *enyéim*. Nem kizárt, hogy bizonyos esetekben használható, de jóval kevesebbszer, mint az olaszban. Magyarul inkább *szüleimnek*, vagy *családomnak* tanácsos fordítani. A 2. példa egy terméken olvasható felirat része. A két nyelv közötti tipológiai különbség (flektáló-agglutináló) lehet az oka annak, hogy magyar nyelven itt szükségtelen a többes szám alkalmazása, a –k többesjel ilyen nagy számú használata.

2. Disinfettante per *poppatoi e tettarelle*

Le comuni operazioni di lavaggio e detersione di *poppatoi, tettarelle, cucchiaini, bicchieri, tazzine, massaggio-gengive, succhietti, piccoli giochi*, eccetera, a volte non sono sufficienti a garantire l’eliminazione completa dei germi pericolosi e patogeni dalle loro superfici.

Fertőtlenítőszer *cumisüvegekhez* és *cumikhoz*

Cumisüvegek, cumik, kiskanalak, poharak, csészék, rágókák, száraz cumik, kisebb játékok stb. szokásos elmosása és kiöblítése néha nem elég, hogy biztosítani tudjuk a veszélyes és kórokozó baktériumok teljes eltávolítását a felületükről.

Máskor a szolgál fordítás nem magyaros szórendet eredményez:

3. Fui chiesta in moglie dal *barone Cristolera*, un perfetto gentiluomo. (Buzzati: Non è mai finita. 113)
Megkérte a kezem *báró Cristolera*, egy tökéletes úriember.

A következő példák azt mutatják, hogy pragmatikai szempontokat is figyelembe kell venni fordításkor.

4. Caro Amico/a,
Kedves Barátom/*Barátnőm!*
5. *Illustre* Presidente,
Kiváló Elnök Úr!

A 4. példa hivatalos levél megszólítása. Mivel a magyarban a *barátnőm* csak bizalmas levélben használható, a bemutatott megoldás szolgál fordítás. A hallgatók többsége a *Kedves Barátom* megszólítást választotta. Az 5. példa szintén megszólítás egy levélből. Mivel ebben a szerepben a *kiváló* jelző nem használatos, komikus hatást kelt.

Azt látjuk, hogy a szolgál fordítás a forrásnyelvi és a célnyelvi szöveg közötti, valamilyen szempontból túl szoros kapcsolatban nyilvánul meg. Ennek az ellentéte, a túl laza kapcsolat jóval ritkábban fordul elő, ezért önálló fejezetet nem szánunk rá. A túl szabad fordítás oka lehet megértési hiba palástolása, vagy, mint az alábbi példában, az önkorlátozás hiánya az eredeti alkotói szándék rovására.

6. Una volta un gatto i mise in testa di diventare ricco. Egli aveva tre zii e li andò a trovare, l’uno dopo l’altro, per farsi dare qualche buon consiglio. (Rodari 77)

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy cica. Ez a cica gazdag akart lenni. Csak nem tudta, hogyan lehetne az. Hirtelen eszébe jutott, hogy három nagybácsija is van, aki tanácsot adhatna neki, így hát elhatározta, hogy szép sorjában felkeresi őket.

Feladatok

A bemutatott szolgál fordítás helyett fogalmazzon úgy, hogy reális, természetes magyar mondatot kapjon! (Megoldás a 44. oldalon.)

1. Non vi piacerebb'egli che l'anno nuovo fosse come qualcuno di questi anni ultimi? (Leopardi: Operette morali 53)
Nem örülne, ha az új év hasonlítana valakihez az elmúlt időszakból?
2. Passeggere: Dunque mostratemi l'almanaccho più bello che avete.
Venditore: Ecco, illustrissimo. Cotesto vale trenta soldi. (Leopardi: Operette morali 54)
Járókelő: Mutassa hát a legszebb évkönyvét, amiye csak van.
Árus: Íme, nagyságos uram. Ez harminc soldóba kerül.
3. - Allora, hai deciso? (Rodari 77)
- Akkor, döntöttél?
4. - Ma ho una brutta voce. (Rodari 77)
- Na de csúnya hangom van.
5. Diamo gratis l'apriscatole a chi compra tre scatolette. (Rodari 78)
Ajándékba adjuk a konzervnyitót annak, aki három dobozkával vesz.

1.3.2. Lefordítsam vagy ne? - avagy a megőrzés dilemmája

A választási lehetőségek sorát egy szakaszként elképzelve a két végponton az alábbi fogalmak találhatók: *foreignizing*, azaz idegenszerűség, az eredeti szöveg jellegzetes jegyeinek megőrzése, konzerválása, ill. *domesticating*, azaz a célnyelvhez, célközönséghez közelítés, neutralizálás, nacionalizálás.²⁴ A megfelelő mérlegelés hiányában mindkét végponton el lehet követni hibát. Egyes esetekben a megőrzés szolgál fordításnak tűnhet, más esetekben a behelyettesítés automatikusnak. A példák, a különböző megoldások azonban illusztrálják, hogy valóságos, külön kezelendő problémáról van szó.

Tulajdonnevek:

A megőrzés dilemmájának két szélső pontját illusztrálják a következő példák.

1. a) Parigi, Londra (Buzzati)

- Párizs, London (Pollmann)

²⁴ Osimo, B. 2000. *Corso di traduzione*. Modena: Guarnaldi. 184.

Denton, J. (2001): Who's afraid of otherness? Film translation and the foreignizing/domesticating dilemma. In: Calabrò, G. (a cura di) *Teoria, didattica e prassi della traduzione*. Napoli: Liguori. 115-127.

3	Creonte, Bakunin (Tabucchi)	- Kreón, Bakunyin (Majtényi)
	b) Canal Grande (Verga)	- Canal Grande (Pollmann)
4	Il fu Mattia Pascal (Pirandello)	- Mattia Pascal két élete (Déry)

A 1. a) típusú esetekben fel sem merülhet az a megoldás, hogy megőrizzük a *nem* olasz nevek olasz elnevezéseit. A 1. b) esetben az tűnne elfogadhatatlan megoldásnak, ha lefordítanánk a Canal Grande néven ismert földrajzi nevet Nagy Csatornára, ill. a szereplők nevét *sem szokás* ma már lefordítani magyarra. A megőrzés dilemmáját okozó lexikai egységek tehát a két véglet, a nyilvánvalóan megőrzendő, és a nyilvánvalóan lefordítandó esetek között keresendők.

Földrajzi nevek tekintetében logikusnak tűnne a probléma olyan leegyszerűsítése, miszerint magyar néven használjuk azokat a neveket, amelyeknek van magyar megfelelője (pl. Szicília), s hagyjuk eredeti nevén, ill. helyesírással, amelynek nincs (pl. Bologna). Ez esetben olyan disszonáns helyzet állhat elő, hogy egy mondaton belülről kerül a kétféle szabályalkalmazás, azaz egy lefordított és egy eredeti néven hagyott tulajdonnév, pl: Canal Grande és a Szent Márk tér.

2. Il treno che nell'estate parte da Roma alle 20,55 («diretto per Reggio Calabria e Sicilia», annuncia dall'altoparlante una voce femminile) porta una vettura di prima classe Roma - Agrigento: (Sciascia 122)
Rómából 20.55-kor indul nyáron egy olyan gyorsvonat ("*Reggio Calabriába és Sziciliába*" - hirdeti egy női hang a hangosbeszélőn), melynek van egy első osztályú kocsija *Róma - Agrigento* szakaszon. (Pollmann)

A 2. példa ezt a kettősséget illusztrálja, valamint felveti Róma helyesírásának a kérdését. Itt ugyanis Roma - Agrigento vizuálisan jelenik meg, egy vonatra akasztott tábla képében, tehát az olasz helyesírás mellett is találhatunk érveket.

Nézzünk további, dilemmát okozó helyzeteket:

3. a) Albergo della Regina d'Ungheria (Verga 82) - Regina d'Ungheria Szálloda (Pollmann 51)
 Chiesa di Santo Stefano (Verga 82) - Santo Stefano templom (Pollmann 51)
 b) Malanotte (Manzoni 193) - Rosszészaka- kocsma (Révay 381)
 Pizzicagnolo politicante (Bontempelli 16)- Suszterfilozófus [kocsma](Székely 17)

A 3. a) pontban magyar vonatkozású, magyarra fordítható intézményneveket látunk, amely nevek megőrzésének a kérdése dilemmát okozhat. A 3. b) úgynevezett beszédes nevek mutat példát, amelyeket itt le is fordítottak.

Nézzünk néhány vegyes megoldású példát:

4. a) Resegone (Manzoni 7) - Resegone (Fűrészés) (Révay 11)
 b) Accademia delle Belle Arti (Verga 53) - Accademia (Pollmann 24)

Az 4. a) példa azt illusztrálja, amikor a megőrzés dilemmája döntetlenül végződik, a hegy nevét meg is őrizte, le is fordította a fordító. Az 4. b) is vegyes megoldás. A Velencében található képtár teljes olasz nevét nem őrizte meg a fordító, csak egy rövidebb, a magyar turisztikai könyvekben, köztudatban elterjedt név mellett döntött, de az olasz helyesírással szerepel.

Személyneveket illetően kicsit más a helyzet. Nem az a vezérszabály, hogy a magyarra fordítható neveket magyarul adjuk meg, ellenkezőleg: a szereplők nevét általában eredeti formában hagyjuk. Nézzünk néhány, dilemmát okozó esetet!

5. a) Stefano (Verga) - Stefano (Pollmann)
b) Caterina, Bonifazio (Silone 108) - Caterina, Bonifác (Székely 109)
c) Mino, Berto (Pirandello 65) - Pomino, Roberto (Déry 29)
d) -Un affar d'oro! -vociava *Piedipapera*, arrancando colla gamba storta dietro a padron 'Ntoni, il quale era andato a sedersi sugli scalini della chiesa, accanto a padron *Fortunato Cipolla*, e al fratello di Menico della Locca che stavano a prendere il fresco. (Verga 25)
- Remek üzlet! - kiáltozott *Lúdláb*, és rossz lábával a templom felé tartó 'Ntoni gazda után sántikált. Az öreg 'Ntoni a templomlépcsőre ült le, az ott hűsölő *Fortunato Cipolla* gazda és a Bolond asszony fia mellé. (Imecs 28)

Az 5. a) példában Stefano egy olasz kisregény *magyar* főszereplője, így a fordítónak érthetően dilemmát okozhat, hogy lefordítsa-e vagy sem. Az 5. b) esetben a főszereplő neve megmaradt olaszul, ám egy mellék(es) szereplő nevét átírta a fordító. Az 5. c)-ben szereplő nevek becézett alakok, melyeket nem őriz meg a fordító, helyettük a teljes nevet használja. Az 5. d)-ben láthatunk beszédes nevek fordítására példát, valamint láthatjuk azt a típusú disszonanciát, amit a földrajzi neveknél már illusztráltunk. (2.)

Reáliák:

Reáliáknak nevezzük egy nyelvközösség sajátos jeltárgyainak (ételek, játékok stb.) elnevezéseit. A reáliák köre jól feldolgozott, a most vizsgált szempontból is jól megfogalmazott a dilemma: „Ha a reáliát egyszerűen transliteráljuk a célnyelvre, akkor lábjegyzetek nélkül érthetetlen lesz a fordítás. Ha megpróbáljuk megfeleltetni valamelyik hasonló funkciójú célnyelvi reáliának, akkor pedig veszélybe kerül a fordítás ismeretközlő, kultúragazdagító szerepe”.²⁵ A problémamegoldás különféle átváltási műveleteket eredményezhet (általánosító fordítás, magyarázó betoldás stb.), ezekkel az esetekkel most nem foglalkozunk. Csak azt a kérdést vizsgáljuk, hogy adott lexikai egységet megőriz-e a fordító eredeti formájában vagy sem.

6. a) panettone (Pirandello 127) - ünnepi kalács (Déry 118)
„uovo grazioso” (Landolfi 16) - bundás kenyér (Lukácsi 19)
b) polenta, grappa (Sciascia 140) - polenta, grappa (Pollmann)
bravo (Manzoni) - bravó (Révay)
c) canale (D'Annunzio) - canale (Lyka)
canale (Verga) - csatorna (Pollmann)

A 6. a) példákban a fordítók nem őrizték meg az olasz elnevezést. A *panettone* megőrzése ma már megfontolható lenne, mivel a magyar üzletekben is megjelent, ismertté vált ételről van szó. Az *uovo grazioso* szó szerint *bájos tojás*, s a regénybeli részletes leírásból kitűnik, hogy a tojásban sült kenyeret nevezik így. A fordító nem tartotta szükségesnek az olasz elnevezést meghonosítani, annál is inkább, mivel a regényben is idézőjelek között szerepel. A 6. b)-ben szereplő reáliák olasz nevét megtartották a fordítók. A *polenta* és a *grappa* esetén az kiderül a

²⁵ Klaudy K. 1994. *A fordítás elmélete és gyakorlata angol/német/francia/orsz fordítástechnikai példatárral*. Budapest: Scholastica. 33.

szövegből, hogy ételről ill. italról van szó, a fordítás (kukoricakása ill. törkölypálinka) elvonná az olasz jellegüket, veszélyeztetné a „kultúragazdagító” szerepet. A bravók olyan banditák, zsványok, akik a XVII. sz.-i Olaszországban uraságok fegyveres szolgálatába álltak. Mivel a bravók fontos szereplői a regénynek, nem elég körülbelül hasonló jelentésű magyar szót találni. A fordító úgy döntött, hogy hamis asszociációk pontosítgatása helyett tiszta lappal kezd, az olvasó maga alkotson fogalmat e szó jelentéséről a regénybeli leírások alapján. A 6. c) pontban a dilemma két megoldására látunk példát. A megőrzés mellett az szól, hogy a csatorna szóról elsősorban szennyvízcsatornára asszociálunk, van tehát ennek az elnevezésnek egy negatív konnotációja. A *canale* viszont nem egy ismert idegen szó (hacsak nem kanális formájában), így tehát marad az egyéni mérlegelés.

Harmadik nyelven (ill. dialektusban) írt szavak:

A megőrzés dilemmáját okozhatják a fordító számára a harmadik nyelven írt szavak, mondatok is. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint hogy különféle megoldásokkal találkozhatunk. Nézzünk példákat arra, hogy publikált fordításokban mely megoldásokat milyen lehetséges okból preferáltak a fordítók.

7. Non dimenticate d'altronde che quando un sacerdote rimette un peccato (e non tutti i peccati si possono rimettere, come ho chiarito prima), non lo fa già per nulla o, diciamo, *gratis et amore Dei*. (Landolfi 92)
Ne feledkezzék meg azonkívül arról, hogy amikor a pap megbocsát egy bűnt (és nem is minden bűn bocsátható meg, miképpen az előbb tisztáztuk), nem semmiért teszi, vagy mondjuk inkább, nem *gratis et amore Dei*. (Lukácsi 93)
8. E le bisticche, *psza crew*, bisticche di borsa nera che coprivano il piatto; gran paese, l'Italia. (Levi 128)
És hozzá bifsztek, *psza crew*, a feketepiacról, de olyan, hogy lelógott a tányérról; Olaszország remek hely. (Székács 129)

A 7. mondatban feltehetőleg azért hagyta meg a latin mondást latinul a fordító, mert ismertnek, a tájékozott olvasóközönség számára érthetőnek ítélte. A 8. példánál a lengyel szereplő nem olasz szavainak (*psza crew*) a jelentését az olasz beszélgetőtárs is csak sejtette, s ennél bővebb információra a magyar olvasónak sincs szüksége.

9. - Bon segno co' la notolada fa fame: xe ai vechi che la ghe fa sono - fece Zorzi. (D'Annunzio 195)
- Az éhség jó jel - válaszolt a legény. (Lyka 178)
10. routine, première, (donne con) décolletés, nurse; (Buzzati)
rutin, premier, dekoltált (nők), nőrsz; (Dávid)

A 9. példa dialektusban elhangzó mondata lerövidült, és nyom nélkül eltűnt a dialektus. Ez talán az a típusú veszteség, amit máshol, más eszközökkel kompenzál a fordító. A 10.-ben azt látjuk, hogy a francia szavakat többnyire nem őrizte meg eredeti írásmódjában a fordító, a „magyar” szavakon is érződik a idegen eredet, így is alkalmasak az előkelősködés kifejezésére (a történet helyszíne a milánói Scala).

11. la superiora [...] che le due già conoscevano un poco per averle talvolta largito ai poveri *quod supererat*. (Landolfi 36)

az apátnő, akit valamelyest ismertek már, mivel olykor juttattak általa a szegényeknek valamit, *quod supererat*: abból ami megmaradt. (Lukácsi 37)

A 11. példában vegyes megoldást látunk, a fordító meg is őrizte, és le is fordította a latin mondatot. Hosszabb, 3. nyelven írt mondatok esetén fordítói megoldás a magyar fordítás lábjegyzetben való megadása, mint pl. Buzzati: Riadalom a Scalában című novellájában.

A *foreignizing – domesticating* problémakör legegyszerűbben felismerhető és kezelhető eseteit mutattuk be. A megőrzés dilemmája nem csak térben (kultúrák között), hanem időben (korok között) is felmerülhet. Az egyik végponton az archaizálás, másikon a modernizálás, a fordító korához történő igazítás található. Egy Leopardi-mű fordításakor megőrizhetjük a XIX. század hangulatát, semlegesíthetjük köznyelvi fordítással, s modernizálhatjuk mai nyelvre jellemző, bizalmas, könnyed stílusú szavak használatával. Ezekről a stratégiai szempontokról a következő fejezetben lesz szó részletesebben. A megőrzés dilemmája felmerülhet még apróbb, formai kérdések esetén is, pl. írásmód, kiemelések, rövidítések.²⁶

Feladatok

1. Mi a véleménye a Grado nevű kisvárosról szóló útikalauzban az alábbi földrajzi nevek fordításáról? (Megoldás a 44. oldalon.)

Aztán továbbhaladunk a Gregori-rakparton, párhuzamosan a mólóval, mígnem elérjük a Szent Márk teret és a csónakjavítót (dokkot). Megérkezvén a Május 24-e térre, ami a belső kikötőre néz, kezdetét veszi a tényleges történelmi városrész megtekintése, a Portanuova tértől a Torre tégig. A helynévvel és nem kevés figyelemmel felfedezhetünk jobbra egy sokszög alaprajzú, vakolt tornyot, ...

2. Az alábbi mondatban a nevek fordításakor Cristo és Vergine nem okozott dilemmát, 10 hallgató közül 10 lefordította. San Giovannit egyesek lefordították, mások nem. Milyen szempontok befolyásolhatták a döntésüket?

Nel catino absidale, un Cristo in trono fra la Vergine e i Ss. Giovanni, Ermagora e Fortunato.

3. Mi a véleménye az alábbi fordításról?

Se Lei decide di diventare socio del CLUB, potrà ricevere regolarmente una nostra rivista letteraria, Nuova Corvina,
Ha úgy dönt, hogy a KLUB tagja lesz, akkor rendszeresen küldeni fogjuk Önnek az irodalmi újságunkat, az Új Korvinát,

4. Lefordítaná-e az ünnepnap nevét vagy nem? Döntését indokolja meg!

„Mai: i miei, in un anno, mi fanno solo due regali, uno all’onomastico e uno alla Befana.” (De Crescenzo)

²⁶ Pollmann T. 2001. Megőrzés dilemmája a műfordításban olasz-magyar példákkal. In: Bartha M.- Stephanides É. (szerk.) *A nyelv szerepe az információs társadalomban. A X. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus előadásainak válogatott gyűjteménye*. Székesfehérvár: Kodolányi János Főiskola. 379-385.

5. Egy mese címe *Il principe azzurro*. A mű rövid összeggzéssel kezdődik, ebből látszik, hogy arról a hercegről van szó, aki a magyar lányok álmaiban fehér lovon érkezik. Megőrizné-e a reáliát, vagy „nacionalizálná”?
6. Az egyszerű ember megszólalásában hogyan őrizné meg a beszélt nyelvi jellegzetességeket?

e uno tra la moltitudine che pareva un birro, disse: s'ì avessi qualcuno che mi sostenessi 'n sulle spalle, i' vi monterei, per guardare che v'è là drento. (Leopardi: Pensieri. 24)

7. Leopardi egyik idézett művében szerepel egy francia mondat, melyet 4 hallgató megőrzött, 3 hallgató lefordított, s 7 hallgató megőrzött, de lábjegyzetben a fordítást is megadta. Mi a legjobb megoldás?

Perché troppo è noto che nessuna delle tre grandi nazioni che, come dicono i giornali, *marchent à la tête de la civilisation*, crede agli spiriti meno dell'italiana. (Leopardi: Pensieri. 24)

8. Az alábbi mondatban nem tulajdonnevet, s nem is harmadik nyelven írt szót őrzött meg a fordító, hanem egy olasz köznevet. Mi a véleménye róla?

Una sera di state, passando per Via buia, trovò in sul canto, presso alla piazza del Duomo, sotto una finestra terrena del palazzo che ora è de' Riccardi, fermata molta gente, che diceva tutta spaventata: ih, la fantasima! (Leopardi: Pensieri. 24)
Egy nyári estén, a Dóm térhez közeli Via buia-n sétálgatva, az utcasarkon jónéhány embert pillantott meg, akik az egyik *palazzo* (mely napjainkban a Riccardi-ké) földszinti ablaka alatt álltak és megrettenve mondogatták: Jaj, kísértet!

9. A magyar megfelelővel nem rendelkező szakszavak, a reáliákhoz hasonlóan, felvetik az idegen szó meghonosításának, ill. magyar szó létrehozásának dilemmáját. Az alábbi mondatban ilyen típusú problémával szembesülhet.

in fondo alla navata destra nella parte absidale è il mausoleo di Elia e poco discosto, uscendo sul fianco della chiesa sulla destra, il salutorium, dove il patriarca riceveva l'omaggio del clero. (Guida)

1.3.3. Szinonima-választás szempontjai

A szinonima-választás a fordító számára kulcsfontosságú kérdés. Egy kiváló műfordítónk, Németh László szerint, aki a fordítói tevékenység ösztönös lépései mögötti okokat kutatta és rendszerezte, a műfordító a „szinonimák megválasztásával tölti el ideje nagy részét”.²⁷ Kosztolányi Dezső egy fordítással kapcsolatos tanulmányában a francia *au revoir* köszönés fordításaként sok száz lehetőséget tud elképzelni, amelyeket a fordítónak mérlegelnie kell. Példák segítségével arra a kérdésre keresünk választ, hogy milyen

²⁷ Németh L. 1964. A prózafordításról. In: *A kísérletező ember*. Budapest: Magvető. 315.

szempontok befolyásolják a fordítót a szinonima-választás dilemmájában. A bemutatásra kerülő példaanyag szépirodalmi forrásból származik. Nem szépirodalmi szövegek fordításánál kevésbé merül fel a szinonima-választás dilemmája, de a szakterminológia kivételével a szakmai szövegek is kínálnak bizonyos fokú szabadságot, választási lehetőséget.

A példaanyag első forrása Carlo Collodi Pinocchio kalandjai című művének két fordítása, amelyek közül Szénási Ferencé kétnyelvű sorozatban jelent meg 1999-ben, Rónay Györgyé gyerekeknek szánt meseregény a 60-as évekből.

1. A battaglia finita, maestr'Antonio si trovò due graffi di più sul naso, e quell'altro due bottoni di meno al *giubbetto*. (Collodi 16)
Az ütközet végén Antonio mester két karmolással többet számlálhatott az orrán, társa meg két gombbal kevesebbet az *ujjasán*. (Szénási 17)
Mikor a csata véget ért, Antonió mesternek két karmolással több volt az orrán, Dzsepettónak két gombbal kevesebb a *mellényén*. (Rónay 10)
2. A questo affettuoso *invito* Pinocchio spicca un salto, (Collodi 64)
A barátságos *invitálásra* Pinocchio nekilódul, (Szénási 65)
A barátságos *hívogatóra* Pinokkió föl pattant, (Rónay 35)

Az első példák azt illusztrálják, hogy a szinonima-választás során a fordító mérlegeli, kinek készül a mű. Szénási Ferenc, akinek Pinocchio-fordítása kétnyelvű kötetben jelent meg, bátrabban használ rétegnyelvi szavakat (legyen az népies, idegen vagy szakszó), míg Rónay György, a meseregény gyerekeknek szánt fordításában inkább a köznyelvi változatot részesíti előnyben.

3. - E il *maestro* che dirà? (Collodi 198)
- És mit fog szólni a *tanító úr*? (Szénási 201)
- De mit szól a *tanító bácsi*? (Rónay 98)
4. - O *mamma mia*, aiutatemi... perché muoio! (Collodi 208)
- *Jóságos ég*, segítsetek..., mert meghalok! (Szénási 209)
- Jaj, *mamám*, végem van! (Rónay 102)

A 3. és 4. példák azt mutatják, hogy az egyik fordító (Rónay) figyelembe vette a beszélő személyét, és kisgyerek szájába jobban illő szavakat választott.

5. - *Addio*, padrone: (Collodi 300)
- *Isten áldja*, gazdám! (Szénási 301)
- *A viszontlátásra*! (Rónay 144)

A számársorstól megszabadult Pinocchio végleg búcsúzik gazdájától, tehát az *Isten áldja* köszönés jobban megfelel a beszélők közti viszonynak.

6. - Ohi! tu m'hai fatto male! - *gridò* rammaricandosi la solita vocina. (Collodi 8)
- Juj! Ez fáj! - *jajgatott* az előbbi cérnahang. (Szénási 9)
- Hujujuj! Hát ez bizony fáj! - *jajdult föl* az előbbi kis hang. (Rónay 6)

Vizsgáljuk meg a 6. példa idéző igéinek a pontos jelentését. A *jajgatott* gyakorítóképzős ige, ismétlődő cselekvést fejez ki, a *jajdult fel* pillanatnyi eseményt jelöl. Ezt figyelembe véve a *Hujujuj!* felkiáltáshoz jobban illeszkedne a *jajgatott* ige, s a *Juj!* felkiáltáshoz a *jajdult föl*.

7. Oh! che brutta malattia che è la *fame!* (Collodi 34)
Ó, be csúnya betegség az *éhkopp!* (Szénási 35)
Jaj, de keserves betegség is az *éhség!* (Rónay 21)
8. - *Canta pure, Grillo mio, come ti pare e piace:* (Collodi 28)
- *Ciripelj* csak, Tücsök koma, ahogyan jól esik; (Szénási 29)
- *Csicsogj* csak, Tücsök koma, amennyit akarsz; (Rónay 18)

A 7. példánál valószínűleg mindannyian úgy érezzük, hogy az *éhkopp* kellemetlen hangzású szó, ráadásul a mondatban előforduló másik -ség képzős szóra szépen rímel az *éhség*.

A 8. mondatban Szénási szinonima-választását érezhetjük megfelelőbbnek (hiszen a magyar tücsök ciripelni szokott), adott mondatban, a *csak* módosító társaságában pedig különösen rosszul hangzik a másik változat.

9. Pinocchio arriva all'isola delle Api *industriose* e ritrova la Fata. (Collodi 176)
Pinocchio a *Szorgos* méhek szigetére jut, és viszontlátja a tündért. (Szénási 177)
Pinokkió a *Munkás* Méhek szigetére ér. Viszontlátja a tündért. (Rónay 87)
10. Quei tuoi *compagnacci* di scuola finiranno prima o poi col farti perdere l'amore allo studio e, forse forse, col tirarti addosso qualche grossa disgrazia. (Collodi 198)
Ezek a mihaszna *cimborák* előbb-utóbb a te kedvedet is elveszik a tanulástól, s netalán még bajba is sodornak. (Szénási 199)
A rossz *pajtások* előbb-utóbb elveszik a kedvedet a tanulástól, és ki tudja, még valami szerencsétlenségbe is belekevernek. (Rónay 97)

A 9. és 10. példák azt mutatják, hogy a korszak is ott hagyja nyomát a fordításon, a szocializmus időszakában divatos szavak bekerültek a gyerekregénybe.

11. E gli *assassini* dietro, sempre dietro, senza stancarsi mai. (Collodi 98)
A *két zsvány* meg végig a sarkában, lankadatlanul. (Szénási 99)
A *gyilkosok* meg a nyomában, fáradhatatlanul. (Rónay 51)
12. - O il *padrone* della capanna dov'è? - disse Pinocchio maravigliato. (Collodi 326)
- Hol a *házigazda?* - kérdezte meghökkenve Pinocchio. (Szénási 327)
- Hol a *gazda?* - kérdezte Pinokkió jó hangosan. (Rónay 154)

Radó György szerint „Az eredeti szöveg megértése olykor felér egy rejtvényfejtéssel”²⁸, természetes tehát, hogy a fordítók az egyéni értelmezésük szerint olykor más megoldásra jutnak a szinonima-választás dilemmájában. Az *assassino* gyilkost jelent, ez magyarázza Rónay választását. A történetben az *assassini* egy erdőben támadnak Pinocchióra pénzt követelve tőle, s ebben a szerepben joggal nevezhetők zsványoknak.

²⁸ Radó Gy. 1973. A műfordítás lélektana. In: Takács J. (szerk.) *A műfordítás elmélete és gyakorlata*. Budapest: ELTE. 89.

A 12. példa kérdését Pinocchio egy mezőn álló szalmakunyhóba lépve teszi fel. A *padrone* tulajdonost, a ház urát jelenti. A vendéglátó háziurat keresi a betérő, vagy a feltehetően gazdálkodásból élő gazdaembert? A fordító egyéni értelmezése döntötte el a választást.

Most vizsgáljunk meg, hogy ugyanaz az olasz szó más mondatkörnyezetben előfordulva hogyan eredményez különböző magyar szinonimákat.

Első példánkban a *sorella* szó ugyanabból a Pirandello novellából való.

13. «Un medico! un medico!»; ma mi ricaddero le braccia al pensiero che ora restavo solo con la *sorella*, che certo m'avrebbe aggredito con altre domande. (Pirandello 12)
- Orvost, hamar! - végképp elcsüggedtem viszont, amikor arra gondoltam, hogy kettesben maradok Bernabò *nővérevel*, aki biztosan nekem esik majd és faggat. (Szénási 13)
14. Sùbito si levarono le disperazioni della *sorella*. (Pirandello 14)
A *testvérnéne* menten hangos jajgatásba fogott. (Szénási 13)
15. Toccò a me questa volta parar la *sorella*, che sarebbe cascata indietro a terra, svenuta dal terrore; (Pirandello 14)
Most nekem kellett a *nő* segítségére sietnem, különben az iszonyattól ájultan vágódik hanyatt, (Szénási 15)
16. Lasciai lui e afferrai per un polso la *sorella*. «Lo faccia lei! Ecco, così!» (Pirandello 16)
Majd faképnél hagytam, és megragadtam az *asszony* csuklóját: - Próbálja meg maga! Így, ni! (Szénási 17)

A fordító először a *sorella* legnyilvánvalóbb magyar megfelelőjét használta: *nővér*. Három mondattal később egy szokatlanabb szinonimát alkalmazott: *testvérnéne*, talán az egyhangúság elkerülése, a stílus élénkítése végett. A 15.-16. mondatokban már ismerjük a rokonsági viszonyt, elegendő a szereplő azonosítása, így szemléletváltással talált újabb szinonimákat a fordító. A 15.-ben *nő* a megoldás, mert közhelyszerű nyelvi asszociáció: a nők szoktak ájuldozni. A 16.-ban *asszony* a választott szinonima, amire két magyarázat látszik. Ha egy férfi egy nő karját ragadja meg, más asszociációs síkra viheti az olvasót, mint amiről itt szó van, másrészt hangzás szempontjából a *megragadtam* ígéhez az *asszony* harmonikusabban illeszkedik, mint a *nő*.

Nézzünk 3 példát szinonima-választási hibára, javítással!

17. - Voglio ancora fragole.
- Ci sono le mie: io non le mangio - disse la *signora*. (Sciascia 135)
- Nekem kell még eper.
- Itt az enyém, én nem eszem - mondta az *asszony*. (Pollmann)
Javítás: *asszony* → *anya*.

A *signora* szó többször szerepel a kiemelt mondat környezetében, tehát a monotonía elkerülése, a változatosság igénye is motiválta a javítást. Miért az *anya* szóra esett a fordító választása? A szinonimák között nézőpontbeli különbség van: ugyanaz a vonatkozás a külső szemlélő számára asszony, a gyermek számára, aki a beszélgetőtárs, anya. Az asszony szájából elhangzó mondat tipikusan anyai gesztus (gyermekje javára való lemondás), anyai minőségében teszi ezt a kijelentést, tehát indokolt a szemléletváltás.

18. Egli, un momento innanzi esitante, *incroicchiò le braccia con la sciabola sul petto*, come determinato a non muoversi. (Verga 38)
A férfi egy pillanatig habozott, majd eltökélten *pihenőbe helyezkedett*. (Pollmann 10)
Javítás: *pihenőbe* → *pihenj állásba*
19. In quel momento tutto il mistero che faceva battere sì pazzamente il mio cuore, *era concentrato* in quel braccio... (Verga 42)
Ekkor az egész rejtély, ami ilyen örült módon felzaklatta a szívemet, arra a kézre *koncentrálódott*. (Pollmann 14)
Javítás: arra a kézre *koncentrálódott* → abba a kézbe *sűrűsödött*

Az 18. mondatban, bár kisregényből való, a katonatiszt főhős jellemzéséhez indokolt a megfelelő szakszó használata. A 19.-ben viszont kissé idegenszerű a *koncentrálódott* szó, tárgyyszerűen leíró műfajhoz illik inkább. Szépirodalomban helyette a köznyelvi szinonima javasolt.

Foglaljuk össze, hogy a bemutatott példák alapján milyen szempontokat vesznek figyelembe a fordítók a szinonima-választás során:

1. Értelmi pontosság követelménye, azaz a szó pontosan azt jelentse, amit kell.
2. Érzelmi, hangulati illeszkedés követelménye, azaz a szótári minősítések (vál, biz, pej stb.) figyelembe vétele.
3. Jóhangzás követelménye, azaz a mondatba, a nyelvi környezetbe harmonikusan illeszkedjék a szó.
4. A nyelvhasználat egyéni jellemzőinek figyelembe vétele (főleg) párbeszédeknel, azaz a beszélő kora, neme, iskolázottsága, a hallgatóhoz való viszonya stb.
5. A nyelvhasználat közösségi jellemzőinek figyelembe vétele (főleg) a korszak - amelyben a történet játszódik, illetve amikor a fordítás készül - nyelvhasználati szokásainak a tekintetében.
6. Az olvasói célközönség és a műfaj figyelembe vétele a különböző nyelvi rétegekből való választásnál (archaizmus, neologizmus, szaknyelvi vagy tájnyelvi szó stb.).
7. A fordító egyéni értelmezése, az „öszön észrevétlen munkája”.²⁹

Feladatok

1. A 4. és 5. szempontokat figyelembe véve válasszon köszönést! (Megoldások a 45. oldalon.)
Passeggere: Ecco trenta soldi.
Venditore: Grazie, illustrissimo: *a rivederla*. Almanacchi, almanacchi nuovi; lunari nuovi. (Leopardi: Operette morali 54)
2. Rodari *Gli affari del signor Gatto* című meséjében a főszereplő macska elhatározza, hogy gazdaggá akar válni. Tanácsért fordul a nagybátyjához. Hogyan fordítaná a ladro szót: tolvaj, rabló vagy bandita?

²⁹ Németh L. 1964. A prózafordításról. In: *A kísérletező ember*. Budapest: Magvető. 323.

- Potresti fare il *ladro*, - disse lo zio Primo, - per arricciare senza fatica non c'è sistema più sicuro. (Rodari 77)

3. Ugyanebben a mesében a főszereplő macska üzletet nyit, amelyre a következő táblát helyezi: *Si vendono topi in scatola*. Mi a véleménye a hallgatók által választott szinonimákról?

Egérkonzerv kapható. Konzerv egér eladó. Dobozos egér kapható. Zsákbamacska kapható.

4. Valcarenghi *Il principe azzurro* című meséjében a főszereplő lány egy erdőben bolyong. Mi a véleménye a *vecchietta* fordításáról?

Dopo molto ore di cammino incontrò una *vecchietta* molto bella che le chiese: (Valcarenghi 154)

Több óras gyaloglás után találkozott egy aprócska, ám nagyon szép *öregasszonnyal*, aki azt kérdezte tőle:

5. Melyik szinonimát választaná? Milyen szempontok befolyásolhatták a hallgatók döntését?

Nel catino absidale, un Cristo in trono fra *la Vergine e i Ss. Giovanni*, Ermagora e Fortunato. (Guida)

- Az apszis boltozatán a trónon ülő Krisztust látjuk a *Szűz, Szent János*, Ermagora és Fortunato között.
- Az apszisboltozatban trónon ülő Krisztust láthatunk a *Szűzanya és János*, Hermagor és Fortunato *szentek* szobrai között.
- Az apszis boltozatában láthatjuk Krisztust *Szűz Mária, Keresztelő Szent János*, Ermagora és Fortuna társaságában.

6. Leopardi *Pensieri* című művében szerepel a *critica storica* kifejezés. 14 hallgató 5 féle megoldást talált. Mi a véleménye róluk?

A che questa storiella? Per ricreazione, come ho detto, de' lettori, e inoltre per un sospetto ch'io ho, che ancora possa essere non inutile alla *critica storica* ed alla filosofia sapere che nel secolo decimonono, nel bel mezzo di Firenze, che è la città più culta d'Italia, e dove il popolo in particolare è più *intendente* e più *civile*, si veggono fantasma, che sono creduti spiriti, e sono rocche da filare. (Leopardi 18)

critica storica: kritikátörténet, történetírás, történelemkritika, történelmi kritika, történetkritika.

7. A fenti részletben vizsgáljuk meg az *intendente* és *civile* jelzőket! Melyik szinonimát választaná?

tájékozott és polgárosodott, értelmes és civilizált, tudós és polgári, felvilágosult, tanult és civilizált, értelmes és művelt, értő és kulturált

8. Mi a véleménye a hallgató szinonima-választásáról?

- Avete letto sul giornale – mi domandò improvvisamente – di quel barbiere di Madrid che ha tagliato la gola al suo *cliente* mentre lo stava radendo? (Metz 169)
- Nem olvasta az újságban – kérdezte váratlanul – annak a madridi borbélynak az esetét, aki borotválás közben elvágta *ügyfele* torkát?

9. A Santa Maria delle Grazie bazilikát mutatja be a szöveg. Milyen szinonima-választási hibát talál a hallgatói fordításokban?

Entrati da una delle tre porte di facciata... (Guida)
 Miután belépünk a főoldal három kapujának egyikén...
 Belépvén a három homlokzati ajtó egyikén...

10. Az útikönyvből való részlet fordításánál vegyük figyelembe a műfajhoz illő stílust! Melyik változatot tartja megfelelőbbnek?

Qui ha inizio l'esplorazione del centro storico. (Guida)
 Itt kezdődik a történelmi központ megtekintése.
 Innen indul felfedező utunk az óvárosba.

1.3.4. Átváltási műveletek

A szolgál fordítás bemutatásakor láttuk, hogy a mechanikusan végzett lexikai behelyettesítés milyen gyenge minőségű fordításhoz vezet, nem valószínű nyelvhasználatot eredményez. Az értelem szerinti fordítás szükségessége, valamint az előző részben felsorolt szempontok figyelembe vétele gyakran igényel a fordítótól betoldást, kihagyást, összevonást, áthelyezést stb. Ezeket összefoglaló néven átváltási műveleteknek nevezzük. Vannak olyan átváltási műveletek, amelyeket kötelező elvégezni ahhoz, hogy helyes magyar mondatot kapjunk. Ennek oka a nyelvek eltérő lexikai és szintaktikai rendszerében keresendő. Az átváltási műveletek nagy része azonban fakultatív. A fordítástechnikai felkészültség abban áll, hogy – a sakkjátékhoz hasonlóan – a fordító átlátja a megoldási lehetőségeket, s kiválasztja az adott körülményeknek, céloknak, ízlésének stb. legmegfelelőbbet.

Az átváltási műveleteket két nagy csoportba soroljuk: lexikai és grammatikai átváltási műveletek. Az első csoportba tartozó műveletek a jelentést érintik, szavak, állandósult szószerkezetek átváltásait vetjük egybe, a második csoportban elsősorban a mondat struktúrájának, a mondategységeknek a változásait vizsgáljuk. A lexikai és grammatikai átváltási műveletek között nincs éles határ, egyes példák mindkét fejezetben helyet kaphatnának. Jelentések összevonása és felbontása módosítja a mondatstruktúrát, s a grammatikai műveletek nagy része lexikai változást is eredményez. A besorolás aszerint történt, hogy az átváltási műveletnek mi a legfőbb oka.

A két fő fejezeten belül is lehetnek átfedések. A teljes átalakítások között egy-egy jól sikerült megoldás kompenzálásnak is minősíthető, s egy passzív › aktív grammatikai csere lehet egyben grammatikai (alany) betoldás is.

A besorolásnál további nehézséget jelentett, hogy egyes átváltási műveleteknek nem volt helye a modellként követett rendszerben.³⁰ Lexikai betoldásoknál gyakran semmiféle

³⁰ Klaudy K. 1994. *A fordítás elmélete és gyakorlata angol/német/francia/ország fordítástechnikai példatárral*. Budapest: Scholastica.

magyarázó motivációt nem találunk (melyet az olvasók eltérő ismeretei tesznek szükségessé), inkább stilisztikai okok, árnyaltabb hangulatfestés, a magyarosság igénye látszik a fordítói döntés mögött. Az ilyen típusú esetekre alcsoportot hoztam létre, akárcsak az olyan típusú lexikai kihagyásokra, melyeknek az oka nem látszik nyilvánvalónak.

Az olasz nyelv természetéből következően is létre kellett hozni néhány alcsoportot. A magyarból hiányzó (nagyító, valaki/valami rossz voltát kifejező) képzővel képzett szavak jelentésének a visszaadása többnyire csak jelzős ill. határozós szószerkezettel lehetséges, így ezek a grammatikai felbontásnál külön szerepelnek. A grammatikai konkretizálásnál nem csak személyes névmásokat szerepeltettem, hanem külön csoportot képez a végződéssel kifejezett grammatikai nem hiányának a pótlása. A grammatikai hozzáadás fejezetben szerepelnek az öt olasz múlt idő interpretálására tett kísérletek.

A következő teljes fejezetet az átváltási műveletekre szenteljük. A példák és a feladatok is publikált szépirodalmi forrásokból származnak, hiszen az a cél, hogy bemutassuk a problémamegoldási lehetőségek széles skáláját.

Megoldások

Szolgai fordítás

1. A *qualcuno* mai, általános jelentéséhez való szolgai ragaszkodással követte el a hibát a fordító, zavaros értelmű mondatot hozott létre. Lehetséges megoldás: Nem szeretné, hogy az új év olyan legyen, mint az elmúlt évek egyike? (Pollmann 419)
2. Szolgai fordítás: *che avete - amije csak van; Ecco – Íme.* Lehetséges megoldás: Nohát mutassa a legszebb kalendáriumát! Tessék, nagyságos uram. Harminc az ára. (Pollmann 420)
3. Nos, hogy döntöttél?
4. De hát szörnyű hangom van!
5. Ajándékba adjuk a konzervnyitót annak, aki három *dobozzal* vesz.

Megőrzés dilemmája

1. Útikönyvben nem tanácsos a helyneveket lefordítani, mert megnehezítjük a turista tájékozódását. A Szent Márk térrel különösen vigyázni kell, mert könnyen a híres velencei térre asszociál az olvasó. A Torre tér helynév viszont igényelne fordítást (pl. betoldás formájában), hiszen a jelentésére hivatkozás történik.
2. A közismert szentek nevét tanácsos lefordítani, hogy az olvasó be tudja azonosítani. Aki nem fordította le, bizonyára a következő két, kevésbé ismert szent olaszul hagyott nevével akart összhangban lenni.
3. A valóságos folyóirat nevét nem fordíthatjuk le, hiszen ez a neve, így van nyilvántartva mindenütt.
4. Ha nem fordítjuk le, az átlagolvasónak fogalma sem lesz, az év melyik napjáról van szó.

5. Megőrizhető a Kék herceg kifejezés kultúragazdagítás céljából, hiszen a mű elején magyarázatot kap az olvasó a kék herceg mibenlétéről. Nacionalizálható is a Szőke herceg, vagy Mesebeli herceg kifejezésekkel.
6. Ha vóna itt valaki, aki vállára kapna, felmáshnék én, oszt meglesném, mi van odabe'!
Ha lenne valaki, aki megtartson a vállain, én felmáshnék, hogy megnézzem, mi van bévül.
7. Ördögh Éva fordításából hiányzik a francia mondat magyarra fordítása, amelynek lehetséges oka, hogy Leopardi olvasóközönsége az átlagnál műveltebb, s képes megérteni vagy megfejteni a francia mondat jelentését. Ennek ellenére nincs okunk helyteleníteni a fordítás lábjegyzetben való megadását, hiszen ez az olaszul tudók számára sem nyilvánvaló.
8. Az ilyen megoldás különlegessé, izgalmassá tud tenni egy szöveget. Olasz szavakat, kifejezéseket iktatott a magyar nyelvű könyvébe Nyitrai Tamás is (Olasztanárok kézikönyve). De ügyelni kell arra, hogy olvasóink biztosan megértsék a mondanivalónkat.
9. A *salutatorium* szót mind a 10 fordító megőrizte, egy hallgató adott meg zárójelben magyar fordítást: fogadóterem. Nagy felelősség új magyar szó bevezetése, nagy hozzáértést igényel. Jelen esetben magyarázatot kap az ismeretlen szó jelentésére az olvasó, tehát megőrizhető a latin kifejezés.

Szinonima-választás dilemmája

1. Legyen máskor is szerencsém. (Pollmann)
2. A tolvaj kisebb stílu eltulajdonításokat végez, abból nemigen gazdagszik meg. A bandita inkább álarcos útonálló, aki talán le is üti áldozatát. A meggazdagodás célkitűzése a rablóhoz illik jobban.
3. A halkonzerv, májkonzerv stb. mintájára az egérkonzerv tanácsolható, s üzletről lévén szó inkább kapható, mint eladó.
4. Magyar mesékben a szép (jóságos) öregasszonyok anyóka képében szoktak megjelenni.
5. La Vergine: Krisztus mellett legideálisabb a Szűzanya fordítás. S. Giovanni: nem Keresztelő Szent Jánosról van szó, s nem Jánosról, a szentről, hanem Szent Jánosról.
6. Ördögh Éva fordításában: történetírás.
7. Ördögh Éva fordításában: értelmes és művelt. A korhoz jól illik még a felvilágosult jelző is.
8. A borbélynak nem ügyfele van, hanem vendége.
9. Célszerűbb fordítások: facciata – homlokzat, porta - kapu.
10. Egy útikönyv legyen barátságos, lelkesítő, szemléletes. Ennek megfelelőbb a második változat.

2. rész: Átváltási műveletek

2.1. Lexikai átváltási műveletek

2.1.1. Jelentések szűkítése, konkretizálás

A magyar irodalomban az idéző igék számtalan változata használatos. Az olasz *dire* gyakori használatából fakadó monotonia elkerülése érdekében a magyar fordítók szűkítik, konkretizálják az ige jelentését, és így árnyalatok bőségét képesek kifejezni.

1. « Dio mio, non ne posso più» *disse* Anna. (Buzzati 200)
- Istenem, nem bírom tovább - *sóhajtott* Anna. (Telegdi 201)
2. - Il mio - *disse* Munkácsy. (Bontempelli 16)
- Az enyém - *közölte* Munkácsy. (Székely 17)
3. - Se non ci fossero i ragazzi non ci sarebbero nemmeno i vecchi, - gli *disse* l'altro nell'orecchio. (Palazzeschi 106)
- Ha nem volnának gyerekek, nem lennének öregek sem - *dörmögte* a fülébe a másik csúzos. (Majtényi 107)
4. - Come stai Enrico? - mi *diceva*. (Delfini 40)
- Enrico, hogy vagy? - *kérdi*. (Székely 41)
5. - Trenta milioni - *dicevo* - altro che trenta milioni. (Delfini 38)
- Harmincmillió - *motyogtam* -, még hogy harmincmillió. (Székely 39)
6. "Tu stai al tuo posto," *disse* il padre con voce minacciosa. (Moravia 24)
- Helyeden maradsz! - *szólt rá* az apa, fenyegető hangon. (Füsi 27)
7. «Non potevi riflettere prima di farlo? Non ha riflettuto» egli *disse* al carabiniere. (Silone 102)
- Használhattad volna az eszedet. Nem használta - *jelentette ki* a csendőrnek. (Székely 103)
8. «Zitta, Bettina, zitta!» - *disse* Renzo. (Manzoni 24)
- Csitt, Bettina, csitt! - *csillapította* Renzo. (Révay 45)
9. «Che?» *disse* Lucia tutta smarrita. (Manzoni 24)
- Micsoda? - *riadt rá* Lucia döbbenten. (Révay 46)
10. - Hai torto - *disse* Francesco de Lizo. (D'Annunzio 47)
- Tévedsz - *szakította félbe* Francesco de Lizo. (Lyka 43)

Lássunk néhány példát a párbeszédben gyakran használt *fare* ige lehetséges fordításaira.

11. «Un bagno?» *fece* l'altro. (Buzzati 198)
- Fürödni?... - *csodálkozott* amaz. (Telegdi 199)
12. - Lo dici a me? - *feci* io. - Tieni: leggi. (Pirandello 71)
- Nekem monddod? Nesze, olvasd! - *mondtam* neki. (Déry 39)
13. «Guarda...l'acqua!» *fece* improvvisamente Anna. (Buzzati 206)
- Odanézz...víz! - *ugrott fel* Anna hirtelen. (Telegdi 207)
14. «Con le donne eh? Te la prendi con le donne?» *fece* il giovanotto in canottiera. (Buzzati 214)
- Nőkkel? Nőkkel erőszakoskodol? - *kiáltotta* a trikós fiatalember. (Telegdi 215)

Olasz nyelvű szöveg magyarra fordítása során gyakori az általános jelentésű igék konkretizálása. Nézzünk példákat az *essere* fordítási lehetőségeire:

15. Dove *sei* col pensiero? (Stuparich 46)
Hol *jársz* gondolatban? (Székely 47)
16. - È mezz'ora che *siamo* qui e non si vede il becco di una guardia.
- *Son* tutte nel centro della città. (Palazzeschi 108)
- Félórája már, hogy itt *rostokolunk*, és még egyetlen rendőr se dugta ide a csőrét.
- Valamennyien a város központjában *ügyködnek*. (Majtényi 109)
17. No, impossibile; *è stata* una pazzia la sua. (Stuparich 56)
Nem, lehetetlen; valami örület *szállta meg*. (Székely 57)
18. - Ma se nel pomeriggio *era* qua da me! (Pirandello 8)
- De hisz ma délután még itt *járt*! (Szénási 9)
19. ed *è* una grande tristezza per me il vederla partire. (D'Annunzio 127)
Nagy szomorúságot *okoz* nekem, hogy távoznia kell. (Lyka 116)
20. Uno sgomento mortale *era* nella voce della donna. (D'Annunzio 173)
Halálos fájdalom *hangzott ki* az asszony szavából. (Lyka 160)
21. Poiché non *c'erano* veicoli (forse era giorno di sciopero) ci avviammo a piedi verso la celebre trattoria. (Bontempelli 16)
Járművet nem *találtunk* (talán sztrájk volt), gyalog indultunk a híres vendéglőbe. (Székely 17)

Példák a *stare, fare, avere* jelentéseinek konkretizálására:

22. Dalla città, io mi recavo a trovarla, due o tre volte la settimana, alla riviera di Barcola, dov'ella *stava* col nostro primo bambino di pochi mesi. (Stuparich 48)
Hetente kétszer-háromszor rándultam ki a városból a barcolai tengerpartra, ahol első gyermekünkkel, a néhány hónapos kisfiunkkal *nyaralt*. (Székely 49)

23. *Stette un pezzo in quest'angoscia; infine, più che mai stanca e abbattuta, stese le membra intormentite, si sdraiò, o cadde sdraiata, e rimase alquanto in uno stato più somigliante a un sonno vero.* (Manzoni 198)
 Egy darabig *lenyűgözte* ez a szorongás, de végül is leteperete a halálos fáradtság, kinyújtotta meggyötört tagjait, és elnyújtózkodott vagy inkább egész hosszában lezuhant, és jó ideig úgy feküdt ott, mintha csakugyan aludt volna. (Révay 391)
24. *Ma perché non lo faceva?* (Stuparich 50)
 Miért nem *szánja rá magát?* (Székely 51)
25. *Anna fece più presto di lui.* (Buzzati 200)
 Anna hamarabb *jutott célhoz.* (Telegdi 201)
26. *e si mise a sedere pregando la donna che facesse presto.* (Manzoni 153)
 leült, s megkérte az öregasszonyt, hogy gyorsan *szolgálja ki.* (Révay 303)
27. *Quel mio meccanico prediletto aveva anche altre qualità singolari.* (Bontempelli 10)
 Kedvenc sofőröm egyéb különlegességekkel is *dicsekedhetett.* (Székely 11)

Nem csak általános jelentésű igékkel fordulhat elő a jelentések szűkítése:

28. *Caterina e Cosimo stavano mangiando una minestra di fave, seduti fuori casa.* (Silone 98)
 Éppen bablevest *kanalazott* Cosimóval a ház előtt ülve. (Székely 99)
29. *Marcello, senza dir parola, lasciò il gatto, sedette e cominciò a mangiare il dolce.* (Moravia 26)
 Marcello nem válaszolt, otthagya a macskát, leült, és elkezdte *majszolni* a süteményt. (Füsi 30)
30. *Pinocchio mangia lo zucchero, ma non vuol purgarsi:* (Collodi 116)
 Pinocchio *bekapja* a cukorkát, de nem veszi be a gyógyszert; (Szénási 117)
31. *Quando mi fermi similmente si fermò, e disse:*
 - Ho riso per farle compagnia, ma ora mi spieghi perché ridevamo.
 (Bontempelli 12)
 Amikor *lecsöndesedtem*, ő is *elkomolyodott*, és így szólt:
 - Azért nevettem, hogy ne legyen egyedül, de most már magyarázza meg, min vidultunk. (Székely 13)

Természetesen nem csak igék esetén találkozunk jelentés konkretizálással:

32. *Quei poveri burattini, maschi e femmine, tremavano tutti come tante foglie.* (Collodi 64)
 A szegény bábfigurák, férfiak, nők egyaránt, reszkettek, mint a *nyárfalevél.*
 (Szénási 65)

Feladatok

Milyen kifejezőbb jelentésű igékkel tudná lefordítani az olasz idéző igéket?

1. - Scendo: ho bisogno di fare quattro passi - *disse* Nenè.
- Ora spostano la vettura ad altro binario, scendere non conviene - *disse* il padre.
- Voglio una granita: granita e biscotti - *disse* Nenè.
- Anch'io: granita e briosce - *disse* Lulù. (Sciascia 140)
2. La giovinetta tacque un altro momento, quasi esitante, poi *disse*: (Verga 56)
3. - No! non siete mia sorella, signora! - *disse* freddamente il giovane veneto, dopo un momento di cupo silenzio. (Verga 77)
4. - Buon giorno, maestr' Antonio, - *disse* Geppetto. - Che cosa fate costì per terra? (Collodi 12)
5. Sotto l'androne trovai un vecchio gondoliere che disimpegnava anche l'ufficio di portinaio, uomo di figura sospettosa e quasi cupa.
- Amico mio, gli *dissi*, poco fa, mentre la vostra padrona stava ad annaffiare i fiori, le è caduta questa bella rosa; sareste compiacente di recargliela? (Verga 44)
6. - La gente con la testa sulle spalle non si sposa - scherzò il marito.
- Questo è vero, se tu ti sei sposato - *disse* la moglie. (Sciascia 127)
7. - E che granita è? - *fece* Nenè, disgustato. (Sciascia 140)

Adjon konkrétabb fordítást az alábbi, általános jelentésű olasz igékre!

8. Al calar della sera, appoggiata al davanzale, io rimiravo quelle luci. Laggiù *era* la vita, il mondo, il sogno! (Buzzati 112)
9. L'indomani *fui* presto all'albergo della Gran Bretagna. (Verga 42)
10. Quando il treno arrivò, sulla banchina *c'era* molta gente. (Buzzati 240)
11. - Voglio una granita: granita e biscotti - disse Nenè.
- Anch'io: granita e briosce - disse Lulù.
Ebbero granita, biscotti e briosce. (Sciascia 140)
12. - Perdonatemi!... ma almeno... che io sappia... poiché *ho* l'inferno nel cuore... che cosa siete in casa del conte di Kruenn?... (Verga 60)
13. - Giulia! - gridò con viva emozione l'ungherese, dimenticando in quel nome l'avversario che gli *stava* di fronte. (Verga 50)
14. Quando ebbe trovato il nome al suo burattino, allora cominciò a lavorare a buono, e gli *fece* subito i capelli, poi la fronte, poi gli occhi. (Collodi 18)

15. Io non ebbi più il coraggio di *farmi* alla finestra dell'albergo. (Verga 44)

Szűkítse le a guardare jelentését!

16. Il barcaiolo mi *guardava* impassibile, dondolendosi ora su di una gamba ed ora su di un'altra, e mostrando di aver fretta voltavami le spalle al solito. (Verga 45)

17. Stefano la *guardò* in silenzio alcuni minuti, suggendo avidamente il raggio di quegli occhi nuotanti nelle lagrime col suo occhio ardente, colla bocca semiaperte, col petto anelante; poi gridò quasi fuori di sé: (Verga 58)

18. Il vecchio mi *guardava* da capo a piedi con aria tra l'attonito e il malizioso; finalmente domandò: (Verga 44)

1.2.2. Jelentések bővítése, általánosítás

A jelentések bővítését, általánosító fordítást akkor alkalmazzuk a fordítók, amikor az olasz nyelv nevezi meg részletezőbben a valóságot, s a magyar nem képes minden árnyalatot visszaadni. Ezzel a jelenséggel találkozhatunk például a testrészek neveinél.

arc)

1. La minaccia del mio *viso* l'arrestò, la immobilizzò nello stupore. (Stuparich 48)
Fenyegető *arcom* megállította, bénultan meredt rám. (Székely 49)
2. Ella si svegliò e si spaventò vedendomi chinato su di lei: forse dalla mia *espressione* intuì ciò ch'io spiavo sul suo *volto* e forse anche lei mi sentì estraneo. (Stuparich 52)
Fölbredt, s megijedt, amikor fölé hajolva meglátott: talán *arcomról* olvasta le azt, amit én az ő *arcán* lestem meg, és talán ő is idegennek érzett engem. (Székely 53)
3. Aveva, del resto, una *testa* delicata gonfia di capelli biondi e una vita sottilissima. (Delfini 36)
Finom *arcát* dús szőke haj keretezte, s a dereka darázsderék. (Székely 37)
4. Quella sera mi precipitai, col cuore e con la *faccia* stravolta, nella sua camera. (Stuparich 48)
Dúlt *arccal* és szívvel rontottam a szobájába még azon az estén. (Székely 49)
5. Nei suoi *lineamenti* c'era qualche cosa che mi sorprese da prima, poi mi contristò profondamente. (Stuparich 50)
Arcán volt valami, mi először meglepett, aztán mélységesen elszomorított. (Székely 51)

fej)

6. Col *capo* ciondolante, potei dire tuttavia al cameriere: «Un medico! un medico!» (Pirandello 12)

Előre csukló *fejfel* bár, de azért oda tudtam szólni az inasnak: - Orvost, hamar!
- (Szénási 13)

7. Non so propriamente che cosa volessi esprimere, strizzandomi con una mano convulsa *la fronte* e ripetendo: «È un'impressione! è un'impressione!» (Pirandello 20)
Nem tudom, valójában mit is akartam mondani, amikor *fejemet* fogva azt hajtogattam: - Megáll az ész! Megáll az ész! - (Szénási 19)
8. «Ci sono troppi amici in giro, stasera» e il giovane fece un cenno con *la testa* ad indicare la gente che passava. (Buzzati 90)
- Túl sok jóember mászkál ma este - és a fiatalember *fejével* a járókelők felé intett. (Dávid 91)

Az alábbiakban az általánosító fordításra más típusú példákat mutatunk be.

A magyar megfelelővel nem rendelkező, tipikusan olasz tárgyakat, jelenségeket (étel, ruha, játék stb.) megnevező szavakat, ha nincs kiemelt fontosságuk, vagy kihagyják a fordítók, vagy általánosítást alkalmaznak.

9. Si vedevano anche correre *berlinghe, reali e parpagliole*, che, se avessero potuto parlare, avrebbero detto probabilmente: (Manzoni 135)
forgott a pénz is, *ezüstlírák, spanyol aranyak, ezüsthúszasok*; ha ezek beszélhettek volna, valószínűleg ezt mondták volna: (Révay 267)
10. Comprai una copia dei pochi giornali che gli arrivavano: giornali di Genova: Il Caffaro e Il Secolo XIX; gli domandai poi se poteva avere *Il Foglietto* di Miragno. (Pirandello 110)
Megvettem az összes újságjait, nem volt sok; néhány genovai lap. Megkérdeztem tőle, hogy nem tartja-e a miragnói *Híradó*-t. (Déry 94)

A genovai újságok címe nem lényeges, elhagyható, de a Fogliettónak még szerepe lesz a műben. Mivel a szó szerinti fordítás rosszul hangzik (Lapocska), egy általános újságcímet választott a fordító.

11. - Come c'entra il cristiano e *il turco*? (Verga 26)
- Van is itt szó kereszténységről és *pogányságról*? (Imecs 29)
12. «Il nome legittimo in lingua *alemanna*,» interruppe ancora il podestà, «è Vagliensteino, come l'ho sentito proferir più volte dal nostro signor castellano spagnolo. (Manzoni 49)
- A neve *németül* helyesen Vagliensteino - vágott a szavába megint a polgármester -, legalább több ízben is így mondta ki előttem a spanyol várnagy úr. (Révay 95)
13. *Mino* era come l'ombra nostra; a turno, mia e di *Berto*. (Pirandello 65)
Pomino, mintha kettőnk árnyéka lett volna, *Robertóé* és az enyém. (Déry 29)

A magyar olvasó nem tudhatja, hogy Mino a Pomino beceneve, Berto pedig Robertójé, így ezek a nevek feleslegesen terhelnék az olvasó figyelmét.

14. della provincia in cui era nata conservava *l'accento* e le affettuose abitudini.
(Moravia 47)
Megőrizte szülőtájának *beszédmódját* és nyájas érzelmességét. (Füsi 56)

Magyarországon nincsenek igazi dialektusok, a hangsúlynak nincs megkülönböztető jegy értéke (az „akcentus” más értelemben használatos), így a fordító egy általánosabb fogalmat választott.

15. “Hai anche *fratelli*?” (Moravia 38)
- *Testvéreid* is vannak? (Füsi 44)

Ebben a mondatban a grammatikai hímnem a jelöletlenség kifejezésére szolgál, a magyarban ezt általánosító fordítással tudjuk kifejezni.

Feladatok

Állapítsa meg, melyik *sorellát* fordítaná a jelentés általánosításával, s melyiket konkretizálással!

1. - Fratello mio!... mio fratello!... esclamò fra i singhiozzi la fanciulla, cercando abbracciarlo di nuovo.
- Sua *sorella*! mormorò Stefano, anch'egli stupefatto.
Collini respinse con gesto d'orrore l'abbraccio della *sorella*; questa cadde in ginocchio, soffocata dalle lagrime. (Verga 77)

Az alábbi két példamondatnál túl sok az idegen név, általánosító fordítással csökkenthetjük a számukat:

2. Traversammo il campo di S. Stefano, *quello di S. Maurizio e di S. Maria Zobenigo*, e imboccammo la salizada di S. Mosè. (Verga 82)
3. Due giovanotti, sbarcati un momento innanzi sul Molo, dopo aver attraversato, tenendosi sotto il braccio, la Piazzetta e la Piazza di S. Marco, si indirizzavano verso i portici *delle Procurative Vecchie*, e si fermavano all'ingresso del Caffè Nuovo. (Verga 39)

Az alábbi példánál a harangozást a főhős a saját otthonában hallja. Korábban a fordító nem tartotta szükségesnek a lakóhely olyan pontos meghatározását, hogy e templom nevét megadta volna, tehát most alkalmazhatunk általánosító fordítást:

4. Sei ore suonarono alla chiesa *di S. Giovanni in Bragora*. (Verga 63)

Az alábbi mondat egy kopogtatásra reagáló „Ki az?” kérdésre hangzik el válaszként:

5. - Da parte dell'U.R. Commissariato di Polizia, risposi. (Verga 82)

Galateo neve valószínűleg nem ismerős a magyar olvasó számára, általánosító fordítással fejezzük ki, mire utal az író:

6. Allora diventò pensieroso e, dimenticando le regole *del Galateo* e della buona creanza, tirò fuori una mano di tasca e si dette una lunghissima grattatina di capo. (Collodi 136)

Az alábbi esetben idiomatikus oka lehet az általánosító fordításnak:

7. Arlecchino e Pulcinella [...] tornarono in cucina, portando sulle braccia il povero Pinocchio, il quale, divincolandosi come un'*anguilla* fuori dell'acqua, strillava disperatamente. (Collodi 66)

Hogyan oldaná meg az alább kiemelt szavak fordítását?

8. ecco là, dietro quella *quadriglia* una graziosa mascherina, che col suo ricco dominò di velluto nero sembra troppo trista per una festa sì allegra. (Verga 54)
9. - Ci sieguono davvero; ho veduto, oltre la gondola di un momento fa, l'uomo che usciva con noi dal Caffé degli Specchi, e che sembra ci abbia seguito per le *salizzade*, mentre che la gondola ci siegue pel canale... (Verga 53)

2.1.3. Jelentések összevonása

Az olasz nyelvben több az analitikus grammatikai forma (prepozíciók, összetett igeidők stb.), de a lexikáról is elmondható, hogy egy magyar szó jelentését gyakran több olasz szó jelentése fedi le szótárilag, pl. ho freddo - fázom, prende congedo - elbúcsúzik, fa l'esame – vizsgázik stb. Mivel a magyar nyelv jobban kedveli a szintetikus formákat, a fordítók gyakran alkalmazzák a jelentésösszevonás műveletét, hogy gördülékenyebb legyen a magyar szöveg.

1. Il curioso ritornò al suo posto; e, un momento dopo, l'oste *venne a mettere in tavola*. (Manzoni 155)
A kíváncsiskodó visszament a helyére, s egy pillanat múlva már *tálalt* is a vendéglős. (Révay 306)
2. Renzo era levato; i due satelliti *gli stavano a' fianchi*. (Manzoni 148)
Renzo fölkelt, a két poroszló *közrefogta*. (Révay 292)
3. Per non lasciarmi turbare dalla vista *della tavola a cui avevamo mangiato*, delle pareti, dei mobili, che mi urtavano con la crudezza della loro impassibile realtà, presi un libro e mi misi a leggere. (Stuparich 36)
Zavart a *vacsoraasztal* látványa, a falaké, a bútoroké, bántott közönyös valóságuk ridegsége, fogtam hát egy könyvet, és olvasni kezdtem. (Székely 37)
4. La donna *non più giovine* era rimasta sola, lassù, con l'aspetto dell'agonizzante; (D'Annunzio 190)
Ama *hervatag* asszony egyedül maradt a haldokló ábrázatával. (Lyka 174)

A kezdő igék gyakran beleolvadnak a főigébe:

5. Ripensai alle altre notti, quando dopo l'amore *ci mettevamo a discorrere*. (Stuparich 40)
Azokat az éjszakákat idéztem föl, melyeken szerelmeskedés után *beszélgettünk*. (Székely 41)
6. Aspettò un momento poi *si mise a ridere* anche lui. (Bontempelli 12)
Kisvártatva ő is *elnevette magát*. (Székely 13)
7. "No, lasciami," *cominciò a lamentarsi* l'altro torcendosi, "ahi...ahi." (Moravia 13)
- Engedd el...hagyjál! - *jajgatott* a kisfiú, eltorzult az arca, s meg-megvonaglott a támadó keze közt. (Füsi 13)
8. Cosimo *cominciò* anche lui *ad aver paura*. (Silone 102)
Már Cosimo is *félt*. (Székely 103)

A műveltető igék is összeolvadnak a főigével. A magyar -tat, -tet képzős megoldások a grammatikai átváltási műveletek közé tartoznak, itt néhány eltérő példát mutatunk be.

9. «Non mi *fate* ora *parlare*, non mi *fate piangere*. (Manzoni 24)
- Most ne *faggasson*, ne *rikasson* meg. (Révay 46)
10. Voi intanto, statevi quieti, ritirati, scansate le ciarle, *non vi fate vedere*. (Manzoni 44)
Maguk addig maradjanak itthon nyugodtan, ne álljanak szóba senkivel, *ne is mutatkozzanak*. (Révay 85)
11. Questa parola *fece venir* le fiamme sul viso del frate: (Manzoni 52)
Ez a gyanúsítás arcába *kergette* a vért a barátnak; (Révay 100)
12. Intanto un organetto di Barberia, il cui suono mi giungeva dal cortile di una casa di via Campanoni, *faceva cambiar* corso alle mie fantasticherie. (Delfini 36)
Közben a Campanoni utca egyik házának udvarában megszólalt egy kintorna, és más irányba *terelte* ábrándozásomat. (Székely 37)

Az idéző igéket is gyakran összevonják a határozóval:

13. - Sì - *rispose meravigliato*. (Bontempelli 12)
- Igen - *csodálkozott*. (Székely 13)
14. "La mia zingara si farà presto una vecchietta innocua coi capelli grigi", le *dissi scherzando*, nel prenderle la testa fra le mani; (Stuparich 40)
- Hamarosán ártalmatlan fehérhajú öregasszonyka lesz az én kis cigánykám - *viccelődtem*, és kezembe fogtam a fejét, (Székely 39)
15. «M'avrà confuso con Caterina la fornara» gli *disse sottovoce*. (Silone 98)
- Biztosan összetéveszt a péknével, ő is Caterina - *suttogta*. (Székely 99)
16. «Caterina non ammette niente» egli *disse balbettando*. (Silone 102)
- Caterina nem ismer el semmit - *hebegte*. (Székely 103)

Az általános jelentésű igék gyakran egybeolvadnak egy konkrét jelentésű főnévvel, melléknévvel:

17. Sulla banchina *chiesi informazioni*. (Buzzati 242)
Kérdezősködtem a peronon. (Lator 243)
18. alzai la mano per imporre silenzio a Munkácsy; e uniti *tendemmo l'orecchio*. (Bontempelli 16)
fölemelem a kezem, csöndre intem Munkácsyt, és együtt hallgatózunk. (Székely 17)
19. E la sentivo *tremare per il freddo*. (Buzzati 244)
Éreztem, hogy didereg. (Lator 245)
20. - Era in maniche di camicia e *tremava dal freddo*. (Collodi 78)
- *Ingujjban álldogált és vacogott.* (Szénási 79)
21. *Scendo dal letto: vado a cercarla*. (Stuparich 54)
Fölkelek, a keresésére indulok. (Székely 55)
22. Ne *provai*, lì per lì, una certa *meraviglia*. (Pirandello 138)
Nem mondom, kissé elcsudálkoztam. (Déry 133)
23. Il commesso *ebbe un vago sorriso*. (Buzzati 202)
A pénztáros sejtelmesen elmosolyodott: (Telegdi 203)

Jelentésösszevonás rokonságnevek esetén:

24. Non abitava solo; aveva con sé una *sorella, maggiore di lui*, non so se vedova o vecchia zitella, insoffribile per la puntigliosa meticolosità con cui lo governava. (Pirandello 12)
Nem egyedül élt, vele lakott özvegyasszony vagy vénlány nővére, nem is tudom már, aki kicsinyes rigolyáival elviselhetetlenül gyámkodott fölötte. (Szénási 13)

Feladatok

Alkalmazzon jelentésösszevonást!

1. Intanto Geppetto prese con sé il suo bravo pezzo di legno, e ringraziato maestr'Antonio, *se ne tornò zoppicando a casa*. (Collodi 16)
2. I due amanti rimasero qualche minuto *l'una nelle braccia dell'altro*. (Verga 89)
3. - E come sta ora... la giovinetta... come la chiamate... la signora? ripresi, *cercando le parole*; è forse ammalata? (Verga 45)
4. - Smetti! *tu mi fai il pizzicorino sul corpo!* (Collodi 10)

5. Vi è una piccola gondola che è venuta sul Molo dove aspettavamo i signori, che ha aspettato con noi... e che ora ci *tiene compagnia* a una funata di distanza. (Verga 52)
6. In quel momento tutto il mistero che *faceva battere* sì pazzamente il mio cuore, era concentrato in quel braccio... (Verga 42)
7. - Di qual padrona la vuol parlare?
- Per bacco! della vostra, della signorina, che era un momento innanzi a quella finestra, risposi, *facendogli sdrucchiolare* in mano una moneta da cinque lire. (Verga 44)
8. - Vi prometto, - *disse* il burattino *singhiozzando*, - che da oggi in poi sarò buono... (Collodi 50)
9. - Ascoltatemì, Giulia, *disse* il conte *riprendendo* il suo accento calmo e perciò dolce ed ammaliante. (Verga 66)
10. - Non la nomino: la voglio - *disse* Nenè *prontamente* aggirando il veto. (Sciascia 128)
11. - Chi le ha detto ciò, signore? *rispose precipitosamente* la giovinetta, come spaventata dalla violenza dell'emozione di lui... (Verga 60)
12. - Disgraziata! egli *mormorò a bassa voce, fra i denti serrati* di rabbia impotente, non gridare, disgraziata... o ti strangolo!... (Verga 70)
13. - Sì, moriamo! *gridò quasi entusiasta* il giovine, la morte con te deve essere il paradiso!! (Verga 90)
14. *sarà uno scontro* fra uomini che si odiano a morte, da quanto ne ho rilevato... (Verga 62)
15. *Diventava subito una bestia* e non c'era più verso di tenerlo. (Collodi 12)
16. E menai un sì violento pugno sul cranio di Gontini che [...] Appena *la mia ragione si ridestò*, io pensai ad approfittare dell'opportunità. (Verga 85)
17. Non era un legno di lusso, ma un semplice pezzo da catasta, di quelli che d'inverno si mettono nelle stufe e nei caminetti *per accendere il fuoco e per riscaldare le stanze*. (Collodi 6)
18. E ripresa l'ascia in mano, *tirò giù un solennissimo colpo* sul pezzo di legno. (Collodi 8)

2.1.4. Jelentések felbontása

A jelentések felbontása ritkább az olasz-magyar átváltási irányban, hiszen a magyar nyelv a szintetikus formákat kedveli. Reáliák esetén találkozhatunk ezzel a művelettel.

1. Per ridere, per distrarmi, m'immaginavo intanto, con un buon *panettone* sotto il braccio, innanzi alla porta di casa mia. (Pirandello 127)
A mulatság kedvéért mégis elképzeltém, hogy karom alatt szép *ünnepi kaláccsal* megállok házam előtt. (Déry 118)
2. - Perché sei un *burattino* e, quel che è peggio, perché hai la testa di legno. (Collodi 30)
- Azért, mert nem elég, hogy *vásári bábu* vagy, hozzá még fafejű is. (Szénási 31)
3. Era quello forse il divino pianto della Minoide protesa invano le braccia deluse, dalla riva di Nasso deserta, verso *l'Ospite* flavo? (D'Annunzio 113)
Ó, tán valóban ez Minosz leányának isteni panasza, aki megcsalatra, Naxosz magányos partjáról terjeszti karját az aranyfürtös *ifjú isten* felé. (Lyka 105)
4. Avevo altro da fare: dormire, se i padrono del cielo me lo permettevano; se no, succhiarmi la mia paura, in pace, come ogni *benpensante*. (Levi 132)
Más dolgom volt: hogy aludjak, ha az ég urai megengedik; ha nem, akkor pedig az, hogy békében nyeljem befelé a félelmemet, mint minden *józan gondolkodású ember*. (Székács 133)

A jelentések felbontásának, a körülírásnak egy másik oka lehet, hogy egy beleértett, implicit tartalmat a magyar fordító - a magyar nyelvhasználati szokásoknak megfelelően - explicitebben fogalmaz meg.

5. - *I giovani...* (Palazzeschi 104)
- *Ilyenek ezek a mai fiatalok...* (Majtényi 105)
6. *Miserie!* (Pirandello 128)
Mennyi baja van az embernek! (Déry 120)
7. - Ecco mia figlia: parlerà con lei. Sù, Adriana, *la camera!* (Pirandello 135)
- Itt van, kérem, a lányom... tessék vele beszélgetni! Gyerünk, Adriana, *mutasd meg a szobát.* (Déry 129)

Feladatok

Alkalmazzon jelentésfelbontást a kiemelt szavaknál:

1. - Birba d'un figliuolo! Non sei ancora finito di fare, e già cominci a mancar di rispetto a tuo padre! *Male*, ragazzo mio, *male*! (Collodi 20)
2. - Bevila: e quando l'avrai bevuta, ti darò una pallina di zucchero, per *rifarti* la bocca. (Collodi 116)
3. - Ah! furfante! Dunque i denari te li sei nascosti sotto la lingua? Sputali subito!
E Pinocchio, *duro*!
- Ah! tu fai il sordo? Aspetta un poco, che penseremo noi a farteli sputare!
(Collodi 96)
4. Ogni tanto aveva un *tic* alle corde del collo... (Pirandello)
5. Una vecchia e *mustacchiuta* signorina, dal sorprendente nome di battesimo, che „sapeva il tedesco meglio dell'italiano”, né era altrimenti identificabile. (Landolfi 14)

2.1.5. Jelentések kihagyása

A jelentések kihagyásának leggyakoribb oka, hogy az olasz és a magyar olvasók más háttérismerettel rendelkeznek. Amennyiben bizonyos neveknek nincs különösebb jelentősége a mű egésze szempontjából, a fordító elhagyhatja őket.

1. E il giorno appresso, dopo una notte insonne, sconvolta da un tempestoso mareggiamento di pensieri, *là nella Locanda del Palmentino*, ricevetti quindici copie del Foglietto. (Pirandello 110)
Másnap, álmatlanul töltött éjszaka után, amelynek medrében mint a tenger, oly viharosan hullámzottak gondolataim, kézhez vettem a Híradó tizenöt példányát. (Déry 95)
2. Comprai una copia dei pochi giornali che gli arrivavano: giornali di Genova: *Il Caffaro e Il Secolo XIX*; (Pirandello 110)
Megvettem az összes újságjait, nem volt sok; néhány genovai lap. (Déry 94)
3. - Oh miseria! - esclamò volgendosi agli amici che l'accompagnavano. - *Nella Sala del Gran Consiglio*, dal palco del Doge, trovare qualche metafora per commuovere mille petti inamidati! (D'Annunzio 45)
- Minő nyomoruság! - kiáltott fel barátaihoz fordulva - minő metaforával lelkesítsem ezt a sok keményített mellű frakkos alakot a doge páholyából?
(Lyka 41)
4. Di contro al palazzo la porta di un'officina s'aperse. Era un'officina di tagliapietre, dove si tagliavano gradini *nella pietra di Val di Sole*. (D'Annunzio 189)

Szemben egy palotában éppen megnyitották egy kőfaragó-műhely ajtaját. A legények lépcsődarabokat faragtak. (Lyka 173)

A megszólítások másképpen használatosak a különböző nyelvekben:

5. *Signor macchinista per piacere non essere avaro di carbone, dà fiato al leviatano.* (Buzzati 234)
Ne fukarkodj a szénnel, mozdonyvezető, tüzeld a leviatánt. (Lator 235)
6. «- Permesso? Stanno ancora qua *le signore* Romilda Pescatore, vedova Pascal, e Marianna Dondi, vedova Pescatore? (Pirandello 127)
- Jó napot! Itt lakik még, kérem, Romilda Pescatore, özvegy Pascalné és Marianna Dondi, özvegy Pescatorené? (Déry 118)

A két nyelv közötti természetes különbség okozza az alábbi példánál a jelentéskihagyást:

7. «Io ho scritto il compito *di italiano*» mormorò Roberto. (Moravia 11)
- Én megcsináltam az írásbelimet - suttogetta Roberto. (Füsi 11)

A következő mondatból elvész ugyan az író (főszereplő) hezitálása, de a fordító úgy gondolhatta, elegendő a magyar olvasó számára egy mondatban két idegen név.

8. Il suo vero nome era Francesco, *o Giovanni*, Del Cinque; (Pirandello 55)
Igazi neve Francesco Del Cinque volt. (Déry 17)

A fordítók olykor nehezen megindokolható okok miatt is kihagynak jelentéseket. Az alábbi példákban elvész a mű kultúragazdagító szerepe, vagy szép költői hasonlattól fosztja meg olvasóját a fordító, ill. a szituáció ábrázolása veszít pontosságából.

9. Eglì scorse una gran vela rossa e nera, allora allora issata, che palpitava nel prender vento, superba come un vecchio stendardo repubblicano, *con il Leone ed il Libro.* (D'Annunzio 197)
Megpillantott egy nagy piros-fekete vitorlát, amely duzzadva fogadta magába a szelet s büszkén lobogott, mint az ős-velencei köztársaság lobogója. (Lyka 180)
10. Una finestra illuminata si oscurò, *come un'occhio che s'accechi.* «Addio, addio!» (D'Annunzio 190)
Egy ablakban épp most oltották el a világosságot. «Isten vele, Isten vele!» (Lyka 174)
11. L'uomo dormiva in fondo alla gondola immobile, *e il suo sonno umano era simile al sogno di quel legno curvo che gli obbediva.* (D'Annunzio 188)
A legény a gondolában elnyújtózva aludt. (Lyka 173)
12. “Almeno, gridando, si saranno capiti meglio, non credi?”
Era questo uno dei suoi vezzi: far delle domande che non aspettavano risposta, affermative. Marcello domandò:
«Ma perché hanno gridato?» (Moravia 48)
- Hadd kiabáljanak! Legalább jobban értik egymást, nem igaz?

Marcello tovább firtatta: - De hát miért kiabáltak? (Füsi 56)

13. Era il desiderio che avevo provato tante volte, ma che non avevo avuto l'ardire di mandare ad effetto con lei, come invece avrei potuto con altre donne. *Ella lasciò fare con chiara freddezza.* «Vedi - mi disse pensierosa, dopo che l'ebbi baciata, - così è fatta la tua amicizia!» (Stuparich 44)

Elfogott a sokszor tapasztalt vágy, melynek vele kapcsolatban soha nem engedtem. - Látod - állapította meg gondterhelten, miután megcsókoltam -, hát ilyen a te barátságod! (Székely 45)

Feladatok

Mit hagyhatnánk ki, és miért az alábbi mondatok fordításánál?

1. Sono artista, lo sai; mi chiamate anche un po'romanzesco, romanzesco però come un personaggio di Kock, voi dite. (Verga 42)
2. Collini, preoccupato della missione di cui era incaricato, gettò un'occhiata sull'Accademia delle Belle Arti, che gli stava dirimpetto, e un'altra sul Campo di S. Vitale. (Verga 54)
3. Però non stimai prudente avvicinarmi di troppo all'altare, e mi nascosi dietro il mausoleo di Suriano, cogli occhi fissi sul prete. (Verga 81)
4. Tanta gentilezza verso i bambini provocò un'ondata di ringraziamenti e una formale presentazione - professor Micciché, - ingegner Bianchi. (Sciascia 129)
5. Dopo la lepre si fece portare per tornagusto un cibreino di pernici, di starne, di conigli, di ranocchi, di lucertole e d'uva paradisa; e poi non volle altro. (Collodi 86)
6. un uomo [...] s'indirizzò verso l'angolo della basilica, e scomparve all'imboccatura di una delle strette vie che i veneziani chiamano liste. (Verga 52)
7. Essa era, naturalmente, malata; ma di quale malattia, non ci fu barba di medico capace di determinare. (Landolfi 20)
8. Mostrati anche questa volta l'arrabbiato e cinico libertino della Caserma dell'Arsenale... uccidile il conte, se puoi, poiché sei già impegnato, ma non ci pensare di più. (Verga 62)

Az alábbi jelenet egy táncmulatságon zajlik, ahol a főhős egyik hölgyről a másakra száll:

9. La signora Bhruenling un momento innanzi era adorabile, ma ha finito col diventarmi troppo adorabile... Addio, vado ad impegnare la signora Wylsker. (Verga 54)

Az alábbi párbeszéd két jóbarát között zajlik:

10. - Aspetta, De Keller... esclamò Collini con uno slancio.
- Che hai?
- Un'idea luminosa: (Verga 64)

2.1.6. Jelentések betoldása

A jelentések betoldásának az oka gyakran - akárcsak a jelentések kihagyásánál - az olvasók eltérő háttérismeretében keresendő. A fordító magyarázó betoldást alkalmaz a hiányzó és szükséges információ pótlására.

Étel-ital:

1. - Bisogna che celebriamo questo successo, andando a bere insieme una *bottiglia*. (Bontempelli 16)
ezt meg kéne ünnepelnünk, menjünk, igyunk meg valahol egy *üveg bort*. (Székely 17)

Földrajzi nevek:

2. "È il *Trionfale*," disse l'uomo, "ma ecco Monte Mario." (Moravia 37)
- Ez a *Trionfale-negyed* - mondta a sofőr -, és most felkapaszkodunk a Monte Marióra. (Füsi 44)
3. gli avremmo pagato un buon litro di vino, purché lui, invece che in chiesa e dal Malagna, ci avesse lasciato andare alla *Stia* in cerca di nidi. (Pirandello 56)
Felajánlottuk, hogy fizetünk neki egy liter jó bort, aminek fejében templom és beteglátogatás helyett vigyen el bennünket madárfészket keresni a *Stia-birtokra*. (Déry 18)
4. La costiera, formata dal deposito di tre grossi torrenti, scende appoggiata a due monti contigui, l'uno detto di San Martino, l'altro, con voce lombarda, il *Resegone*, dai molti suoi cocuzzoli in fila, che in vero lo fanno somigliare a una sega: (Manzoni 7)
A part, amely három nagyobbacska hegyi patak hordalékából keletkezett, nekitámaszkodik két szomszédos hegynek, és egyre emelkedik; az egyiknek San Martino a neve, a másiké, lombardiai tájszóval, *Resegone (Fűrész)*; ezt a nevet a sok-sok apró csúcstól kapta, amelyek úgy sorakoznak egymás mellett, mint a fűrész fogai: (Révay 11)

Intézmények:

5. Mi voleva dunque santo quella minuscola mamma, se al fonte di *San Rocco* aveva attinto l'acqua benedetta anche per la mia acquasantiera? (Pirandello 140)
Hogyan, hát ez az édes kis anyácska szentnek nézett engem, hogy szenteltvíztartót rakott a szobámba, és megtöltötte vízzel a *San Rocco-templomban*? (Déry 136)
6. «Fa' allestir subito una bussola, entraci, e fatti portare alla *Malanotte*. (Manzoni 193)

- Szereltes fel rögtön egy gyaloghintót, szállj be, vitesd le magad a *Rosszéjszaka kocsmába*. (Révay 381)

Megszólítás:

7. «Si piglia gioco di me?» (Manzoni 19)
- *Kegyed* csúfot üz belőlem? (Révay 35)
8. «Giustissimo, ingegnere illustre» (Buzzatti 238)
- Tökéletesen igaza van, tisztelt mérnök *úr*. (Lator 239)
9. - Che cosa comandate, mia graziosa Fata? - disse il Falco... (Collodi 108)
- Mit parancsol az én bájos Tündér *úrnőm*? - kérdezte a Sólyom... (Szénási 109)

Jelentésbetoldás stilisztikai okokból, a szituáció árnyaltabb lefestésére:

10. Ma gli costava tanto! Sudava sempre, sudava. (Pirandello 61)
De micsoda fáradságába került, *Úristen!* Szünet nélkül izzadt. (Déry 24)
11. "Aspetta," disse l'uomo chinandosi e sciogliendo il nodo. (Moravia 36)
- Várj csak, *fiam, segíték* - mondta a férfi, és kioldotta a kötöt. (Füsi 42)
12. "Grazie... ora dormi... buonanotte." (Moravia 17)
- Köszönöm, *fiacskám*... most pedig aludj *szépen*... Jó éjszakát! (Füsi 18)
13. "E perché non vanno d'accordo?"
"Loro?" (Moravia 48)
- De miért nem férnek meg? - *makacskodott a gyerek*.
- Ezek? (Füsi 56)
14. Ma non c'era pericolo. (Pirandello 63)
Sajnos, semmi ilyen veszély nem fenyegetett. (Déry 27)
15. - Il cervello ce l'hanno, ma è come se non l'avessero. (Palazzeschi 106)
- Agyuk még csak van, de olyan *gyatra*, mintha nem is volna. (Majtényi 107)
16. Forse, io dico, rubava per distrarsi in qualche modo, pover'uomo. Doveva essere infatti, entro di sé, tremendamente afflitto da una di quelle mogli che si fanno rispettare. (Pirandello 61)
Lehet, hogy szegényke azért lopkodott, mert nem volt egyéb szórakozása e földön. *Az Isten azonban valahogy mégiscsak ellátta a baját*. Megáldotta egy feleséggel, aki mindenképpen értett hozzá, hogy tiszteletet parancsoljon környezetének. (Déry 23)

Feladatok

Alkalmazzon magyarázó betoldást az alábbi tulajdonneveknél:

1. Tuttavia anche di là i raffinatissimi emigravano. Chi nei deserti, chi nelle isolette del *Pacifico*. (Buzzati 115)
2. Arrivando a *S. Giorgio Maggiore* misero piede a terra, e aspettarono il conte nei campi dietro la chiesa. (Verga 63)
3. Io mendicherò il pane... fuggirò colla mia povera madre... supplicherò giudici meno spietati per mio padre... mi getterò dal *Rialto*, se non altro, ma fuggirò da questa casa maledetta! (Verga 72)
4. [Con il treno...] Giunsero a *Villa San Giovanni*.
Il professore propose che si andasse tutti in coperta, sul traghetto, a prendere il caffè. (Sciascia 135)

Étel- és italneveknél:

5. - Grazie, signor conte, rispose Collini, abbiamo già ordinato.
- In tal caso poichè mi negate questo favore, chiamerò una *bottiglia*... [Il conte rimase in silenzio e vuotò uno dopo l'altro, con meravigliosa facilità, tre bicchierini dello spiritoso liquore.] (Verga 47)

Megszólításnál:

6. - Grazie, *caro*.
Poi aggiunsi.:
Bisogna che celebriamo questo successo, andando a bere insieme una bottiglia. (Bontempelli 16)
7. Si accorse di noi, esclamò: - *Italiani!* - e lasciò il secchio, che rotolò con fracasso giù per gli scalini. (Levi 126)

Magyarázó betoldás nyelvhasználati különbségek miatt:

8. In questa si bussò all'uscio, ed un vecchio barcarolo recò una lettera.
Stefano l'aprì colle mani tremante, e la baciò. Indi lesse:
„Rispondo *all'ultima tua*... (Verga 88)

2.1.7. Jelentések felcserélése

Minden nyelv kicsit másképpen írja le a valóságot. Mivel ugyanazt a dolgot többféle nézőpontból közelíthetjük meg, a fordító igyekszik a célnyelvnek leginkább megfelelő formát megtalálni. A szótári megfelelés helyett gyakran a vele logikai kapcsolatban levő megfelelést választja.

A jelentések felcserélésének legegyszerűbb esete a jelentések áthelyezése. Az első példánál a főnév egyik jelentéselemét az igébe helyezte át a fordító.

1. « Ho inteso anch'io,» disse l'altra *chiacchierina*. (Manzoni 225)
- Én is megértettem - *kottyantott közbe* a másik kislány. (Révay 445)

A magyar nyelv gazdag az igékben, ezért gyakran találunk a fordításokban cselekvést a cselekvés más körülményei helyett.

Cselekvés a cselekvés eredménye helyett:

2. S'era già fatto sera, e la via era affollatissima. (Pirandello 16)
Már sötét este volt, *az utcán millió ember tolongott*. (Szénási 17)
3. In lui era il tumulto. (Buzzati 106)
Minden *kavargott* benne. (Dávid 107)

Cselekvés állapot helyett:

4. Lei rimase con le braccia conserte, pensierosa, sotto la luce. (Strupach 36)
Anna keresztbefont karral *gondolataiba mélyedt* a lámpa alatt. (Székely 37)
5. Di alberghi ce n'era una quantità, nei dintorni della stazione. (Buzzati 196)
Jó néhány szállodát *láttak* már a pályaudvar körül. (Telegdi 197)
6. Quali sentimenti fluttuavano in lei, là immobile nell'oscurità, senza un sospiro, vicino a me? (Stuparich 40)
Miféle érzések *kavarognak* a lelkében, ahogy egy sóhaj nélkül *fekszik* mellettem a sötétben? (Székely 41)

Állapot a cselekvés helyett:

7. Dove, dove ho messo le sigarette? (Buzzati 248)
Hol van, hol is *van* a cigarettám? (Lator 249)

Antonim fordítás (az ellentét tagadása, nézőpontváltás, nyomatékosítás):

8. "Ha sentito? (Pirandello 14)
- Nem *hallotta?* (Szénási 15)
9. L'altro non disse nulla. (Moravia 13)
A másik *hallgatott*. (Füsi 13)
10. «Scusi» disse Antonio senza alzare la voce. (Buzzati 196)

- Bocsánat - mondta Antonio *halkan*. (Telegdi 197)
- 11. «Ha fretta, per caso, giovanotto?» mi chiese *non senza ironia*. (Buzzati 238)
- Talán siet, fiatalember? - kérdezte *némi gúnnyal*. (Lator 239)
- 12. La morte, si sa, *non è giusta*. (Pirandello 20)
A halál, tudvalevőleg, *igazságtalan*. (Szénási 21)
- 13. *Mai contenti*, gli uomini. (Buzzati 236)
Az emberek *mindig elégedetlenek*. (Lator 237)
- 14. - Eccomi qua... Vedi? Son tornato...non dall'altro mondo, no...*sono stato sempre in questo mondaccio...Sù*. (Pirandello 232)
- Itt vagyok...látod, visszajöttem... nem a túlvilágról, nem...*ott nem is voltam soha...* Térj magadhoz. (Déry 265)

Feladatok

Cselekvés helye > cselekvés:

1. - Se vuoi venire, ti ci porto io.
- Come?
- *A cavallo sulla mia groppa*. Sei peso di molto? (Collodi 168)

Állapot > cselekvés:

2. Sull'istante, pur tutto smarrito e stravolto com'ero, mi gettai a soccorrere il povero amico piombato riverso e boccheggiante su una poltrona. Ma mi vidi *respinto* furiosamente; e allora finii per non comprendere proprio più nulla; (Pirandello 10)

Cselekvés > tulajdonság:

3. - Coraggio, Stefano! tu sai le notizie che *corrono*; (Verga 41)

Cselekvés > cselekvés oka:

4. io andavo spesso, come *mi avevi raccomandato*, all'Albergo della Gran Bretagna, per concertarmi con quegli amici del Piemonte che mi recarono la tua lettera. (Verga 42)

Antonim fordítás:

5. E ne *parlava*, perché era loquace. (Levi 124)
6. - Ora senti, *non finisce ancor là*, seguitò Stefano.(Verga 42)
7. Del resto non sono al loro servizio che da pochi mesi, e credo che sieno *forestieri*. (Verga 45)
8. Ma quella contentezza *durò poco*, perché senti nella stanza qualcuno che fece: (Collodi 26)

2.1.8. Teljes átalakítás

Teljes átalakítás esetén az olasz és a magyar jelentések nem equivalentek, látszólag nincs logikai kapcsolat közöttük. A szó szerinti fordítás helyett a szituációhoz leginkább illő magyar szót/mondatot választja a fordító, tehát nyelven kívüli tényezők is szerepet játszanak.

1. Le altre si tenevano i fianchi dal ridere, e d'allora in poi le ragazze inacidite lo chiamarono «*cetriolo*». (Verga 19)
A többiek oldalukat fogták a nevetéstől. A csípősnyelvű leányok akkor nevezték el 'Ntonit *Tökfejű*-nek. (Imecs 24)
2. Allora, per sottrarre il cervello al pensiero della nostra lite recente, che sarebbe potuto diventare ostinato e inquietante, lo avviai sulla *via* tranquilla dei ricordi. (Stuparich 40)
Akkor - nehogy nyugtalanító gondolataim végleg fészket verjenek, el akartam terelni őket előbbi veszekedésünkről, s az emlékek békés *vizére* eveztem. (Székely 41)
3. «Loro cercano un bagno? Ma perché non vanno all'*albergo diurno*? (Buzzati 198)
- Önök fürödni akarnak? De hát miért nem mennek *fürdőbe*? (Telegdi 199)
4. Io non sono come quelle che si tirano dietro gli uomini anche in chiesa, colle scarpe verniciate, e quelli altri *colla pancia grossa*. (Verga 48)
Én nem szoktam a lakkcipős és *tehetős* fiatalembereket magam után húzni még ide a templomba is. (Imecs 46)
5. Ma egli aveva una erudizione tutta sua particolare, curiosa e bislacca. Era, per esempio, dottissimo in bisticci: *conosceva la poesia fidenziana e la maccaronica, la burchiellesca e la leporeambica, e citava alliterazioni e annominazioni e versi e correlativi e incatenati e retrogradi di tutti i poeti perdigiorni, e non poche rime balzane componeva egli stesso*. (Pirandello 57)
Pinzonénak egészen különös, furcsa s hóbortos műveltsége volt, főleg szójátékokban, *adomákban, irodalmi tréfákban, versikékben s konyhalatinságban volt nagy képzettsége; annyi verses rejtvényt, alliterációt s rímet idézett fejünkre, amennyit csak akartunk*. (Déry 19)

Megszólítás:

6. *Caro mio*, non si sa mai quel che ci può capitare in questo mondo. (Collodi 48)
Sohase lehet tudni, *kicsikém*, mit hoz az élet. (Szénási 49)
7. - Perché sei venuto a mettere lo scompiglio nel mio teatro ? - domandò il burattinaio a Pinocchio, con un vocione d'Orco gravemente infreddato di testa.
- La creda, *illustrissimo*, che la colpa non è stata mia!... (Collodi 66)
- Minek jöttél ide a színházamba zűrzavart kelteni? - dörrent a bábmester Pinocchióra éktelen orrhangon, mint valami náthás szörny.
- Higgye el, *művész úr*, nem tehetek róla!... (Szénási 65)
8. «*Se non sono indiscreto*, signori, perché scuotete così il capo?» (Buzzati 236)

- *Engedelmet*, uraim, miért rázzák a fejüket? (Lator 237)

9. *Si contenti di venir con me.* (Manzoni 209)
Kegyeskodjék velem jönni. (Révay 413)

Idiomatikus kifejezések:

10. *Anche il latino sapeva; citava come niente Cicerone.* (Pirandello 128)
Latinul is tudott, úgy idézett Ciceróból, *mint a pinty.* (Déry 120)
11. - *Mamma mia!* (Palazzeschi 104)
- *Jesszusom!* (Majtényi 105)
12. «A me, per essere sincero, non piace *trattar gli affari con l'acqua alla gola...*»
(Buzzati 238)
- Én, az igazat megvallva, nem szeretem *kutyafuttában intézni a dolgom.*
(Lator 239)
13. *Lucia fece un gran respiro, come se le avesse levato peso d'addosso;* (Manzoni 44)
Lucia nagyot sóhajtott, *mintha kő esett volna le a szívéről.* (Révay 93)
14. «Ho fatto il mio dovere,» disse l'oste, forte; e poi tra sé: - ora *ho le spalle al muro.*
(Manzoni 137)
- Én csak a kötelességemet teljesítettem - mondta rá a kocsmáros hangosan, s
magában folytatta: „*En mosom kezeimet!*” (Révay 272)
15. *Da qualche tempo, sentiva anche crescere il bisogno di ristorar le sue forze; pensò che li sarebbe il luogo di fare i due servizi in una volta; entrò.* (Manzoni 153)
Egy ideje érezte már, hogy az ereje fogy, fel kellene frissítenie magát; arra gondolt, hogy itt az alkalom, s most *egyszerre két legyet üthet egy csapásra.*
Belépett. (Révay 303)
16. - *Chi la vuol cotta e chi la vuol cruda,* - concluse. (Verga 27)
- *Kinek a pap, kinek a papné* - fejezte be a vitát. (Imecs 30)

Szójátékok, hangzásra építő kifejezések esetén szinte mindig teljes átalakításra van szükség.

17. «... Dunque, giovanotto, osereste mai sostenere una simil cosa?»
«Non la sostengo, *epppure...*»
«Non ci tenete *neppure!* E a che cosa di grazia?»
Ma quella ridicola interruzione, dovuta alla parziale sordità del Tostini, ebbe
su padre Alessio un magico effetto. (Landolfi 98)
-... Tehát, barátom, merészelne-e valaha is ilyet állítani?
- Ilyet nem állítok, *csak hát...*
- Bizony ne állítson *csapdát!* Minek is állítana, az ég szerelmére?!
Ez a mulatságos közbeszólás, amely Tostini nagyothallásából eredt, mágikus
hatással volt Alessio atyára. (Lukácsi 101)

Feladatok

Az alábbi mondatoknál a kiemelt szavak teljes átalakításával érhetünk el a magyar nyelvhasználati szokásoknak megfelelő fordítást:

1. - ... Sei peso di molto?...
- Peso? tutt'altro! Son leggero come una *foglia*. (Collodi 168)
2. E qui, se il visitatore era di famiglia e si faceva l'ora della merenda, compariva la specialità detta «*uovo grazioso*», originaria senza dubbio di qualche educandato d'Orsoline; ossia una frittata con una o più grandi fette di pane in mezzo, tanto che l'uovo si riduceva a un sottil velo su questo pane, e uno forse ne bastava per far due «*uova graziose*». (Landolfi 16)
3. - Fra la folla vi erano moltissime signore; io vi conobbi una giovinetta...
- Ah, ecco *il buono!* interrompe Collini ridendo.
- No; ecco *il male*, devi dire; poiché io, per non aver voluto insultare villanamente quella ragazza, fui posto agli arresti per tre mesi. (Verga 41)
4. Il quale, non avendo parole lì per lì per difendersi, piangeva come *un vitellino*, e nell'avviarsi verso il carcere, balbettava singhiozzando: (Collodi 24)
5. E il padre e il figliuolo erano oramai sul punto di affogare, quando udirono una voce *di chitarra scordata* che disse: (Collodi 322)
6. Giulia arrossì *sino al bianco degli occhi*, poi impallidì e fece un movimento come per celarsi il viso nel fazzoletto. (Verga 67)
7. - Le bugie, ragazzo mio, si riconoscono subito, perché ve ne sono di due specie: vi sono *le bugie che hanno le gambe corte*, e le bugie che hanno il naso lungo: (Collodi 124)
8. Ricordatevi del proverbio che dice: “*Chi ruba il mantello al suo prossimo, per il solito muore senza camicia*”. (Collodi 326)
9. Tu sei in mia mano... sì, nessuno, *né Dio, né il diavolo* può d'ora innanzi separare la tua vita dalla mia...(Verga 70)

Megszólítások:

10. - Anzi grazie davvero, amabile *mascherina*, di quest'incontro inaspettato... (Verga 55)

Egy fiatalember szól a barátjához:

11. - Parla un po' più basso, *mio caro*, rischiamo di correre qualche malanno senza alcun utile. (Verga 40)

Az apa a kisfiával beszél:

12. - *Gioia mia* - disse il padre - la camicia a papà hai rovinato. (Sciascia 127)

Egy fiatalember húgát és barátját szólítja meg:

13. - Ora, *ragazzi miei*, disse egli, v'è bisogno di calma e forza d'animo. (Verga 78)

Teljes átalakítás szükséges a hangutánzó szavaknál:

14. - *Cri-cri-cri!*

- Chi è che mi chiama? - disse Pinocchio tutto impaurito.

- Sono io!

- Pinocchio si voltò e vide un grosso Grillo che saliva lentamente su su per il muro. (Collodi 26)

Oldja fel a rövidítést:

15. - Oh! signore, è tutto questo? domandò con un freddo risolino Gontini, respirando come se si sentisse liberare da uno spaventoso incubo; intorno a ciò posso dare le più ampie e rassicuranti informazioni a *S.E.* o al sig. Commissario. (Verga 83)

2.1.9. Veszteségek, kompenzálás

A fordítás során a két nyelv és a két kultúra közötti különbségek miatt elkerülhetetlenek a veszteségek. A fordító törekvése, hogy kompenzálja a lefordíthatatlan elemeket lokálisan, más kifejezési eszközzel. Mivel ez nem mindig sikerülhet, az általános kompenzáció lehetőségét is szem előtt tartja, s amikor lehetősége nyílik rá, kifejezőbb, magyarosabb megoldást választ.

Bontempelli: Hősköltemény az óvatosságról című novellájában (amely Budapesten játszódik) szerepel egy magyar mondat, ami a magyar szöveggörnyezetbe beleolvadna. A fordító megtalálta a kompenzálás módját:

1. - Éljen Magyarország! - esclamai io.
- Viva l'Italia! - rispose l'ungherese. (Bontempelli 14)
- Éljen Magyarország! - kiáltottam föl *magyarul*.
- Viva l'Italia! - vágta rá a magyar. (Székely 15)

Található a novellában két szokatlan helyesírású szó is, amelyeknek a különössége a magyar fordításból kompenzáció nélkül eltűnik:

2. Quando avevo fretta (e in generale quando uno prende il *tacsi* ha fretta) quelle sue qualità mi riuscivano talvolta scomode. (Bontempelli 10)
Amikor siettem (és ha az ember *taxit* fogad, általában siet), fontosabb erényei időnként kényelmetlenséget okoztak. (Székely 11)
3. - E il suo *chauffeur* - continuai - s'è fermato all'angolo di Krisztina-Körút. (Bontempelli 12)
- És a *sofőrje* megállt a Krisztina körút sarkán - folytattam. (Székely 13)

Az alábbi példában egy tipikusan olasz gesztus veszik el:

4. - Corti, belli corti, *eh?* - dissi al barbiere. (Pirandello 228)
- Szép rövidre! - mondtam a borbélynak. (Déry 260)

A dialektus zamata hol eltűnik a fordítás során, hol kompenzálásra kerül:

5. «Ma c'è o non c'è Arduino?» domandò la stessa voce di prima, in tono quasi villano. «No, el gh'è no» rispose il padre cercando di pareggiare la bruschezza. (Buzzati 84)
- Otthon van hát Arduino, vagy nincs? - kérdezte, szinte durván, az előbbi hang.
- *Nincs, nincsen* - felelte az apa, megpróbálta viszonzni a gorombaságot. (Dávid 85)
6. - Bon segno co' la notolada fa fame: xe ai vechi che la ghe fa sono - fece Zorzi. (D'Annunzio 195)
- Az éhség jó jel - válaszolt a legény. (Lyka 178)
7. Che podo far? La póvara avrà trovato de meglio. Sono viechio, ió. E agredocio Dio, ántes, che me la son levada de sobre! (Pirandello)
Mit tenni én? Szegényke, bizonyára találni jobbat... Én öreg! Hála Istennek, hogy megszabadulni tőle. (Déry)

Olykor az olasz idiomatikus kifejezésnek nincs magyar megfelelője:

8. «Lucia!» rispose Renzo, «per oggi, *tutto è a monte*; e Dio sa quando potremo esser marito e moglie.» (Manzoni 24)
- Lucia - felelte Renzo -, ma *minden felborult*, és Isten tudja, mikorra lehetünk férj és feleség. (Révay 46)

A lokális kompenzációra láthatunk példákat, a magyar nyelvből hiányzó grammatikai nem helyettesítésére:

9. - E...scusi, signorina: non ci sono bambini, è vero, in casa?
Scosse il capo senza aprir la bocca. Forse nella mia domanda sentì ancora un sapor d'ironia, ch'io però non avevo voluto metterci. Avevo detto *bambini* e non *bambine*. (Pirandello 136)
- Bocsásson meg, kisasszony... ugye nincsenek gyerekek a házban?
Tagadólág intett fejével, de nem nyitotta ki száját. Lehet, hogy még ebben a kérdésben is gúnyt vélt felfedezni, holott igazán semmi szándékom nem volt kötekedni vele. Hisz *gyerekeket* mondtam és nem *gyereket*. (Déry 131)
10. - Come niente: non vedi *un...una...* (Landolfi 58)
- Már hogyne volna; nem látsz *egy ilyen... egy olyan...* (Szénási 59)

A globális kompenzáció példái, a fordítók éltek a kifejezőbb fordítás lehetőségével:

11. «L'epidemia! L'epidemia!» *fu una fuga generale*. (Pirandello 30)
- A járványtól van! A járványtól! - *Futott, ki merre látott*. (Szénási 31)
12. Non puoi fermarti *in questo povero paese*. (Buzzati 246)
Nem maradhatsz *ebben a nyomorúságos fészekben*. (Lator 247)
13. Il dolce *era finito*. (Moravia 27)

A sütemény *utolsó morzsája is eltűnt* Marcello szájában. (Füsi 31)

14. *Restai*. (Pirandello 28)

Kővé dermedtem. (Szénási 27)

15. E lo designava anche in persona d'un pover'uomo, *che si chiamava Gerolamo Pomino*. (Pirandello 54)

Férjjelöltje is volt már Scolastica nagynénémnek, egy szegény, jámbor ember, *bizonyos Gerolamo Pomino nevezetű*. (Déry 15)

16. A questo comando comparvero subito due giandarmi di legno, *lunghe lunghe, secchi secchi, col cappello a lucerna* in testa e colla sciabola sfoderata in mano. (Collodi 70)

A parancsszóra nyomban megjelent két *égimeszelő, egyszáלבél* fazsandár, fejükön csákó, kezükben kivont szablya. (Szénási 71)

17. Ma dinanzi a me sul divano di velluto rosso sedevano due signori con la faccia di coloro che *se ne intendono di treni*, i quali consultavano continuamente l'orologio e scuotevano il capo brontolando. (Buzzati 236)

Ketten ültek velem szemben a vörös bársony pamlagon, az arcukra volt írva, hogy *ismerik a vonatok minden csínját-bínját*, minduntalan az órájukra pillantottak, és morogva ingatták a fejüket. (Lator 237)

Kompenzálás egy tipikusan magyar szó felhasználásával:

18. Ma come rimase allorché, domandando di lui, si sentì rispondere che non c'era più, ch'era stato mandato in un paese lontano lontano, in un paese che aveva un certo nome! (Manzoni 228)

De mennyire meglepődött, mikor kérdést intézett anyjához felőle, és azt a felvilágosítást kapta, hogy már nincs itt, hanem elküldték egy nagyon-nagyon távoli helységbe, olyan helységbe, amelynek . . . *izé* . . . nem is tudja már, mi a neve. (Révay 450)

Feladatok

Próbáljon a szótári megfelelésnél találóbb, magyarosabb fordítást adni:

1. - Povero Merlo! - disse Pinocchio al Gatto. - Perché l'hai trattato così male?
- *Ho fatto per dargli una lezione*. (Collodi 80)

2. *Senza stare a dire che è e che non è*, uscì subito fuori della città e riprese la strada che doveva ricondurlo alla Casina della Fata. (Collodi 144)

3. Aveva, del resto, una testa delicata gonfia di capelli biondi e una *vita sottilissima*. (Delfini 36)

4. - Sappi dunque che, mentre tu eri in città, la Volpe e il Gatto sono tornati in questo campo: hanno preso le monete d'oro sotterrate, e poi sono fuggiti come il vento. E ora chi li raggiunge, è *bravo!* (Collodi 138)
5. - Diavolo! Collini ha ragione! ...è *un indovino colui!* pensò Stefano; (Verga 56)
6. - Grazie per voi!... quando *vi lasciai in quel modo*, mentre andavate ad esporre la vita per me... (Verga 75)
7. «Vecchi si nasce» dissi «non si diventa mica.»
«Quest'è quelle di Pieretto,» gridò Linda «*quelle autentiche.*» (Pavese 110)
8. «Non parla, *non parla*» disse Pieretto. (Pavese 132)

2.2. Grammatikai átváltási műveletek

2.2.1. Grammatikai konkretizálás és generalizálás

Grammatikai átváltási műveleteknek azokat a fordítói eljárásokat tekintjük, melyekre a nyelvek elérő grammatikai rendszere miatt van szükség. Ezek egy része kötelező és automatikus, más részében a fordító szabadon választhat több megoldás közül.

A magyar nyelvből hiányzó grammatikai nem miatt az alábbi lehetőségek állnak a fordító előtt: általánosító fordítást ad, s a szereplő azonosítását a szöveggörnyezet alapján az olvasóra bízta.

1. La mia ira era sbollita; ma *lei* era malinconica. (Stuparich 36)
Dühöm elpárolgott, *ő* azonban szomorú lett. (Székely 37)

A mű első mondatánál különösen nagy jelentősége van a nem hiányának, hiszen szövegelőzmény még nem segítheti az értelmezést. Az alábbi magyar mondat nem fejezi ki, hogy férfi szájából hangzott el, csak a novella 8. mondatából derül ki a beszélgetők neme.

2. «Per vivere con te ci vuole la pazienza d'un santo!» (Stuparich 36)
Hozzád egy szent türelme kéne! (Székely 37)

Amennyiben a grammatikai nem eltűnése, ill. az általánosító fordítás félreértést eredményezhetne, vagy a hangsúlyos *ő* névmás használata magyartalannak tűnne, a fordítók személyes névmás helyett tulajdonnevet vagy köznevet használnak.

alany)

3. Una fiamma di vergogna mi salì al viso; *ella* mi tese la mano e se ne andò. (Stuparich 44)
Arcom lángba borult a szégyentől; *Anna* kezét nyújtott, és elment. (Székely 45)

4. Solo allora *egli* si accorse che Anna a sua volta stava discutendo allo sportello accanto. (Buzzati 200)
Antonio csak ekkor vette észre, hogy Annának is valami nehézsége támadt odaát, a másik pénztárnál. (Telegdi 201)
5. Ma *lei* capì che Antonio si vergognava di lei e giustificava in certo modo le donne. (Buzzati 210)
Ám a *lány* megérezte, hogy a férfi restelkedik miatta, s valamiképp ezeket a nőket igazolja. (Telegdi 211)
6. "Loro?" *ella* gridò felice di queste domande del ragazzo. (Moravia 48)
- Ezek? - kiáltotta boldogan az *asszony*. (Füsi 56)
7. E, mentre la prua dentataolgeva pel rio di San Giacomo dall'Orio, *egli* si volse a riguardare il palazzo ch'era plumbeo nell'ombra. (D'Annunzio 190)
És mialatt a gondola fogas orra nekivágott a rio di San Giacomo dell'Orionak, a *költő* hátrafordult s egy tekintetet vetett az ólomszürkén magasló palotára. (Lyka 174)
8. e *questo* si mise a sedere in fondo della tavola, vicino all'uscio: il posto de' vergognosi. (Manzoni 154)
a *fiatalembere* pedig leült az asztal végén, mindjárt az ajtó mellett; ez volt a szemérmesek helye. (Révay 305)

tárgy)

9. *La* osservavo di sopra all'angolo del libro aperto. (Stuparich 38)
A nyitott könyv fölött ellesve figyeltem *Annát*. (Székely 37)
10. *Glielo* levai dalle braccia e lo deposi così tutto sciolto e molle sul lettino, col suo sorriso d'angelo ancora sulla boccuccia pallida. (Pirandello 24)
Kivettem a *fiúcskát* az öléből, s ebben a laza, ernyedtt állapotban lefektettem az ágyra, sápadt arcán még most is ott ült angyali mosolya. (Szénási 25)

indirekt tárgy)

11. Il garzone di macelleria *gli* misurò sopra la testa il panierone vuoto. (Palazzeschi 106)
A hentesinas a *gyerkőc* fejére ütött az üres szakajtóval. (Majtényi 107)
12. "Si dice così," rispose la cuoca facendogli una carezza. (Moravia 27)
- Így mondják - felelte a szakácsnő, és megsimogatta a *kisfiú* fejét. (Füsi 31)

Az olasz grammatikai nemet nem csak névmás fejezi ki, hanem végződés is. A magyar fordító ilyen esetben is gyakran konkretizálásra kényszerül.

13. Benché abituata alle mie facili ire, quelle parole l'avevano offesa nel suo intimo. (Stuparich 36)
Anna hozzászózott hirtelen füstölgéseimhez, mostani szavaim mégis vérig sértették. (Székely 37)
14. Costui era vedovo, con un figliuolo, che vive tuttora e si chiama Gerolamo come il padre. (Pirandello 54)

Ez özvegyember volt, egyetlen gyerekkel, *fiúval*, aki még ma is él, s akit Gerolamónak hívnak, mint az apját. (Déry 15)

15. Che i due descritti di sopra stessero ivi ad aspettar qualcheduno, era cosa troppo evidente; (Manzoni 10)
Hogy az imént említett két *férfit* azért lebzselet ott, mert várt valakit, az egészen kétségtelen volt; (Révay 18)

Feladatok

Konkretizáló fordítással pótoljuk a hiányzó grammatikai nemet:

1. E quel vecchio geloso viene per vendicarsi su di un rivale immaginario... Sì, poiché io non *l'*amo più.... (Verga 51)
2. Era, neanche a dirlo, un «uccello cardinale», [...] Le zittelle *lo* avevano assai caro e lo nutrivano in prevalenza a pandispagna inzuppato. (Landolfi 30)
3. Ma figuratevi come rimase quando, nel cercargli gli orecchi, non gli riuscì di poterli trovare: e sapete perché? Perché, nella furia di scolpirlo, si era dimenticato di *farglieli*. (Collodi 24)
4. ecco là, dietro quella quadriglia una graziosa mascherina, che col suo ricco dominò di velluto nero sembra troppo trista per una festa sì allegra. (Verga 54)
5. L'uomo nero ripassò. Questa volta fu Stefano che mise un grido, riconoscendo l'uomo che gli avea seguiti dal Caffè Nuovo al Campo di S. Vitale.
- Oh, sì! non m'inganno, è lui!... Dio mio!... son perduta, mi ha riconosciuta!
(Verga 60)

2.2.2. Grammatikai felbontás

A grammatikai felbontás típusai a következők: képzett szó felbontása (különösen a magyarban nem létező képzők esetén), szó szerkezet (mondatrövidítő szerkezet) átalakítása tagmondattá, egy olasz mondat felbontása kettő (vagy több) magyar mondattá.

Képzett szó:

1. «Un *febbro*ne,» rispose Perpetua dalla finestra; (Manzoni 25)
- *Nagy láza* van - szólt ki Perpetua az ablakból. (Révay 46)
2. «*Benone*: ti racconterò poi tutto.» (Manzoni 225)
- *Nagyon jól*, majd aztán mindent elmesélek. (Révay 445)
3. «Uh *corvaccio*!» rispose colui. (Manzoni 150)

- Huh, *nagy, fekete holló!* - felelte rá az. (Révay 298)

4. Passan davanti al Malanotte; *bravacci* sull'uscio, inchini al signore, occhiate al suo compagno e alla lettiga. (Manzoni 218)
Elhaladtak a Rosszéjszaka kocsmá előtt; *vad bravók* ácsorognak az ajtóban, meghajolnak a nagyúr előtt, odasandítanak útitársára és a gyaloghintóra. (Révay 431)
5. E sono *numerossimi*: molti venuti anche di lontano: e aspettano con un'ansietà che tu forse non puoi comprendere. (D'Annunzio 48)
Sokan, nagyon sokan vannak, temérdeken jöttek messzi vidékről is s most itt várakoznak, nagy aggodalmasan, amit te talán meg se tudsz érteni. (Lyka 44)
6. La casa era piccola, con la stalla per l'asino al pianterreno, la cucina e due *stanzette* al primo piano. (Silone 98)
Kicsi volt, a földszinten istálló a szamárnak, az emeleten konyha és két *apró szoba*. (Székely 97)
7. Giunse una *servuccia* che stiracchiava una bambina per il braccio. (Palazzeschi 104)
Odaért egy *lompos cseléd*, kislányt ráncigált maga után, majdnem kitépte a karját. (Majtényi 105)
8. La Santuzza scuoteva il capo, e diceva che mentre si è in chiesa non bisogna *sparlare* del prossimo. (Verga 48)
A Szenteskedő fejét csóválta és azt vélte, hogy a templomban nem volna szabad *rosszat mondani* az ismerősökről. (Imecs 46)

Szószerkezet:

9. Ma in me il senso *del precipizio* è rimasto inalterato. (Delfini 38)
De ekkor is, változatlanul úgy éreztem, *egy szakadék vár rám odalent*. (Székely 39)
10. - Io proporrei di andare al «Pizzicagnolo politicante» ove troveremo di quel *Sangue di Toro del nostro incontro ferroviario di un anno fa*. (Bontempelli 16)
- A Suszterfilozófust javaslom, ahol az a jófajta bikavér van, *amit egy éve ittunk a vasúti kupéban*. (Székely 17)
11. Non l'avevo pronunciato mai, neppure parlando con gli amici, *per una specie di pudore*. (Buzzati 234)
Sosem ejtettem ki ezt a nevet, még a barátaim előtt sem, *valami szégyenkezés mindig visszatartott*. (Lator 235)
12. Il canale era deserto, antico fiume *di silenzio e di poesia*. (D'Annunzio 192)
A canale néptelen volt, mint afféle régi folyó, *amelyen csönd és költészet himbálózik*. (Lyka 176)
13. Ma come avviene *nei momenti di eccessiva emozione*, pronunciò parole sconnesse: «Per piacere, per piacere» cominciò «lasciate stare! (Buzzati 212)
De ahogy ez történni szokott, *ha túlságosan felindult az ember*, merő értelmetlenségeket tudott csak kinyögni: - Kérem szépen, kérem szépen... - fogott hozzá -, kérem, hagyják békében! (Telegdi 213)

1 mondat > 2 mondat

14. Fin da ragazzo veniva col padre in casa nostra, ed era la disperazione mia e di mio fratello Berto. (Pirandello 54)

Kora gyerekkorától járt hozzánk, apjával együtt. Fivéremmel együtt rettegünk tőle. (Déry 15)

15. Questo senso penoso di precarietà mi teneva ancora e non mi faceva amare il letto su cui mi ponevo a dormire, i varii oggetti che mi stavano intorno. (Pirandello 126)

Az ideiglenességnek ez a kínos érzése még most is feszegette lelkemet. Nem szerettem az ágyamat, amelyben aludtam, a tárgyakat, amelyek körülvettek. (Déry 117)

16. La voce dell'oratore, chiara e penetrante e quasi gelida sul principio, pareva essersi di subito accesa alle faville invisibili che doveva suscitare dal cervello lo sforzo dell'improvvisazione regolato con acutissima vigilanza dall'orecchio difficile. (D'Annunzio 62)

A szónok hangja tiszta és átható, sőt talán hideg volt kezdetben, de most hirtelenül meggyúlt valamely láthatatlan lángon. E láng élesztette agyában a gondolatokat, amelyeknek csöngését figyelmesen ellenőrizte a kényes fül. (Lyka 57)

1 mondat > 3 mondat:

17. Questa volta la frase era esplicita e Marcello non poté fare a meno di pensare che il misterioso Lino, per qualche suo motivo, intendesse davvero fargli un regalo. (Moravia 38)

Ez világos kérdés volt. Marcello nem tehetett róla, de arra kellett gondolnia, micsoda titokzatos ember ez a Lino! Sok oka van rá, hogy annak lássa, és most még ajándékot is akar neki adni. (Füsi 45)

18. Ormai noi tutti ci siamo a poco a poco adattati alla nuova concezione dell'infinita nostra piccolezza, a considerarci anzi men che niente nell'Universo, con tutte le nostre belle scoperte e invenzioni; e che valore dunque volete che abbiano le notizie, non dico delle nostre miserie particolari, ma anche delle generali calamità? (Pirandello 51)

Mi már valamennyien megtanultuk, milyen végtelenül picinyek és siralmasak vagyunk. Hogy a világegyetemben nem számítunk semmit, hiába akármennyi gyönyörű felfedezésünk és találmányunk! Mi az értéke hát az olyan történetnek, amely a mi külön kis szenvedéseinkről szól, vagy akár a nagy, általános bajokról is? (Déry 10)

19. «Ma la donna che ti sta vicino, - mi chiesi, - la donna con la quale sei vissuto insieme per dieci anni, la conosci o t'illudi soltanto di conoscerla?» (Stuparich 42)

„Egyáltalán, ismered ezt a nőt itt melletted? - töprengtem. - Ezt, akivel tíz éve élsz? Vagy csak áztatod magad, hogy ismered?» (Székely 43)

Feladatok

Képzett szavak felbontása:

1. Guardate un poco se una *bestiolina* così potrebbe rompere questa catena e sfondare questa porta! (Landolfi 40)
2. Il giovane denudatosi si sdraiò sul *lettino*, sotto le mani fredde del medico che lo palparono a lungo. (Zavattini 166)
3. - *Pinocchiuccio* mio! Com'è che ti sei bruciato i piedi? (Collodi 44)
4. Arlecchino e Pulcinella da principio esitarono; ma impauriti da un '*occhiataccia* del loro padrone, obbedirono: (Collodi 66)
5. E lì v'ebbe a rimanere quattro mesi: quattro lunghissimi mesi: e vi sarebbe rimasto anche di più, se non si fosse dato un caso *fortunatissimo*. (Collodi 140)
6. Maddalena non se ne accorse neppure, o almeno non mi disse niente, invece guardava l'eschimo di Federico che gli stava ampio e lo infagottava un po', a me pareva ridicolo quel *ragazzone* legnoso con le maniche troppo lunghe, ma evidentemente alle donne faceva tenerezza.. (Tabucchi 132)

Szószerkezet felbontása mondategységgé:

7. Figuratevi *l'allegrezza di Pinocchio*, quando si senti libero. (Collodi 144)
8. Quella era una donna *da svegliare i morti*: gentile e pulita di giorno, e di notte una vera artista... (Levi 130)

Mondat felbontása több mondattá:

9. Stefano, visibilmente abbattuto dalla rivelazione a cui avea assistito, che alla sua fittizia allegria avea fatto succedere una profonda tristezza, traversò in silenzio tutto il canale sino alla sua abitazione. (Verga 61)
10. Il conte, ritto, col secondo colpo della pistola pronto, in mezzo al fumo che l'avvolgeva, si era chinato per vedere l'effetto del suo tiro, e appena vide cadere l'ungherese sghignazzò colla solita voce stridente: (Verga 65)
11. Egli, abbastanza rimesso in calma, suonò il campanello e comparve uno dei domestici, che aspettavano sorpresi dal grido che avevano udito. (Verga 72)
12. Collini chiamò la vecchia incaricata di vegliare il ferito e ordinatole di aspettare nella stessa camera, pronta ad accorrere alla prima chiamata di Stefano, la lasciò dicendo che fra pochi minuti sarebbe stato di ritorno. (Verga 73)

2.2.3. Grammatikai összevonás

Grammatikai összevonás alatt az előző fejezetben bemutatott átváltási művelet ellentétét értjük. Láthatunk példákat tagmondatok egy szóvá tömörülésére, és néhány példát arra a ritka műveletre, amelyben 2 vagy több olasz mondatot 1 magyar mondattá von össze a fordító.

tagmondat > szó

1. Intenerito fino all'angoscia da tanta dolcezza, rimanevo lì invisibile, con le mani afferrate e trattenendo il respiro, a mirarla da lontano; e il mio sguardo era l'aria stessa che la carezzava *senza che lei se ne sentisse toccare*. (Pirandello 34)
A látványtól ellágyulva, féken tartott kézzel és lélegzet-visszafojtva csodáltam finom lényét a távolból, még mindig láthatatlanul, s tekintetem volt a levegő, mely *észrevétlenül* végigsimított arcán. (Szénási 33)
2. Quella sincerità *di mostrarsi così com'era*, quella noncuranza di sé mi commossero. (Stuparich 38)
Meghatott őszinte *kitárulkozása*, közönye önmaga iránt. (Székely 39)
3. Ricordavo con tanta precisione quel colloquio, *che mi parve come se lo stessimo ripetendo in quel momento*. (Stuparich 42)
Olyan pontosan emlékeztem erre a beszélgetésre, *mintha* e pillanatban ismét elhangzott volna. (Székely 43)
4. - Un affar d'oro! - vociava Piedipapera, arrancando colla gamba storta dietro a padron 'Ntoni, il quale era andato a sedersi sugli scalini della chiesa, accanto a padron Fortunato Cipolla, e al fratello di Menico della *Locca che stavano a prendere il fresco*. (Verga 25)
- Remek üzlet! - kiáltozott Lúdláb, és rossz lábával a templom felé tartó 'Ntoni gazda után sántikált. Az öreg 'Ntoni a templomlépcsőre ült le, az ott *hűsölő* Fortunato Cipolla gazda és a Bolond asszony fia mellé. (Imecs 28)
5. Un osservatore, *se ve ne potevano essere in quel momento*, avrebbe esitato a giudicare se quel riso fosse di scherno o di rabbia. (Verga 37)
Egy *esetleges* megfigyelő sem tudta volna megítélni, hogy ez gúnyos vagy haragos mosoly-e. (Pollmann 9)
6. Fuggendo il treno, lei ben presto divenne ancora più piccola di quello che effettivamente era, una figurina afflitta e immobile sul deserto marciapiedi, *sotto la neve che cadeva*. (Buzzati 248)
Ahogy távolodott a vonat, még kisebbre zsugorodott; csüggedt, mozdulatlan alakocska a kihalt peronon *a hóesésben*. (Lator 249)

2 mondat > 1 mondat

7. Ora quel grido delle sue pupille io non me lo potevo dimenticare. Cominciai a diventar inquieto. (Stuparich 52)
Oly élénken idéződött fel bennem sikoltó szeme, hogy nyugtalanzkodni kezdtem. (Székely 53)
8. No, no, via, non era logica la mia condotta. Così, non avrei potuto più oltre durarla. (Pirandello 134)
Gyerünk, nem viselkedem sem méltón, sem logikusan, s így ez nem mehet tovább! (Déry 128)

Feladatok

A kiemelt tagmondatok jelentését egyetlen szóba sűrítve is le tudjuk fordítani, így elkerülhető a magyar mondat nehézkessége:

1. Passarono venti giorni, e la finestra rimase sempre chiusa, come tutte le altre di quella casa; soltanto di quando in quando un vecchio cameriere si vedeva *ad aprirle per far rinnovare l'aria negli appartamenti*. (Verga 44)
2. - Hum!... e lo so io?... è un nome *che raschia la gola a pronunziarsi*, come fosse quello di lei sor paron; noi della servitù lo chiamiamo il padrone. (Verga 45)
3. - Perché mi dà noia quel guanciaie *che ho laggiù sui piedi*. (Collodi 118)
4. Non era ancora passato un quarto d'ora, che la carrozzina tornò, e la Fata, che stava aspettando sull'uscio di casa, prese in collo il povero burattino, e portatolo in una cameretta *che aveva le pareti di madreperla*, mandò subito a chiamare i medici più famosi del vicinato. (Collodi 112)
5. - E se non ti garba di andare a scuola, perché non impari almeno un mestiere, *tanto da guadagnarti onestamente un pezzo di pane?* (Collodi 28)
6. *Aveva una grande facilità* di cogliere le cose nel loro centro, di vederle com'erano; (Stuparich 44)
7. Io ho fatto sparger la voce *che tu sii morto*. (Verga 78)
8. - Comprenderà, signore, diss'egli, che *le diedi il disturbo di venir* fin qui per qualche cosa di grave... (Verga 48)
9. Allora il sottotenente si mosse; *ordinò*, con voce abbastanza calma e colla lenta misura di un ufficiale tedesco, alla sua gente *di mettersi in fila*, e s'incamminò verso il cancello. (Verga 38)
10. Stette un momento; poi mise insieme un piatto delle vivande *ch'eran sulla tavola*, e aggiuntovi un pane, mise il piatto in un tovagliolo, e preso per le quattro cocche, disse alla sua bambinetta maggiore: «piglia qui.» (Manzoni 226)

2.2.4. Grammatikai betoldás

A nyelvek közötti szintaktikai különbségek miatt gyakran betoldás szükséges ahhoz, hogy helyes magyar mondatot kapjunk.

1. Ieri lo chauffeur Pasquale Seminara, abitante in via della Camilluccia numero trentatré, mentre puliva una rivoltella, ne faceva partire inavvertitamente alcuni colpi. (Moravia 65)
Tegnap este Pasquale Seminara *nevű* sofőr, Camilluccia út 33. szám *alatti* lakos, revolverét tisztogatás közben véletlenül elsütötte. (Füsi 73)
2. Passando davanti alla libreria Cavallini, sotto il portico, avevo scorto, dentro la bottega, la ragazzetta dalle mani piccole, che ricordavo di aver veduto un anno prima al mio fianco in un cinematografo di Milano. (Delfini 36)
Azt az aprókezű lánykát, aki tavaly mellettem ült az egyik milánói moziban, egyszer csak megláttam az árkádok alatt a Cavallini-*féle* könyvesboltban, amikor elhaladtam előtte. (Székely 37)

Alany betoldása:

3. Qualche cosa bisognava pur che facesse. Se non che, poco dopo, venne a sapere che la signora Guendalina se lo beveva di nascosto, lei, il vino. (Pirandello 62)
Hát istenem, valamivel csak kell foglalkoznia az embernek! Csakhogy rövidesen megtudta szegény *Batta Malagna*, hogy Guendalina úrhölgy titokban mégis iszogat. (Déry 26)

Az olaszban az első mondat megőrzi az előző mondatok alanyát, így a második mondatba ugyanazt az alanyt beleérjük. A magyarban az első mondatnak általános alanya van, így a másodikban a fordítónak újra meg kellett neveznie az előző mondatok alanyát.

Alany betoldására láttunk már példákat a Grammatikai konkretizálás fejezetben, s további példákkal találkozhatunk a Grammatikai cserék, passzív > aktív fejezetben.

Minden nyelvnek megvan a lehetősége hiányos mondatok létrehozására. Mivel különböző módok, eszközök állnak rendelkezésre, a fordítók olykor kénytelenek betoldással teljessé tenni a mondatot.

4. Santa donna, mia madre! (Pirandello 53)
Szent aszony *volt* az anyám! (Déry 13)
5. «L'epidemia! L'epidemia!» (Pirandello 30)
- A járványtól *van!* A járványtól! (Szénási 31)
6. Nel vestibolo non un'anima viva. Tutto assopio e immobile. (Buzzati 196)
Az előcsarnokban először teremtett lelket se *láttak*. Moccsanatlan, mély álomba *merült* minden. (Telegdi 197)
7. Ma, appena in strada, noi due proponemmo a Pinzone una scappatella: (Pirandello 56)
Ezért is, alighogy *kikerültünk* az utcára, azt ajánlottuk Pinzonénak, hogy engedjen megszökni. (Déry 18)

8. «Il letto! il letto!» (Pirandello 12)
- *Hol az ágy?* - (Szénási 13)
9. Oh, anche in lei, uno smisurato orgoglio di piacere: ma per il suo spirito, per la luce dei suoi occhi, per la sua originalità. (Stuparich 38)
Persze benne is *élt* mérhetetlen tetszeni vágyás, de szellemére, csillogó szemére, eredetiségére *akart büszke lenni*. (Székely 39)
10. Anna si voltò sorpresa, il volto ancora ridente. (Buzzati 208)
Anna meglepetten fordult hátra, a mosoly még ott *ült* az arcán. (Telegdi 219)

Az alábbi példákban a betoldás azért vált szükségessé, mert az olasz ige öt múlt idejét az egyetlen magyar múlt idő nem képes érzékeltetni.

11. Io *non le rivelavo* il giuoco della mia fantasia. (Stuparich 46)
Soha nem lepleztem le képzeletem játékát. (Székely 47)
12. La donna di servizio, che *veniva* a ore, *se n'era andata*. (Buzzati 82)
A bejárónő néhány órára *szokott jönni*, s *már elment*. (Dávid 83)

Példa szünet beillesztésére:

13. «Perché è male.» (Moravia 13)
- Mert ez ... rosszság. (Füsi 12)

Feladatok

Milyen betoldás szükséges a megjelölt helyeken, hogy a magyar mondat grammatikus legyen?

1. la libreria si chiamava „Mondo Nuovo”, era ubicata in piazza Dante, ora al suo posto c’è una profumeria elegante, se non erro, che vende anche *le borse di Gucci*. (Tabucchi 134)
2. i bischizzi dei bottegai si spingevano fino alla coprolalia, ambito favorito delle persone *in talare*, ma non raggiungevano mai l’oscenità. (Landolfi 8)
3. Peccato è solamente non *capire* quel che si fa. (Pavese 126)

Egészítse ki a megjelölt hiányos mondatokat:

4. Le botteghe erano chiuse; le porte di case chiuse, le finestre chiuse; e *nella strada nemmeno un cane*. (Collodi 38)
5. *Fra noi*: in che modo penetrare d’un brutto i pensieri, il vero significato dei suoi gesti, anche ad adottare l’accezione umana di tali termini? (Landolfi 32)

6. Ammazzarlo, ma come? [...] *E se una bastonata in testa all'improvviso? E se un colpo sulla nuca come si fa coi conigli? Se una martellata come si fa cogli animali vaccini? Se un laccio alla gola?* (Landolfi 124)
7. Uscimmo reggendoci la pancia: un piccolo equivoco senza importanza! *E giù, tutti a ridere dell'aria furibonda di Federico.* (Tabucchi 128)

Betoldással pótoljuk a magyarból hiányzó múlt időket:

8. Bisogna sapere che il sipario era tirato su e la commedia *era già incominciata.* (Collodi 62)
9. *Era stato* piccolo e grasso; piccolo era rimasto, e della sua pinguedine di un tempo testimoniavano melanconicamente le flaccide pieghe sul viso e sul corpo. (Levi 124)
10. Il pretore *parlava* moltiplicando i giri di valzer, all'angolo della bocca gli friggeva la schiuma come ai cavalli. (Zavattini 162)

2.2.5. Grammatikai kihagyás

A nyelvek közötti szintaktikai különbségek teszik indokolttá az e fejezetben bemutatott példák kihagyásait. A magyarban nem lévén hangsúlytalan személyes névmás, a már ismert alanyt nem szükséges több mondaton keresztül megisméteni.

1. *Ella* soffriva, sotto lo sguardo dell'animatore; *ella* soffriva di quella maschera ch'egli le ammirava sul volto e di quella gioia ch'*ella* sentiva in fondo a lui ripullulare di continuo come una scaturigine perenne. *Ella* soffriva di tutta sé stessa: della mutabilità che avevano i suoi propri lineamenti; (D'Annunzio 21)
Az asszony lelkét bánat fogta el a költő szavainak hallatára. Bántotta az álarc, amelyet amaz rajta megcsodált; bántotta az öröm, amelyet amannak a lelke mélyén folyton buzogni érzett. Bántotta a saját maga vonásainak változandósága, (Lyka 19)
2. *Lei* non rispose. (Stuparich 36)
Nem válaszolt. (Székely 37)

A tárgyas névmást a magyar fordításból gyakran kihagyjuk, mivel a tárgyas igeragozás feleslegessé teszi.

3. «*Lo* faccia lei! (Pirandello 16)
- Próbálja meg maga! (Szénási 17)
4. *La* lasciai con la speranza che sarebbe venuta a me più tardi, come aveva fatto tante volte. (Stuparich 40)
Abban a reményben engedtem el, hogy később úgyis visszajön hozzám, mint máskor. (Székely 41)

5. Ella così blandiva l'amico delicatamente, *lo* avvolgeva in una continua lusinga, *lo* esaltava in una continua lode. (D'Annunzio 3)
Ily gyöngéden hízelgett barátjának, így dédelgette végnélküli kedveskedéssel, így lelkesítette szüntelen dicséretekkkel. (Lyka 4)

A részes határozós és a birtokos névmásokat is gyakran kihagyjuk, mivel a magyar - szintetikus jellegénél fogva - egy jellel is ki tudja fejezni ugyanazt.

6. L'acqua *le* arrivava alle ginocchia. (Buzzati 210)
Térdéig ért a víz. (Telegdi 211)
7. *Gli* ha fatto un occhiello nel ventre. (Manzoni 37)
Jókora lyukat vágott a hasába. (Révay 71)
8. «È proprio perché odiano le *nostre* facce... (Buzzati 134)
- Egyszerűen csak azért, mert utálják a képünket!... (Dávid 135)

Az alábbi példákban a fordítók az ige kihagyásával hiányos mondatokat hoztak létre.

9. Finché dallo sportello *venne* una voce sgradevole di donna: (Buzzati 202)
Majd egy kellemetlen női hang a pénztárlak mögül: (Telegdi 203)
10. Risate e grida *si levarono*. «Fuori! (Buzzati 210)
Hahota, kiáltozás. - Kifelé! (Telegdi 211)
11. La cameriera *disse*: «Io però certe cose non le capisco... (Moravia 26)
A szobalány: - Én azért bizonyos dolgokat nem értek... (Füsi 30)

Feladatok

Mi a véleménye az alany kihagyásáról az alábbi mondatoknál?

1. Fuggendo il treno, *lei* ben presto divenne ancora più piccola di quello che effettivamente era, una figurina afflitta e immobile sul deserto marciapiedi, sotto la neve che cadeva. (Buzzati 248)
Ahogy távolodott a vonat, még kisebbre zsugorodott; csüggedt, mozdulatlan alakocska a kihalt peronon a hóesésben. (Lator 249)
2. - Aspetto la bara che venga a portarmi via.
Appena detto così, *la bambina* disparve, e la finestra si richiuse senza far rumore. (Collodi 104)
- Várom a koporsót, amelyben elvisznek.
S amint ezt kimondta, eltűnt, az ablak pedig némán becsukódott. (Szénási 105)
3. Mi fermò sugli scalini al buio, e m'appoggio con la spalla al muro. *Ella* s'è buttata già dal terrazzo. Perché la tragedia? (Stuparich 56)

A sötétben állok meg a lépcsőn, és a falnak dőlök. Levetette magát a teraszról.
Miért e tragédia? (Székely 55)

Az *ella* némást melyik mondatban fordítaná grammatikai konkretizálással (lány), általánosítással (ő), ill. alkalmazna kihagyást?

4. Collini, io non potei sostenerlo, io tremai...

Ella fece un moto di sorpresa e si fece prima rossa di confusione e di vergogna, poi pallida e si ritirò con un moto improvviso.

Io restai come fulminato, eppure ancora palpitante di una dolce emozione... *ella* mi avea riconosciuto! no, nemmeno *ella* mi avea dimenticato... anch'*ella* avea pensato a me! (Verga 43)

Milyen megoldást tartana helyesnek az alábbi mondatban?

5. Io ti ucciderò domani... ti ucciderò sì, intendi?... poiché *ella* t'ama... ed io, io ti odio!!... (Verga 50)

2.2.6. Grammatikai áthelyezés

Grammatikai áthelyezésen a szórend megváltoztatását értjük. Az esetek egy részében ez kötelező átváltási művelet, csak így kapunk helyes magyar mondatot. Más esetekben az áthelyezés fakultatív, szövegszerkesztési okok miatt alkalmazza a fordító.

Az olasz és a magyar nyelv eltérő szórendstruktúrája miatt (SVO - SOV) a hangsúlyos mondatrészek az olasz ige után, ám a magyar ige előtt állnak.

1. Mi era piaciuta *per questo*. (Delfini 36)

Ezért tetszett meg. (Székely 37)

2. Il desiderio lo aveva preso *alla gola con un impeto selvaggio*, per non più lasciarlo. (D'Annunzio 144)

A vágy *vad rohamban torkon* ragadta őt, hogy többé szabadon ne bocsássa. (Lyka 132)

3. Stelio vibrò come se ella lo avesse toccato *all'improvviso*. (D'Annunzio 150)

Stelio összerezdült, mintha az asszony *váratlanul* megérintette volna. (Lyka 138)

A magyar névszói szószerkezetekben a jelző bal oldalon áll.

4. Glielo levai dalle braccia e lo deposi così tutto sciolto e molle sul lettino, col suo *sorriso d'angelo* ancora sulla *boccuccia pallida*. (Pirandello 24)

Kivettem a fiúcskát öléből, s ebben a laza, ernyedő állapotban lefektettem az ágyra, *sápadt arcán* még most is ott ült *angyali mosolya*. (Szénási 25)

5. La costrinsi a volgere verso di me *la sua faccia bagnata di lagrime* e con una frase scherzosa la feci sorridere; (Stuparich 40)

Kényszerítettem, hogy fordítsa felém *könnyáztatta arcát*, és valami tréfával mosolygást csaltam az ajkára: (Székely 41)

6. «V'ho detto che non voglio farvi del male,» rispose, con voce mitigata, l'innominato, fissando *quel viso turbato dall'accoramento e dal terrore*. (Manzoni 195)
- Mondtam, hogy nem akarom bántani - felelte most már szelídebb hangon a Névtelen, s elnézte a *bánattól és félelemtől feldúlt arcot*. (Révay 386)

Az alany gyakran a magyar mondat elejére kerül.

7. Per respingerlo *Antonio* sferrò un pugno. (Buzzati 214)
Antonio, hogy ellökje magától, feléje vágott az öklével. (Telegdi 215)
8. Con un braccio *lui* portava la valigetta comune, con l'altra sosteneva Anna la quale non ne poteva piú, i piedi gonfi per la stanchezza. (Buzzati 196)
A férfi baljában a közös kis koffert vitte, jobbjaival Annát támogatta, aki már alig bírta vonszolni magát, lába megdagadt a fáradtságtól. (Telegdi 197)
9. Vinta la prima meraviglia, *il libraio*, e guardandomi come se fossi uno dei tanti originali che circolano per i portici di M***, mi aveva risposto: (Delfini 40)
A férfi elcsodálkozott, s úgy nézett rám, mintha én is az M.-i árkádok alatt cirkáló különös figurák sorába tartoznék: (Székely 41)
10. Discesi in giardino, *gli ospiti* erano sparsi pei viali e sotto le pergole. (D'Annunzio 173)
A vendégek már eltűntek a kert útjai és lugasai közt. (Lyka 159)
11. Abituato a vederlo sempre gioviale e di lingua lesta, *gli amici* si meravigliavano che fosse così stravolto. (Buzzati 138)
Barátai megszokták, hogy mindig kedélyes és beszédes, s most csodálkoztak, hogy ennyire magánkívül van. (Dávid 139)

Megszólítás áthelyezése:

12. «*Dimmi*, è un pezzo che mi aspetti?» (Buzzati 244)
- Régen vársz, *mondd?* (Lator 245)
13. «*Mamma*, cosa cerchi?» (Buzzati 244)
- Mit keresel, *mama?* (Lator 245)

A mondat megszakítása is új helyre kerülhet:

14. Mia sorella è morta... da sei mesi. (Pirandello 137)
A nővérem hat hónappal ezelőtt meghalt... (Déry 132)
15. - Bisognerà pure che ne parli, eh, *don Eligio*, del mio matrimonio? (Pirandello 60)
- *Don Eligio*, okvetlenül kell a házasságomról is beszélnem? (Déry 22)

Az idéző mondat is gyakran helyet változtat:

16. Sentendola parlare piano, con tanta serietà, vestita a quel modo, sorrisi e *dissi*:
 - Ah sì? (Pirandello 136)
 Olyan halkán beszélt s oly komolysággal, hogy megint csak elmosolyodtam:
 - Úgy? - *mondtam neki*. (Déry 131)
17. «Ecco, - *pensai*, - anch'io sono puerilmente ostinato; la chiamerò, mi proverò a consolarla; l'ho veramente offesa, sì, con quella mia frase. (Stuparich 50)
 „Persze én is gyerekesen makacs vagyok - *gondoltam* -, mindjárt szólok neki, megkísérlem, hátha sikerül megvigasztalnom; vérig sértettem, igen, azzal a mondattal. (Székely 51)
18. «Scusa» *egli domandò al carabiniere*, «nemico di chi?» (Silone 102)
 - Már megbocsásson, de kinek az ellensége? - *vágott vissza Cosimo*. (Székely 101)
19. *Lui disse, e faticava a parlare*: «Presto, per carità, ammazzano una ragazza!» (Buzzati 220)
 - Gyorsan, az Isten szerelmére... - *mondta Antonio, s nagyon nehezeére esett a beszéd* -, gyorsan! Megölnek egy lányt! (Telegdi 221)

Néhány példa tagmondatok és mondatok áthelyezésére:

20. Riconosco che la mia condotta è stata pessima. (Delfini 40)
 Rettenetesen viselkedtem, belátom. (Székely 41)
21. Passando davanti alla libreria Cavallini, sotto il portico, avevo scorto, dentro la bottega, la ragazzetta dalle mani piccole, che ricordavo di aver veduto un anno prima al mio fianco in un cinematografo di Milano. (Delfini 36)
 Azt az aprókezű lánykát, aki tavaly mellettem ült az egyik milánói moziban, egyszer csak megláttam az árkádok alatt a Cavallini-féle könyvesboltban, amikor elhaladtam előtte. (Székely 37)
22. - Non è vero? Dite! Rispondete, Perdita! (D'Annunzio 181)
 - Ó, szójjon, válaszoljon Perdita! Nem igaz-e? (Lyka 167)

Feladatok

Értékelje a kiemelt tagmondat elhelyezését a magyar szövegben!

1. S'erano aggiustate, l'ospite, *non si sa quanto desiderata*, su un seggiolone imbottito di pertinenza forse del vescovo o del confessore, la suora su una panca; (Landolfi 70)
 Elhelyezkedtek: a ki tudja, mennyire kívánatos vendég egy párnázott püspöki vagy gyóntatópapi karszékben, az apácanővér pedig egy padon; (Lukácsi 71)

Hova helyezné a kiemelt mondatrészt a fordítás során?

2. - Ne ho le prove: malgrado l'avversione che affettate per l'uniforme bianco, quel giovine è venuto ad informarsi ogni giorno dal portinajo intorno alla vostra salute, *durante la vostra ultima malattia...* (Verga 67)

Hol helyezné el az idéző mondatot az alábbi mondatok fordításakor?

3. In sulle prime la buona donnina cominciò col dire che lei non era la piccola Fata dai capelli turchini: ma poi, vedendosi oramai scoperta e non volendo mandare più a lungo la commedia, finì col farsi riconoscere, e *disse a Pinocchio*:
- Birba d'un burattino! Come mai ti sei accorto che era io? (Collodi 188)
4. - Che cosa scrivete? domandò il conte recisamente.
- Signor conte...! *esclamò Giulia spaventata da quell'accento*.
- Che cosa scrivete? voglio saperlo! gridò il conte con voce aspra. (Verga 66)
5. - Le prove di ciò? diss'io, alzandomi bruscamente, poiché non sapevo più contenermi.
- Non vada in collera per ciò; le ho tutte; *rispose il prete sorpreso*, gliele mostrerò, se vuole. (Verga 84)
6. - Bisogna che incominci dal principio, *ripresero il giovane, appena fu partito il garzone, ritrovando un istante il suo buon umore da giovanotto di lieta vita, ma ricadendo tosto nella sua cupa tristezza*; la mia famiglia conta molti martiri per la causa ungherese... (Verga 40)

2.2.7. Grammatikai csere

A grammatikai cserének számtalan fajtája ismert. A négy fő típus: 1. szóalak 2. szófaj 3. mondatrész 4. mondat cseréje.

1. A szóalak cseréje

többes szám > egyes szám:

1. Gli altri, chi vagellava, chi annaspava con le braccia, chi era restato con *gli occhi* sbarrati e la bocca aperta. (Pirandello 28)
A többi vagy félrebeszél, vagy hadonászott, vagy tágra nyílt *szemmel*, tátott szájjal állt egy helyben. (Szénási 29)
2. Seduta, per prima cosa Anna si slacciò *le scarpette*. (Buzzati 206)
Alighogy leültek, Anna nyomban kifűzte a *cipőjét*. (Telegdi 207)
3. Non giovavano a nulla *le vendette* che di questi suoi tradimenti noi ci prendevamo. (Pirandello 56)
Ha pedig *bosszút* álltunk árulásai miatt, nem használt az se a világon semmit. (Déry 18)
4. La guardavo con tanto d'occhi, specialmente quando la vedevo scattare in piedi su *le furie* e le sentivo gridare, rivolta a mia madre e pestando rabbiosamente un piede sul pavimento. (Pirandello 54)

Tágra meredt szemmel nézegettem arcát, különösen olyankor, ha hirtelen felugrott a székről, s vad *dühvel* elkezdett kiabálni, szembefordulva anyámmal, s lábával dühösen megdobbantva a padlót. (Déry 15)

5. Non so come, con tutto il mio egoismo mi ritrovai nello scompartimento e mi sporgevo dal finestrino aperto, gesticolando per gli ultimi *saluti*. (Buzzati 248)
Nem is tudom, hogyan, ott voltam, önzőn, a fülkében, kihajoltam a nyitott ablakon, és utolsó *üdvözlést* intettem. (Lator 249)
6. Ma quando il treno si fermò *le banchine erano vuote*. (Buzzati 244)
De hogy megállt a vonat, *üres volt a peron*. (Lator 245)

Egyes szám > többes szám

7. Io e Berto, giovinetti, eravamo qualche volta invitati a pranzo *dal Malagna*. (Pirandello 61)
Én és Roberto gyerekkorunkban olykor meg voltunk híva *Malagnáékhoz* ebédre. (Déry 24)
8. «... Tu almeno, l'hai preso, lo scontrino?»
«Io sì... Ora *voglio* provare: se potessi andare tu al mio posto...» (Buzzati 204)
- Te legalább kaptál jegyet?
- Kaptam... *Megpróbáljuk*, hátha bemehetsz helyettem... (Telegdi 205)

Kijelentő mód > feltételes mód

9. Tra tutti gli oggetti, però, quelli che lo attraevano di più, forse perché gli erano proibiti, *erano* le armi. (Moravia 7)
És mindez összeharácsolt tárgyak között, melyekre annyira vágyakozott, a hadiszerszám *lett volna* a legbecsesebb, természetesen, mert ez tiltva volt. (Füsi 5)
10. «Per vivere con te *ci vuole* la pazienza d'un santo!» (Stuparich 36)
Hozzád egy szent türelme *kéne!* (Székely 37)

Jelen idő > múlt idő

11. Arrampicato là, su la sua scala da lampionajo, don Eligio Pellegrinotto mi *risponde*: (Pirandello 60)
Don Eligio hosszú lámpagyújtogató-létrája tetején megfordult, s így *felelt*: (Déry 22)
12. Anch'io *ho* questo *pensiero*. (D'Annunzio 139)
Én is ugyanerre *gondoltam*. (Lyka 127)

Múlt idő > jelen idő

13. Io *scherzavo*, ecco. (Pirandello 18)
Úgy is van, *tréfálok*. (Szénási 19)
14. Se *avessi acceso* la luce, *avrei potuto* determinare i suoi lineamenti e, per gli occhi, leggere in lei. (Stuparich 46)
Ha villanyt *gyújtanék*, *látnám* arcvonásait, olvashatnék a szemében. (Székely 47)

15. Quali sentimenti *fluttuavano* in lei, là immobile nell'oscurità, senza un sospiro, vicino a me? (Stuparich 40)
Miféle érzések *kavarognak* a lelkében, ahogy egy sóhaj nélkül fekszik mellettem a sötétben? (Székely 41)

2. Szófaj cseréje

Névszó > ige

1. Mi sentii il cuore *leggero*, la testa *chiara* come se fossi balzato fuori, nell'aria e nella luce, da una nebbia opprimente. (Stuparich 58)
Éreztem, *megkönnyebbül* a szívem, *kitisztul* a fejem, ilyen az, amikor fojtó ködből hirtelen kiérünk a fénybe, a tiszta levegőre. (Székely 57)
2. Dopo il lungo viaggio sempre *in piedi* nel corridoio, Antonio e Anna giunsero stanchissimi alla grande città dove avrebbero dovuto passare la notte. (Buzzati 196)
A vonatfolyosón *ácsorogták* végig a hosszú utat, így Antonio és Anna holtfáradtan érkeztek a városba; (Telegdi 197)
3. O gli inquilini si erano chiusi dentro, simulando l'assenza, per *paura* di qualche cosa? (Buzzati 88)
Vagy talán a lakók bezárkóztak, és úgy tesznek, mintha nem volnának otthon, mert *félnek* valamitől? (Dávid 89)
4. Senonché, prima di *sera*, mi piombò in casa costernatissimo Bernabò: (Pirandello 8)
Hanem még nem is *esteledezt*, amikor feldúltan berontott hozzám Bernabò: (Szénási 9)
5. Dalle macchine in attesa nessuno uscì *in aiuto* del vecchio pianista. (Buzzati 174)
A várakozó kocsikból senki sem ment oda, hogy *segítsen* az öreg maestrónak. (Dávid 175)
6. E scappai, inseguito dai suoi angosciosi *richiami*. (Stuparich 48)
Ezzel kirohantam, hiába *kiabált* utánam kétségbeesetten. (Székely 49)
7. Lucia stava immobile in quel cantuccio, tutta *in un gomitolo*, con le ginocchia *alzate*, con le mani *appoggiate* sulle ginocchia, e col viso *nascosto* nelle mani. (Manzoni 198)
Lucia mozdulatlanul kuporgott a sarokban, egészen *összegubbaszkodott*, térdét *felhúzta*, kezét térdére *támasztotta*, arcát kezébe *temette* (Révay 390)

Ige > névszó

8. - Non *ammirate* l'opera di Riccardo Wagner? (D'Annunzio 146)
- Ön nem *bámulója* Wagner Rikárd művészetének? (Lyka 134)

Névelő > névszó

9. - Ebbene, - riprese *la Caporale*, - chi dice «Chi sa perché... ?», vuol dire che vuol saperlo! (Pirandello 151)
- Hát persze - folytatta *la Caporale* *kisasszony* -, aki azt mondja: "Ki tudja...?", az tudni szeretné maga is... (Déry 152)

10. Intanto *la buona Agnese* (così si chiamava la madre di Lucia), messa in sospetto e in curiosità dalla parolina all'orecchio e dallo sparir della figlia, era discesa a veder cosa c'era di nuovo. (Manzoni 25)
Eközben a derék Agnese *asszonyban* (ez volt Lucia anyjának neve) az a fülébe súgott mondat és leánya eltűnése gyanút és kíváncsiságot ébresztett; lement hát megnézni, mi is történt. (Révay 46)

Mutató névmás > határozószó

11. *Quella* sera no. (Stuparich 40)
Ma este nem. (Székely 41)

3. Mondatrész cseréje

Passzív > aktív

A magyar nyelvben ritkán használatos a passzív szerkezet, ezért az esetek zömében aktívva kell alakítanunk. Az alanyt vagy magából a mondatból vesszük, vagy a szövegösszefüggésből, avagy használhatunk általános ill. határozatlan alanyt.

1. Ma egli venne bruscamente interrotto da *Cosimo*, che si alzò in piedi tremante di paura e di collera. (Silone 102)
Cosimo azonban hirtelen félbeszakította, s félelemtől és dühtől remegve fölpattant. (Székely 103)
2. A questo punto Antonio fu distratto da un sommesso *battibecco* tra colui che lo precedeva e l'impiegato allo sportello. (Buzzati 200)
Itt *valami* elterelte Antonio figyelmét a lányról, halk, fojtott *szóváltás* az előtte sorbanálló s a pénztáros között. (Telegdi 201)
3. Chiese un boccone; gli fu offerto un po' di stracchino, e del vin buono; (Manzoni 153)
Ennivalót kért; a *vénesszony* egy kis juhsajtot és jó bort ajánlott neki; (Révay 303)
4. Prima di leggere si guardò intorno, quasi avesse temuto di essere osservato. (Moravia 65)
Mielőtt elolvasta volna, körülnézett, mintha félne, hogy *valaki* megfigyeli. (Füsi 73)
5. Intanto, nella casetta di Lucia, erano stati messi in campo e ventilati disegni, de' quali ci conviene informare il lettore. (Manzoni 55)
Eközben Lucia házában olyan terveket vetettek föl és tárgyaltak meg, amelyekről illendő tájékoztatnunk az olvasót. (Révay 106)

Alany cseréje:

6. *Le mie idee* non potevano pigliar sesto. (Pirandello 13)
Képtelen voltam rendezni gondolataimat. [*io*] (Szénási 15)
7. *Anna* faceva ormai una faccia dura e non parlava, segno che era esasperata. (Buzzati 198)

Annának megkeményedtek a *vonásai*, egyetlen szót se szólt már, el volt keseredve nagyon. (Telegdi 199)

8. Trovai Roberto in villa, per la vendemmia. [*io*] (Pirandello 230)
Roberto a villájában tartózkodott, szüretre készülődtek. (Déry 263)
9. *Egli* rinasceva col mattino. (D'Annunzio 190)
Az új *reggel* újjászülte őt. (Lyka 174)
10. *La mamma* allora mi fece una ramanzina coi fiocchi. (Pirandello 63)
Lett is erre hosszú *prédikáció* s nagy *korholás*. (Déry 27)

Jelzők felcserélése:

11. Fratello mio! *Caro Mattia!* (Pirandello 231)
Drága öcsém... Mattia! (Déry 265)
12. L'armonia delle nostre *solite serate* era scomparsa. (Stuparich 36)
Estéink *megszokott harmóniájának* nyoma sem maradt. (Székely 37)

4. Mondatok cseréje

A grammatikai felbontás és összevonás fejezetekben már láttunk példákat mondattípusok megváltozására (egyszerű - összetett), itt a mondatok tartalom szerinti besorolását figyeljük meg.

Kijelentő > kérdő:

1. Non si può forse fare a meno de' biglietti da visita? *Si dà a voce il proprio nome e via.* (Pirandello 128)
Nem lehetnék meg névjegy nélkül? *Nem elég, ha szóbelileg bemutatkozunk?* (Déry 120)
2. «Non sei contenta? bene, adesso scendiamo»; la sua faccia è sconvolta dallo spavento:«*Ma non vedi, non vedi*» mi dice, afferrandosi con tutte e due le mani al mio braccio. (Stuparich 54)
„Hát nem örülsz? Jó, akkor lemegyünk”; arcán rémület:”*Hát nem látod, nem látod?*” - kérdi, és két kézzel ragadja meg a karomat. (Székely 53)

Kérdő > kijelentő

3. Come mai potevamo, poco dopo, da tali armonie perfette ricadere nel disaccordo? (Stuparich 42)
Ilyen tökéletes harmónia után egyhamar nem is különbözhettünk volna össze újra. (Székely 41)
4. ... non lo sapevi che il tuo papà e la tua mamma gridano spesso? (Moravia 47)
Tudod te is jól, apád, anyád sokszor kiabálnak. (Füsi 56)

Felszólító > kérdő

5. - Spiegati meglio. (Landolfi 64)
- Elmagyaráznád kicsit érthetőbben? (Szénási 65)

Felkiáltó > kérdő

6. Ecco una bella sera di trionfo per un grande poeta! (D'Annunzio 3)

Hát ilyen egy nagy költő diadalestéje? (Lyka 3)

Feladatok

A grammatikai cserék első típusára kínálnak lehetőséget az alábbi példamondatok. Keressen magyarázatot a megoldásra!

1. Ma quanto sia vivace la fantasia popolare tutti *sanno*. (Landolfi 62)
2. È costume degli *uomini* tenere se possibile in gabbia l'oggetto del proprio amore. (Landolfi 34)
3. «Ecco *una cosa*» dissi ad un tratto «che non si può fare. Stare nudi in bosco e riempirsi di vino.» (Pavese 126)
4. L'altro fece segno al garzone e ordinò *gelati*. (Verga 40)
5. - *Hai contato* su di me per tuo secondo? (Verga 51)
6. ed ho impegnato al tuo servizio il gondoliere che faceva da guardaportone del conte e che fu scacciato ieri; *credo* che questa scelta ti piacerà. (Verga 78)
7. - Lo *sentite?* - disse il professore rivolto alla moglie e alla ragazza. (Sciascia 137)

Az alább kijelölt szavak szófajváltást igényelnek a fordítás során:

8. - Se tutti i gatti ti somigliassero, *fortunati* i topi! (Collodi 130)
9. Ma Pinocchio non poté finire il suo ragionamento, perché in quel punto gli parve di sentire dietro di sé un leggerissimo *fruscio* di foglie. (Collodi 94)
10. ...se il diavolo t'è tanto *compare* da uccidermi tu invece... allora non riderai, no, Stefano! (Verga 65)
11. E neppure „creazione” ha più senso: non si può parlare di cose create se Dio è le cose create, le cose senza più. (Landolfi 108)
12. - Io credevo che il mio male di testa fosse poco comune.
- È il *pensiero* di ogni malato. (Majtényi 166)

2.3. Feladatok megoldásai

Az itt közölt megoldások természetesen csak egy lehetőséget mutatnak be. Hangsúlyozni kell, hogy a tágabb szöveggörnyezet ismeretének a hiánya néha más gondolati síkra terelheti a feladatmegoldót, mint a mű fordítóját, így nagyobb eltérések is előfordulhatnak. Mint láttuk, nincs egyetlen, abszolút jó megoldás. Elég arra gondolni, hogy a Pinocchio két fordításban jelent meg, s itt csak az egyikből veszünk példákat. A bemutatott megoldások (a Sciascia-novella fordításának kivételével) publikált forrásból származnak.

Jelentések szűkítése, konkretizálás

1. - Leszálllok: járnom kell egyet - *mondta* Nenè.
- Itt áttolják a kocsit egy másik vágányra. Nem tanácsos leszállni - *közölte* az apja.
- Jégkását akarok. Jégkását és kekszet - *folytatta* Nenè.
- Én is. Jégkását és brióst - *csatlakozott* Lulù. (Pollmann)
2. A lány hallgatott egy darabig, mintha habozott volna, végül *megszólint*: (Pollmann 27)
3. - Nem, ön nem az én húgom, hölgyem! - *jelentette ki* hidegen a venetói fiatalember egy pillanatnyi mély csend után. (Pollmann 46)
4. - Jó napot, Antonio mester! - *köszönt* Geppetto. - Mit keres ott a földön? (Szénási 12)
5. A kapualjban egy öreg gondolás szolgált portásként, aki gyanakvó, zárkózott embernek látszott.
- Jóember! - *szólítottam meg*. - Az úrnője az imént viráglocsolás közben leejtette ezt a szép rózsát. Megtenné, hogy visszaadja neki? (Pollmann 15)
6. - Akinek helyén van az esze, nem nőszül - viccelődött a férj.
- Ez igaz, hiszen te megnősültél - *vágott vissza* a feleség. (Pollmann)
7. - Miféle jégkása ez? - *kiáltott fel* Nenè undorodva. (Pollmann)
8. Amikor beesteledett, az ablakpárkányra támaszkodtam, és csodáltam e fényáradatot. Odalent *zajlik* az élet, ott a világ, minden! (Pollmann 263)
9. Másnap már reggel *elmentem* a Gran Brettagna Szállóba. (Pollmann 14)
10. Mikor a vonat megérkezett, sokan *nyüzsögtek* a peronon. (Lator 241)
11. - Jégkását akarok. Jégkását és kekszet - folytatta Nenè.
- Én is. Jégkását és brióst - csatlakozott Lulù.
Kaptak jégkását, kekszet és brióst. (Pollmann)
12. Bocsásson meg!... De legalább azt mondja meg, hiszen oly pokol *dűl* a szívemben, hogy milyen minőségben lakik Kruenn grófnál? (Pollmann 31)

13. - Giulia! - kiáltott fel lelkesen a magyar, elfeledkezve egy pillanatra a vele szemben *ülő* ellenfeléről. (Pollmann 20)
14. Miután nevet is talált a bábunak, serényen munkához látott és egykettőre *kifaragta* a haját, aztán a homlokát, aztán a két szemét. (Szénási 19)
15. Ettől kezdve nem mertem többé a szálloda ablakában *mutatkozni*. (Pollmann 16)
16. A gondolás közönyösen *bámult*, miközben hintázott az egyik, majd a másik lábán. Aztán hátat fordított jelezve, hogy sietős dolga van. (Pollmann 16)
17. Stefano szótlanul *figyelte* a lányt, mohón szívta magába a könnyben úszó szemek sugárzását. Nézte sóvárgó szívvel, kissé szétnyílt ajakkal, végül szinte magából kikelve felkiáltott: (Pollmann 28)
18. Az öreg elképedve, rosszindulatúan *mért végig* tetőtől talpig. Végre megszólalt: (Pollmann 15)

Jelentések bővítése, általánosítás

1. - Bátyám! Bátyám! - kiáltotta zokogva a lány, és újra hevesebben ölelte.
- A húga! - mormogta Stefano szintén elképedve.
Collini irtózva ellökte magától a *testvérét*, aki térdre esett, könnyeitől fuldoklott.
(Pollmann 46)
2. Átkeltünk a S. Stefano téren, *és még két másikon*, majd a S. Mosè sikátorhoz értünk.
(Pollmann 51)
3. Két fiatalember kötött ki az imént a Mólón, kart karba öltve áthaladtak a Piazzettán, majd a Szent Márk téren, és az *északi* árkádsor alatt megálltak az Új Kávéház előtt.
(Pollmann 11)
4. A *szomszédos* templomban hat órát harangoztak. (Pollmann 32)
5. - *Rendőrség!* - válaszoltam. (Pollmann 51)
6. Nyugtalanodni kezdett, s megfélekedzvé az *illemtan* szabályairól és a jó modorról, előhúzta kezét a zsebéből és alaposan megvakarta a fejét. (Szénási 137)
7. Arlecchino és Pulcinella [...] kisvártatva szegény Pinocchióval jöttek vissza, karjánál fogva cipelték, ő meg ficáinkolt, mint a partra vetett *hal*, s kétségbeesetten visította: (Szénási 67)
8. Ott, a *táncolók* mögött áll egy bájos álarcos lány, aki fekete bársonydominójával túl szomorúnak tűnik ezen a vidám mulatságon. (Pollmann 25)

9. Tényleg figyelnek minket. Láttam azt a férfit, aki velünk egyszerre jött ki a kávézóból. Úgy néz ki, hogy mialatt a gondola a vízen, addig ez az alak a *szárazon* követett minket. (Pollmann 24)

Jelentések összevonása

1. Geppetto végre hóna alá csapta áhított fadarabját, köszönetet mondott érte Antonio mesternek, aztán *hazasántikált*. (Szénási 17)
2. A két szerelmes *összeborulva* maradt néhány percig. (Pollmann 58)
3. - Na és hogy van a kisasszony... vagyis... az úrhölgy? - kérdeztem újra *akadozva*. - Talán beteg? (Pollmann 16)
4. - Hagyd abba! *Csiklandozol!* (Szénási 11)
5. Amíg mi a fiatalurakat vártuk a Mólón, odajött egy kis gondola, és szintén várakozott... Na, ez most *követ* minket egy kőhajításnyi távolságból. (Pollmann 23)
6. Ekkor az egész rejtély, ami ilyen örült módon *felzaklattta* a szívemet, abba a kézbe sűrűsödött... (Pollmann 14)
7. - Milyen úrnőről beszél?
- Teringettét! Hát a magáéról, a kisasszonyról, aki egy perccel ezelőtt abból az ablakból hajolt ki - válaszoltam egy ötlírást *csúsztatva* a kezébe. (Pollmann 15)
8. - Megígérem - *hüppögte* a bábu -, hogy mától fogva jó leszek... (Szénási 51)
9. - Figyeljen rám, Giulia! - *tért vissza* a gróf a szokásos nyugodt és nyájas beszédmódjához. (Pollmann 36)
10. - Nem emlegetem, hanem akarom - *vágta rá* megkerülve a tilalmat. (Pollmann)
11. - Honnan veszi ezt, uram? - *hadarta* a lány, mint aki megijedt a fiú heves érzelmeitől... (Pollmann 30)
12. - Szerencsétlen! - *sziszegte* a férfi tehetetlen dühvel. - Ne kiabálj, te szerencsétlen... mert megfojtalak! (Pollmann 40)
13. - Igen, együtt halunk meg! - *lelkessedett* a fiatal férfi. - Veled a halál is paradicsom lesz!! (Pollmann 59)
14. halálos ellenségek *csapnak össze*, amennyire én látom. (Pollmann 32)
15. Menten *nekivadult*, nem lehetett bírni vele többé. (Szénási 13)

16. akkora ütést mértem Gontini fejére, hogy [...] Amint *lehiggadtam*, arra gondoltam, hogy kihasználom a kedvező alkalmat. (Pollmann 54)
17. S nem is előkelő fa volt, hanem csak egy közönséges tuskó; olyan, amelyet télen a kályhába, kandallóba raknak, hogy *begyűjtsanak* és *fűtsenek* vele. (Szénási 7)
18. Újra megmarkolta a szekercét, és tekintélyeset *suhintott* a fára. (Szénási 9)

Jelentések felbontása

1. - Komisz kölök! Még el sem készültél egészen, máris tiszteletlenül viselkedsz apáddal!
Nem jól van ez így, gyermekem! (Szénási 21)
2. - Idd csak meg; aztán, ha megittad, adok egy cukorkát, attól majd *jobb lesz* a szád *íze*.
(Szénási 117)
3. - Á, a kis ravasz! Szóval a nyelved alá dugtad a pénzt! Köpöd ki azonnal?!
De Pinocchiónak *hiába beszéltek!*
- Szóval süketet játszol? No várj csak, majd mi gondoskodunk róla, hogy kiköpd!
(Szénási 97)
4. Olykor nyakán idegesen *meg-megrándultak az inak...* (Déry)
5. Volt még egy vénecske, *sötétlő bajuszkás* kisasszony is, akit igen furcsa névre kereszteltek, s egyetlen megkülönböztető jegye az volt, hogy „*jobban tud németül, mint olaszul*”. (Lukácsi 15)

Jelentések kihagyása

1. Tudod, hogy művész vagyok, kicsit különnek is tartotok. (Pollmann 13)
2. Collinit aggasztotta a helyzet. Fürkésző pillantást vetett a szemben levő Accademiára, majd a S. Vitale térre. (Pollmann 23)
3. Azt azonban nem találtam ajánlatosnak, hogy túl közel menjek az oltárhoz, és elrejtöttem egy síremlék mögött. Onnan figyeltem a papot. (Pollmann 50)
4. Ezt a kedves gesztust hosszas hálálkodás követte, és egy rövid bemutatkozás: Micciché - Bianchi. (Pollmann)
5. A vadnyúl után egy kis étvágykeltő vegyestálat hozatott: fogoly-, házinyúl-, béka és gyíkaprólékot paradicsomszőlővel, és ezután már nem is kért egyebet. (Szénási 86)

6. A sötét alak a bazilika felé tartott, majd oldalt eltűnt egy sikátorban. (Pollmann 23)
7. Természetesen beteg volt; de nem létezett az az orvos, aki meg tudta volna állapítani a baját. (Lukácsi 21)
8. Legyél újra a régi, egy cinikus, nőfaló katona. Öld meg a grófot, mivel ez már becsületbeli ügy, aztán verd ki a fejedből! (Pollmann 32)
9. Az a nő az előbb még imádni való volt, de most már túlzottan nyájas... Pápá! Inkább Wylsker kisasszonnyal foglalkozom. (Pollmann 25)
10. - Várj csak! - kiáltotta hirtelen Collini.
- Mi van?
- Rájöttem valamire. (Pollmann 34)

Jelentések betoldása

1. De végül a legélelmesebbek onnan is elköltöztek. Egyesek a sivatagba, mások csendes-*óceáni* szigetekre. (Pollmann 264)
2. A S. Giorgio Maggiore-templomnál partra szálltak, és az épület mögötti térségen várakoztak a grófra. (Pollmann 33)
3. Koldulni fogok inkább, de elmenekülök innen szegény anyámmal. Esedezni fogok könyörületesebb bírákért apám számára. Avagy levetem magam a Rialto *hídról*, de elmegek ebből az átkozott házból! (Pollmann 41)
4. Megérkeztek Villa San Giovannira, *ahol a vonat ráfutott a komphajóra*. A tanító felvetette, hogy menjenek fel mindannyian a fedélzetre meginni egy kávé. (Pollmann)
5. - Köszönjük, gróf úr - felelte Collini -, már rendeltünk.
- Ebben az esetben nekem hozzon egy üveg *konyakot*. (Pollmann 19)
6. - Köszönöm, drága *barátom* - majd hozzátettem: - ezt meg kéne ünnepelnünk, menjünk, igyunk meg valahol egy üveg bort. (Székely 17)
7. Észrevett minket, és odakiáltott: - *Hé!* Olaszok! - majd elengedte a vödröt, mire az csörömpölve legurult a lépcsőn. (Székács 127)
8. Ekkor kopogtak az ajtón, majd egy öreg gondolás levelet nyújtott át neki. Stefano reszkető kézzel hajtotta szét. Megcsókolta, azután olvasni kezdte: Válaszolok az utolsó *leveledre*... (Pollmann 57)

Jelentések felcserélése

1. - Elviszlek én, ha velem jössz.
- Hogyan?
- *Úgy, hogy felülsz a hátamra.* Nagyon nehéz vagy? (Szénási 169)
2. Ha rémulten és zavarodottan is, azonnal ugrottam, hogy segítsek szegény barátomon, aki egy fotelba zuhanva tátogott. Bernabò azonban hevesen *ellökött* magától, s én most már csakugyan semmit sem értettem; (Szénási 11)
3. - Szedd össze magad, Stefano! Hallottad a *legújabb* híreket! (Pollmann 13)
4. *Tanácsodra* gyakran elmentem a Gran Brettegna Szállóba, hogy elbeszélgessek azokkal a piemonti barátokkal, akik a leveledet hozták. (Pollmann 13)
5. És erről *nem is hallgatott*, mivel bőbeszédű ember volt. (Székács 125)
6. Figyelj, *van még tovább is!* - folytatta Stefano. (Pollmann 13)
7. Meg aztán csak pár hónapja szolgálok itt. Szerintem *nem idevalósiak*. (Pollmann 16)
8. Elégedettsége azonban *nem tartott sokáig*, mert a szobában egyszer csak megszólalt valaki: (Szénási 27)

Teljes átalakítás

1. - ... Nagyon nehéz vagy?
- Nehéz? Ugyan már! Akár a *pehely*, olyan könnyű vagyok. (Szénási 169)
2. Ilyenkor aztán, ha a látogató családtag volt, és eljött az uzsonna ideje, asztalra került a - kétségkívül valamelyik orsolyászárdából származó - „*bundás kenyér*”, azaz egyfajta tojáslepény, melybe egy vagy több nagy szelet kenyeret is belesütöttek, miáltal a tojás áttetsző fátyolréteggé vékonyodott, és egy tojásból olykor két „bunda” is kitellett. (Lukácsi 19)
3. - Rengeteg nő vett részt... ott ismertem meg egy lányt...
- Aha, most jön a *teszínhab!* - szólt közbe nevetve Collini.
- Nem, inkább a *keserű pirula*. Mivel nem akartam durván fellépni a lány ellen, három hónap fogdát kaptam. (Pollmann 13)
4. Szegény egy mukkot se tudott szólni a maga védelmére, csak sírt, mint a *záporoső*, s a börtönbe indulva azt szipogta: (Szénási 25)
5. Apa és fia már csaknem vízbe fúltak, amikor egy *repedtfazék*-hang ütötte meg a fülüket: (Szénási 323)

6. Giulia *fülig* vörösödött, majd elsápadt, végül egy zsebkendő mögé rejtőzött. (Pollmann 37)
7. - A hazugság, gyermekem, rögtön elárulja magát, mert két fajtája van: az egyiktől *puha lesz az ember orra*, a másiktól pedig megnő; (Szénási 125)
8. Jusson eszetekbe a közmondás: „*Ebül szerzett jószág ebül vész el.*” (Szénási 327)
9. A kezemben vagy! Most már *se Isten, se ember* nem szakíthat el tőlem. (Pollmann 40)
10. - De még mennyire, hogy szabad, kedves *kisasszonyka!* Köszönöm ezt a kellemes meglepetést, (Pollmann 26)
11. - Kicsit halkabban, *öregem*, feleslegesen ne hozzunk bajt a fejünkre. (Pollmann 12)
12. - *Kisfiam* - mondta az apa -, tönkretetted apu ingét. (Pollmann)
13. - Most, *kedveseim*, nyugalomra és lelkiőre van szükségünk. (Pollmann 47)
14. - *Cip-cirip.*
- Ki szólít? - kérdezte halálra rémülve.
-Én!
Pinocchio arra fordult, s hát egy jól megtermett Tücsköt látott, amint komótosan mászott fölfelé a falon. (Szénási 27)
15. Ó, uram! Ez minden? - kérdezte Gontini fagyos mosollyal. Fellelegzett, mint aki szörnyű nyomás alól szabadult fel. - Ez ügyben bőséges és biztos információkkal tudok szolgálni *kegyelmességednek* vagy a főfelügyelő úrnak. (Pollmann 52)

Kompenzálás

1. - Szegény Rigó! - mondta Pinocchio szemrehányóan a Kandúrnak. - Miért kellett vele ilyen csúnyán elbánnod?
- *Móresre akartam tanítani.* (Szénási 81)
2. *Azt se mondta, bú vagy bá*, hátat fordított a városnak és visszaindult az úton, amelyen a Tündér házikójához juthatott. (Szénási 145)
3. Finom arcát dús szőke haj keretezte, s a *dereka darázsderék.* (Székely 37)
4. - Nos hát, amíg te a városban voltál, a Róka és a Kandúr visszajött ide a mezőre, kiásták az aranyakat, aztán széleseben eliszkoltak. *Ember legyen a talpán*, aki utoléri őket! (Szénási 139)
5. - Az ördögbe is, Collininek igaza volt! *Született jóstehetség* - gondolta Stefano. (Pollmann 27)

6. - Önnek jár a köszönet. Ahogyan *faképnél hagytam*, miközben az életét tette kockára értem, (Pollmann 45)
7. - Megöregedni nem lehet - mondtam -, csak öregnek születni.
- Ezt mintha Pieretto mondta volna! - kiáltotta Linda. - *Tisztára az ő stílusa*. (Lőrinczi 174)
8. - Nem beszél, *az istennek sem beszél erről* - mondta Pieretto. (Lőrinczi 197)

Grammatikai konkretizálás

1. És most ez a féltékeny öregúr bosszút akar állni egy képzeletbeli riválison... Úgy bizony, mivel én már nem szeretem azt a *nőt*... (Pollmann 22)
2. Mondanunk sem kell, egy „bíboros pirók” volt, [...] A vénleányok igencsak ragaszkodtak a *madárhoz*, és legtöbbször áztatott piskótával etették. (Lukácsi 31)
3. Képzeltetek azonban, mennyire elképedt, amikor hiába kereste: a fül sehogysem akadt kezébe; s tudjátok-e, hogy miért nem? Azért, mert a nagy sietségben elfelejtett a *bábunak fület* faragni. (Szénási 25)
4. Ott, a táncolók mögött áll egy bájos *álarcos lány*, aki fekete bársonydominójával túl szomorúnak tűnik ezen a vidám mulatságon. (Pollmann 25)
5. A fekete ruhás férfi ismét feltűnt. Ezúttal Stefano kiáltott fel, mert felismerte benne azt az embert, aki az Új Kávéháztól a S. Vitale térig követte őket.
- Ó, nem tévedtem, ő az! - jajdult fel *Giulia*. - Istenem, el vagyok veszve, rám ismert. (Pollmann 30)

Grammatikai felbontás

1. Nézzen csak rá, egy ilyen *csöppnyi állat* ugyan hogyan tudná eltépni ezt a láncot, és hogyan tudná kinyitni az ajtót? (Lukácsi 41)
2. A fiatalember levetkőzött, s elnyúlt a *keskeny ágyon*, az orvos hideg keze pedig sokáig tapogatta. (Majtényi 167)
3. - *Édes kis Pinocchióm!* Hogy égetted meg a lábadat? (Szénási 45)
4. Arlecchino és Pulcinella egy pillanatig tétováztak, de aztán gazdájuk *haragos szemvillanására* rémülten teljesítették a parancsot, (Szénási 67)

5. Ott is maradt négy álló hónapig, és ott maradt volna még tovább is, ha nem érte volna *kivételes szerencse*. (Szénási 141)
6. Maddalena még csak észre se vette, vagy legalábbis nem szólt egy árva szót sem, hanem csak Federico zubbonyát nézte, akin igencsak lötyögött az a túl bő ruhadarab, bizony elég nevetségesen hatott benne, és mulatságosnak találtam azt a szögletes mozgású, *nyakigláb fickót*, túl hosszú kabátujjával, a nőkben viszont nyilvánvalóan gyöngédséget ébresztett. (Majtényi 133)
7. Képzeltetek, *milyen boldog volt Pinocchio*, amikor végre szabadnak érezhette magát. (Szénási 145)
8. Az olyan nő volt, *hogy még a holtakat is fel tudta volna támasztani*: nappal finom és ápolt, éjjel meg valóságos művésznő... (Székács 131)
9. Stefanót szemlátomást elcsüggesztette az a leleplezés, amit tett, színlelt vidámsága mély szomorúságba fordult. Némán hajózta végig az utat a lakóhelyéig. (Pollmann 31)
10. A gróf szilárdan állt, készen a következő lövésre. A füst miatt kissé előrehajolt, hogy lássa a találat hatását, s amint a magyar összeesett, fűlsértő hangján felnevetett. (Pollmann 35)
11. A gróf nyugalomát visszanyerve szolgálért csengetett. Hamar megjelent egy, mivel a személyzet a sikoltástól meglepődve a közelben várakozott. (Pollmann 41)
12. Collini hívta az ápolónőt. Meghagyta neki, hogy a sebesült szobájában várakozzék készenlétben, és az első hívószóra siessen hozzá. Ő maga pedig eltávozott mondván, hogy pár perc múlva visszajön. (Pollmann 42)

Grammatikai összevonás

1. Eltelt húsz nap, ám az ő ablaka, akárcsak a többi azon a házon, zárva maradt. Csak nagy ritkán láttam egy öreg cselédet *szellőztetni*. (Pollmann 16)
2. - Ó, hát azt én honnan tudjam?... Valami *kiejthetetlen* neve van, amilyen talán az uraságodé is. Mi, szolgálak, csak uramnak hívjuk. (Pollmann 16)
3. - Mert zavar az a párna, *a lábamnál*. (Szénási 119)
4. Negyedóra sem telt belé és a hintó visszaért, a Tündér pedig, aki az ajtó előtt várakozott, megfogta a szegény bábút a nyakánál, bevitte egy *gyöngyházfalú*, kicsinyke szobába, és azonnal elküldött a környék leghíresebb orvosaiért. (Szénási 111)
5. - Ha pedig nincs kedved iskolába járni, miért nem tanulsz legalább egy becsületes, *kenyérkereső* mesterséget? (Szénási 29)

6. *Könnyedén* tapintott a dolgok lényegére, s mindent olyannak látott, amilyen volt; (Székely 43)
7. Egyébként elterjesztettem a *halálhíredet*. (Pollmann 47)
8. - Ön bizonyára tisztában van azzal, hogy komoly dolog miatt *fárasztottam* ide... (Pollmann 19)
9. Ekkor a hadnagy megmozdult. Nyugodt hangon és német tiszthez illő komótos tempóban *felsorakoztatta* az embereit, majd elindult a park bejárata felé. (Pollmann 10)
10. Egy pillanatig tétovázott, aztán összeszedett egy tányérravalót a *feltálat* ételekből, kenyeret tett mellé, a tányért asztalkendőbe csomagolta, ennek a négy csücskét összefogta, és odaszólt a nagyobbik lányának: - Fogd meg itt. (Révay 446)

Grammatikai betoldás

1. a könyvesboltot „Új Világ”-nak hívták, s a Dante-téren működött, a helyén most elegáns illatszerkereskedés található, ha nem tévedek, még Gucci-*féle* retikülöket is árusít. (Majtényi 135)
2. a boltosok a reverendát *viselő*k fülének oly kedves, sikamlós kifejezésekig is elmentek civakodásaikban, de sohasem voltak trágárok. (Lukácsi 9)
3. Csak az a bűn, ha *valaki* nem érti, hogy mit csinál. (Lőrinczi 191)
4. A boltok zárva, a házak kapui zárva, az ablakok zárva, az utcán a kutya se *járt*. (Szénási 39)
5. *Magunk között szólva*: ugyan miképpen lehetne tökéletesen kiismerni egy állat gondolatait, tetteinek valódi értelmét, még ha emberi jelentésben használjuk is e szavakat? (Lukácsi 33)
6. És ha hirtelen fejbe *vernénk* egy doronggal? Vagy ha tarkón *ütnénk*, mint a nyulat? Vagy *lebunkóznánk*, mint a marhaféléket szokták? Vagy *zsineget kötnénk* a nyakára? (Lukácsi 125)
7. Hasunkat fogtuk, úgy hahotáztunk, míg kitódultunk az ajtón: jelentéktelen, apró félreértés! *És rohantunk le a lépcsőn*, Federico dühös képe láttán majd megszakadtunk a nevetéstől. (Majtényi 129)
8. Tudnivaló, hogy a függöny már felment, az előadás már *javában* folyt. (Szénási 63)
9. *Korábban* kicsi volt és kövér; kicsinek kicsi maradt, de kövérségéből csak petyhüdt ráncok maradtak meg arcán és testén, bánatos tanúnak. (Székács 125)

10. a járásbíró csak *fecsegett, fecsegett*, megsokszorozta a keringő fordulatait, szája sarkában ugyanúgy tajtékot vetett a nyál, akár a lovakéban. (Majtényi 163)

Grammatikai kihagyás

1. A 2. tagmondat alanya (lei) nem egyezik meg az első tagmondat alanyával (treno), így nem helyes a fordításból kihagyni.
2. Az olasz *Appena detto così* participiumos mondatrövidítő szerkezet után ki kell tenni az alanyt, a magyar *S amint ezt kimondta* ragozott igéjű tagmondat után nem szükséges megismételni, tehát elhagyható a bambina fordítása.
3. Bár az első és a második mondat alanya nem egyezik meg, a megfelelő írásjelek nélkül is látható, hogy a második mondat a szereplő gondolata. A szövegösszefüggésből beazonosítható alany megnevezése nem hiányzik a magyar mondatból, sőt, a használata valószínűtlennek tűnne.
4. Nem bírtam ki, Collini, remegni kezdtem.
A **lány** először meglepődött, majd elpirult a zavartól és a szégyentől, végül elsápadt, s egy hirtelen mozdulattal visszahúzódott.
Dermedten álltam, csak a szívem lüktetett hevesen az édes izgalomtól: megismert! Nem feledkezett el rólam, **ő** is gondolt rám!...(Pollmann 15)
5. Holnap megöllek... meg foglak ölni, érted? Mivel **ő** szeret téged, én meg gyűlöllek... (Pollmann 21)

Grammatikai áthelyezés

1. Az *a* névelő a *vendég* főnévtől túl messzire került, s mivel a beékelte mondatot nem jelöli írásjel, az *a ki tudja* olvasásakor nem értjük a mondat struktúráját: ki kérdőszó helyett véletlenül különirt aki vonatkozó névmásra gondolhatunk.
2. - Bizonyítékom van rá. A fehér uniformis iránt érzett ellenszenve dacára az történt, hogy *az ön legutóbbi betegége idején* az a fiatalember mindennap eljött a portáshoz, és az állapota felől érdeklődött. (Pollmann 37)
3. A jószívű asszonyka először úgy beszélt, hogy **ő** nem a kék hajú kis Tündér, de aztán látta, hogy nem titkolhatja tovább kilétét, felhagyott a színjátékkal és hagyta, hogy lelepleződjék.
-Huncut kis bábuja, honnan vetted észre, hogy én vagyok? - *kérdezte Pinocchiótól.* (Szénási 189)
4. - Mit ír? - kérdezte a gróf határozottan.

Gilulia összerezzent a hangsúlytól.

- Gróf úr...!

- Mit ír? Tudni akarom! - kiáltotta a férfi élesen. (Pollmann 36)

5. - És a bizonyítékok? - kérdeztem hirtelen felállva, mert már nem tudtam túrtóztatni magam.
- Ne legyen dühös emiatt! - *válaszolta meglepődve a pap.* - Nálam vannak, megmutatom, ha akarja. (Pollmann 53)
6. *Amint a pincér távozott, a fiatalember egy pillanatra rátalált régi, vidám énjére, de igen hamar elkomorult.*
- Onnan kell kezdenem, hogy családomtól nem kevés áldozatot követelt a magyar ügy... (Pollmann 12)

Grammatikai csere

1. Ám hogy milyen élénk a népi fantázia, azt mindnyájan *tudjuk.* (Lukácsi 63)
2. Az *ember* szokása, hogy lehetőség szerint ketrecben tartja szeretete tárgyát. (Lukácsi 35)
3. - Látjátok - mondtam később -, ezt a *két dolgot* nem lehet egyszerre csinálni: az erdőben meztelenre vetkezni, és bort inni. (Lőrinczi 191)
4. A másik intett a felszolgálónak, és *fagylaltot* rendelt. (Pollmann 12)
5. - *Számítasz* rám segédként? (Pollmann 22)
6. Felvettem a szolgálatodra azt a gondolatmenetet, aki a gróf kapusa volt, és tegnap ki lett dobva. *Úgy gondoltam*, ez a választás meg fog neked felelni. (Pollmann 47)
7. - *Hallottátok?* - fordult a tanító felesége és a lány felé. (Pollmann)
8. - Ha minden macska olyan volna, mint te, *örülhetnének* az egerek! (Szénási 131)
9. Be sem fejezhette azonban Pinocchio a gondolatmenetet, most hirtelen úgy hallotta, hogy háta mögött finoman *mezörren* a bozót. (Szénási 95)
10. vagy ha az ördöggel *cimborálsz*, és te ölsz meg engem... akkor sem fogsz nevetni, Stefano! (Pollmann 35)
11. S a „teremtésnek” sincs többé értelme: nem lehet teremtett dolgokról beszélni ott, ahol Isten *maga* valamennyi teremtett dolog, a dolgok és semmi más. (Lukácsi 109)
12. - Én azt hittem, a fejfájásom nem valami közönséges nyavalya...
- Minden beteg úgy *gondolja.* (Majtényi 167)

3. rész: Fordítási gyakorlatok

Ez a fejezet lehetőséget ad az első két fejezetben bemutatott és begyakorolt ismeretek és készségek komplex alkalmazására. Először olvassa el a szöveget, gondolja át a műfaj, a szerző és a szereplő által támasztott igényeket, képzeljen el egy átlagolvasót (Osimo szavaival: lettore modello), és fordítsa le a novellát. Ezután, mint a nyelvtani tesztekben, a szöveg minden egyes mondatára három megoldást talál. A megadott változatok olasz szakos egyetemi hallgatók munkáiból származnak. Negyediknek tegye hozzá a saját fordítását, majd próbálja meg eldönteni, melyek jó és melyek rossz megoldások. Nevezze meg az elkövetett hibát, az alkalmazott átváltási műveletet. Bátran kritizáljon, és ismerje el a sajátjánál jobb ötleteket. A nyelvtani teszektől eltérően néha több jó megoldást talál, néha egyik sem az igazi, legjobb lenne összeollózni az a) elejét a b) végével. A lényeg: 1) lássuk, milyen széles a választási lehetőségek, a jobbnál jobb megoldások sora; 2) a fordítói eljárás megnevezése, a hibák kritizálása, a döntések megindoklása növelje a fordítói tudatosságot. Ehhez nyújt segítséget a Fordítások elemzése rész.

3.1. Első szöveg

Buzzati: Non è mai finita

A questo mondo non è mai finita, disse la signora Amelia Briz. Stia un po' a sentire. Io sono siciliana, nata in un povero paesello sospeso tra le rupi, in cima a una montagna. Di lassù, si vede il mare e il paesaggio è un paradiso, ma per il resto si è rimasti indietro di due secoli. Il nome? ... lasci perdere. I miei compaesani sono gente così ombrosa... è forse meglio sorvolare. La chiamerò convenzionalmente Castellizzo.

Bene. Dalla stanza dove sono nata si vedeva, lontana, una città, stesa lungo il mare. Di notte era tutto uno sfavillare di lumini. E i fari. E i piroscafi. E i treni coi finestrini accesi. Trapani, lei dice? Be', facciamo pure conto fosse Trapani. Al calar della sera, appoggiata al davanzale, io rimiravo quelle luci. Laggiù era la vita, il mondo, il sogno!

Quando ebbi compiuti i dodici anni, tanto feci che i miei si persuasero a mandarmi a vivere in città, ospite di una zia. Così potevo continuar gli studi.

Credetti di impazzire dalla gioia. Ma dopo un mese che ero a Trapani già ascoltavo rapita ciò che raccontavano i forestieri giunti da città molto più grandi. Mi sembravano di razza diversa. Ah, povera Trapani, come eri piccola e squallida al confronto. Palermo! Messina! Quella sì era civiltà sul serio.

Mi aiutò la fortuna. Fui chiesta in moglie dal barone Cristolera, un perfetto gentiluomo. Aveva un palazzo magnifico a Messina. Accettai, gli volli bene, mi illusi di non essere più la piccola provinciale di una volta.

Certo, a Messina conobbi della gran bella gente, autentici signori. Ma da Roma venivano ogni tanto certi tipi affascinanti; parlavano con l'«erre», raccontavano cose nuove e strane, pettegolezzi enormi, ci guardavano un po' dall'alto in basso.

Per farla breve, cominciai a sognare Roma. Messina ormai mi sembrava un buco da non poterci respirare più. Dài e dài, mio marito si decise; tanto, non gli mancavano i quattrini. Traslocammo nella Capitale.

Dovevo essere contenta, no? Roma non è mica un paesello. Grandi nomi, società internazionali, caccia alla volpe, scandali, cardinali, ambasciatori. Eppure, cosa vuole? quei grandi personaggi che dall'estero venivano volentieri ad abitarci, ci venivano per far la bella vita, non per altro, come quando si è in vacanza, come se Roma non fosse che un famoso posto di villeggiatura; ma in fondo non la prendevano sul serio. Il loro mondo vero era lontano, le vere grandi capitali della terra erano altre. Parigi, Londra, mi capisce? E io li invidiavo.

Roma cominciò a scottarmi sotto i piedi. Roma cominciò a scottarmi sotto i piedi. Sospirai l'Etoile, Piccadilly. Per caso in quel periodo Cristolera ed io ci separammo. Seguì un regolare annullamento. Ero ancora una bella donna. Conobbi Briz, il grande finanziere. Quando si nasce fortunate!

Sempre più cosmopolita, sempre più in alto nella scala delle residenze umane. Era una mania balorda, però soltanto oggi lo capisco. Divenuta ufficialmente Mrs. Briz, grazie ai miliardi del marito, non avevo più che l'imbarazzo della scelta.

Mi stabilii a Parigi, poi Parigi mi sembrò piena di polvere. Londra, per due anni. Ma anche Londra era un poco sorpassata. Nuova York, finalmente, ecco l'ultimo traguardo. La piccola provinciale siciliana aveva fatto la sua strada.

Ma non era così come pensavo. Per la gente «molto su», Nuova York era una cafonata insopportabile. I veri aristocratici ci stavano sotto lo stretto necessario. Preferivano Boston, Charleston. Città più vecchie, quiete, riservate. E potevo io essere da meno? Tuttavia anche di là i raffinatissimi emigravano. Chi nei deserti, chi nelle isolette del Pacifico. Anch'io mi avviai per quei pazzi itinerari.

Ahimè, la società più filtrata ed esigente ebbe a noia il Pacifico e i deserti. Prese l'aereo verso est, ritornò alla vecchia stanca Europa. Non già per infognarsi nella volgarità di Londra o di Parigi. Macché. Andava in cerca di eremi ed esili, di conventi, di ruderi e rovine. E io dietro.

Proprio sopra il mio paesello siciliano sorgeva un castello diroccato. La moda! L'eleganza del saper vivere moderno! Un grande poeta peruviano ha fatto restaurare la bicocca, in breve il posto è diventato celebre. Oggi al mondo non c'è niente di più *chic* che possedere una casetta a Castellizzo.

E così, gira e gira, ho finito per ritornare al mio paesello, proprio là donde sono partita. E la sera, dalla mia stanza di bambina, guardo i lumi della città sul mare. E certe volte ho l'impressione di essere ancora quella di una volta, e gli anni non siano mai passati. E penso: laggiù è la vera vita, laggiù il mondo, l'avventura, il sogno! E fantastico un giorno o l'altro di partire.

Lo vede dunque che non è mai finita?

3.2. Fordítási változatok

1. Non è mai finita

- 1 a) Soha nincs vége
- b) Sosem lesz vége
- c) Soha nem jutunk utunk végére

2. A questo mondo non è mai finita, disse la signora Amelia Briz.

- a) Sosem lesz már vége ebben az életben, mondta Amelia Briz asszony.
 b) Ezen a világon soha nincs vége, kezdte Amelia Briz.
 c) Sosincs vége – mondta Amelia Briz asszony.
3. Stia un po' a sentire.
- a) Hallgassa csak!
 b) Hallgasson csak ide!
 c) Figyeljen csak ide egy kicsit!
4. Io sono siciliana, nata in un povero paesello sospeso tra le rupi, in cima a una montagna.
- a) Szicíliai vagyok. Egy szegény faluban születtem egy sziklás hegytetőn.
 b) Én szicíliai vagyok, egy sziklák közt függő szegény kis faluban születtem, egy hegy tetején.
 c) Szicíliai vagyok, egy szegény kis faluban születtem, amely egy hegytetőn, sziklák között bújik meg.
5. Di lassù, si vede il mare e il paesaggio è un paradiso, ma per il resto si è rimasti indietro di due secoli.
- a) Onnan a magasból látszik a tenger, a táj paradicsomi, de a falu egyébként nagyon elmaradott, minden olyan, mintha csak 200 évvel ezelőtt lennének.
 b) Fentről kilátás nyílik a tengerre, a táj maga a paradicsom, máskülönben azonban kétszáz évnyi itt a lemaradás.
 c) Onnét fentről jól látszik a tenger, a vidék mennyei, de ami a többit illeti... kétszáz éves a lemaradás.
6. Il nome? ... lasci perdere.
- a) A neve? Hagyjuk...
 b) Hogy mi a neve?... ne törődjön vele!
 c) Hogy mi a falu neve?... Hagyjuk.
7. I miei compaesani sono gente così ombrosa... è forse meglio sorvolare.
- a) A falubeliek olyan gyanakvóak... jobb figyelmen kívül hagyni őket.
 b) A földiek sértődékeny emberek... tán jobb elsiklani felette.
 c) Az én földijeim olyan homályt kedvelő népség... talán jobb békén hagyni.
8. La chiamerò convenzionalmente Castellizzo.
- a) Maradjunk abban, hogy Castellizzónak fogom nevezni.
 b) Hagyományosan Castellizzónak fogom hívni.
 c) Egyszerűen csak Váracskának fogom hívni.
9. Bene.

- a) Eddig meg is volnánk.
- b) Jól van.
- c) Szóval,

10. Dalla stanza dove sono nata si vedeva, lontana, una città, stesa lungo il mare.

- a) A szobából, melyben születtem, a messzeségben egy tengerparti város volt látható.
- b) Annak a szobának az ablakából, ahol születtem, látszott egy távoli, a tenger partján elnyúló város.
- c) A szobám ablakából látni lehetett egy várost, mely messze, a tengerparton nyúlt el.

11. Di notte era tutto uno sfavillare di lumini. E i fari. E i piroscafi. E i treni coi finestrini accesi.

- a) Esténként minden fényárban úszott, nagy volt a sürgés-forgás, gőzhajók s kivilágított ablakú vonatok közlekedtek.
- b) Éjszaka az egész ragyogó lámpások sokaságának tetszett. És a világítótornyok... És a gőzösök... És a vonatok, melyeknek az ablakán fény szűrődött ki.
- c) Éjszaka csak úgy szikráztak a fényei! És a világítótornyok! A gőzhajók! A vonatok kivilágított ablakaikkal!

12. Trapani, lei dice? Be', facciamo pure conto fosse Trapani.

- a) Azt mondja Trapani? Jó, lássuk be tényleg Trapaniról van szó.
- b) Azt mondja, Trapani? Hát jó, mondjuk, hogy Trapani az.
- c) Trapani, ön mondja? Na jó, csináljunk csak úgy, mintha Trapani lenne.

13. Al calar della sera, appoggiata al davanzale, io rimiravo quelle luci.

- a) Az est leszálltakor az ablakpárkányra támaszkodva nézegettem azokat a fényeket.
- b) Napnyugtakor a párkányra könyökölve csodáltam azokat a fényeket.
- c) Amint leszállt az este, nekítámaszkodtam az ablakpárkánynak s a fényekben gyönyörködtem.

14. Laggiù era la vita, il mondo, il sogno!

- a) Ott lenn volt az élet, a világ, az álmok!
- b) Lent zajlott az élet, a világ, az álom!
- c) Odalent folyt az igazi élet, odalent volt a világ, az álom!

15. Quando ebbi compiuti i dodici anni, tanto feci che i miei si persuasero a mandarmi a vivere in città, ospite di una zia. Così potevo continuar gli studi.

- a) Amikor betöltöttem a tizenkettedik életévemet, a szüleim látva az ambícióimat arra az elhatározásra jutottak, hogy városban élő nagynénémhez küldenek lakni. Így folytathattam a tanulmányaimat.
- b) Amikor tizenkét éves lettem, sikerült meggyőzőnöm a családomat arról, hogy a városba küldjenek egy nagynénémhez. Így folytathattam a tanulmányaimat.

- c) Mikor tizenkettedik életévemet betöltöttem, addig-addig erősködtem, mígnem rábeszéltem szüleimet, hogy a városba költözzek keresztanyám házába, így folytathattam tanulmányaimat.

16. Credetti di impazzire dalla gioia.

- a) Azt hittem, megbolondulok az örömtől.
- b) Majd megőrültem a boldogságtól.
- c) Majd megőrültem örömömben.

17. Ma dopo un mese che ero a Trapani già ascoltavo rapita ciò che raccontavano i forestieri giunti da città molto più grandi.

- a) De alig voltam egy hónapja Trapaniban, megittasultan hallgattam, amit sokkal nagyobb városokból odavetődött idegenek meséltek.
- b) Eltelt azonban egy hónap, s tudomásomra jutottak történetek, melyeket nagyobb városokból érkezett idegenek meséltek.
- c) De egy hónap múlva, amit Trapaniban töltöttem, elragadtatva hallgattam azokat az idegeneket, akik nagyobb városokból jöttek.

18. Mi sembravano di razza diversa.

- a) Úgy éreztem, ők más fajtából valók.
- b) Úgy tűnt, teljesen más világ.
- c) Nekem olyanok voltak, mintha valami másik bolygóról jöttek volna.

19. Ah, povera Trapani, come eri piccola e squallida al confronto. Palermo! Messina! Quella sì era civiltà sul serio.

- a) Ó, szegény Trapani, milyen kicsi és szánalmas voltál azokhoz képest! Palermo! Messina! Az már tényleg civilizált világ.
- b) Ah, szegény Trapani, milyen kicsi és szegényes voltál Palermóhoz és Messinához képest! Azok tényleg civilizáltak voltak.
- c) Ó, szegény Trapani, milyen kicsi és nyomorult voltál te mindezzel szemben. Palermo! Messina! Ez volt csak igazán a kultúra!

20. Mi aiutò la fortuna.

- a) Segített a szerencse.
- b) Kedvezett nekem a szerencse.
- c) A szerencse mellém szegődött.

21. Fui chiesta in moglie dal barone Cristolera, un perfetto gentiluomo.

- a) Egy tökéletes nemesember, Cristolera báró feleségül kért.
- b) Megkérte a kezem báró Cristolera, egy tökéletes úriember.
- c) Megkérte a kezemet Cristolera báró, egy igazi gentleman.

22. Aveva un palazzo magnifico a Messina.

- a) Csodás palotája volt Messinában.
- b) Volt egy pompás palotája Messinában.
- c) Volt egy varázslatos kastélya Messinában.

23. Accettai, gli volli bene, mi illusi di non essere più la piccola provinciale di una volta.

- a) Hozzámentem, kedveltem őt, azzal áltattam magam, hogy már nem vagyok az a falusi kislány, aki egykor voltam.
- b) Igent mondtam, szerettem. Azzal áltattam magam, hogy nem leszek többé az a kis vidéki lány, aki voltam.
- c) Elfogadtam, szerettem őt, elhittem, hogy már nem vagyok az az egykori falusi.

24. Certo, a Messina conobbi della gran bella gente, autentici signori.

- a) Természetesen Messinában ismertem a szép és híres embereket, az igazi urakat.
- b) Hát igen, Messinában rengeteg embert ismertem meg, igazi urakat és hölgyeket.
- c) Igaz, Messinában sok nagy embert ismertem meg, valódi urakat.

25. Ma da Roma venivano ogni tanto certi tipi affascinanti; parlavano con l'«erre», raccontavano cose nuove e strane, pettegolezzi enormi, ci guardavano un po' dall'alto in basso.

- a) De Rómából olykor olyan elbűvölő alakok érkeztek, „errel” beszéltek „el” helyett, új és furcsa dolgokat meséltek, óriási pletykákat, egy kissé lenéztek bennünket.
- b) De Rómából jöttek olykor bizonyos alakok, akik megbabonáztak, raccsoltak, és szokatlan, furcsa dolgokat meséltek, óriási pletykákat, és tetőtől talpig végigmérték minket.
- c) De nagy ritkán elbűvölő alakok érkeztek Rómából; beszéd közben megnyomták az „r” betűt, új és furcsa dolgokat meséltek, hatalmas pletykákat, és egy kicsit lenéztek minket.
- d) De Rómából is jöttek időnként elbűvölő emberek; római módra megnyomták az erret, új és furcsa dolgokat meséltek, egy kicsit le is néztek bennünket.

26. Per farla breve, cominciai a sognare Roma.

- a) Hogy rövidre fogjam, elkezdtem Rómába vágyni.
- b) Egyszóval elkezdtem Rómáról álmodozni.
- c) Hogy rövid legyenek, Rómáról kezdtem álmodozni.

27. Messina ormai mi sembrava un buco da non poterci respirare più.

- a) Messina immár egy kis porfészeknek tűnt, ahol létezni sem lehet.
- b) Messina most már egy kis levegőtlen luknak tűnt.
- c) Messina akkorra egy szűk lyuknak tűnt, ahol már levegőt sem tudtam venni.

28. Dài e dài, mio marito si decise; tanto, non gli mancavano i quattrini.

- a) Így vagy úgy, a férjem elhatározásra jutott, egyébként sem hiányzott neki egy krajcár sem.
- b) Nosza hát, férjem egy-kettőre döntött. Na persze, volt pénze bőven.
- c) Addig erősködtem, amíg a férjem döntött, hiszen úgyis dúskált a pénzben.

29. Traslocammo nella Capitale.

- a) Felköltöztünk a Fővárosba.
- b) Elköltöztünk a fővárosba.
- c) A fővárosba költöztünk.

30. Dovevo essere contenta, no?

- a) Elégedettnek kellett volna lennem, nemde?
- b) Boldognak kellett volna lennem, ugye?
- c) Most már örülnöm kellett volna, nem?

31. Roma non è mica un paesello.

- a) Róma aztán tényleg nem egy falucska.
- b) Hiszen Róma egyáltalán nem kisváros.
- c) Hisz Róma már tényleg nagyváros.

32. Grandi nomi, società internazionali, caccia alla volpe, scandali, cardinali, ambasciatori.

- a) Nagy nevek, nemzetközi társaságok, macska-egér harc, botrányok, nagykövetek.
- b) Neves személyek a világ minden tájáról, rókavadászat, botrányok, kardinálisok, nagykövetek.
- c) Hírességek, nemzetközi társaságok, rókavadászat, botrányok, bíborosok, nagykövetek.

33. Eppure, cosa vuole?

- a) Mégis, mit akar?
- b) Akarhat-e ennél többet valaki?
- c) Mégis, mi volt a baj?

34. quei grandi personaggi che dall'estero venivano volentieri ad abitarci, ci venivano per far la bella vita, non per altro, come quando si è in vacanza, come se Roma non fosse che un famoso posto di villeggiatura; ma in fondo non la prendevano sul serio.

- a) A külföldiek szívesen jöttek ide lakni, azért, hogy szórakozzanak, nem másért. Mintha nyaralni jöttek volna, mintha Róma csupán egy híres turistacentrum lenne. Valójában nem vették komolyan.
- b) Hisz azok a nagy emberek, akik szívesen jöttek ide lakni, azért jöttek, hogy édes életet éljenek, nem egyébként, úgy, mint amikor vakáción van az ember, mintha Róma nem lenne egyéb, mint egy híres üdülőhely: de valójában nem vették komolyan a várost.
- c) Azokat a nagy személyiségeket, akik szívesen költöztek oda külföldről, a nagyvilági élet vonzotta, nem más. Mintha csak nyaraltak volna, mintha csak Róma nem lett volna más, mint egy híres üdülőhely, alapjában véve nem vették komolyan.

35. Il loro mondo vero era lontano, le vere grandi capitali della terra erano altre. Parigi, Londra, mi capisce?

- a) Az ő igazi világuk távol volt, az igazi világfővárosok máshol voltak. Párizs, London, ért engem?
- b) A tényleges világuk messze volt, a Föld igazi nagyvárosai mások voltak. Párizs, London, érti, amit mondok?
- c) Az ő valódi világuk távol volt, máshol voltak az igazi világvárosok, Párizs, London, ért engem?

36. E io li invidiavo.

- a) Irigykedtem rájuk.
- b) És én irigyeltem őket.
- c) És én annyira irigyeltem őket.

37. Roma cominciò a scottarmi sotto i piedi.

- a) Egyre inkább elvagyódtam Rómából.
- b) Róma kezdett égni a talpam alatt.
- c) Rómában kezdtem úgy érezni, ég a talaj a lábam alatt.

38. Sospirai l'Etoile, Piccadilly.

- a) Etoile-ról, Piccadillyről álmodoztam.
- b) A l'Etoile és a Piccadilly után sóhajtoztam.
- c) Az Étoile-re vágytam, a Piccadilly-re.

39. Per caso in quel periodo Cristolera ed io ci separammo.

- a) Véletlenül ezidőtájt elhagytuk egymást Cristolerával.
- b) Úgy alakult, hogy Cristolera és én akkoriban váltunk el.
- c) Abban az időben Cristolera és én véletlenül elváltunk.

40. Seguì un regolare annullamento.

- a) Törvényesen felbontottuk a házasságunkat.
- b) Szabályosan lenulláztam.
- c) Nagy újrakezdés előtt álltam.

41. Ero ancora una bella donna.

- a) Akkor még szép nő voltam.
- b) Még szép asszony voltam.
- c) Még mindig szép voltam.

42. Conobbi Briz, il grande finanziere.

- a) Ismertem Briz-t, a híres bankárt.
- b) Megismertem Brizet, a sikeres bankárt.
- c) Megismerkedtem Brizzel, a nagy bankárral.

43. Quando si nasce fortunate!

- a) Szerencsésnek születtem!
- b) Ilyen az, amikor jó csillagzat alatt születünk!
- c) Hát igen, amikor az ember lánya szerencsésnek születik!

44. Sempre più cosmopolita, sempre più in alto nella scala delle residenze umane.

- a) Egyre kozmopolitább leszek, egyre följebb az emberi ranglétrán.
- b) Egyre nagyvilágibb lettem, egyre magasabbra törtem a lakhelyek ranglétráján.
- c) Egyre világpolgárabbá válni, egyre tekintélyesebb városokban lakni.

45. Era una mania balorda, però soltanto oggi lo capisco.

- a) Egy ostoba mánia volt, de csak most értettem meg.
- b) Együgyű mánia volt, ma azonban már meg tudom érteni.
- c) Ostoba mánia hajtott, ma már belátom.

46. Divenuta ufficialmente Mrs. Briz, grazie ai miliardi del marito, non avevo più che l'imbarazzo della scelta.

- a) Miután hivatalosan is Mrs. Briz lettem, a férjem milliárdjainak köszönhetően csak a bőség zavarával kellett szembenéznem.
- b) Mikor hivatalosan Briz-né lettem, a férjem milliárdjai jóvoltából azt sem tudtam, hogy válasszak.
- c) Miután hivatalosan Mrs. Briz lettem, férjem milliárdjainak köszönhetően nem maradt más, mint a választás közötti ingadozás.

47. Mi stabili a Parigi, poi Parigi mi sembrò piena di polvere.

- a) Párizsban telepedtem le, de nemsokára Párizs is csak koszos kis porfészeknek tűnt.
- b) Párizsban telepedtem le, azután úgy tűnt, Párizs tele van porral.
- c) Átköltöztem Párizsba, de Párizs nagyon porosnak tűnt számomra.

48. Londra, per due anni. Ma anche Londra era un poco sorpassata.

- a) Két év London. De már London is kiment a divatból.
- b) Két évig London, de azt is meguntam.
- c) Két évig London. De Londont is felül lehetett még múlni.

49. Nuova York, finalmente, ecco l'ultimo traguardo.

- a) Végre New York, megérkeztünk az utolsó célponthoz.
- b) Végezetül New York, íme minden álmok netovábbja.
- c) Végre Új York az utolsó állomás.

50. La piccola provinciale siciliana aveva fatto la sua strada.

- a) A kis vidéki szicíliai megcsinálta a maga útját.
- b) A kis vidéki szicíliai lány célba ért.
- c) A szicíliai falusi kislány megtette útját.

51. Ma non era così come pensavo.

- a) De nem jöttek be a számításaim.
- b) De nem olyan volt, mint gondoltam.
- c) De nem úgy történt, ahogy gondoltam.

52. Per la gente «molto su», Nuova York era una cafonata insopportabile.

- a) Az elit réteg számára New York elviselhetetlenül közönséges volt.
- b) A „magasan álló” embereknek szemében New York egy kiállhatatlan otrombaság volt.
- c) Az előkelő ember számára New York sértő egyszerűsége egyszerűen elviselhetetlen.

53. I veri aristocratici ci stavano sotto lo stretto necessario.

- a) Az igazi arisztokraták nagyon kevesen voltak.
- b) Az igazi arisztokraták a létszükséglet alatt éltek.
- c) Az igazi előkelőségek csak a lehető legszükségesebb esetben tartózkodtak ott.

54. Preferivano Boston, Charleston. Città più vecchie, quiete, riservate.

- a) Inkább Bostont, Charlestont, ezeket a régebbi, csendes, visszafogott városokat kedvelték.
- b) Inkább mentek Bostonba, Charlestonba, a régi, ódon hangulatú, nyugodt kisvárosokba.
- c) Bostont, Charlestont kedvelték jobban. Azok régebbi, nyugodtabb, zárkózottabb városok.

55. E potevo io essere da meno?

- a) Értem volna be én kevesebbel?
- b) És én hogyan adhattam volna alább náluk?
- c) Lehettem így más, mint ők?

56. Tuttavia anche di là i raffinatissimi emigravano.

- a) Mindenesetre a legfinomabb emberek még innen is emigráltak.
- b) Mégis, a legkifinomultabbja onnan is elköltözött.
- c) Mindazonáltal az igazán igényesek onnan is elmentek.

57. Chi nei deserti, chi nelle isolette del Pacifico.

- a) Némelyikük lakatlan területekre, mások csendes-óceáni szigetekre.

- b) Ki a sivatagba, ki a Csendes-óceán valamelyik szigetére.
- c) El a sivatagokba, a Csendes-óceán kis szigeteire.

58. Anch'io mi avviai per quei pazzi itinerari.

- a) Én is elindultam ezen őrült úticélok felé.
- b) És én utánuk.
- c) Én is nekivágtam tehát ezeknek az őrült útvonalaknak.

59. Ahimè, la società più filtrata ed esigente ebbe a noia il Pacifico e i deserti.

- a) Ó, jaj, a legzártabb és legigényesebb társaság megunta a Csendes-óceánt és a sivatagokat.
- b) Jaj nekem! A legcivilizáltabb és legigényesebb társadalom megunta a Csendes-óceánt és a sivatagokat.
- c) De a legszürtebb és legigényesebb rétegek unták a Csendes-óceánt és a lakatlanságot.

60. Prese l'aereo verso est, ritornò alla vecchia stanca Europa.

- a) Kelet felé vette az irányt, és visszatért a régi, fáradt Európába.
- b) Repülőre ültek, és visszatértek a jó öreg Európába.
- c) Gépre szállt, keletnek, visszatért a régi, megfáradt Európába.

61. Non già per infognarsi nella volgarità di Londra o di Parigi. Macché.

- a) Persze nem azért, hogy alámerüljön London vagy Párizs vulgaritásában. Ugyan, kérem!
- b) Már nem azért, hogy London vagy Párizs közönségességében merüljön el. Épp ellenkezőleg.
- c) De ezúttal nem azért, hogy elmerüljön London és Párizs vulgaritásában. Hogyisne!

62. Andava in cerca di eremi ed esilii, di conventi, di ruderi e rovine.

- a) Remetelakok és barlangok, romok és omladékok keresésére indult.
- b) Elkezdtek remetelakokat, száműzetésre alkalmas helyeket, kolostorokat, romokat keresni.
- c) Ehelyett nekivágtak a csendes, eldugott helyeknek, a kolostoroknak, romos emlékműveknek.

63. E io dietro.

- a) És én utánuk.
- b) Én is ezt csináltam.
- c) És én követtem.

64. Proprio sopra il mio paesello siciliano sorgeva un castello diroccato.

- a) Éppen szülőfalvam felett emelkedett egy ősi, romos vár.
- b) Egészen pontosan az én kis szicíliai falucskám fölött magasodott egy omlatag kastély.

c) Pont a szicíliai szülőfalum fölött állt egy romos vár.

65. La moda!

- a) A divat!
- b) Nahát a divat!
- c) Mekkora a divat hatalma!

66. L'eleganza del saper vivere moderno!

- a) A modern élet eleganciája!
- b) A modern életmód eleganciája!
- c) A mai idők vivőrsége!

67. Un grande poeta peruviano ha fatto restaurare la bicocca, in breve il posto è diventato celebre.

- a) Egy nagy perui költő rendbe hozatta az erődítményt. A hely híressé vált.
- b) Helyrehozta ezt a kunyhót egy nagy perui költő, röviden szólva a hely híres lett.
- c) Egy nagy perui költő renováltatta a kis erődítményt, a hely rövidesen híres lett.

68. Oggi al mondo non c'è niente di più *chic* che possedere una casetta a Castellizzo.

- a) Most nincs semmi nagyúrabb a világon, mintha valakinek Castellizzóban háza van.
- b) Ma nincs a világon sikkesebb, mint ha van egy házacskád Castellizzóban.
- c) Manapság nincs nagyobb chic, mint házat venni Castellizzóban.

69. E così, gira e gira, ho finito per ritornare al mio paesello, proprio là donde sono partita.

- a) Bejártam a világot, és végül visszatértem a falumba, éppen oda, ahonnan elindultam egykor.
- b) Így aztán, körbe-körbe, karikára, végül visszajöttem az én kis falumba, éppen oda, ahonnan egykor elindultam.
- c) És így, annyi kóborlás után végül visszatértem az én kis falumba, pont oda, ahonnan elindultam.

70. E la sera, dalla mia stanza di bambina, guardo i lumi della città sul mare.

- a) És este, kislánykori szobám ablakából nézem a tengerparti város fényeit.
- b) Esténként gyerekszobámból a tengerre vetítődő városi fényeket nézem.
- c) És esténként, kislánykori szobámból bámulom a tengerparti város fényeit.

71. E certe volte ho l'impressione di essere ancora quella di una volta, e gli anni non siano mai passati.

- a) És néha az az érzésem támad, mintha még mindig ugyanaz a kislány lennék, és azóta egyetlen év sem telt volna el.
- b) Sokszor úgy érzem, hogy még mindig az vagyok, mint egykor, hogy az évek nem teltek el.

- c) És néha az a benyomásom, mintha még mindig ugyanaz lennék, mint akkor, és mintha azok az évek soha nem is múltak volna el.

72. E penso: laggiù è la vera vita, laggiù il mondo, l'avventura, il sogno!

- a) És arra gondolok, hogy odalent van az igazi élet, odalent van a világ, a kaland, az álom.
b) És arra gondolok: az ott lenn az élet, az a világ, a kaland, az álom!
c) Hiszen ott lent van az élet, ott történik minden, ott vannak az álmaim!

73. E fantastico un giorno o l'altro di partire.

- a) És arról ábrándozom, hogy előbb-utóbb elutazom.
b) Nagyszerű egy napon vagy egy másikon útra kelni.
c) Csodálatos egyik napról a másikra útra kelni.

74. Lo vede dunque che non è mai finita?

- a) Látja tehát, hogy sosincs vége?
b) Most már érti végre, hogy soha sincs vége?
c) Látja már, hogy soha nincs vége?

3.3. Fordítások elemzése

1. A c) megoldásról azonnal szembe tűnik a hosszúsága. A címtől általában azt várjuk, hogy legyen tömör, lényegre mutató, frappáns. Az eredeti cím talányos, a novella olvasásakor fokozatosan sejtjük meg a jelentését. A c) fordítás azonnal elárulja a lényegét így a mű hatását tönkreteszi. A túl szabad fordítás hibáján kívül a jóhangzás követelményét is megsértette a fordító, mivel az utunk-jutunk teljes rím használata nem indokolt. A b) megoldásban grammatikai cserét látunk, az ige jövő idejű. A novella mondanivalójához, amely a leállíthatatlan vágy, a befejezhetetlen, véget nem érő törekvés, nagyon jól illeszkedik a jövő idő. Ha jóhangzás szempontját érvényesítve megszüntetjük az [m] [l] hangkapcsolatot, még jobb megoldást kapunk: Sose lesz vége.

2. Az idéző ige konkretizálását, ami nagyon jellemző magyarra fordításkor, a b) megoldásban látjuk. Az idézet azonban szolgál fordításnak tűnik, a mondanivalót jobban kifejezné a jövő idő. Az a)-ban a *mondo* fordítása *élet*. Nem tudományos, hanem az élő ember nézőpontjából nézve a világ addig tart, amíg az élet, tehát szinonim fogalmak. Az asszony szájából életszerű az a) idézet. A c)-ben alkalmazott lexikai kihagyás valószerűtlenül rövid mondatot eredményezett. A központosítás tekintetében viszont a c) megoldás felel meg a magyar használatnak.

3. Az a) mondat olyan szituációban értelmezhető, amelyben a szereplők valamilyen külső hangra lesznek figyelmesek. Helyes az *ide* betoldása a b) és c) megoldásokban, ezzel a beszélő maga felé fordítja a hallgató figyelmét. Az *ide* az *un po'* teljes átalakításának is

tekinthető, tehát már nem szükséges a szó szerinti fordítás is: egy kicsit. A c) ettől hosszadalmas. Mindhárom fordító a magyar helyesírás szabályainak megfelelően felkiáltójellel zárta a mondatot.

4. Az a) megoldásban grammatikai felbontást látunk, egy olasz mondatot két magyar mondatban fogalmaz a fordító. Miért nem jó ez a megoldás? A „szicíliai vagyok” után pontot tenni azt jelenti, hogy felnagyítjuk ennek a súlyát, hogy önmagában ezzel mondtunk valami fontosat. Pedig a születési hely csak a többi információval együtt érdekes, szegény, elmaradott, világtól elzárt falu. A b) fordításban nem került kihagyásra az *én*. Abban a szituációban, amelyben egy asszony a hallgató figyelmét maga felé fordítva elkezd magáról mesélni, semmi nem indokolja az *én* kihagyását. Viszont a b)-ben kifogásolhatjuk a *sospeso* szó szerinti, szolgál fordítását, ami anyanyelvünket sértő hibát eredményezett: a falvak nem szoktak sziklák között függeni. Megbújni szoktak, a c) teljes átalakítása dicséretes megoldás.

5. Az a)-ban a *paradiso* főnév grammatikai csere folytán melléknévként jelenik meg, szinonimája kissé fennköltebb (c-ben *mennyei*). Az olasz általános alany helyett a falu főnév felvétele alanyként jó megoldási lehetőség, a mondat vége azonban túl kollokvialis stílusú. A b) fordítója a *si vede* szolgál fordítása helyett talált választékosabb kifejezést. A c)-ben az *onnét* kissé népies, világot járt arisztokrata hölgy nem használja. Meglepő bátorságra vall a mondat megszakítása, de nem sérti a kommunikációs funkciót. A főhősnő kissé nehezen, némi habozás után ejti ki a szülőföldjéről szóló fájdalmas ítéletet.

6. Az a)-ban a megszakítást áthelyezte a fordító a mondat végére, ezzel megváltoztatta a funkcióját. Eredeti helyén az elbeszélő elgondolkodik, mondja-e a falu nevét. A b) és c) fordítások a *hogy* betoldása révén kötőszóval kezdődnek. Ez azért jó megoldás, mert erősíti a beszélgetés jellegét. A *lasci perdere* 3. személyű felszólítás megőrzése kicsit nyers fordítást eredményez, udvariasabb a grammatikai csere révén nyert *hagyjuk*.

7. Az a) fordítás második felében (s talán a c)-ben is) megértési hibát látunk. A *sorvolare* ige nem a falubeliekre vonatkozik, ellenkezőleg, nagyon is figyelembe kell venni őket, ezért nem árulja el a főhős a falu nevét. A b) fordításban szereplő *földiek* az anyanyelvi kompetencia körébe eső hiba. A fordító nem mérlegelte a magyar szó pontos jelentését: a földiek az égiekkel szemben a Földön élőket jelenti, s nem pedig a falubelieket. A c) megoldásban a *sorvolare* ige első, nem átvitt jelentését építette mondatba a fordító, ezzel kicsit félreértelmezte és pejoratívabbá tette az emberek megítélését.

8. A *convenzionalmente* szó szerinti fordítása értelmetlen magyar mondatot eredményezett (b), hiszen hagyományosan valamit valahogyan neveznek, itt viszont a főhős döntése az elnevezés. A c)-ben látjuk, hogy a megőrzés dilemmáját a tulajdonnév lefordításával oldotta meg a fordító, mert beszédes névnek tekintette. Az érv elfogadható, miért nem szerencsés mégsem ez a megoldás? Magyarországon nem jellemző (ha van egyáltalán) kicsinyítőképzős falunév. Aki talál egy jó magyar elnevezést, ami a vár főnevet tartalmazza, ügyeljen arra, hogy a novella végén ne szinonimát (pl. kastély) használjon!

9. A *bene* tipikusan olyan szó, amelynek fordítását a kommunikációs funkciója határozza meg. Vegyük figyelembe, hogy bekezdést indító helyzetben van. Az a) fordítás valaminek a lezárását fejezi ki, ezért nem megfelelő. A b) fordítás beleegyezést, elfogadást jelent, ami a *bene* gyakori funkciója, de itt a c) adja vissza leginkább a kommunikációs célt: egy lélegzetnyi szünetet tart az elbeszélő, mielőtt hozzáfog a történethez.

10. Az a) fordítás első fele szó szerinti, szolgai. A b) az utalószó betoldásával még nehezkesebb, s szükségtelenül hangsúlyozza a szobát. A c)-ben látható jelentésösszevonás természetesebb magyar mondatot eredményez. A mondat második fele: az a) fordításban a *messzeségben* poétikus hangulatú szó, jó megoldás a *stesa lungo il mare* összevonása *tengerparti* jelzővé. A b)-ben a *tenger partján* birtokos szerkezet nehezkés, a c)-ben a *nyúlt el* igekötős ige szokatlan.

11. Az a)-ban a 4 mondat összevonása nem volt jó döntés. A felsorolásnak stilisztikai ereje van, a szaggatottság az emlékek felidézését, a lelkesedés fokozódását jelzi. A fordítás inkább a mozgalmasságot, mint a fények csillogását fejezi ki. A b)-ben a *límpások* szinonima-választás megkérdőjelezhető. Az *és*-ek mechanikus ismétlése sem kötelező. Az *accesi* felbontásakor választott ige: *szűrődött ki* ellentétes a mondat céljával, csökkenti a fényáradat, a ragyogás hatását.

12. A kérdő mondat fordítása a c)-ben szolgai, magyarul helytelen. A vessző szükséges, tehát a b) jó. A második mondat fordítása az a)-ban megértési hibát mutat. A b) és c) között aszerint választhatunk, hogy mi illik jobban a kontextusba: inkább mondjuk, mint csináljuk.

13. A mondat eleje mindhárom fordításban megfelelő. Az (ablak)párkányra könyökölünk ill. támaszkodunk, s nem pedig *nekitámaszkodunk* az ablakpárkánynak, tehát a c) megoldás az anyanyelvi kompetenciát sérti. A *rimiravo* lehetséges magyar szinonimái közül a *nézegettem* (a) kevésbé jó megoldás, mint a másik kettő: csodáltam, gyönyörködtem. A *quelle* mutató névmásként való fordítása nem szükséges (a, b), mivel szövegszervező anaforikus elem, visszautal az előző mondatokra. Magyarban erre itt elegendő a határozott névelő.

14. Az a) fordítója elmulasztotta a létigét konkretizálni, az *il sogno* fordításánál viszont grammatikai cserét alkalmazott, többes számba tette a főnevet. Ez jobban illik a jövőre vonatkozó, körülhatárolatlan vágyakhoz. S még jobban az *álmaim* megoldás. A b)-ben a *laggiù* fordításánál elveszett az összetett szó első eleme. Az *era* konkretizálása (zajlik) megfelelő az *élet* és *világ* főnevekhez, de az *álmhoz* nem. A c) fordítója ezt észrevette, és két igét alkalmazott. Ezen kívül betoldotta az *igazi* jelzőt, ami összhangban van a mondanivalóval, kifejezőbbé teszi azt – viszont a novella végén *vera* jelzővel megismétlődő mondatot megfosztja a nyomatékosítás lehetőségétől.

15. A c)-ben összevonást látunk. Az amúgy is hosszú mondathoz kapcsolni még egy mellérendelt mondatot nem szerencsés. A *tanto feci* fordítása viszont a c)-ben a legkifejezőbb. Az a) megoldás veszteséget okoz, az alanyváltás (én helyett a szüleim) miatt az elbeszélő aktivitása kevésbé jelenik meg. A c)-ben a *mandarmi a vivere* összevonása: *költöztek* ügyes megoldás. *Így folytathattam a tanulmányaimat* mondatban az [a] monotóniája nem tűnt fel egyiküknek sem. Elkerülhető lett volna az *Így folytatni tudtam a tanulmányaimat* megoldással.

16. Az a) és a b) fordítás is jó, megőrizhető az eredeti mondatstruktúra, s össze is vonható. A c)-ben kifogásolható az örül (öröm) és örül szavak szójátékot idéző párba állítása.

17. Az a) fordítás jó, egy apró szórendi hibát tartalmaz: *De alig voltam egy hónapja* helyett *De alig egy hónapja voltam* szórend helyesebb. A b)-ben megértési hibát látunk:

tudomásomra jutottak történetek. A *molto* fordítása kimaradt a b)-ből és c)-ből, pedig az indokolja a megittasult, elragadtatott lelkiállapotot, a nagy kontrasztot. A c)-ben a jóhangzást sérti az [a] monotóniája: elragadtatva hallgattam azokat az...

18. A c)-ben teljes átalakítást látunk, a másságot maximálisan kifejezésre juttatta a fordító. Az a) is jó megoldás, az *ők* alany betoldása szükséges volt, hiszen a magyar főmondati ige egyes szám első személyű. A b) igéje E/3. személyű (tűnt), mégis hiányos a mellékmondat, hiányzik az alany, pl.: Úgy tűnt, hogy *az* teljesen más világ.

19. A c)-ben a *nyomorult* jelzőt kifogásolhatjuk, nem illik a városra. Szinonimaválasztási hiba a *civiltà*-t kultúrának fordítani, itt most komplexebb jelentéséről van szó. A *civilizált világ* jelzős szerkezet elfogadható, a b)-ben a *civilizáltak* állítmányi szerepben szokatlan.

20. Az a) szolgál fordítás, a *meg* igekötővel a befejezettséget is ki lehetett volna fejezni. A c) fordítója a szórendet megváltoztatta, s az igét szép idiomatikus kifejezéssel fordította.

21. Az a)-ban a grammatikai áthelyezés, az értelmező jelző előre hozása eltolja a mondat értelmi hangsúlyát. A *nemesember* szinonimaválasztási hiba, a *báró* úgyis mutatja a nemesi rangot, a tökéletes jelzőhöz pedig jobban illik az *úriember*. A b)-ben szolgál fordítást mutat a *báró* tulajdonnév előtti pozíciója. A megőrzés dilemmájában a c) fordítója lényegében az idegen szó megtartása mellett döntött. A nagyravágyó asszony szájából hitelesen hangzik.

22. Az olasz mondat értelmi hangsúlya nem az *aveva* ígére, hanem a *palazzo magnifico*-ra esik, tehát jobb a magyar mondatot a *volt* ige helyett a *csodás palotával* kezdeni. A b) fordításban zavaró az alliteráció: pompás palota. A *varázslatos kastélyról* könnyen asszociálhat az olvasó a Vidám parkban található elvarázsolt kastélyra, ami nem kívánatos. Vegyük figyelembe az olvasó háttérismereteit.

23. Az *accettai* ige szó szerinti fordítása a c)-ben (elfogadtam) nem fejezi ki a maga komplexitásában a cselekvést, mint az a) és b) fordítások. A *kedveltem* (a) választása a *szerettem* helyett érdeklázassággá fokozza le a kapcsolatot, az ember saját magáról talán ezt nem állítja. Magyarázó mellékmondati kötőszót egyik fordító sem vélt szükségesnek, pl. *hiszen, mivel*. A b) fordításban egy mondat felbontása két mondattá jó megoldás, hiszen az olasz mondat három ragozott igéjével szemben az a) és b) öt ragozott igét tartalmaz. Persze, a *di una volta* szerkezetet nem feltétlenül szükséges igésíteni, jó a c) megoldása: egykori. Az *essere* jelen vagy jövő időben fordítása értelmezés kérdése. *La piccola provinciale* jó fordítása az a).

24. Az a) fordítás megértési hibát mutat, nem *ismertem*, hanem *megismertem*. A határozott névelő használata sem indokolt. A b)-ben jó megoldás a *signori* lexikai felbontása *urakká* és *hölgyekké*.

25. Az *ogni tanto* fordítása a c)-ben megértési hiba: nagy ritkán. Az *affascinanti* a b)-ben grammatikai csere folytán igévé vált (megbabonáztak), ez jó megoldás lehet, de felsorolásszerűen követi a *raccsoltak* ige, ami teljesen más szemantikai tartalma miatt megkérdőjelezhető. Persze, megértési hiba is. A *parlavano con l'«erre»* jelentését az a) fordítója értette meg, de a fordítás túl magyarázó jellegű, két olasz beszélgető között valószerűtlen. A d) megoldásban jó a *római módra* betoldása, ami a magyar olvasóval tudatja,

hogy tájnyelvi sajátosságról van szó. Az átlagostól eltérő pletyka jelzője magyarul nem óriási, hanem pl. (más hallgatói megoldások szerint) hihetetlen, megdöbbentő, szenzációs. Az utolsó tagmondatot a b) fordítója tévesen értelmezte, szó szerint az átvitt jelentés helyett.

26. A mondat értelmi hangsúlya Rómára esik, jó a c) fordítás, ahol a mondat elejére kerül. A *sognare* jelentéscserélés eredményeképpen *vágní* lett az a) fordításban. Ez jó lehetne, de az elkezdtem ígével szokatlan párt alkot, jobb lenne a *vágyakozni*.

27. Az a) fordításban a *buco* teljes átalakítás folytán *porfészek* lett, ami egy kicsi, elmaradott település kifejező szinonimája. A *respirare* jelentésbővítése *létezéssé* szintén elfogadható, bár a *porhoz* jól illett volna a levegővételi nehézség is. A b)-ben a *da non poterci respirare più* összevonása egy jelzővé (levegőtlen) ügyes megoldás. A c)-ben a *szűk* jelző a nagyobb városokkal szembeállítva elfogadható, a levegővétellel nehezebben kapcsolható össze.

28. A *Dài e dài* fordítása a c)-ben jó, az a)-ban és b)-ben megértési hibát látunk. A b)-ben az *egy-kettőre* helytelen betoldása is ezzel függ össze. A mondat második felében a b) és c) fordítói antonim fordítást alkalmaztak, a c) ígéválasztása eredetibb. Az a) megoldásban szó szerinti fordítást látunk (krajcár), ami disszonánsan hat egy báró vonatkozásában.

29. A grammatikai áthelyezés, azaz szórendcsere (c) azért indokolt, mert a hangsúlyos mondatrész a magyarban az ige előtt áll. A mondat értelmi hangsúlya a hön áhított célpontra, a fővárosra esik. A nagybetűs szókezdet is a nagy érzelmi kötődést fejezi ki. A *felköltöztünk* és *elköltöztünk* igekötős igék közül az első jobb, hiszen egyaránt kifejezi a társadalmi ranglétrán való feljebb jutást, s a földrajzi értelemben Szicíliából „északra” költözést.

30. Az a) fordításban azonnal feltűnik a /a/ hang okozta monotónia. A b)-ben jó a *no* visszakérdezés nem szolgál fordítása: ugye? A c)-ben jó döntés a *most már* időhatározószók betoldása, melyek anaforikus elemként utalnak a megelőző, vágyakozással és mesterkedéssel teli időszakra, amelynek célja és végpontja a költözés pillanata.

31. A c) antonim fordítás. A *paesello* szinonima-választási problémája az a)-ban szó szerinti fordítással lett megoldva, a b)-ben életszerűbben, hiszen városból költözik fel a hősnő, s Rómát faluhoz hasonlítani túl groteszk. Mindhárom fordító bátran tehetett volna felkiáltójelet a magyar mondat végére.

32. Az a)-ban látunk egy, az olasz nyelvi kompetencia körébe eső hibát. Megértési hiba a *macska-egér harc* fordítás? Nyilván nem. A fordító valószínűleg nem hallott a rókavadászatról, mint úri hobbiról (kulturális kompetencia), s ezért alkalmazott teljes átalakítást. A b)-ben az *internazionali* lexikai felbontás következtében *a világ minden tájáról*, ami jól illik az elbeszélő szájába. A *társaságok* kihagyása viszont információ-veszteséget jelent. A c)-ben a *grandi nomi* lexikai összevonása *hírességekké* jó megoldás.

33. Az a) szolgál fordítás, értelmezhetetlen, az elbeszélés hallgatója nem akar semmit. A b) fordítás következhetne az előzőekből, de a fordítandó mondat nem ezt a gondolatot fejezi ki. A c) fordítója el mert szakadni az *akar* igétől, de ő sem tudta értelmezni a kérdés kommunikációs funkcióját. A beszélő megszólítja képzeletbeli hallgatóját, hogy figyelmet fokozza, mert valami fontosat, talán meglepőt fog mondani. Magyarul: De tudja mit?

34. Egy, kettő és három mondatos megoldásokat látunk. A b) fordítás egyetlen mondata túlzottan hosszadalmas, körülményes. A *bella vita* fordítása viszont találó: édes élet. A c) fordításban nézőpontbeli különbség van az a)-hoz és b)-hez képest: oda, Rómába. Az a) fordításban használt *turistacentrum* nem illik sem Buzzati, sem a signora szájába.

35. Az a)-ban anyanyelvi kompetenciát sértő hibát látunk, nem létező szót használ a fordító: világfőváros. A *vero* fordítási szinonimái közül az *igazi* és *valódi* jó, a *tényleges* nem jó, hiszen tényszerűen Rómában laktak. A b)-ben a mondatvégi betoldás indokolatlan, a formális, kontaktusfenntartó visszakérdezést valódi kérdéssé nagyítja.

36. Mi a különbség az *irigykedik* és *irigyel* között? Az irigykedés az irigykedő jelleméhez tartozik, s általánosságban is értelmezhető. Az irigylés tárgya konkrétan megfogalmazható. Jelen szövegben ez utóbbiról van szó. A c) fordítás az *annysira* névmás betoldásával életszerűbb, de Buzzati tömör stílusát kissé fellazítja.

37. A b) szolgál fordítás, a magyar mondás helyes alkalmazását a c)-ben látjuk. Az a)-ban az értelem szerinti fordítás teljes átalakítással valósult meg.

38. A nevek helyesírásáról megállapíthatjuk, hogy az Etoile-t ékezettel írják, az olasz névelő nem szükséges a magyar mondatba, és csak akkor kapcsoljuk kötőszóval a toldalékot, ha a szóvégi betű és kiejtett hang eltérnek egymástól, azaz a Piccadillyre. A választott igék szinonimák, mindhárom jó, csak intenzitásbeli különbség van köztük.

39. A *véletlenül* az időszakra vonatkozik, nem a válásra, tehát a c) fordításban megértési hibát találunk. A b)-ben látható nem szolgál fordítás, hanem értelem szerinti teljes átalakítás nagyon jó megoldás: Úgy alakult, hogy... Az a) mondat szerkesztése (elhagytuk egymást valakivel) nyelvhelyességi szempontból megkérdőjelezhető.

40. Ennek a mondatnak a megértéséhez azzal a háttérismerettel kell rendelkezni, hogy Olaszországban a válás két lépésben zajlik, a *separazione* (különélés) után meghatározott idővel következhet a *divorzio* (hivatalos válás). Az *annullamento* tehát a házasság szabályos megsemmisítésére vonatkozik, nem pedig a feleség lenullázását, megsemmisülését jelenti. Az a) fordítás jó, a b) és c) fordítások e kulturális háttérismeret hiányáról árulkodnak. A c) fordítója felismerte, hogy nem érti egészen biztosan a mondatot, ezért kitalált valami odaillőt. Ezzel a túl szabad fordítás hibáját követte el.

41. Az a) mondatban az *akkor* betoldásával eltolódik az értelmi hangsúly, azt az előfeltevést tartalmazza, hogy most már csúnya vagyok. A b)-ben az *asszony* szó választását kifogásolhatjuk, hiszen ha nem is kizárólag, de használata zömében férjezett nőt jelent. A c)-ben lexikai kihagyással oldódott meg az asszony-nő dilemma, ami nem értelemzavaró, hiszen E/1. személyű az elbeszélés.

42. A *conobbi* fordítása, mivel befejezett igeidőben van, helyesen *megismertem*. Az a) megoldásban az *ismertem* értelmezési hiba. A tulajdonnév toldalékolása helyesen *Brizt*. A *grande* szolgál fordítása nem annyira kifejező, mint a másik két megoldás, ahol a lexikai függvény figyelembe vételével választottak szinonimát a nagyság átvitt értelmű kifejezésére a fordítók.

43. Az olasz általános alanyt a b) fordítója is általános alanyként adja vissza, többes szám első személyben fogalmaz, és a *szerecsés* jelzöt magyar idiomatikus megfelelőjével cseréli fel. A c)-ben is általános alanyt látunk, és még a nőnem is kifejezésre kerül betoldás formájában. Mivel ez a mondas ilyen formájában nem él, valószínűleg az olvasók egy részének tetszik, más részének nem. Az a) fordításban grammatikai csere folytán egyes szám első személyűvé vált az alany. Ez az átalakítás nem indokolt, hisz elvész az az általános érvényű mondanivaló, hogy *vannak* olyan nők, akiknek minden sikerül.

44. Az olasz mondat hiányos, nem tartalmaz ragozott igét, így a fordítónak nagy értelmezési szabadságot nyújt. Az a) és b) fordítói egyes szám első személyben fogalmaznak, egyikük jövő időben, másikuk múlt időben. A c) fordítója főnévi igenévvel, személytelenül fogalmaz. Mivel a novella egyes szám első személyű visszaemlékezés, a b) megoldás állhat legközelebb az alkotó szándékához. A *kozmpolita* fordítási szinonimáit tekintve b)-t jó választásnak ítéltjük, a c) megoldás anyanyelvi hiba, hiszen főnevet nem fokozunk. Az a) problémásabb. A *kozmpolita* lehet melléknév (kozmpolita viselkedés), s lehet főnév, a kozmpolita ember kozmpolita. Adott mondatban utóbbiról van szó, tehát nem fokozható. A mondat második részéről: az a)-ból hiányzik a lakóhelyre utalás, a b) jóhangzást sért, a *lakhelyek ranglétrája* nehezen ejthető, élő ember így nemigen fogalmaz, a c)-ben az *egyre tekintélyesebb városok* jó fordítási szinonima, csak egy megfelelő ige betoldása hiányzik, pl. vágytam, szerettem volna lakni, stb.

45. Az *essere* igét a c) fordítója konkretizálta. Határozatlan névelő nem szükséges a magyar mondatba. A második tagmondat fordításában a b) megoldás megértési hibát mutat. Az a)-ban a *most* értelmezési hiba, az *oggi* időhatározó inkább tágabban értendő, mint szűkebben: manapság. A c)-ből formailag hiányzik a *però soltanto* fordítása, ám a *már* időhatározósó jelentéscsere útján ugyanazt kifejezi.

46. A b)-ben a *Mrs.* nacionalizálását látjuk, amit semmi nem indokol. A c) fordítás vége nyelvhelyességi hibát tartalmaz, zavaros mondat. A választás lehet nehéz, zavarbaejtő, az ember ingadozhat a lehetőségek között, de nem a választás között.

47. Az a) és b) megoldások szórendi cseréje jobb, mint a c) szolgai szórendje, hiszen a nehezen kiválasztott város hangsúlyos. A b) fordítója a *port* túlságosan szó szerint értette.

48. A két olasz mondat összevonása egy magyar mondattá nem szerecsés. A pont egy kis szünetet jelent konkrét és átvitt értelemben is. A b) fordítója egy másik grammatikai cserét is végrehajtott, egyes szám első személyben fogalmaz Londonnal kapcsolatban. Mivel Párizsról első személyű volt a megnyilatkozás, itt is elfogadható, akárcsak az általános megfogalmazás, amely a később megfogalmazandó divathullámhoz kapcsolódik.

49. A *végre* alkalmasabb szinonima, mint a *végezetül*, hiszen érzelmi töltése van, örömet is kifejez. A c)-ben az amerikai város olasz nevének magyarra fordítását látjuk, ami helytelen megoldás. Az a) fordítója betoldott egy igét, kérdéses, hogy a többes szám első személy a legjobb forma-e, vagy az egyes első. Az *utolsó állomás* túl tárgyilagos, érzelemmentes.

50. Az a) szolgai fordítás. Nem ennyire feltűnően, de a c) is az. A b) értelem szerinti fordítás, jelentéscsere útján a következményt fogalmazza meg.

51. Egyéni értelmezés szerinti három különböző, de egyaránt jó megoldást látunk. A b) szó szerinti fordítás, de itt elfogadható. A c)-ben az *era* jelentéskonkretizálását látjuk, ami némi jelentésmódosulást eredményezett: a város ill. az életmód milyenségéről a hangsúly időbeli síkra került át. Az a) fordítója értelem szerinti fordítással próbálkozott. Ebben a mondatban a főszereplő karaktere a domináns, a törtető, számító asszonyé.

52. A b) fordítója megőrizte az idézőjeles megoldást, ami megenged nem szokványos szóhasználatot, a *magasan álló* mégis zavaró, túl konkrét a jelentése az átvitt használathoz. Ugyanennek a mondatnak a végén az *egy kiállhatatlan otrombaság* szerkezetében az olaszt utánozza. Természetesebbnek tűnik a New York-ot minősítő másik két megoldás. Másrészt a *kiállhatatlan* jelzővel nehéz természetű embert szoktunk illetni. A c) fordításban jóhangzást sértő: egyszerűsége egyszerűen... A *cafonata* jelentésfelbontása *sértő egyszerűséggé* lehetséges, de ebben a szövegösszefüggésben, New York vonatkozásában értelmezési hiba. Pontosabb az a) fordításban olvasható *közönséges* jelző.

53. Az a) és b) fordítások megértési nehézségről árulkodnak. Ez túl szabad fordítással került palástolásra az a)-ban, és értelmetlen mondatot eredményezett a b)-ben.

54. Az a)-ban az ige mondat végére helyezése nem magyaros. A b)-ben a *kisváros* szóválasztási hiba. A c)-ben a városnevek előre helyezése nem jó, túl nagy hangsúlyt kapnak, pedig nyilván csak példászerű a felsorolásuk. Bár a *più* mindhárom jelzőre vonatkozik, nem feltétlenül kell megismételni a *-bb* jelet, a szövegösszefüggésből úgymint tudjuk, hogy New York-kal való összevetésről van szó.

55. Az a) fordítás jó. A b) is jó tartalmilag, de kicsit hosszú, nehézkes. A fordító betoldott két szót: hogyan, náluk. Az első jó ötlet, a másodikra nincs feltétlenül szükség. Az olasz mondateleji *E* fordítása nem mindig *és*, lehet *nos*, *hát* stb. A c) fordítója általánosabban fogalmazza meg az előkelő emberekkel való azonosulást.

56. A *raffinatissimi* felbontása szükséges, különben nem létező szót kapunk (b). A *di là* az a) fordítójánál *innen*, ezzel az útvonal képzeletbeli követését érzékletesebbé teszi. Az *emigrál* ige magyarul kivándorol, hazáját elhagyja. Lehet több helyről *is* emigrálni, mint az a) megoldásban látjuk? Az *elköltözik* ige alkalmas a célra, az *elementek* túl általános.

57. A *némelyikük-mások* szópár helyett a *ki-ki* kellemesebb hangzású. A helynevek többes számát az a) és a c) fordítója megtartotta, a b) fordítója nem, de ez összhangban van a *ki* alannyal. A c)-ben nincs kifejezett alany (folytatja az előző mondatét), az *el* igekötővel a mondat értelmi hangsúlya a helymegnevezésről áttevődik a menekülés mozzanatára.

58. Az a) fordítás jó. A b)-ben kihagyást látunk, ami veszteséget okoz, hiányzik az utólagos negatív minősítés. A *nekivágtam* jó szinonima-választás, az *elindultam*hoz képest tartalmazza azt is, hogy nehéz dologhoz, elszánással fog hozzá. A mondat azonban nehézkes, a két *-nak*, *-nek* ragtól kissé igénytelen. S az *itinerari* szolgai fordítása elgondolkodtató: útvonalnak vágunk neki, nem inkább az útnak?

59. Az *ahimè* indulatszó kihagyásával a c) fordításból elveszik a mesélő érzelmi megnyilvánulása. A *società* ebben a szöveggörnyezetben nem társadalom, a b)-ben értelmezési hibát látunk. A *filtrata* szó szerinti fordítása nehezen elfogadható jelzős kapcsolatot eredményezett a c)-ben: legszürtebb rétegek. *Zárt* lehet az előkelők társasága, ez

jó szinonima. Az ige fordítása a c)-ben nem jó, a befejezettséget a *meg* igekötővel fejezzük ki. A *deserti* grammatikai csere folytán lehetne egyes számú is. A c)-ben jelentéscserét látunk, a *lakatlan vidék* elvont jelentésében szerepel.

60. Az a)-ból a repülő, a b)-ból a kelet maradt ki, c) mindkettőt tartalmazza, de felsorolásszerűen, így szaggatott a mondat. A *vecchia stanca* jelzők szó szerinti fordítása idegenül cseng *Európa* mellett. A *jó öreg* átalakítás a célnyelvi szokásokat figyelembe veszi.

61. A *già* jelentése itt nem *már* (b), de kétségtelenül beilleszthető volt a szövegbe. A *vagy* kötőszó észre cserélésének nincs különösebb következménye a szövegre nézve, ugyanakkor nem is indokolja semmi. A c)-ben nem létező magyar szót olvashatunk: volgaritás. A *macché* magyar megfelelői (helyesen) felkiáltójelet kaptak a)-ban és c)-ben. A b) fordítója nem indulatszót választott, hanem a szöveg folytatását anticipálta.

62. Az ige egy hosszú mondat végére helyezni nem magyaros (a), ugyancsak nem szerencsés az *elkezdték keresni* ilyen mértékű elszakítása egymástól (b). A c)-ben nyelvhelyességi hibát okoz a *nekivágtak* ige használata. Vagy nekivágtak a keresésnek (t. é. hozzáfogtak), vagy nekivágtak az útnak, de semmiképp sem a helyeknek, kolostoroknak. Az *emlékmű* és *műemlék* paronim szavak felcserélést látjuk a c) fordításban.

63. Az a) fordítás jó. A b)-ben azt látjuk, hogy a fordító betoldott egy ige-t, ami jó ötlet, de a *csináltam* igénytelen megoldás. A c)-ből hiányzik egy tárgy, például *őket*.

64. Az a)-ban használt *szülőfalvam* nem használatos forma. Az *ősi* betoldása a fordító fantáziájának a terméke. A b) mondat a szükségesnél bőbeszédűbb. Az *egészen pontosan* helyett elegendő az a)-ban látható *éppen*, vagy a c)-ben látható *pont*. A *paesello* fordításánál sok a *kis* jelzőt és kicsinyítő képzőt is alkalmazni. A birtokos személyrag mellett az *én* névmást sem szükséges használni. Az a) és c) fordítói beépítettek a mondatba egy ismert információt, így lett a faluból szülőfalu.

65. Az a) szolgai fordítás, a magyarban általában explicitebben fogalmazunk. (Emlékezzünk a lexikai felbontásra: I giovani! - Ilyenek ezek a fiatalok!) A b)-ben betoldást látunk, ami azonban inkább csodálkozást fejez ki, mint felismerést. A c) fordítás tartalmilag jó, létezne rövidebb megoldás is?

66. Az a) és b) fordítások nagyon hasonlóak. A b) fejezi ki pontosabban az olasz mondat jelentését, életmódról beszél, az élet eleganciája vonatkozhat másra is, például a körülményekre. A *vivórség* francia eredetű idegen szó, tanácsos a magyar megfelelőjével próbálkoznunk: életművészet.

67. Az *ha fatto restaurare* fordítása az a)-ban jó, a b)-ben megértési hibát látunk, a műveltető szerkezet elkerülte a fordító figyelmét, a c)-ben a szinonima-választást kifogásolhatjuk, mivel az idegen eredetű szónak van magyar megfelelője. A szövegösszefüggés alapján a *bicocca* inkább erődítmény, mint *kunyhó*. Vigyázni kell, hogy ne nevezzük ugyanazt az építményt két teljesen különböző jelentésű szóval, pl. egyszer kastély, máskor kunyhó. Az *in breve* jelentése *egyszóval*, az a) fordítója kihagyta, a c) fordítója félreértette. Mindkettőben törés van a két (tag)mondat között.

68. Az *oggi* helyes fordítása: manapság. A *chic* francia helyesírásának a megőrzése nem szerencsés, hiszen van magyar írásmódja: sikk. A *sikkes* más szavakkal divatos, elegáns. A *mint ha* itt külön írva helyes. A *possedere* ige főnévi igenévi formában, személytelenül jelenik meg, a fordításokban három különböző megoldást látunk: a c)-ben főnévi igenevet, az a)-ban határozatlan alanyt, a b)-ben általános alanyt egyes szám második személyel kifejezve.

69. A *gira e gira* fordítása a b)-ben stilisztikailag kifogásolható, inkább gyerekmondókába illő. A *ritornare* különböző értelmezés szerint *visszajöttem*, ill. *visszatértem*. Jelenleg a szülőfalujában él a főhős, de a novella első mondatai arra utalnak, nem ott meséli el a történetét.

70. A magyar nyelvben ritkábban kezdünk *éssel* mondatot, mint az olaszban. Két mondat összekötésére meggondolható a *s* kötőszavunk is. Az a) fordítója betoldotta az *ablak* szót, így explicitebbé tette a helyet. A *guardo* konkretizálását látjuk a c)-ben. A *città sul mare* tengerparti várost jelent, a b) fordítója tehát félreértette, ám így is szép lehetne a kép, ha a *vetítődő* melléknévi igenév helyett jobban hangzó szót talált volna.

71. A *certe volte* jelentése nem *sokszor*, a b) fordítója hibázott. Az *essere* az a) és c) fordításokban *lennék*, a b)-ben *vagyok*. Előbbi forma árnyaltabban fejezi ki az érzés bizonytalanságát, de az utóbbi is lehetséges. Azonban a b)-ben nyelvhelyességi hiba a *mint* kötőszó használata. Helyesen: az vagyok, aki egykor, vagy pedig: olyan vagyok, mint. A mondat végének fordítása jó az a)-ban, a b) szűkszavú, a c) bőbeszédű. Az *azok* mutató névmásra nincs szükség, és a *nem is múltak volna el a soha* nélkül is ugyanazt fejezi ki.

72. A kettőspontos formai megoldást a b) fordítója őrizte meg. A novella elején elhangzó hasonló mondattal szemben itt az életnek van egy jelzője, *igazi*, s ez mintegy megerősíti a korábbi feltételezést. Kár volt kihagyni. A *kaland* és az *álom* szavak többes számban alkalmasabbak lennének az izgalmasnak ígérkező élet jellemzésére. A c) fordítója kihagyta a *penso* fordítását, és egy magyarázó kötőszóval kezdi a mondatot, de ez a viszony téves értelmezést mutat. Az *avventura* lexikai felbontása lehetséges megoldás. A *van* ige többféleképpen konkretizálható lett volna, pl. az élet zajlik, a világ és a kalandok vonzanak, odahúznak az álmaim stb.

73. A *fantastico* ebben a mondatban ige, s nem melléknév, tehát a b) és c) fordítója megértési hibát követett el. *Egyik napról a másikra* szintén hibás fordítás, hiszen ez a magyar kifejezés azt jelenti: hirtelen, váratlanul. A b) fordítója jól dekódolta az *un giorno o l'altro* jelentését, de a megformálás nyelvileg nehézkes. A *partire* fordítása az a)-ban *elutazom*. Igényes szövegértelmezés után nem ez a hétköznapi szó tűnik a legjobb megoldásnak, sokkal kifejezőbb, nyughatatlan vándorhoz jobban illő a másik két fordító megoldása: *útra kelni*.

74. A *vedere*, akárcsak a magyar *lát* ige, nem csak a szemünkkel való látást fejezi ki, hanem az értelmünkkel való belátást is. Ezért elfogadható a b) fordítás is: *érti*. A három határozó azonban sok, különösen a *végre* használata nem tanácsolható (a tetszetős rím ellenére), türelmetlenséget sugall, a hallgató/olvasó nehéz felfogására céloz. A *sosincs*, *soha sincs* és a *soha nincs* között minimális különbséget érzékelünk. A *soha* megtartása önálló szóként nagyobb nyomaték lehetőségét adja, s az alliteráció kellemes hangzásává teszi a b) megoldást: *soha sincs vége*.

3.4. Második szöveg

Amurri: Tifo in sala d'attesa

(Sala d'attesa della maternità. Il petulante sta fumando una sigaretta. Un altro uomo cammina nervosamente su e giù.)

- Lui: Anche sua moglie è in sala parto?
L'altro: Sì.
Lui: Primo figlio?
L'altro: Perché? Anche lei?
Lui: Qua la mano, collega!
L'altro: Molto piacere...
Lui: Grande giornata! Peccato solo che sia domenica.
L'altro: Già.
Lui: E che allo stadio ci sia la partita più eccitante dell'anno! Roma – Lazio...
L'altro: Come ha ragione! È una vera sofferenza non poterci andare. Ma, cosa vuole, poi mia moglie si offendeva...
Lui: Per carità, le donne non si compenetrano mai! Romanista anche lei?
L'altro: No, laziale.
Lui: Ah.

(I due si guardano con meno simpatia. La conversazione langue. Improvvisamente si apre la porta ed entra l'infermiera.)

- Infermiera: Il signor Rossi?
Lui: Sono io!
Infermiera: Lei è diventato padre proprio adesso!
Lui: (lanciando in aria il cappello) Alè! Laziale, beccati questo: uno a zero!

(Si mette a sventolare una bandierina che ha tirato fuori dalla tasca interna della giacca.)

- L'altro: Si vedrà! Siamo soltanto ai primi minuti del parto, caro lei...
Lui: Ma intanto io ho fatto un figlio e lei no!
L'altro: Infermiera, ma che fa mia moglie, dorme?
Infermiera: Vado a vedere, signore...
Lui: (in preda alla solita euforia) È finito er tempo cupo, forza pupo!
L'altro: Ma stia zitto! Non canti vittoria troppo presto!
Infermiera: (tornando) – Signore! Anche lei è padre!
L'altro: Tiè! Pareggio!
Lui: Infermiera! Ma è sicuro? Non sarà stata una svista dell'ostetrico?
Infermiera: Ma che cosa dice, Signore! (esce offesa)
L'altro: Uno a uno! Lo sapevo, lo sapevo che avrebbe segnato subito anche mia moglie!
Lui: E capirai! Magari si sarà aiutata con l'anestesia.
L'altro. Vuol forse insinuare che il mio neonato non è regolarmentare?

Lui: E che ne so io se è regolarmentare? Mica c'ero, quando sua moglie l'ha fatto!

L'altro: Lo ridica, se ha coraggio!

Infermiera: (arrivando trafelata) Signor Rossi...

Lui: Che c'è? Non mi dica che m'hanno annullato il pupo!

Infermiera: Un altro! Le è nato un altro figlio!

Lui: (con un grido inumano) Goal! Due a uno! Laziale, e mo' come te metti?

L'altro: Ma infermiera, è sicura?

Infermiera: Sicurissima! Ero lì! (Se ne torna in sala parto.)

Lui: (in preda a smodata allegria) So' finiti i tempi cupi, forza pupi!

L'altro: (gridando verso la sala parto) Ma cosa fa l'ostetrico? Forza, moglie, forza moglie, alla rimonta!

Lui: Ma che rimonta! Ma stia zitto!

L'altro: Stia zitto lei! Sua moglie ha partorito il secondo figlio per puro caso!

Infermiera: (rientrando allucinata) Ma è incredibile! Un'altra nascita... Stavolta per lei, signore... (esce sconvolta).

L'altro: Me? Pareggioooooo! Due a due!

Lui: Non è possibile!

L'altro: Ah, romanista, e mò che canti?

Lui: Era scaduto il tempo! Non vale! Ostetrico, orologio!

L'altro: Il mio secondo figlio è validissimo, e lei si deve vergognare!

Lui: E io non mi vergogno, va bene?

Infermiera: (arrivando ormai decisamente in trance) È troppo! Signore, un altro.

Lui: Mio?

Infermiera: Sì.

Lui: Urrahhh! Tre a due! Laziale, sei steso, sei finito, sei tramortito! (innalza un gran pavese di bandierine)

L'altro: Non è detta l'ultima parola...

Infermiera: L'ostetrico ha fischiato ora il fine parto.

Lui: Vittoria! I miei tre figli diventeranno dei campioni! Calciatori diventeranno!

L'altro: Anche i miei!

Lui: Saranno le future speranze della Roma!

L'altro: E i miei della Lazio!

Lui: Viva la Roma!

L'altro: Viva la Lazio!

Infermiera: Signori, ho dimenticato di dirvi che sono cinque femmine...

Lui e l'altro: (in un grido solo, prima di cadere a terra svenuti) Ostetrico cornuto!

3.5. Fordítási változatok

1. Tifo in sala d'attesa

- a) Szurkolás a szülőszoba előtt
- b) Szurkolók a váróteremben
- c) Várótermi drukkk
- d) Mérkőzés a várószobában

2. Sala d'attesa della maternità.
 - a) Szülőszoba várója.
 - b) Váróterem egy szülészeten.
 - c) A szülőszoba előtt.

3. Il petulante sta fumando una sigaretta.
 - a) Az első férfi hetykén cigarettázik.
 - b) A szemtelenkedő dohányzik.
 - c) Egy pökhendi úr pöfékel.
 - d) Egy várakozó épp cigarettázik.

4. Un altro uomo cammina nervosamente su e giù.
 - a) Egy másik férfi idegesen fel-alá járkál.
 - b) Egy másik férfi idegesen fel-alá sétál.
 - c) Egy másik idegesen le fel járkál.

5. Lui: Anche sua moglie è in sala parto?
 - a) Ő: Az ön felesége is a szülőszobában van?
 - b) A férfi: Az ön felesége is a szülőszobán van?
 - c) Egyik: A maga felesége is a szülőszobában van?

6. L'altro: Sì.
 - a) A másik: Igen!
 - b) Másik férfi: Igen.
 - c) Második férfi: Igen

7. Primo figlio? Perché? Anche lei?
 - a) Első gyerek? Miért? Netán az ön feleségének is?
 - b) Első gyermeke lesz? Miért, önnek is?
 - c) Első gyerekük? Miért? Önöknek is?

8. Qua la mano, collega!
 - a) Itt a kezem, kolléga!
 - b) Szorítsunk kezét, barátom!
 - c) Csapjon bele, kolléga!

9. Molto piacere...
 - a) Örvendek!
 - b) Nagyon örülök.
 - c) Gratulálok!

10. Grande giornata!

- a) Nagy nap!
- b) Nagy nap ez a mai!
- c) Micsoda nap!

11. Peccato solo che sia domenica.

- a) Az kár csak, hogy vasárnap van...
- b) Csak az a baj, hogy pont vasárnap.
- c) Csak éppen kár, hogy vasárnap van.

12. Già.

- a) Igen.
- b) Hát bizony tényleg kár!
- c) Aha.

13. E che allo stadio ci sia la partita più eccitante dell'anno! Roma – Lazio...

- a) És hogy a stadionban most van a szezon legizgalmasabb mérkőzése! Roma – Lazio...
- b) És hogy a stadionban ma játsszák az év legizgalmasabb meccsét! Fradi – Mtk.
- c) És hogy éppen most játsszák az év legkiválóbb meccsét a stadionban. Roma – Lazio...

14. Come ha ragione!

- a) Mennyire igaza van!
- b) Milyen igaza van!
- c) Milyen igaz!

15. È una vera sofferenza non poterci andare.

- a) Micsoda gyötrelmem, hogy nem tudunk elmenni.
- b) Valóságos kín nem elmenni.
- c) De az asszony most tényleg nagyon szenved, nem mehetek meccsre.
- d) Teljesen odáig vagyok, hogy nem mehetek ki rá!

16. Ma, cosa vuole, poi mia moglie si offende...

- a) De, gondolhatja, aztán meg a feleségem megsértődne...
- b) De hát mit akar, a feleségem megsértődött volna...
- c) De hogy gondolja? Aztán meg a feleségem sértődött volna meg...

17. Per carità, le donne non si compenetrano mai!

- a) Te jó ég, a nők aztán soha nem képesek együttérezni!
- b) Ugyan már! A nők soha nem veszik úgy a szívükre!
- c) Az Isten szerelmére, a nőknek semmi sem elég!

18. Romanista anche lei?

- a) Ön is a Rómának szurkol?
- b) Ön is Róma-drukker?
- c) Maga is Mtk drukker?
- d) Maga is rómás?

19. No, laziale.

- a) Nem. Lazio.
- b) Nem. Laziós vagyok.
- c) Nem, a Lazióknak.

20. Ah.

- a) Ó!
- b) Ah, értem.
- c) Vagy úgy!

21. I due si guardano con meno simpatia.

- a) Kevesebb rokonszevvvel szemlélik egymást.
- b) A két férfi csökkent szimpátiával méregeti egymást.
- c) Mindketten némi ellenszenvvel nézik már a másikat.

22. La conversazione langue.

- a) A beszélgetés megszakad.
- b) Kínos csönd.
- c) A társalgás akadozik.

23. Improvvisamente si apre la porta ed entra l'infermiera.

- a) Hirtelen nyílik az ajtó, és belép egy nővér.
- b) Egyszer csak kinyílik az ajtó, és megjelenik a nővérke.
- c) Hirtelen kivágódik az ajtó, és belép az ápolónő.

24. Il signor Rossi? Sono io!

- a) Rossi úr? Én vagyok az!
- b) Kovács úr? Én vagyok!
- c) Rossi úr? Itt vagyok!

25. Lei è diventato padre proprio adesso!

- a) Ön épp most lett apuka!
- b) Gratulálok uram, épp ebben a pillanatban lett apa!
- c) Ön épp most lett apu!

26. (lanciando in aria il cappello)

- a) kalapját az égbe repítve
- b) magasba dobva a kalapját
- c) kalapját a levegőbe dobja

27. Alè! Laziale, beccati questo: uno a zero!

- a) Ollé! Na ezt kapd ki, laziós: egy-null!
- b) Oléh, Lazio, ezt jól megkaptátok: 1-0 ide!
- c) Éljen! Ezt kapja ki, maga Lazio-drukker: egy-null!
- d) Hurrá! Nesze neked, Lazio: egy-nulla!

28. Si mette a sventolare una bandierina che ha tirato fuori dalla tasca interna della giacca.

- a) Nekiáll egy zászlócskát lobogtatni, amit a kabátja belső zsebéből rántott elő.
- b) A zakója belső zsebéből elővett zászlót kezd lobogtatni.
- c) Elkezd lengetni egy zászlót, melyet dzsekije belső zsebéből húzott elő.

29. Si vedrà!

- a) Meglátjuk!
- b) Meglátja majd!
- c) Majd meglátjuk!

30. Siamo soltanto ai primi minuti del parto, caro lei...

- a) Kedves uram, mi még csak a szülés első perceinél tartunk.
- b) A szülésnek még csak az elején vagyunk, kedves...
- c) A szülésnek még csak az első perceiben vagyunk! Tisztelt hölgyem...
- d) Még csak néhány perc telt el az első félidőből, kedves Uram...

31. Ma intanto io ho fatto un figlio e lei no!

- a) Ám nekem közben született egy fiam, és magának nem!
- b) De közben én apa lettem, maga nem!
- c) De nekem már van egy fiam, Önnek pedig nincs!
- d) De én közben csináltam egy gyereket, maga meg nem!

32. Infermiera, ma che fa mia moglie, dorme?

- a) Nővér, mit csinál a feleségem, alszik?
- b) Nővérke! Mondja, mit csinál a feleségem, alszik?
- c) De mit csinál az én feleségem, Hölgyem, talán alszik?
- d) Kedvesnővér! Mit csinál a feleségem, alszik?

33. Vado a vedere, signore...

- a) Mindjárt megnézem, uram...
- b) Megyek, uram, megnézem...
- c) Megyek, megnézem, uram...

34. (in preda alla solita euforia)

- a) elárasztja a jókedv
- b) a korábbi eufórikus örvendezésnek átengedve magát
- c) az ilyenkor szokásos örömmámorban úszva

35. È finito er tempo cupo, forza pupo!

- a) A te lábad az adu, hajrá fiú!
- b) Véget értek a komor napok, hajrá fiam!
- c) Új világ jön, hajrá bébi!
- d) Vége a sötétségnek, itt az idő a csöppségeknek!
- e) Véget ért a „sötét” idő, minden baba jöjjön elő!

36. Ma stia zitto!

- a) Maradjon csak nyugton!
- b) Hallgasson már el!
- c) Fogja be a száját!

37. Non canti vittoria troppo presto!

- a) Nehogy túl korán énekeljen győzelmi himnuszt.
- b) Ne igyon előre a medve bőrére!
- c) Nem ünnepli a győzelmet túl korán?
- d) Meglátjuk, ki nevet a végén.

38. (tornando) – Signore! Anche lei è padre!

- a) (visszatérve) – Uram! Ön is apa lett!
- b) (ismét visszajön) – Uram! Ön is apu lett!

39. Tiè! Pareggio!

- a) Ejha! Egyenlítés!
- b) Éljen! Döntetlen!
- c) Na azért! Egyenlő az állás!

40. Infermiera! Ma è sicuro?

- a) Nővérke, biztos ez?
- b) Nővér! Ez biztos?
- c) Kisasszony kérem! Biztos benne?

41. Non sarà stata una svista dell’ostetrico?

- a) Nem nézett el valamit a doktor úr?
- b) Nem lehet, hogy a szülész tévedett?
- c) Nem tévedhetett a szülész orvos?
- d) Nehogy egy szülészeti tévedés legyen!

42. Ma che cosa dice, Signore! (esce offesa)

- a) De hova gondol, uram! (sértődötten elmegy)
- b) De miket beszél, uram! (megbántva távozik)
- c) De hát hogy mondhat ilyet, uram! (sértetten kimegy)

43. Uno a uno! Lo sapevo, lo sapevo che avrebbe segnato subito anche mia moglie!

- a) 1:1. Biztos voltam benne, hogy a feleségem nem hagyja magát!
- b) Egy – egy! Tudtam, tudtam, hogy az én feleségem is rúg egy gólt!
- c) Egy – egy! Tudtam, tudtam, hogy a feleségem rögtön egyenlíteni fog.

44. E capirai!

- a) Majd megérted!
- b) Ne örüljön annyira!
- c) Képzelem.

45. Magari si sarà aiutata con l'anestesia.

- a) Lehet, hogy érzéstelenítőt kapott.
- b) Biztos érzéstelenítéssel segített magán!
- c) Talán segített neki az altatás!

46. Vuol forse insinuare che il mio neonato non è regolamentare?

- a) Azt akarja talán sugallni, hogy az újszülöttem nem szabályos?
- b) Csak nem azt akarja ezzel mondani, hogy a kisfiam nem szabályosan jött a világra?
- c) Most arra céloz, hogy a porontyom talán nem szabályos?
- d) Csak nem azt akarja sugallni, hogy a fiacskám szabálytalankodott?

47. E che ne so io se è regolamentare?

- a) Hát azt én honnan tudjam, hogy szabályszerű-e?
- b) Honnan tudnám én azt?
- c) Tudom is én, hogy szabályos-e.

48. Mica c'ero, quando sua moglie l'ha fatto!

- a) Tán ott voltam, amikor a felesége csinálta?
- b) Nem voltam ott, amikor a felesége megszült.
- c) Ott voltam én, amikor a felesége egyenlített?
- d) Ott se voltam, amikor a felesége kipottyantotta.

49. Lo ridica, se ha coraggio!

- a) Na ezt ismétlje meg, ha van mersze!
- b) Nevessen ki, ha van bátorsága!
- c) Mondja ezt még egyszer, ha meri!

50. (arrivando trafelata) Signor Rossi...

- a) (lihegve jön) Kovács úr...
- b) (kimerülten érkezik) Rossi úr...
- c) (izgatottan) Rossi úr...

51. Che c'è?

- a) Mi történt?
- b) Mi van?
- c) Tessék?

52. Non mi dica che m'hanno annullato il pupo!

- a) Ne mondja, hogy érvénytelenítették a babát!
- b) Ugye nem azt akarja mondani, hogy még sincs gyermekem?
- c) Ne mondja, hogy lenullázták nekem a kölyköt!
- d) Ne mondja, hogy érvénytelen a góloom!

53. Un altro! Le è nato un altro figlio!

- a) Egy újabb! Egy újabb gyereke született!
- b) Még egy! Még egy gyereke született!
- c) Egy másik... Született egy másik fia!

54. (con un grido inumano) Goal! Due a uno! Laziale, e mo' come te metti?

- a) (artikulálatlanul üvöltve) Gól! Kettő – egy! No laziós, erre mit lépsz?
- b) (emberfeletti ordítással) Gól! 2:1! Lazio, mi lesz most veled?
- c) (furcsa hangon kiabál) Góóó! Kettő-egy! Na, ehhez mit szól?

55. Ma infermiera, è sicura?

- a) De nővér, biztos benne?
- b) Nővérke, ez biztos?
- c) De hölgyem, biztos ez?

56. Sicurissima!

- a) A legbiztosabb!
- b) Egész biztos.
- c) Halál biztos!

57. Ero lì! (Se ne torna in sala parto.)

- a) A saját szememmel láttam! (visszamegy a szülőszobába)
- b) Ott voltam! (visszatér a szülőszobába)
- c) Hisz ott voltam! (visszamegy a szülőszobába)

58. (in preda a smodata allegria) So' finiti i tempi cupi, forza pupi!

- a) (féktelen vidámsággal) Vége a gyengélkedésnek, gyerünk gyerekek!
- b) (határtalanul boldogan) Gonosz idők, már végetek, hajrá gyerekek!
- c) (féktelen jókedvvel) Véget ért az átok, hajrá srácok!

59. (gridando verso la sala parto) Ma cosa fa l'ostetrico?

- a) (a szülőszoba felé nevetve) Most mit csinál a szülész orvos?
- b) (a szülőszoba felé kiabálva) Ugyan mit csinál, Doki?
- c) (a szülőszoba felé ordítva) De mit művel ez az orvos?

60. Forza, moglie, forza moglie, alla rimonta!

- a) Gyerünk, asszony, gyerünk, visszavágó!
- b) Hajrá feleség, hajrá feleség, be kell hozni!
- c) Gyerünk feleségem, rajta, egyenlítsünk!

61. Ma che rimonta!

- a) Miféle egyenlítés?
- b) Még hogy húzzon bele!
- c) Milyen ellentámadás?

62. Ma stia zitto! Stia zitto lei!

- a) Maradjon csöndben! Maradjon csöndben maga!
- b) Na csak hallgasson! Hallgasson maga!
- c) Maradjon veszteg! Maradjon veszteg maga!

63. Sua moglie ha partorito il secondo figlio per puro caso!

- a) Az ön felesége tök véletlenül megszülte a második gyereket.
- b) Véletlen, hogy még egyet szült a felesége!
- c) A maga felesége már két gyermeknek adott életet pusztán véletlenségből!

64. (rientrando allucinata) Ma è incredibile!

- a) (zavarodottan lép be) Ez hihetetlen!
- b) (kábultan belép) Ez lehetetlen!
- c) (csodálkozva tér vissza) Ez tényleg hihetetlen!

65. Un'altra nascita...

- a) Még egy született...
- b) Egy másik újszülött...
- c) Még egy születés...

66. Stavolta per lei, signore... (esce sconvolta).

- a) Ez alkalommal a magáé, uram... (feldúltan távozik)
- b) Ezúttal az öné, uram... (összezavarodva kimegy)

67. Me? Pareggioooooo! Due a due!

- a) Az enyém? Egyenlítés! 2 : 2!
- b) Az enyém? Döntetleeeeeen! Kettő – kettő!
- c) Az enyém? Egyenlőőő! Kettő – kettő!

68. Non è possibile!

- a) Lehetetlen.
- b) Ez nem lehet igaz!
- c) Nem létezik!

69. Ah, romanista, e mò che canti?

- a) Na, te Roma-drukker, ehhez mit szólsz?
- b) Na, romás, és most mit énekelsz?
- c) Hé, emtékás, most járjon a szád!
- d) Hozzám beszél?

70. Era scaduto il tempo!

- a) Lejárt az idő!
- b) Már vége volt a játékidőnek!
- c) Vége az első félidőnek!

71. Non vale!

- a) Nem ér!
- b) Érvénytelen!
- c) Nem érvényes!

72. Ostetrico, orologio!

- a) Szülészorvos, időtállépés!
- b) Doki, az órát!
- c) Doktor úr, idő!
- d) Valaki hozzon egy órát!

73. Il mio secondo figlio è validissimo, e lei si deve vergognare!

- a) A második fiam absolute érvényes, maga meg szégyenkezhet.
- b) Nagyon is érvényes a második gyerekem, ön meg szégyellje magát!
- c) Nagyon is érvényes, ön pedig szégyellje magát, Uram!

74. E io non mi vergogno, va bene?

- a) Nem szégyenkezem, jó?
- b) Nem szégyellem, rendben?
- c) Dehogy szégyellem magam...

75. (arrivando ormai decisamente in trance)

- a) (mostmár teljes önkívületben)
- b) (immár vitathatatlanul összetörten érkezik)
- c) (belép határozottan egy műtőollóval)
- d) (szinte transzban mormolja)

76. È troppo! Signore, un altro.

- a) Ez már sok! Uram, egy újabb.
- b) Ami sok, az sok! Uram, még egy.
- c) Elég! Nem bírom! Uram, még egy!

77. Mio? Sì.

- a) Az enyém? Igen, a magáé.
- b) Nekem? Igen.
- c) Nekem? Igen!

78. Urrahhh! Tre a due! Laziale, sei steso, sei finito, sei tramortito!

- a) Hurrááá! három – kettő! Alaposan kikapott a csapata, hallja: le lettek terítve, végük van, és kész!
- b) Hurráááá! Három – kettő! Laziós, elbuktál, véged van, meghaltál!
- c) Hurrá! Három kettő! Véged van láziós, legyőztelek!

79. (innalza un gran pavese di bandierine)

- a) (Felemel egy nagy halom kis zászlót.)
- b) (egy nagy, díszes zászlót emel a magasba)
- c) (Felemel egy nagy zászlócska díszet).

80. Non è detta l'ultima parola...

- a) Még nem mondták ki az utolsó szót...
- b) Még nem dőlt el semmi!
- c) Várjon, még a nővér nem fejezte be a mondókáját.

81. L'ostetrico ha fischiato ora il fine parto.

- a) A szülész most fújta le a szülés végét.
- b) A doktor úr most fújta le a mérközést.
- c) A szülész orvos most fújta le a meccset.

82. Vittoria! I miei tre figli diventeranno dei campioni!

- a) Győzelem! Az én fiaim győztesek lesznek!
- b) Győzelem! A három gyerek válogatott játékos lesz!
- c) Győztünk! Bajnokok lesznek a fiaim!

83. Calciatori diventeranno!

- a) Focistákat faragok belőlük!
- b) Focisták lesznek!

84. Anche i miei!

- a) Az enyéme is!
- b) Az enyimek is!

85. Saranno le future speranze della Roma!

- a) A Roma reménységei!
- b) A Róma jövőbeli reménységei lesznek!
- c) A Rómában fognak játszani!

86. E i miei della Lazio!

- a) Az enyéme meg a Lazióé!
- b) Az enyéme pedig a Lazió-éi!
- c) Az enyéme pedig a Lazióban!

87. Viva la Roma! Viva la Lazio!

- a) Éljen a Róma! Éljen a Lazio!
- b) Hajrá Róma! Hajrá Lazió!
- c) Éljen a Roma! Éljen a Lazio!

88. Signori, ho dimenticato di dirvi che sono cinque femmine...

- a) Uraim, azt elfelejtettem mondani, hogy mind az öt gyerek lány...
- b) Uraim, elfelejtettem önöknek mondani, hogy az öt lány...
- c) Uraim, elfelejtettem önökkel közölni, hogy öt kismama...

89. (in un grido solo, prima di cadere a terra svenuti)

- a) (egy kiáltásban törtek ki, mielőtt ájultan a földre zuhantak)
- b) (szokatlan kiáltás, mielőtt mindketten a földre rognának)
- c) (egyszerre kiáltanak, mielőtt a földre zuhannak)

90. Ostetrico cornuto!

- a) Felszarvazott szülészorvos!
- b) Szemét doki!
- c) Az a barom szülész!
- d) Orvosi műhiba!
- e) Bunda! Akasszák föl a szülészorvost!

3.5. Fordítások elemzése

1. A *tifo* fordítására négy különböző megoldást látunk. Szó szerinti jelentése a *szurkolás*, szinonimája a *drukk*, s jelentéscsere útján megkapjuk a *szurkolók* és a *mérkőzés* szavakat. Mind a négy jó megoldás. A cím második felére is különböző ötletek születtek. A b) megoldás szó szerinti, szintaktikailag is megmaradt a helyhatározói funkció, s szemantikailag is megmaradt a bizonytalanság a váróterem hollétét illetően. Az a) fordítója teljes átalakítást alkalmazva pontosította a helyszínt. A c) fordítója grammatikai cserét alkalmazott, s így helyhatározó helyett jelző utal a történet helyszínére. A d)-ben szemantikailag az a) és b) közötti megoldást látunk, nem derül ki, hogy kórházban, szülőotthonban található a váró, de azt is elkerülte a fordító, hogy a váróterem szóról az olvasó pályaudvarra asszociáljon.

2. Grammatikailag különböző formában fejezik ki lényegében ugyanazt a szemantikai tartalmat, meghatározzák a helyszínt.

3. Az a) és d) fordítások olyan teljes átalakítások, amelyek eltüntették a *petulante* szemantikai tartalmát. Ez veszteség, azonban az a)-ban kompenzálásra kerül egy módhatározó betoldásával. A b)-ben a *petulante* szemantikai tartalma megmaradt, viszont magyar nyelvhelyességi szempontból kérdéses a folyamatos melléknévi igenév főnévként való használata. A c)-ben jó megoldást látunk, a *petulante* jelzős főnévvé bontását. A *pöfékel* ritka szinonima, az alliterációval könnyed, játékos hangulatot teremt. A d) fordítója kifejezésre juttatta, hogy a *sta fumando* folyamatosságot kifejező szerkezet. Ez a magyarban kissé erőltetett, nem szükséges.

4. A b)-ben szinonima-választási hibának tekinthető a *sétál* ige, mivel az inkább nyugalmas, mint ideges tevékenységet jelöl. Ugyancsak pontatlan jelentésértelmezés van a c) mondat *le fel* határozója mögött. Ezt függőleges irányú helyváltoztatásra használjuk (pl. lépcsőn le és fel járkál), míg a *fel-alá* kifejezést vízszintes irányú, oda-vissza járkálásra.

5. A b)-ben *A férfi* rossz választás, hiszen impliciten azt fejezi ki, hogy a másik személy nő, ami pedig nem igaz. A megszólaló egy hetvenkedő, nagyszájú alak, jobban illik a szájába *a maga*, mintsem az udvarias *ön* megszólítás.

6. A c)-ben a *Második férfi* nyilván egy *Első férfivel* áll párban. Ez a megnevezés eltünteti a bevezetőben leírt karakterbeli különbséget. A *Si* választ is kétféleképpen lehetett lefordítani. Mivel az olaszban ritkábban használt a felkiáltójel, mint a magyarban, valóban választható itt pont helyett, ha erős érzelmet, lelkesedést, felindultságot akarunk kifejezni.

7. Az a)-ban a feleség szó használata valószínűleg megértési hibát tükröz, a *lei* félreértését... A b)-ben a *lesz* betoldása, a hiányos mondat kiegészítése nem szükséges, a hetvenkedő, nagyszájú alakhoz jobban illik a rövid, tömör mondat. A c)-ben látható többes számú megoldás valóban elképzelhető a *Primo figlio* esetén, de az *Anche lei?* esetén már sem grammatikailag, sem jellemábrázolás szempontjából nem ideális.

8. Az a) szolgál fordítás, életszerűbb, bizalmasabb a b) és a c).

9. Az a) bemutatkozáskor szokásos. Kérdéses mellette a *nagyon* határozószó használata, ezért választott másik igét a b) fordítója. A c) megértési hiba.

10. Az a) szolgál fordítás, magyarul hiányosnak tűnik. Természetesebb a b) fordítás. A c) szinonima-választása kicsit módosítja a mondat jelentését, hiszen a fontos, nagy jelentőségű helyett a különlegességet hangsúlyozza, ami lehet negatív is.

11. Az a)-ban magyar nyelvhelyességi, szórendi hibát látunk, helyesen: *csak az a kár, hogy*. A b) hiányos mondat a *van* nélkül.

12. A *già* és a *si* közötti stilisztikai különbség azt igényli, a *già*t ne egyszerűen *igennek* fordítsuk, hanem bizalmas stílusértékű szóval fejezzük ki az egyetértést. A b) megoldás meglepően hosszú az egyszavas olasz válaszhoz képest. Jellemábrázolás szempontjából nem mindegy, hogy valaki szüksézáván, zárkóztan válaszol-e. A szereplő következő megszólalása ugyan bőbeszédűsége vall, ám valószínűleg a foci említésére ered meg a nyelve.

13. A létigét a b) és c) fordítói konkretizálták. Az olasz szórendhez szolgál módon ragaszkodott az a) és b) fordítója, a *stadium* a mondat elején áll. A c)-ben a lényegesebb információ áll elől. A c) fordítója az *eccitante* jelzőnél jelentéscserét alkalmazott: ha egy meccs izgalmas, ebből következhet, hogy kiváló, de lehet, hogy csak fontos. Apropos, meccs vagy mérkőzés? Egy szurkoló inkább a bizalmasabb stílusértékű meccs, mint a hivatalosabb mérkőzés szinonimát használja. A b) fordításban az olasz focicsapatok nevének nacionalizálását láthatjuk, a célnyelvi olvasóközönséghez való alkalmazkodást. Nyilván ezt akkor teheti meg a fordító, ha nem egy olasz irodalmi mű, hanem „csak” egy humoros jelenet bemutatásán van a hangsúly. Némi sportnyelvi jártasságot igényel, hogy a csapat nevét helyesen írjuk: MTK.

14. Egyik megoldást sem kifogásolhatjuk, de ha a legjobbat ki kellene választanunk, az a b) lehetne. A *van* szükséges az egyetértés kifejezése miatt (egyetértetek önnel, egyformán érzünk), a *milyen* pedig a jóhangzás szempontjából gördülékenyebb, mint a *mennyire*.

15. A c) megértési hibát mutat, a *sofferenza* nem az asszonyé, hanem a *non poterci andare* alanyáé. Az a) fordítója vagy tudatosan választotta a többes számot (nincs kifejezve alany, a szövegösszefüggésből tudjuk, hogy a beszélő értelmezhetette a gyötrelmet saját magára, de mindkettőjükre is), vagy a *ci* helyhatározói funkcióját értette félre. A b) fordítója

nem értelmezett konkrét alanyt, általánosságban fogalmaz, ami elfogadható lenne, de nyelvhelyességi szempontból nehézkes a mondat. A c) mondat nagyon életszerű, a *ki* igekötő betoldását különösen dicsérhetjük, hiszen a magyar nem megy, hanem kimegy a meccsre. A mondat eleje (Teljesen odáig vagyok) kicsit idegenül cseng egy férfi szájából.

16. A *cosa vuole* kommunikációs funkcióját az a) fordítója fejtette meg jól. Az olasz *imperfetto* valóban feltételes módot fejez ki, de ahogyan az olaszban is az egyszerűbb megoldást választja a beszélő, úgy a magyarban is valószínűbb a jelen idejű, vagyis az a) megoldás.

17. A *Per carità* fordítására az a) nem jó, megértési hiba, a c) értelmezési hiba, a b) jó. A mondat második felében a b) és c) félreértés, a *compenerarsi* igét nem jól fejtették meg. Az a) jó.

18. A *romanista* fordításának megfelelő a b). A c) fordítója nem létező szó alkotásának a kockázatát vállalta fel, nem minden olvasó számára elfogadható. Az a) fordítója jelentésfelbontást alkalmazott, ez is jó megoldás. A *maga* vagy *ön* szinonima-választási dilemmájából az előbbit választhatja, aki a pökhendi alak pökhendiségét hangsúlyozza, s az önt, aki érzékeltetni szándékozik az érzelmi-indulati állapot fokozatait.

19. A válasznak nyilván alkalmazkodnia kell a kérdéshez. A laziós melléknév ugyanolyan problémás, mint a rómás.

20. Az a) az olaszhoz hasonlóan csak egyetlen hangnyi indulatszóval reagál. Míg azonban a magyar *ó* csodálkozást fejez ki, az olasz *ah* csalódott tudomásul vételt. Ez utóbbi kommunikációs funkciót látjuk a c)-ben. A b)-ben a tudomásul vétel dominál.

21. Az *I due* alany az a)-ból eltűnik, megtehető, az olvasó számára nem okoz zavart. Előnye nem látszik, oka talán fordítási nehézség? A b) fordítója helyesen lexikai betoldással fejezte ki az *i* hímnemre utaló funkcióját. A c) fordítás is jó (mindketten), következménye, hogy az *egymást* kölcsönös névmás nem használható, ami pedig kifejezőbb, mint a *másikat*. A *guardare* ige szó szerinti fordítása nem kifogásolható, a *méreteget* már ellenfelekként állítja be őket, a *szemlél* közbülső megoldás. A *meno simpatia* antonim fordítása az olasznál erősebb érzelmi elfordulást fejez ki. A *simpatia* megőrzésének dilemmája nem valódi, hiszen nem idegen, csak jövevényszóról van szó. Ennek ellenére a nyelvvédők a magyar megfelelőt ajánlanák.

22. A b) fordítója jelentéscserét alkalmazott, a következményt nevezi meg (csönd), és betoldott egy jelzőt, amivel minősíti a helyzetet, a szereplők lelkiállapotát. A beszélgetés és a társalgás szinonimák közül az utóbbi választékosabb, az elhangzott dialógusra az előbbi is megfelel. A *langue* jelentése erőtlenné válik, lassan elhal. A szó szerinti jelentés ellenére azonban itt nem egy folyamatot, hanem egy pillanatnyi állapotot írunk le, s erre alkalmasabb a *megszakad*.

23. *Hirtelen* vagy *egyszer csak*? A jóhangzást mérlegelve érdemes az előbbi mellett dönteni. *Hirtelen kinyílik* szintagmát az *i* hangok is szorosabban összefűzik, s a könnyen, gyorsan kiejthető módhatározó mellett megmaradhat a mondat hangsúly az igei állítmányon. A *kivágódik* indokolatlanul hoz a mondatba erőszakosságot. Az *entra* fordítására a b)-ben jelentéscserét látunk, az alany szemantikai szerepe módosul: belép esetén ágens, aktív alany, a

megjelenik esetén *patients*, passzív résztvevő. Az *infermiera* fordítására három szinonimát látunk, amelyek közül a *nővérke* inkább megszólításra használatos. A határozott névelő megőrzését az indokolhatja (határozatlanra cserélés helyett), hogy a nővér a férjek által feltehetően már látott és várt személy.

24. Az a fordító, aki a Roma és Lazio focicsapatokat nacionalizálta Fradira és MTK-ra, nagyon helyesen következetes volt a stratégiájához, s a nevet is nacionalizálta, átlagos magyar családnevet választott a Rossi helyett. A *Sono io!* mondat háromféle fordítását látjuk. A c) megoldás akkor lenne helyénvalóbb, ha több ember között kellene megtalálni a keresett személyt, akik esetleg nagyobb térben rendezetlenül szétszóródva tartózkodnak. De ha két személy áll a nővér előtt, az a) vagy a b) válasz fog elhangzani.

25. A b) fordításban betoldást látunk. A fordító pragmatikai megfontolásból úgy döntött, hogy magyarul kissé barátságosabbnak, nyersnek tűnne, ha rögtön a tárgyra térne. A magyar nyelvhasználati szokásoknak megfelelőbb gratulációval kezdeni. A *padre* szinonimái közül az *apa* és *apuka* használható ebben a szituációban, de az *apu* nem. Ez utóbbi egy megszólítás, nem egy státusz.

26. Az a) fordításban értelmezési hiba következménye az *aria* égne fordítása, hiszen a szereplők zárt helyen tartózkodnak. A *levegőbe dojni* szó szerinti fordítás szolgálja, értelem szerinti a b) megoldás: *magasba*. A határozói igenév egyidejűséget hivatott kifejezni, tehát az újdonsült apa a kalapdobással egyidejűleg kiált fel. A c) fordítója a ragozott igével ezt a két cselekvést egymást követővé teszi.

27. Az *alè* buzdítást kifejező indulatszó, jelentése a kétnyelvű szótárban nem található, csak az egynyelvű értelmező szótárban: hajrá, rajta, gyerekek! A fordítók a konkrét helyzetet értelmezve örömet kifejező indulatszónak tekintették, hiszen nem követi a saját csapatának a megnevezése, amit buzdítana (Hajrá Roma!). A *laziale* fordításáról már volt szó, sem a laziós melléknév, sem a Lazio főnév nem tűnik megfelelőnek. Az újdonsült apa tegezi vagy magázza az „ellenfelet”? Mindkét megoldás elképzelhető, hiszen az olaszban tegezi, viszont a következő megszólalásában magázza a beszélgetőtársát. Aki nem tudott dönteni, az grammatikai csere alkalmazásával többes számot használt. Nyelvhelyességi szempontból kritizáljuk-e a *null* szó használatát? Sportriporterek szájából azt kell hallanunk, hogy: egy-nulla. Azonban az izgatott szurkolók mit sem törődnek nyelvhelyességgel, bátran adhatjuk a szájukba az *egy-null* kifejezést. A b) fordításban alkalmazott betoldás (*ide*) nagyon jó, hangsúlyozza a nyeresre álló fölényét.

28. A *bandierina* kicsinyítő képzőjét csak az a) fordítója vette figyelembe. Érdekes a *giacca* három különböző fordítása. Kabát és dzseki utcai viseletek, zakóban lehet egy férfi zárt helyen is. Ez utóbbi kicsit ünnepélyesebbé teszi az öltözéket. A b) fordítás nehézkes, túl hosszú a zászló jelzője. Olasz-magyar fordítási irányra jellemzőbb a névszói szerkezetek felbontása, tagmondattá alakítása, mint ennek a műveletnek a fordítottja.

29. A b) megértési hibát mutat, a *si* névmás általános alanyi funkciója elkerülte a fordító figyelmét. A jelen idejű magyar igealak mellett kívánatos a jövőre utaló időhatározó-szó.

30. Az a) fordítója grammatikai áthelyezés útján a megszólítást előre helyezte. A *mi* névmás betoldása szükségtelen szembeállítást fejez ki. A b)-nél a *kedves* jelző utáni kihagyás nem szerencsés, fiatal nő megszólítása esetén képzelhető csak el. A c) fordítója a *lei*

névmásnak a *hölgy* jelentést tulajdonította, ami megértési hiba. A d)-ben azt látjuk, hogy a *szülés* teljes átalakítás útján *első félidővé* alakult. Ez explicitebb megoldás, amit nem kifogásolhatunk, hiszen az *egy-null* kifejezéssel már nem tekinthető implicitnek a párhuzam a *szülés* és a mérkőzés között.

31. A c) szó szerinti, szolgai fordítás. A magyar mondat nem azt fejezi ki, amit az olasz, a magyar férfi nem szüleskor „csinálja” a gyereket, hanem kilenc hónappal korábban. A b) fordítója jelentéscserével oldotta meg a problémát, a következményt fejezi ki, ha *ho fatto*, akkor *van*. Az a) fordítója alanycserét is alkalmazott (a fiú született). Az a) és b) között fordítástechnikai kérdés, szinonima-választási probléma, hogy a *lei maga* vagy *ön*. Az utóbbi ebben a felfokozott hangulatban már túl udvariasnak tűnik.

32. A *nővér* foglalkozás megnevezésére szolgál, megszólításra a *nővérke* használatos. A *hölgyem* megszólítás nehezen képzelhető el adott szituációban, a *kedvesnővér* pedig csak kifejezetten vallásos környezetben hangozhat el, átlagolvasó/átlagnéző számára idegenül cseng. A b) fordítója a megszólítást külön mondatba helyezte, s betoldott egy igét: mondja. Jó megérzés, tulajdonképpen impliciten tartalmazza az olasz mondat is: ma dica che fa... A c)-ben a grammatikai áthelyezésen kívül (a megszólítás a mondat elejéről a közepére került) látunk egy lexikai betoldást: talán. Ez a valószínűséget, lehetőséget kifejező módosító szó nagyon természetesen illeszkedik a kontextusba.

33. A c)-ben a kötelező grammatikai cserét látjuk, a főnévi igenév felcserélését ragozott igére, hiszen a *megyek megnézni* magyar mondat nem életszerű. A b)-ben ezen kívül grammatikai áthelyezés történt, a megszólítás a két ige közé került, így eltűnik a felsorolás jelleg. Az a) fordítója a *megyek* igét kihagyta, s betoldott egy időhatározó-szót: mindjárt. Lényegében ugyanazt fejezi ki a két mondat, tehát így is el lehetett kerülni a két ragozott ige felsorolását.

34. A *solita* jelzőt a b) és c) fordítója különbözőképpen értelmezte, mindkét megoldás illeszkedik a kontextusba. Alapszabály, hogy lehetőleg magyar szavakat válasszunk, tehát az *eufórikus örvendezésnél* jobb az *örömmámor*. A jókedv viszont kevés ennek a nagy örömnél a kifejezésére, ez szinonima-választási hiba.

35. Ez a mondat tartalmi és formai követelmény elé is állította a fordítót. A megadott öt fordításból háromban látunk kísérletet a rím megtartására. A *forza pupo* egyértelműen szurkolói buzdítás, tehát a d) és e) elképzelhetetlen a „pökhendi alak” szájából. Az a) megoldásban a mondat első fele teljesen átalakult, a rímelő buzdítás összhangjáért fel kellett áldozni a mondanivaló egy részét. A b) fordítója megpróbálja lefordítani a mondat első felét, de az ő értelmezésében a *tempo napokra* vonatkozik, amit nehéz egy meccs alakulásával párhuzamba állítani. A c)-ben antonim fordítást látunk. A *pupo* fordítási szinonimái közül a három utolsó közelebb áll a szülőszobához, azonban a bébi egy férfi szájából inkább egy nő megszólítását sugallja... Az *er* dialektális elem, senki nem próbálta meg visszaadni. Sok szempontot kellett volna figyelembe venni és összhangba állítani, egyikben sem sikerült maradéktalanul.

36. Az a)-ban a *csak* betoldásával túl enyhére színezte a felszólítást a fordító. A b) határozottabb, a c) már durva.

37. Mondás értékű mondatot szó szerint fordítani hiba. Az a) erre példa, a c) részben. A b) fordítója megtalálta azt a magyar mondást, ami ugyanazt a jelentést fejezi ki. A d) is hasonló gondolatot fogalmaz meg. Mondatfaját tekintve a felszólító módot a b) tartotta meg. A *Ma stia zitto* felszólításhoz jobban illeszkedik a felszólító mondat, mint a kijelentő vagy kérdő.

38. Az a) jó fordítás, a b)-ben két választást is megkérdőjelezhetünk. Indokolatlan az *ismét* betoldása, hiszen a *vissza* igekötő kifejezi azt, hogy nem először lép be a nővér. A harmadik megjelenéskor használható az *ismét visszajön*. Az *apu* szinonima választását a 25. pontban már kritizáltuk.

39. Az indulatszóval milyen érzelmet fejez ki a szereplő? Örömet. Az a)-ban látható *ejha* csodálkozást fejez ki, ami meglepő érzelm lenne egy szülészetben. A c) sem örömet fejez ki, inkább megkönnyebbülést. A b) felkiáltása örömet fejez ki, itt viszont az a probléma, hogy a sportnyelvben a döntetlen egy mérkőzés eredménye, meccs közben egyenlítésről, egyenlő állásról beszélhetünk.

40. A megszólításra az első két megoldást már láttuk a 32. pontban. A *kisasszony* nem elképzelhetetlen, de szokatlan. *Biztos ez* vagy *Ez biztos?* Mindkettő helyes grammatikailag, úgyhogy a fordító egyéni ízlése, nyelvhasználati szokása alapján dönthet itt. Érdekes a c) megoldás. Mivel a *sicuro* hímnemben van, grammatikailag nem azt jelenti, hogy a nővér biztos-e benne. De elképzelhető lenne ilyen értelmezés is, annál is inkább, mert később ugyanilyen kérdésben nőnemben fog szerepelni.

41. A kérdő mondat a d) fordítójánál felkiáltó mondattá alakult, ez kissé fenyegetőre sikerült. A jövő idővel kifejezett valószínűséget a b) fordítás adja vissza a legtermészetesebben. A szülész orvos összetett szó legfeljebb orvosi szakszövegekben fordulhat elő, átlagember számára vagy szülész, vagy orvos. Hiszen nem mondjuk azt sem, hogy gégész orvos, szemész orvos stb.

42. Mindhárom fordítás különböző, mégis mindhárom jó, mert ugyanazt a kommunikációs funkciót töltik be: méltatlankodás a férfi meglepő szavai miatt.

43. Irodalmi művekben a nem túl hosszú számokat inkább betűvel szokás írni. Az ismétlést mechanikusan fordították ketten, az a)-ban ügyes megoldást, teljes átalakítást látunk a tudás nyomatékosításának a kifejezésére. Mindhárman grammatikai áthelyezéssel az alanyt (feleség) a mondat elejére hozták. A *segnare* ige szó szerint lett fordítva a b)-ben, az a)-ban általánosító fordítást látunk, a c) az arany középút, megmaradt a sportnyelvi jelleg, de nem komikusan direkt módon.

44. Az a) szolgai fordítás, nem illeszkedik a kontextusba. A b) fordítója grammatikai cserét alkalmazott, az ige egyes szám harmadik személyűvé vált. Ez a lecsendesítő felkiáltás illeszkedik a következő mondathoz. A c) megoldásban eltűnik a tegezés vagy magázás problémája.

45. A jövő idő valószínűséget fejez ki, ezt az a) és c) fordítás is visszaadja. A b) megoldásban módosul a mondat jelentése. Ezen kívül a *si* visszaható névmást nem szükséges hangsúlyozni, hiszen az *asszony* nem közvetlenül segített magán, így a mondat

valószínűtlenül hangzik. A c) háttérismereti hibát mutat. Nem altatásban szoktak szülni, altatásra műtétkor kerül sor, s ha erre gondolt volna a szereplőnk, nem így fogalmazott volna.

46. Az első tagmondatot vizsgálva a)-ról elmondhatjuk, hogy szó szerinti fordítás, de így is elfogadható. A b) és d) fordítói nagyon jól ráéreztek a párbeszéd és a szereplők hangulatára (jól értelmezték azt), amikor a méltatlankodó visszakérdezésben a *forse* szót *Csak nem*-ként fordították. A c)-ben a *céloz* is jó szinonima-választás, hiszen egy burkolt támadó szándékra utal. A *neonato* lehetséges fordítási szinonimái közül kifogásolhatjuk az a) és a c) megoldásait. Az *újszülöttem* megnevezés az apa szájából nem hangzik természetesnek, a *poronty* a pejoratív stílusérték miatt elképzelhetetlen. Az utolsó szóra térve: az a) és c) megoldásokban a baba *szabályos* jelzöt kapott. Ez önmagában jó fordítás, de ha figyelembe vesszük, hogy az ellenszurkoló az imént a szülés módjára tett bántó célzást, jobb a b). S talán még jobb a d) fordítás, amelyben sikerül megtalálni a kapcsolódási pontot a *focimeccsel*.

47. A válasznak nyilván összhangban kell lennie a kérdéssel, tehát aki az imént jelzöt használt, fogalmazhatja a választ a) vagy c) módon. A b) megoldásban kihagyást látunk, ezzel élhet például az előzőben b) és d) módon kérdező.

48. Érdekes, hogy a négy fordító közül egyik sem felkiáltó mondatnak fordította a felkiáltó mondatot. Kettőn kérdőmondatná alakították, ami elfogadható grammatikai csere, hiszen a kommunikációs szándék (nem tudhatom) kifejezése megmaradt. Kettőn ponttal zárták a mondatot, ez értelmezési hiba, a szereplők érzelmi hőfokát meghamisítja. Az *ha fatto* ige az a)-ban szolgálai módon lett lefordítva, igénytelen magyar mondatot eredményezett. A *megszült* az általános jelentésű *fare* ige konkretizálása. A c) fordítója sportnyelven fogalmaz. Ha a 43. mondatban is egyenlítésről beszél, akkor összhangban van saját magával. A d) szinonima-választása meglepő, de egy szemtelen, felindult szurkoló szájából nem elképzelhetetlen.

49. A b) fordítója megértési hibát követett el, paronímia áldozatává vált. Az a) és b) fordítás egyaránt megfelelő.

50. A *trafelata* jelentése: fáradtságtól erősen liheg, kifulladt. Mivel ez egy szóval nem fordítható, az a)-ban a jelentés egyik része jelenik meg, a b)-ben a másik, a fordítók máshová tették a hangsúlyt. Az előbbinél a nővérke külső állapotát látjuk: *lihegve*, az okot nem ismerjük, lehet, hogy egyszerűen csak gyorsan jött. A b)-ben a nővér belső állapota kerül megnevezésre: *kimerülten*, ami nem feltétlenül lihegésben nyilvánul meg. A harmadik megoldásban módosul az olasz eredeti jelentése. A tulajdonnév magyarra fordításáról már szóltunk a 24. pontban.

51. Az a) megoldás udvariasabb, a b) bizalmasabb, kicsit talán nyers is. A c) kérdés is udvarias, nyugodtabb lelkiállapotra vall.

52. A b)-ben grammatikai cserét látunk, kérdő mondatná alakult az eredetileg felszólító mondat. A kommunikációs funkció megmaradt, a beszélő nagyon reméli, hogy a nővér nem egy bizonyos rossz hírrel jön. Mindezt aggódalmasan fejezi ki, a másik három megoldásban támadólag. Az *annullare* igét a c)-ben szó szerinti fordításban látjuk, az a) fordítója talált a szituációhoz illő szinonimát. A b)-ben jelentéscserét találunk, cselekvés helyett következményt, „lenullázták” a gyereket, tehát nincs. A d)-ben grammatikai csere folytán az ige melléknévként szerepel. Ehhez az *érvénytelen* melléknévhez választott hozzáillő főnevet:

gól. Ennél izgalmasabb megoldásnak tűnik az a), ahol keveredik a mérkőzés és a szülés képzete.

53. Az *Un altro!* fordításai közül adott szituációban a b) a legvalószínűbb. A c) megoldásban értelmezési hiba a *figlio fùra* fordítása. A hímnem itt jelöletlenséget fejez ki: ha nem ismert vagy nem lényeges egy ember valóságos neme, akkor hímnemet használunk, mivel nincs a magyar *gyermek* szónak megfelelő szó az olaszban. A nővér nem beszélhet fiúról, hiszen az a mű poénja, hogy az apák képzelik fiúknak az újszülötteket.

54. Az *inumano* jelző fordításakor figyelemmel kell lenni a lexikai függvényre, amelyben szerepel. Emberfeletti lehet az erőfeszítés, embertelen lehet a bánásmód, s az ordítás, ha nem emberi, akkor állati vagy artikulálatlan. A c) megoldás jelentésbővítés, ami veszteséget okoz, mert tompítja a szereplő érzelmi hőfokát. A *con un grido* fordítható ugyanilyen grammatikai funkcióban, határozói igenévvel, s igével is. A *gól* felkiáltásba a c) visz több indulatot. Az eredményt betűvel írjuk, ahogy ezt már említettük. Az utolsó mondat dialektális, a *mo'* tájszó, s az ige előtti hangsúlyos te névmás a standard olasztól eltérő használat. A szurkolói hév fokozódása a nyelvhasználatban kifejeződik. Mivel a dialektus használata nem csak egy tájegységhez kötődést, hanem familiáris, bizalmas nyelvhasználatot jelent, a magyarban is megtalálhatók a megfelelői.

55. A *hölgyem* megszólítás nem szokásos a magyar kórházakban. A *sicura* nőnemű végződése jelzi, hogy az a) fordítás felel meg a szó szerinti jelentésnek, de nézőpontmódosítással b) és c) módon is feltehető a kérdés.

56. A *sicurissima* abszolút felsőfok, ami a magyarban nem létezik, tehát az a) nyelvhelyességi hiba, relatív felsőfoknak így nincs értelme. Grammatikai felbontást kell alkalmazni például a b) módon. A c) stilisztikailag kifogásolható, születést halál biztosnak nevezni morbid.

57. A b) szó szerinti fordítás, a c)-ben indulatszóval bővült a mondat, ami illik a felkiáltó mondathoz. Kis méltatlankodást fejez ki, amely érzelmet már láttuk a nővérnél: hogy mondhat ilyet? Az a) fordítás jelentések felcserélésének eredménye, *ott voltam* helyzetből következik, hogy *láttam*, s ez indokolja a nagy magabiztosságot.

58. Mindhárom fordító megpróbálta a mondat zeneiségét, játékosságát visszaadni. Az a)-ban három szó első szótagja cseng egybe, a b) és c) fordítója az olasz mintát jobban követve egy rímelő szó párt keresett. A *végetek* többes száma nyelvhelyességi szempontból megkérdőjelezhető, de versikében más a norma. Az *átok* a „sötét idők” fordítási szinonimájaként megfelelő, de ezt a szituációt sötétebbre festi az indokoltnál, valószínűleg formai okokból, a rím kedvéért választotta a fordító.

59. Az a)-ban valószínűleg figyelmetlenségből eredő fordítási hibát látunk (*gridando* – nevetve). Talán ezért is sikerült a kérdés indulatmentesre. A b) fordítója grammatikai cserét alkalmazva nem 3. személyben beszél az orvosról, hanem megszólítja. Mivel a szereplő a szülőszoba felé kiabál, ez életszerű változtatás. A c) fordítója a *fare* ige magyar megfelelőjeként a *művel* szinonimát választotta. Ilyen típusú kérdésben nagyon jó, hiszen pejoratív stílusértékű, feltételezetten rossz dolgot csinál, aki valamit művel. A *doki* is bizalmas, kissé lekezelő stílusértékű szó, elképzelhető a méltatlankodó apa szájából.

60. A b) eleje szó szerinti, szolgál fordítás. Az a)-ban csak a buzdító szó van megismételve, a megszólítás nem, a c)-ben a buzdításra két szinonimát választott a fordító. A ritmikusságot jobban kifejezi az azonos szavak ismétlése. A *moglie* háromféle fordításban látható. Magyar férj szájából melyik hangozhat el nagyobb valószínűséggel? Az *asszony* biztosan, *feleség* kevésbé valószínű, a *feleségem* ritkán, de elképzelhető. Itt illeszkedik a mondatba, mivel a végén többes számú igealakot használ, s ezzel meg a birtokos személyranggal is az összetartozást fejezi ki. Az a) mondatban a *visszavágó* magyar szókincset érintő hiba, visszavágóról egy új mérkőzésn esetén beszélünk, meccsen belül ellentámadás lehet.

61. Ketten kérdő mondatná alakították a felkiáltó mondatot. Mivel a *che* nem kérdőszói funkcióban van, értelmezési hibát követtek el. A felkiáltás kommunikációs funkciója a következő mondatnál együtt a leintés, lekezelés: még hogy!, ugyan már!. Nem véletlenül ez a jelentése a *ma che* szerkezetből alakult macché összetett szónak.

62. Három különböző fordítást látunk, de az közös bennük, hogy ugyanazokkal a szavakkal vág vissza a másik fél. Ez az olaszban is így van, s pszichikailag is joggal feltételezhető. A *ma* nyomatékosító funkcióját csak az egyik fordító adta vissza (b).

63. Az a) fordításban az *ön* és *tök* szavak stilisztikailag zavaros mondatot hoznak létre. Ezen kívül értelmezési hiba is van benne. A *véletlenül megszülte* azt jelenti, hogy még nem akarta, nem szándékosan szülte meg. A *véletlenül szülte* azt jelenti, hogy nem az ő érdeme, fortuna kegyéből lett még egy gyermeke. A b) fordításban helyes az értelmezés. A *véletlenül* szinonimájaként választott *véletlen*, *hogy* összetett mondatná alakította a magyar mondatot. A c)-ben megértési hibát látunk, hiszen az olasz nem kettőről, hanem a másodikról beszél.

64. Az *allucinata* jelentését az a) és b) visszaadja, a c) módosítja, a nővér állapotát a kiejtett mondatához igazítja. Az *incredibile* szótári jelentése hihetetlen, de ebben a szituációban elfogadható szinonimaként a lehetetlen is, amely impliciten azt jelenti: lehetetlen, hogy ilyen megtörténjen, lehetetlen elhinni, hihetetlen. A *ma* indulatszói nyomatékosító funkcióját csak az egyik fordító adta vissza (c).

65. A *nascita* c)-ben látható szó szerinti fordítása azért szolgál, mert ez a fogalom ritkán, hivatalos nyelvhasználatban szokott előfordulni (pl. a születések száma csökken). A b) fordítója jelentéscserét alkalmazott (születés eredménye az újszülött), az a) fordítója grammatikai cserét hajtott végre, a születés főnevet igésítette: született.

66. Az a) fordításban az *Ez alkalommal* kicsit körülményes adott beszédhelyzetben. A nővér állapota az a) fordítója számára: feldúlt. Ez az interpretálás (mivel kissé mérgeset, felháborodottat jelent) nem eléggé megalapozott. Az *összszavarodottan* reálisabb, bár inkább egy vizsgázót jellemez. A nővér távozhat pl. *zavartan*.

67. Az a) megoldás nem fejezi ki a nagy örömet, igaz, a választott magyar szó nem is teszi lehetővé az elnyújtást. A b)-ben szereplő *döntetlen* sem alkalmas erre, ráadásul azt a meccs végén állíthatjuk. A c) fordítója által választott szinonima megfelel arra, hogy az olasz mintájára elnyújtsuk a szóvégi magánhangzót.

68. Az a) fordítója antonim fordítást alkalmazott, a c) fordítója grammatikai cserét, igésítést. A b)-ben betoldást látunk, a pragmatikai jelentés ugyanaz maradt. Az a)-nál kifogásolhatjuk a mondatvégi pontot, ez jelentősen csökkenti az érzelmi hőfokot.

69. A d) fordítás egy durva megértési hiba. Az a) és b fordítója is megőrizte a Róma olasz helyesírása szerinti rövid o-t. Városnév esetén ezt nem helyeselhetjük, itt azonban focicsapatokról van szó, amelyek esetén a sportnyelv megőrzi az idegen helyesírást. De arra ügyeljünk, hogy a magyar roma szó egészen mást jelent. Az MTK betűszó c)-ben látható írásmódja sem szabványos. A b) megoldás a *cantare* ige szolgál fordítását mutatja. A c) fordítás durvább stílusú, mint az a), illik a szereplőhöz.

70. A b) fordítója helyesen értelmezte a trapassato prossimo igeidőt, az idő már akkor lejárt, amikor a gyerek született. Az a) és b) megoldások úgy is érthetők, hogy most járt le – a c) szerint az első félidő. Ez téves értelmezés, akkor lennie kéne egy második félidőnek is.

71. A *Nem ér!* túl általános megfogalmazás, gyerekek által, játékok során gyakran használt kijelentés. A b) és c) sportnyelvbe jobban illik. E két utóbbi megoldás közül a c) előnye az, hogy a tagadószóval hatásosabban kifejezhető a tagadás, mint a fosztóképzővel.

72. A d) fordítója kihagyja az orvos megszólítását, hiszen nem az ő figyelmét hívja fel valamire, hanem általános felszólítást fogalmaz meg. Az *orologio* a b)-ben szó szerinti fordításban jelenik meg, ige nélküli hiányos mondatban, mint az olaszban. Impliciten hozzáértett ige lehetne a *nézze meg!* Inkább sportnyelvi megoldás a c), ahol jelentéscserét látunk a pragmatikai jelentés visszaadása céljából. Az a) fordítója is szaknyelvi szót választott, talán túlságosan is szakszerű, hivatalos megnevezés, a c) megoldás szurkoló szájába jobban illő.

73. Az olasz abszolút felsőfoknál a magyar fordítók grammatikai felbontást alkalmaztak. Az *absolute* idegen szó, műveltség fitogtatására alkalmas, igényes nyelvi környezetbe. Kevésbé indokolható a használata, ha a beszélő egy felbosszantott szurkoló. A c) fordítója kihagyta a *második fiút* (ezúttal kifejezhető a hímnem, hiszen az apa beszél, nem a nővér). A *maga* megszólítás valószínűbb adott helyzetben, mint az *ön*. A *vergognarsi* igére két szinonimát látunk. A b) és c) megoldás szerint *szégyellje magát*, ami szemrehányást fejez ki egy helyteleníthető cselekvés, megnyilatkozás miatt. Az a) szerint *szégyenkezhet*, ami sokkal enyhébb feddés: nem felszólítás, s nem csak saját hibája miatt szégyenkezhet az ember.

74. Az a) és a b) fordítója a *va bene* visszakérdezés szótári jelentését választotta. Mi a kommunikációs funkciója? Formailag egyetértést, beleegyezést kér, valójában a másíknak el kell fogadnia így, tetszik-nem tetszik. Kb.: Ezt teszem, tudd meg! A c) fordítója közelít ehhez az attitűdhez, a *Dehogy* határozott szembeszegülést fejez ki. Ezután persze már nem alkalmazható a kérdőjel, felkiáltójellel zárulhatott volna a mondat, a három pont csökkenti a nagy határozottságot.

75. Az a) megoldás jó, a b)-ben a jóhangzás követelménye sérül (a vitathatatlanul szó használatát jobb kerülni), a c)-ben megértési hibát látunk, a d)-ben tévesen alkalmazott átváltási műveleteket: a *decisamente* kihagyása és a *szinte* betoldása módosította a mondat jelentését.

76. Az a) megoldás jó, látszólag a b) is. A fordító egy magyar idiomatikus kifejezést talált, szépséghibája, hogy felháborodást fejez ki, ami nem feltétlenül igazolható az eredetiben. A c) fordítója jelentéscserét és grammatikai cserét is végzett, aminek következtében nagyon személyessé vált a nővér megnyilatkozása, a szükségesnél nagyobb hangsúlyt kap az ő állapota. A pont helyett felkiáltójel alkalmazása jó gondolat.

77. Az enyém vagy nekem névmások közötti választás a kérdésfeltevés által meghatározott. Az a)-ban látunk egy betoldást: Igen. Ez nyomatékosítja a *mio?* hitetlenkedő kérdésre adott válasz megerősítő funkcióját. A b) és a c) között csak írásjel különbség van. Pont esetén a fordító egy elcsigázott ember fásult válaszáként interpretálja az igent, felkiáltójel esetén erősebb érzelmi-indulati hatás alatt álló ember válaszáként.

78. Hogyan fejezhető ki a legyőzöttség? A fordítók, helyesen, a pragmatikai jelentés magyar megfelelőit keresték. Az a)-ban kérdéses a magázó forma létjogosultsága. A c) fordítója nézőpontváltás útján jelentéscserét alkalmazott: legyőztelek.

79. A c) zavaros mondat, *nagy* jelző és kicsinyítő képző egymás mellett mit eredményez? A *zászlócska* és *dísz* főnevek viszonya is homályos. Az a) és b) fordítója különbözőképpen értette a mondatot. Egyikük a *bandierine* többes számát, másikuk az *un gran pavese* egyes számát tekintette mérvadónak. A nem világos szerkezet további utánajárást igényel. A nagy Zingarelli szerint a *gran pavese* szinonimája a *gala di bandierine*, tehát a grammatikai egyes szám gyűjtőfogalmat takar, egy teljes zászlódísz sok zászlót tartalmaz.

80. A c) megoldás megértési hibát mutat, a fordító a *dire* ige ágensét tévesen dekódolta. Az a) megoldás az általános alanyt többes szám 3. személlyel fejezi ki, az *ultima parola* szó szerint lett lefordítva. Ez nem tekinthető szolgai fordítás hibájának, hiszen a magyarban is létezik ez az idiomatikus kifejezés. A b) fordítója a kifejezés átvitt jelentését adja vissza. Mindhárom mondat más írásjellel zárul. Az a)-ban megmarad a három pont, ami reménykedő várakozást fejez ki. A felkiáltójel a versengés hangulatát tartja fenn. A pont nyugodt, tényszerű megállapítást jelez.

81. Az *ostetrico* a nővér szájából most hangzik el először. A c) szerinti *szülészorst* biztos nem mondja. Nagyobb valószínűséggel ejti ki azt, hogy *doktor úr*, mint *szülész*, hiszen a szülészetben az orvos szakiránya köztudott. A *parto* háromféle fordítását látjuk. Az a)-ban megmarad a szó szerinti jelentés, a másik kettőben a fordítók azt a jelentést használják, aminek a szereplők megélték. A *fischiare* ige jelzi, hogy a jelenet végére a nővér is beszáll a játékba, úgyhogy a szülés szó használatával megmarad a játékos kettősség. Az a) fordításba azonban nyelvhelyességi hiba csúszott, nem a mérkőzés végét, hanem magát a mérkőzést fűjják le, a végét sípszóval jelzik.

82. A *vittoria* főnevet igésítette a c) fordítója, ezzel kicsit személyesebbé tette a sikert. Az *i miei tre figli* b) szerinti általánosító fordítása (három gyerek) kicsit személytelenít, az apai büszkeséget markánsabban fejezi ki a másik két megoldás. Az a)-ban az *én* személyes névmás hangsúlyozza a két férfi szembenállását. A c) fordítójának értelmezése szerint másutt van a mondat értelmi hangsúlya. A *campioni* szóra is háromféle megoldást látunk. Mindhárom magyar szóval a legjobbak közé tartozást fejezték ki a fordítók. A *győztes* kevesebb, mint a *bajnok*, túl általános, hiszen nem mindegy, hol győzünk. A *válogatott* azért nem jó választás, mert a szurkolók számára kulcsfontosságú a saját csapatuk sikere.

83. Az a) fordítója grammatikai cserét hajtott végre. A beszélő magát alanyként szerepeltetve a saját szerepét, dicsőségét is jobban hangsúlyozza.

84. A b) fordítás népies, csak akkor tanácsos élni vele, ha már eddig is felhasználtuk a szereplőnk jellemzésére ezt az eszközt.

85. Az a) hiányos mondat. A b) fordítója szó szerint adja vissza az olasz jelentését. A két hosszú szótól (jövendőbeli reménységei) kissé nehézkes a mondat. Talán ezt akarta elkerülni a c) fordítója, amikor a jelentés bővítése mellett döntött. Így a mondatból elvész a jó teljesítményre utalás, amit azonban az előzőekből már tudunk.

86. A refrénként válaszoló mondat szerkesztése megegyezik az előző mondatéval. A b) megoldásban jóhangzást sértő a négy torlódó magánhangzó.

87. A *viva* ünneplést fejez ki, aminek a magyarban az *éljen* felel meg. Focicsapat neve mellett azonban a *hajrá* buzdító szó használatos. A tulajdonnevek helyesírása dilemmát okozott, három különböző megoldást látunk. A b) nem fogadható el, Lazio szóvégi o-ja csak toldalékoláskor válik hosszúvá. Az a)-ban a különbözőség zavaró. A városnév magyarul Róma, de a focicsapatok nevét eredeti helyesírás szerint szokás használni.

88. Az a) fordítója megértette a mondat jelentését, a c) fordítója biztosan nem, a b) fordítója homályosan fogalmaz, bizonytalanságát olyan mondatba rejti, amelyből az olvasónak kell kihámozni az összefüggést. Mivel ez a mondat a mű csattanója, az itt elkövetett félreértési hiba az egész fordítást elfogadhatatlanná teszi.

89. Mivel az olasz mondat nem tartalmaz ragozott igét, a fordítók szabadon értelmezheték az utasítást. Az a) fordítója múlt időket használ. Ez a legkevésbé jó választás, hiszen még nem valósult meg a felkiáltás, sem az elájulás. A b)-ben a *grido* megmarad főnévként, a ragozott ige feltételes módú. Ez utóbbi megkérdőjelezhető. A *szokatlan* jelző betoldása félreértést sejtet. A c)-ben két jelen idejű, kijelentő módú ige szerepel, ez megfelel a mondat instrukciós jellegének. Az ájulás mozzanatát viszont kihagyta a fordító. Habár impliciten benne lévőnek tekinthetjük, nem okozott volna mondatszerkesztési vagy jóhangzásbeli problémát az sem, ha bele írja, mint az a) fordítója.

90. A *cornuto* jelzőt a szó szerint jelentésével behelyettesíteni (felszarvazott) szolgai fordítási hiba. A fordító azt a pragmatikai tényről figyelmen kívül hagyta, hogy míg Olaszországban ez egy gyakori, általános szitokszó, nálunk csak a megcsalt férj jelzője. A b)-ben és c)-ben szereplő jelzők könnyen elképzelhetők a magyar nyelvben. A d) és e) fordítói teljes átalakítást végeztek. Az előbbi orvosi körben kereste a tévedés miatti méltatlankodás kifejezési eszközét, utóbbi a futball területén. A *bunda* ügyes ötletnek tűnik, a *felakasztás* viszont indokolatlanul szélsőséges indulatokról árulkodik.

Bibliográfia

Szépirodalmi források

- Amurri, A. 2002. Tifo in sala d'attesa. In: Balogi I. Kornélia (szerk.) *Mondo italiano*. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó.
- Bontempelli, M. 1992. Poema della prudenza. Hősköltemény az óvatosságról. In: AAVV *A bomba*. Budapest: Ponte Alapítvány. Fordította: Székely Éva.
- Buzzati, D. 1980. Direttissimo. Gyorsvonat. In: *Riadalom a Scalában*. Budapest: Európa Könyvkiadó. Fordította: Lator László.
- Buzzati, D. 1980. Non aspettavano altro. Csak erre vártak. In: *Riadalom a Scalában*. Budapest: Európa Könyvkiadó. Fordította: Telegdi Polgár István.
- Buzzati, D. 1984. Non è mai finita. In: *Letture italiane*. Budapest: Tankönyvkiadó.
- Buzzati, D. 2000. Sose lesz vége. In: *Nagyvilág 3-6*. Fordította: Pollmann Teréz.
- Buzzati, D. 1980. Paura alla Scala. Riadalom a Scalában. In: *Riadalom a Scalában*. Budapest: Európa Könyvkiadó. Fordította: Dávid Gábor.
- Collodi, C. 1999. *Le avventure di Pinocchio, Pinocchio kalandjai*, Budapest: Noran. Fordította: Szénási Ferenc.
- Collodi, C. 1997. *Pinokkió kalandjai*, Budapest: Ciceró. Fordította Rónay György.
- D'Annunzio, G. 1942. *Il fuoco*. Roma: Il Vittoriale degli Italiani.
- D'Annunzio, G. 1913. *A tűz*. Budapest: Athenaeum. Fordította: Lyka Károly.
- De Crescenzo, L. 2002. Il primo amore. In: Balogi I. Kornélia (szerk.) *Mondo italiano*. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó.
- Delfini, A. 1992. Un anno dopo. Egy év múlva. In: *A bomba*. Budapest: Ponte Alapítvány. Fordította: Székely Éva.
- Landolfi, T. 1999. *Le due zittelle. A két vénlány*. Budapest: Noran. Fordította: Lukácsi Margit.
- Landolfi, T. 1992. *Zzzz. Zzzz*. In: *A bomba*. Budapest: Ponte Alapítvány. Fordította: Szénási Ferenc.
- Leopardi, G. 1993. Operette morali. In: Madarász I. (szerk.) *Antologia della letteratura romantico-risorgimentale*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Leopardi, G. 1996. Erkölcsi művecskék. In: Madarász I. (szerk.) *Az olasz irodalom antológiája*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó. Fordította: Pollmann Teréz.
- Leopardi, G. 1999. *Gondolatok. Pensieri*. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó. Fordította: Ördögh Éva.
- Levi, P. 1994. Capaneo. Kapaneusz. In: *A nyugalom háza*. Budapest: Ponte Alapítvány. Fordította Székács Vera.
- Manzoni, A. 1967. *I promessi sposi*. Milano: AMZ.
- Manzoni, A. 1985. *A jegyesek*. Budapest: Európa Könyvkiadó. Fordította: Révay József.
- Metz, V. 2002. La barba tragica. In: Balogi I. Kornélia (szerk.) *Mondo italiano*. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó.
- Moravia, A. 1981. *Il conformista*. Milano: Bompiani.
- Moravia, A. 1983. *A megalkuvó*. Budapest: Európa Könyvkiadó. Fordította: Füsi József.
- Palazzeschi, A. 1992. La bomba. A bomba. In: *A bomba*. Budapest: Ponte Alapítvány. Fordította: Majtényi Zoltán.
- Pavese, C. 1965. Il diavolo sulle collini. In: *La bella estate*. Milano: Mondadori.
- Pavese, C. 1986. Az ördög kastélya. In: *Szép nyár*. Budapest: Európa Könyvkiadó. Fordította: Lőrinczi László.

- Pirandello, L. 1981. *Il fu Mattia Pascal*. Milano: Mondadori.
- Pirandello, L. 1992. *Mattia Pascal két élete*. Budapest: Európa Könyvkiadó. Fordította: Déry Tibor.
- Pirandello, L. 1994. Soffio. Fuvallat. In: *A nyugalom háza*. Budapest: Ponte Alapítvány. Fordította: Szénási Ferenc.
- Rodari, G. 1978. *Gli affari del signor Gatto*. Torino: Einaudi.
- Sciascia, L. 1984. Il mare colore del vino. In: Mórítz Gy. (szerk.) *Letture italiane*. Budapest: Tankönyvkiadó.
- Silone, I. 1994. Un pezzo di pane. Egy szelet kenyér. In: *A nyugalom háza*. Budapest: Ponte Alapítvány. Fordította: Székely Éva.
- Stuparich, G. 1994. La casa tranquilla. A nyugalom háza. In: *A nyugalom háza*. Budapest: Ponte Alapítvány. Fordította: Székely Éva.
- Tabucchi, A. 1994. Piccoli equivoci senza importanza. Jelentéktelen, apró félreértések. In: *A nyugalom háza*. Budapest: Ponte Alapítvány. Fordította: Majtényi Zoltán.
- Valcarengi, M. 2002. Il principe azzurro. In: Balogi I. Kornélia (szerk.) *Mondo italiano*. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó.
- Verga, G. 1939. *I Malavoglia*. Milano: Mondadori.
- Verga, G. 1956. *A Malavoglia-család*. Budapest: Új Magyar Könyvkiadó. Fordította: Imecs Béla.
- Verga, G. 1996. Sulle lagune. In: *I romanzi brevi*. Roma: Newton.
- Verga, G. 1999. *A lagúnákon*. Budapest: Eötvös József Kiadó. Fordította: Pollmann Teréz.

Ajánlott irodalom

- Albert S. 2003. A *contresens* fogalma a fordításelméletben. In: *Fordítástudomány* 9. 44-59.
- Bart I. - Rákos S. (szerk) 1981. *A műfordítás ma*. Budapest: Gondolat.
- Bart I. - Klaudy K.(szerk) 1986. *A fordítás tudománya*. Válogatás a fordításelmélet irodalmából. Budapest: Tankönyvkiadó.
- Bell, R.T. (1998): *Translation and translating. Theory and Practice*. London and New York: Longman
- Bonino, A. 1980. *Il traduttore. Fondamenti per una scienza della traduzione*. Torino: New Technical Press.
- Borbás G. 1998. A szinonimitás elméleti szempontból. In: *A szinonimitásról*. Budapest: Tinta Könyvkiadó. 44-49.
- Burján M. 2003. A fordításról való gondolkodás Magyarországon a XVI-XVII. században. In: *Fordítástudomány* 9. 18-43.
- Calabrò, G. (a cura di) 2001. *Teoria, didattica e prassi della traduzione*. Napoli: Liguori.
- Erdei Gy. 2001. A fordításdidaktika kimunkálásához. In: Bartha M.- Stephanides É. (szerk.) *A nyelv szerepe az információs társadalomban. A X. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus előadásainak válogatott gyűjteménye*. Székesfehérvár: Kodolányi János Főiskola. 365-370.
- Fawcett, P. 1997. *Translation and Language*. St Jerome: Manchester.
- Klaudy K. 1984. Hogyan alkalmazható az aktuális tagolás elmélete a fordítás oktatásában? *Magyar Nyelvőr*. 108. évf. 3. 325-332.
- Klaudy K. 1994. *A fordítás elmélete és gyakorlata angol/német/francia/orsz fordítástechnikai példatárral*. Budapest: Scholastica.

- Klaudy K. 1997. *Fordítás I. Bevezetés a fordítás elméletébe*. Budapest: Scholastica.
- Klaudy K. - Kohn J. (eds.) 1997. *Transfere necesse est*. Proceedings of the 2nd International Conference on Current Trends in Studies of Translation and Interpreting (5-7 September, 1996. Budapest, Hungary). Budapest: Scholastica.
- Klaudy K. - Lambert J. - Sohár A. 1996. *Translation Studies in Hungary*. Budapest: Scholastica.
- Kosztolányi D. *Erős várunk, a nyelv*. Budapest: Nyugat.
- Németh L. 1964. A prózafordításról. In: *A kísérletező ember*. Budapest: Magvető.
- Osimo, B. 2000. *Corso di traduzione*. Modena: Guaraldi.
- Osimo, B. 2002. *Manuale del traduttore*. Milano: Hoepli.
- Pierini, P. (a cura di) 2001. P. *Lo sviluppo della competenza traduttiva*. Roma: Bulzoni.
- Pollmann T. 2001. Megőrzés dilemmája a műfordításban olasz-magyar példákkal. In: Bartha M.- Stephanides É. (szerk.) *A nyelv szerepe az információs társadalomban. A X. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus előadásainak válogatott gyűjteménye*. Székesfehérvár: Kodolányi János Főiskola. 379-385.
- Pollmann T. 2002. A szinonimaválasztás dilemmája a fordításban. In: *A nyelv nevelő szerepe. A XI. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus előadásainak gyűjteménye*. Pécs: Lingua Franca Csoport
- Radó Gy. 1973. A műfordítás lélektana. In: Takács J. (szerk.) *A műfordítás elmélete és gyakorlata*. Budapest: ELTE Olasz Tanszék. 85-113.
- Robinson, D. 1997. *Becoming a Translator*. Routledge: London and New York.
- Rónay B.-Kerekes L. 1977. *Nyelvművelés és beszédtechnika*. Budapest: Tankönyvkiadó.
- Snell-Hornby, M. 1995. *Translation Studies. An integrated approach*. Amsterdam: Benjamins